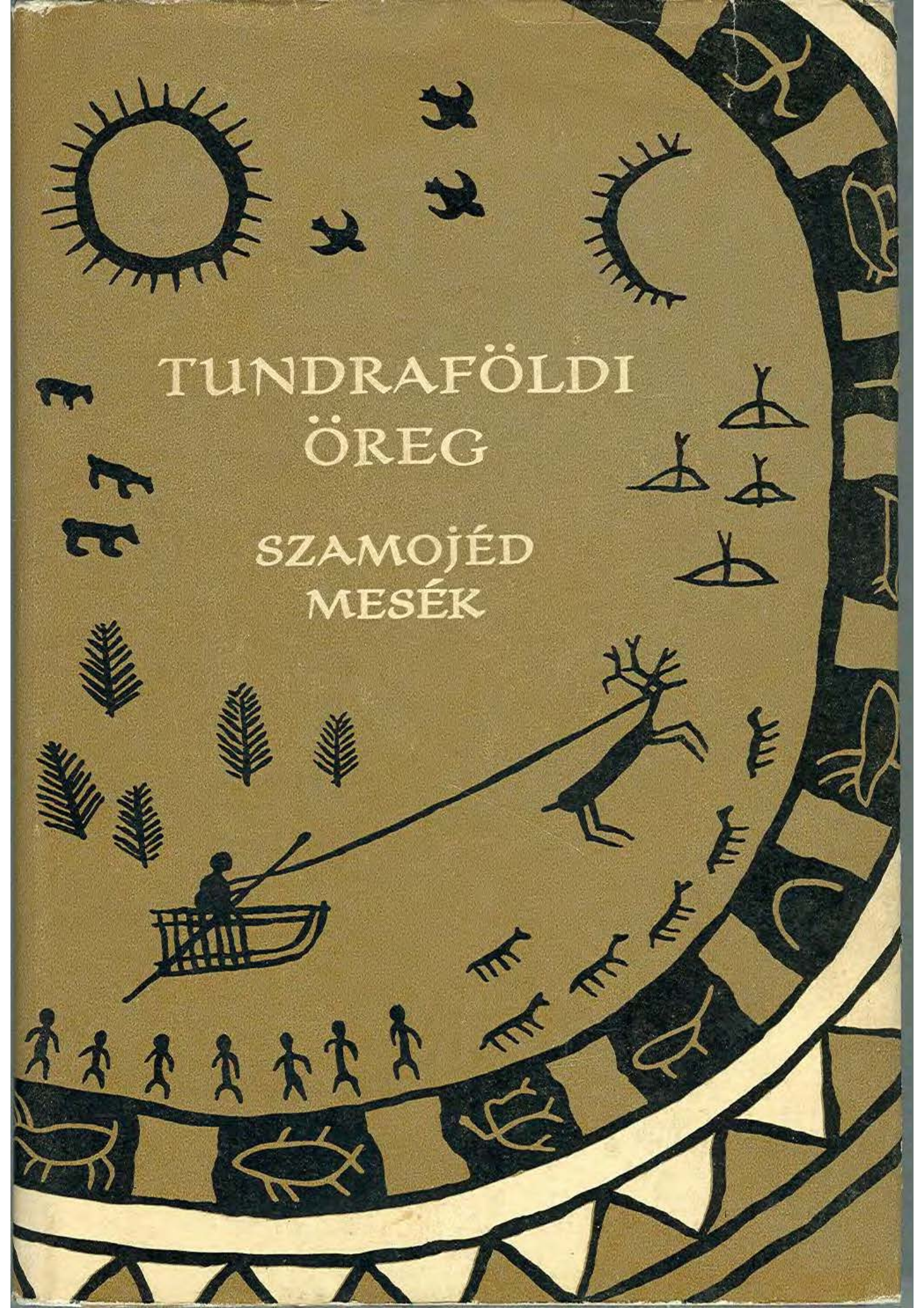
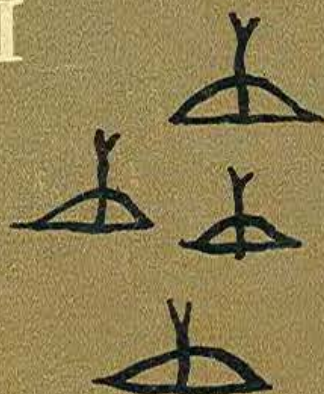

TUNDRAFÖLDI
ÖREG

SZAMOJÉD
MESÉK

ÉSZAKI-JÉGES-TENGER

BARENTS-TENGER

KARA-TENGER

LAPTEV-TENGER

Északi-Dvina

Narjan-Mar

NYENYEC

Vorkuta

Szalehard

NYENYEC

JAMA-ESZ.

NYENYEC

SZÖLKUP

SZÖLKUP

TAJMIR-ESZ.

ENYEC

Norilszk

Jayiréj

Krasnojarszk

URÁL-HEGYSÉG

A KÖTETBEN SZEREPLŐ
MESÉK FREDETHELYE

60°

60°

TUNDRAFÖLDI ÖREG

SZAMOJÉD MESÉK

NÉPEK MESÉI

Válogatta és az utószót írta: Hajdú Péter

Fordította Puzstay János. Simoncsics Péter

Európa Könyvkiadó, Budapest 1975

A mesék típuszámait megállapította Kovács Ágnes

Hungarian translation © Puzstay János és Simoncsics Péter, 1975

A kiadásért felel az Európa könyvkiadó igazgatója

A fordítást az eredeti szövegekkel egybevetette: Hajdú Péter

NYENYEC MESÉK

SZENT MONDA A NAPRÓL ÉS A HOLDRÖL

A Föld teremtésekor, amikor még se Nap, se Hold nem volt, élt két ember feleségestül. Az egyikőjüknek volt egy lánya, a másikuknak meg egy fia. Így éltek-éldegéltek, talán hosszú ideig, talán rövid ideig, elég az hozzá, hogy egyszer az egyik így szólt a másikhoz:

– Hát, komám, nehéz az életünk. Vajon az utánunk következő nemzedékek is ilyen sötétségben fognak élni? Azt mondom hát, küldjük csak el gyerekeinket, hadd legyen a te leányod Nap, az én fiam meg Hold. Ehhez az kell, hogy elindulásuk előtt jól felöltöztessük őket.

A másik így felelt neki:

– Bizony, ez jó lesz. Miért élünk továbbra is sötétségben?

Erre aztán az asszonyaik is beleszóltak:

– Ha engednénk is őket elküldeni, hát hogyan juttatjuk őket oda, hiszen az a föld (ti. az ég) borzasztó magasan van.

De az emberek csak azt hajtogatták:

– *Num* oda juttathatja őket, ahova akarja.

Amíg így tanakodtak, vitatkoztak, egy ember lépett a sátorba, s azt kérdezte:

– Kedveseim, miről beszélgettek, miről tanakodtok?

Erre ezek így válaszoltak:

– Hát csak arról beszélgettünk, arról vitatkoztunk, hogy el kellene a gyerekeinket küldeni valahogy innen, hisz már mi sem bírunk ilyen sötétben élni a földön, hát akkor hogy tudnának az utánunk következő nemzedékek?

Erre azt mondta ez az ember:

– Ha csak ennyiről van szó, én mindkettőt elsegítem – aszongya –, mindkettőt el fog menni.

S azzal fogta a gyerekeket, kivitte őket a sátorból, egyszer rájuk fújt, s azok kismadarakká változva elszálltak.

Az öregek lefeküdtek. Másnap aztán olyan fényességes napra ébredtek, hogy minden apró piszkát láthatták a földnek. Aztán, amikor a Nap lement, akkor meg a Hold kezdett sütni, s az is nagy fényt árasztott.

Így éltek-éldegéltek egy ideig, aztán mondogatni kezdték:

– Gyerekeink biztosan összeházasodtak, hiszen időközben a Hold férfivá serdült, s a leánygyermek is asszonnyá érett.

Éltek-éldegéltek, s megint mondogatni kezdték:

– Egy sámánt kéne találnunk, tudakolná meg, hogy is élnek gyerekeink.

Elindultak sámán-keresni. Végül találtak egyet, s fel is fogadták. A sámán három *útszakaszt* hajtott, azután megállt, és ezt mondta:

– A gyerekeiteknek leánya született.

Hát erre ezek örvendezni meg parolázni kezdtek, s ezt mondogatták:

– Gyerekeink mostantól fogvást életük végéig együtt fognak élni.

A sámán is közbeszólt:

– Én pedig a ti gyerekeitek leányát akarom feleségül venni.

Ezek meg azt mondták:

– Hát ez nagyon jó, így legalább az unokánkat is látni fogjuk.

Akkor a sámán a dobján a Hold felé indult. Oda is érkezett. Azt mondta a Holdnak:

– Én biz a te leánykádat elvinni jöttem. Odalenn anyátok meg apátok várja a leányotokat.

A Hold erre így válaszolt:

– Ha a leányunk tényleg kellett volna nekik, ide bizony minket nem küldtek volna, ezért hát gyerekünket nem engedjük el. De te, ha akarsz, élj életed végéig itt velünk. Az ezután következő nemzedékek pedig, ha majd lentről megpillantanak téged, hadd mondják csak: „Lám, az ember, aki a Hold és a Nap leányát indult feleségül venni, bizony a Holdban is maradt.”

S attól kezdve így éltek.

SZENT MONDA A HAEHE EREDETÉRŐL

A Föld teremtésekor az emberek a *saját fejük szerint éltek*. Így hát nem volt nekik sem haehé-jük, sem más efféléjük. Így tengtek-lengtek egy ideig, épp hogy csak megéltek, mert sem erdei s mezei vadak vadászni, sem halak halászni nem voltak. Egyszer aztán, itt-e vagy amott, egy embernek s asszonyának *egy fiúcska esék a szemébe*. Alig telt el egy év, s a fiúcska akkora lett, mint egy hároméves gyerkőc. Tízéves korára pedig emberrnyi nagyságú emberré lett. Így megemberesedvén, az erdőbe indult vándorolni. Három évig vándorolt, s a három év elteltével hazaérkezett apjához, anyjához. Így szólt hozzájuk:

– Édesapám, édesanyám, az erdőben egy orosszal találkoztam. Azt mondta nekem: „Most pedig indulj vissza apádhoz s anyádhoz, és mondd meg nekik: ha a földlakó igaz nyenyeczek nem tudnak manapság zsákmányhoz jutni, annak bizony az az oka, hogy az igaz nyenyeczek törzsének nincs haehéje. Ezért azt mondom, készítsenek fából haehét maguknak, hogy legyen, aki a zsákmányt előparancsolja, s ugyanígy az osztják törzs posztókötegből készítsen magának haehét – aszongya –, mert én igaz nyenyec haehe bizony nem lehetek, hiszen az orosz törzshöz tartozom.”

Akkor a nyenyec törzs fából készített magának haehét, az osztják törzs pedig posztóból csinált bálványt magának. Ezért van az, hogy most a nyenyeczek és az osztjákok az egykor Num által rendelteteket tartják egymás haehéjének.

SZENT MONDA A FÖLD TEREMTÉSÉRŐL

A Föld teremtésekor még csak két ember élt. Lehet, hogy hosszú ideig éltek ketten egyedül, lehet, hogy csak rövid ideig, elég az hozzá, hogy egyszer így szólt az egyik a másikhoz:

– Én most vadászni megyek majd, te meg őrizd addig a sátrunkat!

Ettek, lefeküdtek, másnap reggel felkeltek. Ahogy az evést befejezték, emez el is indult vadászni. A másik, hogy egyedül maradt, így szólt magában:

– Hadd megyek csak az erdőbe fáért.

El is ment, a fát meg is hozta, belépett a sátorba. Estére a testvére is megjött, egy rénszarvast ejtett. Ettek, lefeküdtek, másnap reggel felkeltek. Amint az evést befejezték, így szólt emez:

– Most meg te menj vadászni, s addig majd én őrzöm a sátort.

Hát akkor ez a másik el is indult. Egyre csak járta az erdőt, egyre csak keresgélt, kutatott, de sehogy se tudott zsákmányra találni.

Ahogy így járt-kelt, egyszer csak egy lyukra bukkant a földben. Mindjárt bele is bújta, hosszú ideig botorkált a sötét alagúton, mígnem egy *vas-sátor* került hirtelen a szeme elé. Rögvest be is lépett a sátorba. De ahogy körülnézett belül, kijáratot sehol se látott. Nem ment a fejébe a dolog, s az ijedtségtől elájult.

Közben a testvére otthon ezt gondolta magában: „A testvérem bizony régen ment el.” Ezzel ki is ment a sátorból. A hét *haeheszánja* közül a hetedikből kivette a mammutcsontból faragott sámándobját. *Egy útszakasznyit siklott* rajta. Akkor hirtelen egy hangot hallott a feje felett:

– A testvéred öregapátok, a Földöreg sátrában él.

Erre ez megmarkolta a sámándobját, és így szólt:

– Tyúha, hát akkor szar helyre jutott.

S ezzel lefeküdt, reggel felkelt. Evett, aztán elindult a testvére járta ösvényen. Hét napig ment-mendegélt, a hetedik napon végre megpillantotta a lyukat a földben. Leereszkedett a lyukba. Hét napig ment-mendegélt. A hetedik napon aztán egy *vas-sátort* pillantott meg. Így szólt magában: „Biztosan ez lesz a Földöreg, az öregapám sátra.” S ezzel a sátorba lépett. Ott ült az öreg, az öregapja az ágy közepén, és így szólt:

– Fiacskám, gyere közelebb, ülj ide mellém!

Az öregapja, az öreg, egy emberfej nagyságú sárdarabot tartott a kezében. A jövevény megkérdezte:

– Mit tartasz a kezében, öregapó?

Az öreg így válaszolt:

– Hogy mit tartok a kezemben? Ez bizony a mi nyers Földünk. Ha ezt elengedném, nem lenne Föld.

Akkor ettek, lefeküdtek, csak az öreg maradt ülve egész éjjel. Reggel felkeltek, ettek. Az öreg megszólalt:

– Most te is láthattad, hogy én egész éjjel ébren voltam. Azért is hívattalak, hogy lásd, Földünk remeg, de mégis létezik. Azt akarom, hogy eztán te legyél a Földügylő. A testvéredet pedig kezem segítségével a Föld lábának akarom megtenni.

És még ezt is mondta:

– Életed ettől fogva az, hogy a bűnös emberek áldozatot mutassanak be neked.

Ezzel az egyik testvér el is ment onnan, s azóta szent hegyé válva ül. Az öreg a másik testvérnek meg ezt mondta:

– Életed ettől fogva az; hogy az emberek neked is áldozatot mutassanak be.

S ezzel őt a Föld lábává tette. Ennyi elég.

SZENT MONDA A HALÁLÉRÓL

A Föld teremtésekor se betegség, se halál nem létezett. A földlakó nyenyec egészségben élt. Mindenféle földi vad, égi madár s vízi hal sok volt. Történt egyszer, hogy egy öregembernek s asszonyának egy fiúgyermek esék a szemébe. A gyermek homloka Nap, a tarkója Hold, a két szeme pedig két csillag volt. Az ijedtségtől megdobbant az öregember meg az öregasszony szíve. El is mondták mindezt az embereknek. Az emberek erre azt mondták:

– A gyereket meg kell ölni; talán valamilyen rossz szellem lehet, s amilyen hatalmas, még fel is fal bennünket.

Úgy is tettek, a gyereket megölték. És a gyerek megölése után mindjárt megjelent a betegség és a halál. Ha ezt a gyereket nem ölték volna meg, a földlakó nyenyecék most mind jól élnének. De hogy ezt a gyereket megölték, hát a gyerek Halállá lett. Azóta van, hogy a földlakó nyenyecék meghalnak, meg az is, hogy szűkséget szenvednek, éhen halnak. Erdei vadak nincsenek, vízi halak sincsenek.

A SÁMÁN HALLÁ VÁLTOZÁSA

A sámán-öreg kilép a sátrából. Hirtelen elébe terem egy *parne*. A *parne* levágja a mellét, és egy aranytalpú tálba téve odatolja elébe. A sámán-öreg nem eszik belőle. A sámán-öreg megint nekiindul. Most meg egy sátor terem hirtelen elébe. Odalép. Látja, hogy a féllábú nő sátra. A *féllábú nő* is levágja a mellét, és vasedényben odateszi elébe. A sámán-öreg most sem eszik belőle. Megint elindul. Megy-mendegél, megint egy sátorra bukkan. Odamegy, belép. Alighogy belép, az *Erdei-óriás nő* levágja a mellét, ezüstitálban kínálja neki. A sámán-öreg ezúttal sem eszik belőle. A sámán-öreg kiugrik a sátorból. A *parne*, az *Erdei-óriás nő*, a féllábú nő mind kergeti az öreget, hogy megegye. Üldözés közben a Fűzes-folyón kell átkelniük. A sámán-öreg gyorsan *vas-csukává* változik, a *parne* *vas-menyhallá*, az *Erdei-óriás nő* *vas-sügérré*, a féllábú nő meg *vas-ponttyá*. Így üldözik a sámán-öreget. A *vas-csuka* a víz alá bukik. A többi mind utánaveheti magát. A víz alatt úsznak. A víz alatt egy nagy kőhöz érnek. A követ körülúszva kergetik egymást. Egyszer csak a kőből egy vízi ördög pattan ki. A halak erre a víz színére igyekeznek. A vízi ördög kivetí hálóját. A *vas-halak* be vannak kerítve. Megint a víz alá buknak: nyílás nincs, erre felfelé rugaszkodnak: ott sincs kiút. A vízi ördög behúzza a hálóját, és így szól:

– Halakat fogtam magamnak.

Nézi a *vas-háló* rekeszét. Három *vas-halat* lát, *vas-kalapáccsal* rájuk üt, a földre hajítja őket. A vízi ördög így morfondírozik:

– Az egyik halamnak nem volt párja. De így is jól van. Még egyszer megnézi a háló rekeszének a csücskét, hát a rekesz csücskében egy *vas-csuka* lapul.

– Ohó, még egy halam van hát.

S ezzel a vízi ördög erre is rá akar vágni a *vas-kalapáccsal*, de a *vas-csuka* közben a háló rekeszét szétrágta, s a víz színére siklott. A *vas-csuka* elkezd az árral úszni. Úszás közben le-lebukik a víz alá, aztán a partra ér. A partról aztán így kiált vissza a sámán-öreg:

– Hát így intéztelek el titeket!

S ezzel a sámán-öreg visszament a sátrába. Ennyi elég.

A HAEHE ÉS A ZSÁKMÁNYSZERZŐ SZELLEME

Volt egyszer egy öregasszony s annak egy fia. Egyik napon az öregasszony fia fogta két fűzfa nyílveszejét, s csak úgy találomra, idegen földre, kilőtte őket. A nyílveszők eltűntek a szeme elől. Az öregasszony fia elindult a nyilait keresni. Ment egy napot. Egy nagy folyóhoz ért. A folyóban egy csónak volt, a csónakban meg egy kerítőhálóval halászó ember ült, két fűzfa nyílveszeje pedig a csónak orrában feküdt. Volt ott egy palló, az öregasszony fia a pallón keresztül a csónakba ugrott. A kerítőhálóval halászó ember egyre csak a vizet bámulta. Az öregasszony fia felkapta a csónakból a két nyílveszőt meg melléjük még egy nyelmahalat is. Vitte, cipelte őket nagy fáradsággal. A sátrához érkezett. Az öregasszony fia így szólt:

– Anyám, ennivalót találtam.

A felét megfőzték, *a másik felét csak úgy nyersen ették meg.* Lefeküdtek, reggel felkeltek. Az öregasszony fia megint kilőtte, csak úgy találomra, két fűzfa nyílveszejét, a nyílveszők eltűntek a szeme elől. Elindult nyílveszei után. Hát azok bizony csak oda estek, ahova az előbb, a csónak orrába. A kerítőhálóval halászó ember meg még mindig ott halászgatott. Az öregasszony fia a pallón keresztül megint a csónakba ugrott, nyílveszeit felkapta. A csónak fenekéről meg egy tokhalat markolt fel. A kerítőhálóval halászó ember pedig még mindig csak a vizet bámulta. Az öregasszony fia a part felé igyekezett, de a kerítőhálóval halászó ember utánakiáltott:

– Hé, öregasszony fia, most nagyobbat cipelsz, mint előbb.

A kerítőhálóval halászó ember azt mondta:

– Ha ennivalót akarsz, hát ott a sátram. Vidd csak a sátramba a tokhaladat. Ott találsz a nővéremet. A tokhaladat vágd ketté, készítsd el a felét nyersen, a másik felét megfőzi majd a nővérem. Ha a mennydörgés szelleme megjelenik, a nyers részt vedd csak elébe! Téged pedig magam mellé veszek társul halászni. Amíg az étel fő, készíts magadnak csónakot! A hossza pedig tíz meg öt ölnyi legyen!

A kerítőhálóval halászó ember aszonta:

– Itt a fejszém, fogjad! – aszongya. – Aztán majd én is hazamegyek.

Az öregasszony fia nekiindult. Az erdő közepén egy sátor állt. A tokhal egyik felét feldarabolta, a másik felét pedig nyersen

készítette el. A nyers darabot a mennydörgés szellemének vetette. Az öregasszony fia megmarkolta a fejszenyelet, s egy fazék étel megfőzte nem sok, ezalatt egy nagy csónakot faragott. Az öregasszony fia a sátorba lépett. A kerítőhálóval halászó ember is megjött. Elkezdtek enni a főtt halat. A kerítőhálóval halászó ember megszólalt:

– No, csináltál magadnak csónakot?

Az öregasszony fia erre azt mondta:

– Hát csináltam egyet.

Befejezték az evést, odamentek a csónakhoz. A kerítőhálóval halászó ember így szólt:

– Hát ezt a szerencsétlen csónakot mi tartja össze?

S ezzel a kerítőhálóval halászó ember fél kézzel a csónakra sújtott, a csónak derékba törött. A kerítőhálóval halászó ember fogta a fejszójét, vágott egy óriás öles fát, kivájta, hogy ketten is ülhetek benne. Befejezte a csónakkészítést. Elindultak. A csónak hossza tíz öl. Csorogni kezdtek lefelé, hét napig mentek. Egyszer csak látták, előttük egy nagy homokpart, egy óriási homokfal. A kerítőhálóval halászó ember a homokpart felé kormányozta a csónakot. A homokpart közepébe, odamegyünk bizony. A kerítőhálóval halászó ember azt mondta:

– Eredj tovább, gyorsan szedd a lábad! A homokfal gerincén két orosz kovácsot találsz. Kérj tőlük fanyelű kalapácsot magadnak, nyeletlen kalapácsot ne fogadj el!

Az öregasszony fia el is indult. Egy házikóhoz ért, belépett, a két orosz kovácsot ott is találta. Az öregasszony fia így szólt:

– Adjatok nekünk egy fanyelű kalapácsot!

A két orosz kovács így szólt:

– Fanyelű kalapácsot nem adunk, vegyél nyeletlen kalapácsot!

Az öregasszony fia kifelé indult, közben felkapott egy fanyelű kalapácsot. A kerítőhálóval halászó ember pedig már a partfal alatt evezett. A két orosz kovács kiabálva rohant utánuk, az egyik kezükben izzó vasdarabot lóbáltak. Az öregasszony fia a homokfal gerincéről a csónakba vetette magát. A két orosz kovács bizony utánuk hajította a tüzes vasdarabot. Az izzó vas egy nagy darabot vágott le a kerítőhálóval halászó ember csónakjából. A kerítőhálóval halászó ember így szólt:

– Szar emberek ezek a kutyaszar-kölkök, leütöttek a csónakomból egy darabot.

A kerítőhálóval halászó ember visszakiáltott nekik:

– Maradjatok csak itt! Visszafelé jövet még megkereslek benneteket!

A két orosz kovács a homokfal gerincén állva nevetett.

– Lám, mi megmondtuk előre, hogy ez lesz.

Innen aztán hét napig mentek lefelé a folyón. A hetedik napon ismét egy homokfalhoz érkeztek. A kerítőhálóval halászó ember a csónakot a homokfal felé kormányozta. A homokfal közepébe ütdött a csónak orra. A kerítőhálóval halászó ember így szólt:

– Gyorsan szedd a lábad! A homokfal gerincén két orosz kovács lakik. Szerezz tőlük fanyelű kampót magadnak, nyeletlen kampót ne fogadj el!

Az öregasszony fia oda is indult. Egy házikóra talált, belépett, mindjárt meglátta a két orosz kovácsot. Az öregasszony fia így szólt:

– Fanyelű horgaskampóért jöttem.

A két orosz kovács azt mondta erre:

– Vigyél nyeletlen kampót magaddal!

Az öregasszony fia azt mondta:

– Nyeletlen horgaskampó nem kell – aszongya –, hát nem adtok fanyelű kampót?

Az öregasszony fia kiszaladt a házból, az udvaron felkapott egy fanyelű horgaskampót. A kerítőhálóval halászó ember addigra már a sodrásban evezett. Az öregasszony fia a homokfal szegélyéről a csónakba ugrott. A két orosz kovács, kezükben vasdarab, utánuk is hajították. Ahogy a vas nekiütdött a kerítőhálóval halászó ember csónakjának, egy nagy darabot metszett ki belőle. A kerítőhálóval halászó ember azt mondta:

– Ganék ezek, hát miért vágtak le egy darabot a csónakomból! Kutyaszarok! Maradjatok csak itt! Visszafelé jövet biztosan megtalállak benneteket!

A két orosz kovács a homokfal tetejében csak nevetett. Azt mondták:

– Lám, mi megmondtuk, hogy ez fog történni.

Ettől a helytől megint hét napig mentek, a folyó közepén csorogtak lefelé. Egyszer csak az ár gyorsabb lett, hét napig így

mentek, az ár csak úgy zúgott. Az ár megint lassulni kezdett, hét napig lassan mentek. A kerítőhálóval halászó ember így szólt a társának:

– Add csak ide azt a fanyelű horgaskampót!

Az oda is adta neki. A kerítőhálóval halászó ember a horgaskampót a víz alá merítette. Kis idő múlva hallani lehetett, amint a horgaskampó valamibe beleakadt. A kerítőhálóval halászó ember pedig elkezdte húzni, kis idő múlva előbukkant; ennek a valaminek a másik fele az Ob túlsó partján bukkant fel. A kerítőhálóval halászó ember azt mondta:

– Itt volt valahol a fanyelű kalapácsod, most azt add ide!

Az öregasszony fia odaadta. A kerítőhálóval halászó ember a kovácskalapáccsal a szörny fejére ütött, aztán a vízi ördögöt a torkánál fogva kettévágta, a bordáit kettémetszette. A vízi ördög gyomrában sok nyenyec és orosz, meg egy nagy csónak volt. Nyenyecék és oroszok testrészei, meg egy nagy csónak darabja voltak ott összedobálva. A frissen megevett emberek még éltek, a régebben odajutottak már oszlásnak indultak. Erről a helyről aztán megint hét napig mentek lefelé a folyón. Hét nap múlva egy parthoz értek. Kiszálltak. Csónakjukat kunyhóvá alakították át. Vadásztak, sok állatot megöltek. Aztán hó hullott, a vadlibák útnak indultak. Egy délben aztán hét fekete vadliba a kunyhónkat hétszer körülrepülte. A kerítőhálóval halászó ember azt mondta:

– Én most elmegyek a vadlibákkal. Ezt a helyet oldalirányban el ne hagyd!

Azzal a kerítőhálóval halászó ember egyet rázkódott, és fekete vadlibává változott. Az öregasszony fia meg egyedül maradt. A tél végéig így éldegélt. Egyszer aztán felkapta a síléceit, s csak úgy a saját feje után elindult. A jeges földön sílécnyom volt, ezen a nyomon indult el. Egy idő után egy sátor felső részét pillantotta meg, hát látta, hogy az egész sátor vasból volt. Az öregasszony fia a sátorba lépett. A sátor belsejében egy óriás-öregasszonyt pillantott meg, egy kicsit odébb meg az óriás fiát. A másik oldalon egy ágyfüggöny lógott. Az óriás-fi azt mondta:

– Meg kell fogni!

Az óriás lánya a függöny mögé rántotta a jövevényt. Besötétedett. Az óriás-öreg közeledő lépteit hallatszottak, aztán

valami súlyos dolog zuhanása: az óriás-öreg egy rénbikát ejtett. Az óriás-öreg a sátorba lépett:

– Fúj, emberszagot érzek. Ki jött?

A lánya azt mondta:

– Jött, aki jött.

Az öreg azt mondta:

– Ne titkolózz! Akit itt tartotok, él!

Az óriás-öreg csak meg akarta enni a jövevényt. Az öregasszony fia meg közben elaludt. Az óriás-öreg pedig kívülről a sátor füstnyílásához mászott. Odabenn az óriás lánya az öregasszony alvó fiát az öccse alvóhelyére húzta át, alvó öccsét meg a vendég ágyára cipelte. Az óriás-öreg horgaskampóját leengedte a füstnyíláson, az öregasszony fia helyett a saját fiát szúrta át, s kezdte maga felé húzni. Az óriás-fi rettenetesen ordított:

– Apám, én vagyok az, én, én, én!

Az óriás-öreg csak ezt mondogatja:

– Így engem nem csalsz meg, az „apa” szóval nem fogsz ki rajtam!

Azzal az óriás-öreg a fiát magához húzta, az bizony már halott volt. Kést ragadott, s fia nyakát a késsel elvágta. Enni kezdett. Egy idő után így szólt:

– Úgy tűnik, hogy ez a fiam szaga – aszonta –, már az utolsó porcikáját is megettem.

Másnap fölkeltek. Az óriás-öreg sírt. Így éltek. Egyszer aztán az óriás-öreg így szólt:

– Most a fiammal sílécnek való fát vágni megyünk.

El is indultak. Egyenesen mentek, s egy óriás fához érkeztek. Az óriás-öreg a fát a tetejénél fogva kezdte hasogatni. A fa ketté is hasadt. Az óriás-öreg a két végénél fogva tartotta a fát, és így szólt:

– Légy szíves, kapard meg a belsejét kézzel!

Az öregasszony fia meg is kaparta mindkét kezével:

– Öregapó, így jó lesz?

– Nyúlj bele még jobban!

Mindkét keze könyökig a fában, s az óriás-öreg a két farészt hirtelen összecsukta. A kezét a fa fogva tartotta. Az óriás-öreg így szólt:

– Így kellett veled tennem.

– Öregapó, légy szíves, hagyj engem!

Az óriás-öreg ezt mondta:

– Szenvedj csak!

Az óriás-öreg százölnyire ment el. Az öregasszony fia a foga között ezt mormogta:

– Vajon hogy fogod magad érezni, ha a vadlibákkal elment bátyám visszajön?

Az óriás-öreg visszafordult, így szólt:

– Mit mondasz? Mit morogsz? Tán azt mondod: „Vajon hogy fogod magad érezni, ha a vadlibákkal elment bátyám visszajön?”

– Öregapó, én ezt nem mondtam. Inkább húzd ki a kezemet.

De az óriás-öreg még távolabbra, kétszáz ölnyire ment el. Az öregasszony fia a foga között ezt mormogta:

– Vajon hogy fogod érezni magad, ha a vadlibákkal elment bátyám visszajön?

Az óriás-öreg megint visszafordult, ezt mondta:

– Mit locsogsz, mit beszélsz? Tán azt mondod: „Vajon hogy fogod érezni magad, ha a vadlibákkal elment bátyám visszajön?”

– Öregapó, én ezt nem mondtam, inkább engedd el a kezemet!

De az óriás-öreg most még távolabbra ment, háromszáz ölnyire távolodott el. Az öregasszony fia most már torkaszakadtából ordította:

– Vajon hogy fogod magad érezni, ha a vadlibákkal elment bátyám visszajön?

Visszafordult erre az óriás-öreg:

– Kicsi fiam keze csak nem törött el?

S azzal a fiú kezét rögtön kiszabadította. Együtt mentek vissza a sátorhoz. Ott éldegéltek. Egyszer csak hét fekete vadlúd hétszer körbepülte a sátrukat. A hetedik vadlúd aztán a füstnyíláson keresztül a sátor padlatára ereszkedett. Egyet rázkódott a vadlúd, s emberré változott. Meg is szólalt, a kerítőhálóval halászó ember volt:

– Öregasszony fia, öregapád házába érkeztél hát.

Az öregasszony fia meg így szólt:

– Tudod-e, hogy nélküled mennyit szenvedtem?

A kerítőhálóval halászó ember kinyitotta a tenyerét, és ezt mondta:

– Háromszor sírt könnyeid, lám, itt vannak.

A kerítőhálóval halászó ember ezzel az óriás-öreg fejét lecsavarta. Az óriás-öreg meg is halt. Az óriás-öregnek a föld alatt is volt egy sátra, benne egy leánya. A kerítőhálóval halászó ember azt mondta neki:

– Hova dugtad az ezüstit?

A lány erre így válaszolt:

– Majd ha apámból embervér folyik, akkor adom elő.

A kerítőhálóval halászó ember ennek is lecsavarta a fejét.

Az óriásnak hét lánya volt, mind a hetet megölte. Csak egyetlenegy nem, azt magukkal vitték. A csónakjukba szálltak. Hét napig eveztek. Két öreg oroszhoz érkeztek, azok már egy leányt előkészítettek nekik. Ezt a lányt is elvitték. Hét napig eveztek. Megint két öreg oroszhoz értek, azok is előkészítettek már nekik egy leányt. Ezt is elvitték. A kerítőhálóval halászó ember sátrához érkeztek. A kerítőhálóval halászó ember haehévé változott. Az öregasszony fia sátorához indult, hét nőt vitt magával. Meg is érkeztek a sátorhoz. Az öregasszony fia pedig Zsákmányszerző Szellemmé változott. Ennyi elég.

A PARNE ÉS A NYENYEC NŐ

A Föld teremtése idején élt hét fiútestvér. Volt nekik egy nővérük. Éltek-éldegéltek egy ideig, egyszer aztán a legfiatalabb fiú így szólt a nővéréhez:

– Varrj nekem egy tegezt!

Mire a legkisebb fiúnak való tegezt megvarrta, besötétedett, s a testvérei hazatértek. Elsőként a legkisebb fiú lép a sátorba, s kérdezi:

– No, megcsináltad a tegzemet?

Erre így válaszol a nővére:

– Megcsináltam bizony, íme, kész van.

Akkor az öccse megnézte. Megint megszólal:

– Hát ezt viselje csak valamelyik idősebb öcséd. Nekem ez nem kell.

A legidősebb fiú azt mondja:

– Tényleg, nekem ez jó lesz.

A legfiatalabb fiú most azt mondja:

– De most aztán nekem való tegezt csinálj.

A nővére így szól:

– Nyugodt lehetsz, megcsinálom jól.

Ezután a fiúk megint elmentek vadászni. A nővérük pedig megint csinált egy tegezt. Mire kész lett, testvérei is megjöttek. A legfiatalabb fiú megint a sátorba lép, s kérdezi:

– A tegzemet megcsináltad-e?

A nővére így szól:

– Persze, megcsináltam.

Akkor a legfiatalabb fiú megnézte. Megint csak azt mondja:

– Ezt csak viselje a második legöregebb öcséd!

És így apránként hat tegezt varrt a hat testvérnek. A legkisebb fiú mind a hatot ócsárolta. A hetedik napon aztán a legfiatalabb fiú így szólt:

– Most végre csinálj egy nekem való tegezt! Vagy talán nem tudod, hogy miféle tegez a nekem való?

A nővére így szólt:

– Jól van, hallgass már. Valahogy csak megcsinálom majd.

Aztán, hogy a testvérei elmentek, a legfiatalabb fiú tegezéhez látott. Fel is díszítette: a földi állatok képét mind ráhímezte. Amint

kész lett, a testvérei hazaérkeztek. A legkisebb fiú a sátorba lép, kérdezi a nővérét:

– Megcsináltad-e a tegzemet?

A nővére azt mondja:

– Nem tudom; megvarrni megvarrtam, de neked biztosan nem fog tetszeni.

Az öccse erre azt mondja:

– Add csak ide, hadd nézem meg magam, milyen is!

A nővére odaadta neki. Nézi-nézegeti a tegezt, megszorítja a nővére kezét, és így szól:

– Na látod, ez már nekem való tegez!

Egy idő múlva a hét testvér így szól a nővéréhez:

– Holnap vadászni indulunk, hét napig oda leszünk, ez alatt a hét nap alatt te maradj a sátorban. Nagyon kérünk, ki ne menj!

Másnap felkeltek, azt mondták a nővérüknek:

– Ha kimész, többé minket nem fogsz látni, a nyomainkat összepiszkítod – aszongyák –, hát maradj veszteg! Mi elmegyünk.

Azzal a sátor nyílásait *nyomófákkal* elzárták, s elmentek. A nővérük hat napig a sátorban maradt. A hetedik napot már nem bírta kivárni. Ezt gondolja magában: „Az öccseim bizonyára hagyják, hogy meghaljak itt.” Így szól magában: „Hát én elmegyek, megkeresem őket.” Azzal a sátor fedelét késsel átmetszette. Elkezdte keresni az öccsei nyomát. Egy kis idő múlva meg is találta. Így szól:

– Testvéreim egy nyomon mentek el.

Elkezdte a testvérei nyomát követni. Ment-mendegélt, egyszer egy hétágú nyírfához érkezett. Ettől a hétágú nyírfától hét testvére hét száncsapáson ment tovább. A legnagyobb fiú bagollyá változott, az utána következő rozsomákká, az ez után következőből farkas lett, aki meg ezt követte, jegesmedve, menyét lett a következő, coboly meg az azt követő, a legkisebb fiú pedig medvévé vált. A nővérük pedig ott állt, töprengett s aztán jajgatni kezdett:

– Jajjajaj, bepiszkítottam a testvéreim nyomait – ezt kiabálja –, most mitévő legyek, mind összepiszkítottam.

Aztán így szól:

– Mégis hadd indulok el a legkisebb öcsém nyomán.

Ment-mendegélt, s egyszerre egy medvebarlangra bukkant.

A barlang nyílásából két medvebocs foga villan ki, rámordulnak. A sátorból egy nő kiabál ki:

– Szaros kölykei, mit morogtok. Ha kedves nektek, verjétek le róla a havat, s hozzátok be a sátorba. Ha meg nem kedves, tépjétek szét, egyétek meg!

A medvebocsok erre két lábra álltak, a mancsukkal leütögették róla a havat, és bevitték a sátorba. A sátorban egy nő ült. Így szólt:

– Legkisebb testvéred nyomait bepiszkítottad, bizony, még egy napocskát várhattál volna.

Miután a sógornője enni adott neki, így szólt:

– A legkisebb testvéred bizony nagyon dühös volt. Ha később majd megjön, akkor elrejtelek.

Míg így beszélgettek, a sátor padlóján levő piszok egyszer csak pattogni kezdett, hol ide pattant, hol oda. A sógornője így szólt:

– Lám, az öcséd idefelé tart. Nagyon mérges.

Aztán férje nővérét az ágyvégbe rejtette. Épp hogy elrejtette, brummogás hallatszott, megjött a legkisebb fiú. A felesége így szól hozzá:

– Miért ijesztgeted a nővéredet olyan nagyon, ha innen elmegy, sok ördöggel fog találkozni, akkor is meg fog ijedni.

Hogy a felesége így beszélt hozzá, megnyugodott. Belépett a sátorba, a haja az arcába lógott. Lefeküdt. Egész éjszaka ott feküdt. Reggel felkelt. A legkisebb testvér elment hazulról. A felesége akkor így szólt a sógornőjéhez:

– Kelj fel, egyél! De aztán menj el. Itt bizony sokáig nem bírnád ki.

Aztán, hogy a sógornője befejezte az evést, egy kis erszényt kötött a kabátgombjára. Együtt léptek ki a sátorból; az asszony így szólt a sógornőjéhez:

– Errefelé indulj el – aszongya –, a vízpartra ne menj ki, csak a füzések belsejében járj!

S azzal a sógornője el is ment. Ment-mendegélt, közben kitavaszkodott. Egyszer csak így szólt magában: „A lábam elfáradt. A vízparton könnyebb járni, én biz kimegyek oda.” S ezzel a vízpartra ment, így szólt:

– Hadd ülök le erre a korhadt fatönkre!

Alighogy leült, a fatönk kettérepedt, s belőle egy parne-leány pattant ki. A parne-leány így szólt:

– Hej, te nyenyec leány, add nekem a ruháidat, te meg vedd fel az én kéregruhámat.

S közben a másik arcát jól összekarmolta. Erre az így szólt:

– Kérlek, az arcomat ne karmolgasd, nesze, itt vannak a ruháim, vedd fel.

S azzal a bundáját, csizmáját nadrágostul odaadta neki. Aztán azt mondja a parnének:

– Csak azt a kis erszéyecskét add vissza!

A parne azt mondja:

– Nesze, itt az erszényed, nekem nem kell.

S azzal megfogta és odahajította neki. Erre a nyenyec leány belenyúlt a kis erszénybe, és még jobb ruhákat vett ki belőle. Azt mondja ekkor a parne:

– Barátom, add nekem ezeket a ruhákat, a rajtam levőt meg te vedd fel.

A nyenyec leány azt mondja:

– A jó ruháimat már mind odaadtam neked, ezek csak a kacatjaim.

Akkor a parne így szólt a barátnőjéhez:

– Barátnőm, most, hogy egyformák lettünk, induljunk hozzánk illő férfit keresni!

El is indultak. A parne a farát ringatva ment elől. Mentek-mendégéltek, egyszer egy nagy folyóhoz értek. A folyó jegén két szán, az egyik szán elé négy hófehér rénökör volt fogva, a másik szán elé meg négy hollófekete. A gazdáik pedig a part menti erdőben vágták, döntötték a fákat. A parne így szólt a társához:

– A fehér rének gazdája az én férjem lesz, a fekete rének gazdája meg legyen a tied!

A favágók már visszafelé jöttek, hallatszott, hogy az egyik azt mondja:

– Hej, koma, a te szánodon egy nyenyec leány ül, az enyimen meg egy ördög, egy parne vagy micsoda.

A társa hangja is hallatszik:

– Lám, kellettnek neked fehér rének! Most ez az ördög felfal téged.

Odaérték a szánokhoz, bundába bújtak, a gyeplőket nekiengedték. A parne embere előrerúgtatott. Ahogy így vágtattak, a parne a szán derekában hirtelen átölelte az emberét. Alighogy ezek elmentek, a másik ember így szól a nyenyec leányhoz:

– Ülj fel te is. A barátnőd már elment.

Akkor ők is hajtani kezdtek. A sátorukhoz érkeztek. Hát a parne még mindig ott gyömöszöli emberét a szán derekában. A másik ember odahajt melléjük. Azután a sátorba lépnek. A parne ott sem hagyja nyugton ülni az emberét.

Ott azt mondja az öreg – a férfiak apja:

– Kis menyem, te tényleg rettentő vagy! Hát nem tudsz nyugton maradni?

A parne így válaszolt:

– Úgy látszik, a férjemet tényleg elfárasztottam. De azért éjjel azután is együtt alszunk.

Egy hétig éltek így. Akkor a férfiak így szóltak:

– Most már látogassuk meg menyecskéink háza táját!

A parne így dicsekszik:

– Nekem hét fivérem van, tőlük sok hozományt kapok majd.

A nyenyec leány meg csak azt mondja:

– Nekem, szegénynek, senkim sincs. Kitől is kapnék hozományt?

A férfiak így szólnak:

– Csak a megállapodott emberek nem vándorolnak. De hát világot látni rossz dolog-e?

Azzal el is indultak. Oda érkeztek, ahol az előbb a parnért találták. Hát a fatönk nyílásán olyan gyorsan átbújt a parne, hogy csak a surrogását lehetett hallani. (Utána a nyenyec leány, a férjeik pedig ott maradtak.) Attól kezdve a nyenyec leány és a parne külön úton ment. A már megjárt úton most visszafelé ment. Egy idő múlva a medvetestvér sátorához érkezett. A medvebocsok megint morognak. A sátorból megint csak kihallatszik a nő hangja, amint ezt kiabálja:

– Mit morogtok? Ha kell nektek, hozzátok csak a sátorba! Ha meg nem kell, tépjétek szét, egyétek meg!

Erre azok felágaskodtak, a mancsukkal leporolták, s a sátorba hozták a nyenyec leányt. A sátorban levő nő megszólalt:

– Lám, ha akkor a sátorban maradtál volna még egy kis ideig, most nem szenvednél annyira.

És hozzátette:

– Akkor azt mondtam, hogy a fűzesben menj tovább. És most? Nézd csak, ki a társad? Hát nem maga az ördög-e?

A hét testvér nővére így válaszolt:

– Tudtam, hogy ezért szenvedni fogok. Ha most megint gyorsan kiszaladtam a sátorból, azt azért tettem, mert a föld alatt élő emberek között, *szirtyák* között élni tovább nem akartam. Ha még mindig a szirtyák között élnék, a földi emberek még mindig oda küldözgetnék a gyerekeiket.

A sógornője így szólt:

– Jól van, mostantól kezdve már nem kell annyi szenvedést cipelned magaddal.

Akkor enni adott a jövevénynek. Evés után megint elrejtette, és ezt mondta:

– Öcséd mindjárt itt lesz.

Az öccse meg is érkezett, éppúgy, mint a múltkor, barátságtalanul brummogott, a haja is a szemébe lógott. Lefeküdtek. Másnap hajnalban felkeltek. A leány hallja, amint az öccse így szól hozzá:

– Kelj fel! Odakint vár a karavánod.

A feleségének meg ezt mondja:

– Öltöztess fel a sógornődet.

Felkelt a nővér. Az öccse egyszeribe visszanyerte előbbi alakját, medvebőr ruháját szegre akasztotta. A sógornője pedig felöltöztette a nyenyec leányt. Kiléptek a sátorból. A karavánra esett pillantásuk: hát tíz vas teherszán áll a felhők tetején, mindegyik elé mammutok vannak fogva. Az öccse így szólt:

– Ha hazaérsz, nehogy a férjed hagyja, hogy ezek az állatok teher nélkül maradjanak! Kössön mindig a hátukra élelmet, és csókolgassa a pofájukat!

S ezzel a nővére kezébe adta a gyeplőt. Megölelték, megcsókolták egymást. Az öccse így szólt:

– Többé ne gyere hozzám! Mostantól fogvást teljesen medvévé változom. Eztán csak álmunkban találkozunk egymással.

Akkor útra bocsátotta a nővérét. Az meg olyan gyorsan haladt a szánnal, hogy a szán két oldalán levő földből szinte semmit sem látott. Hát ahogy így vágtat, egyszer csak hallja, hogy hátulról a parne kiabál utána:

– Hej, barátnőm, várj csak meg, várj meg, ha mondom, hadd menjünk együtt!

Odanéz: hát a parne egér-rénjei úgy rohannak, hogy a szánok csak úgy pattognak a havon. A sátrához érkezik, így szól a férjének:

– Engedd szabadon a réneket! – azt mondja. – Az öcsém az imént azt parancsolta: „Nehogy a férjed teher nélkül engedje szabadon őket! Kössön a hátukra eledelt, és csókolgassa a pofájukat!”

A férje így is tett, s úgy engedte el őket, ahogy az asszony öccse parancsolta. Megoldották a vasszánok szorítóköteleit: hát olyan bőség keletkezett, hogy ameddig a szem ellátott, a föld rénekkel lett tele. A parne is megérkezik, aki meg egereket hajtott a szánjába fogva. Így kiált a férjének:

– Hé, uracskám, hova mégy? Fogd csak ki a rénjeidet előbb!

S a négy fehér-rén gazdája bizony hagyta, hogy míg kifogott, az egerek összeharapdálják a kezét. A sátorban a parne így szól a férjéhez:

– A túloldaltól való barátnőm elvette a szánjaim, és helyette az övéit adta ide.

A férje erre azt mondta:

– Ha elvették, legyen az övék!

A parne ezt mondta:

– Persze, hadd legyen az övék, ha elvették. De hova tegyük akkor ezeket a vasszánokat?

Így éltek egy ideig, aztán az asszonyok sátrat állítottak fel a vasszánok alkotta körben. Oda költöztették a hét testvér nővérét, és gondjaikba vették az asszonyt. Alighogy így tettek, mindjárt ott termett a parne, és így szólt:

– Kutyafajzatok, mit akartok itt? Majd én gondját viselem a húgocskámnak itt.

Az anyókák erre megijedtek, és el is mentek. A parne pedig szorgoskodni kezdett az asszony körül. Nemsokára született az

asszonynak egy gyereke. A parne bepólyálta a gyereket. Odaszólt a barátnőjéhez:

– Most megfőzöm a levest, amíg az étel fő, te csak aludj nyugodtan.

A másik el is aludt, míg a fazék ott forrt a tűzön. Hát amint elaludt, a parne is lefeküdt, nyögni kezdett, mígnem egy félig kutya, félig ember szörnynek adott életet. Ezt a szörnyet fektette a barátnője mellé, míg annak a gyereket odakinn a forgács közé rejtette. Aztán visszament a sátorba. Tokhalenyvvel leragasztotta a társnője szemét. Miután így tett, fogta magát és hazament. Otthon aztán így szólt:

– Ó, jaj, barátnőtök nem volt tisztességes asszony. Félig kutya, félig ember szörnyet szült.

Az anyókák gyorsan el is indultak, hogy meglátogassák: és valóban, a gyerek felső része ember, alsó része kutya volt. Felébresztették az asszonyt. Hát amikor az ki akarta nyitni a szemét, bizony nem tudta. Az anyókák pedig, amikor látták ezt, hazamentek. Egy idő múlva az emberek között ez a beszéd kezdte járni: „A forgács között egy kis nyírfa nőtt. Vajon hogy került az oda?” Akkor valaki azt mondta – így mondja a mese –, hogy: „Maradjon csak ott! Biztosan egy szent nyírfa lesz az!”

A férfiak bementek a sátorba. A parne odakinn így szólt magában: „Húha, ez a kis szaros meg nyírfa lett!” S azzal elkezdte a nyírfát tépni, rázni, tövestül kitépte, és a tó vizébe hajította. Így szólt:

– Víz az apád, víz az anyád!

S azzal hazament. Otthon ezt mondta a többieknek (akik éppen táborbontottak):

– Ez az asszony csak maradjon itt, ha magatokkal vinnétek, rének nélkül maradnátok.

Másnap reggel a parne parancsára az asszonyt bizony a régi táborhelyen hagyták. Amint a karaván elment, az otthagytott asszony sátrába lép a férje, s így szól:

– Hát barátaink mégis itt hagytak téged! – azt mondja. – Tegnap levágtam két meddő réntehenet, edd meg őket. Majd később visszajövök.

A férje elmenetele után éltek-éldegéltek egy kis ideig, a szörny pedig megnőtt. Közben kitavaszkodott. A szörny meg kint kezdett

szaladgálni a szabadban. Egyszer így szólt hozzá vak anyja:

– Ebadta! Nincsenek-e odakinn fenyőgallyak?

Erre amaz:

– Dehogyisnem, vannak.

Erre az anyja:

– No, ha vannak, hozz belőlük. Kifogytunk a fából.

A szörnyszülött el is ment. Egyszer aztán hallani lehetett, amint ez az ebadta jószág a küszöb előtt liheg. Kérdezi az anyja:

– Mit lihegsz?

Erre amaz így felel:

– Hófajdokat cipelek.

Az anyja kérdi:

– Mivel ütötted le őket?

Ő azt mondja:

– Hát csak elhajítom a botom, s úgy ütöm le őket.

Később így szól az anyja:

– Ebadta! Hát hol van ezeknek a hófajdoknak a feje?

Amaz egy ideig hallgat, aztán beszélni kezd:

– Megmondom: bizony nem is én öltem le őket. Hanem van egy barátom, mindet ő ölte le.

Az anyja erre azt kérdi:

– Honnan szokott jönni a barátod?

A szörnyszülött így szólt:

– A tó vizéből.

Az anyja akkor azt mondta:

– Vezess csak oda! És rejts el jól.

Elmentek. A szörny elrejtette az anyját. Egyszer csak hallja a vak, hogy a tó vizéből valami kilép. Aztán meg hallja, hogy a gyermek odaér a szörnyszülött mellé, még azt is hallja, hogy a szörnyszülött megfogja a gyereket. Az ebadta így kiabál:

– Hé, anyám, gyere, segíts! Megfogtam.

Akkor ketten együtt a házukhoz vitték a gyermeket. Egyszer a gyermek így szól az anyjához:

– Édesanyám, a sátrunk mögött levő tó jege elsodorja táborunkat.

Az anyja erre így szól:

– Később, ha vizet hoztok, lökd a szörnyet magad helyett a lékbe.

A gyermek így is tett, vízhozáskor be is lökte a szörnyet a lékbe. Így szólt:

– Víziszellem, nagyapám, vedd magadhoz e szörnyet énhelyettem!

Az anyja otthon így szólt hozzá:

– Kérlek, nézd meg jól a szememet!

A gyermek jól megnézte az anyja szemét. Így szólt:

– Ó, anyám, hiszen csupa enyv a szemed!

Egész nap mosta az anyja szemét meleg vízzel. Egy idő után kinyíltak a szemek. Az anyja nagyon megörült, így szólt:

– Végre ismét látok.

Az asszony akkor felkötötte az övét, vasbotját megragadta. A szánokhoz indult. A vaspántokra ütött botjával. Egyszeribe annyi rén termett elő a szánokból, hogy annyit még sose láttak azelőtt. Aztán elővette vasrudas sátrát, és így szólt a fiához:

– Most pedig elmegyünk innen.

A fia pedig azt kérdezte:

– Hát nekem nincs apám?

Anyja így felelt:

– Épp oda megyünk: apád megkeresni.

Aztán meg ezt mondta:

– Később, ha majd társakra találsz, biztosan kérni fognak, hogy mondj egy mesét. Hát akkor csak mondd el a sorsodat.

S ezzel elindultak. Mire a Nap lement nyugaton, egy kis karavánt láttak maguk előtt. Utolérték. A fiú kérdezi a karaván öregétől:

– Honnan jöttök?

Az azt mondja:

– Nem messziről.

Egy másik utas meg ezt mondja:

– Akárhonnan is való vagy, ilyen nagy legénynek illik meséket tudni – azt mondja. – Mondj gyorsan egy mesét!

A fiú szólt:

– Én biz nem tudok egy mesét sem – aszongya. – De van egy történetem.

S azzal elkezdte a sorsát mesélni. Hogy milyen volt az anyja élete, hogy hogyan mentette meg őt az anyja a tó vizéből, ezt mind elmesélte. Akkor az apja sírva előugrott, s a fia mellé ült. A fiú így szólt:

– Anyám az imént azt mondta: „Apád kétszer hét rént áldozzon, s jöjjön haza!”

Az apja így szólt:

– Hogy öljek én áldozatot? A parne minden rénünket megette.

Hazaindultak. Odahaza az anyja így szólt:

– Apád kétszer hét rénáldozatát öld le!

Akkor a fiú le is ölte a kétszer hét rént áldozatul. Az anyja ezt mondta:

– A hátdarabokat add ide nekem! Elkészítem a parne számára ételnek.

A hátdarabokat megtűzdelte vékony tűkkel. A parne megjött, s így szólt:

– Édes húgom, amikor ezek otthagytak téged, én nagyon sírtam.

Az asszony csak azt mondta:

– Jól van, később majd mesélsz, most csak egyél!

A parne pedig enni kezdett, a tűkkel tűzdelt húst mind megette, megette biz az utolsó falatig. Bele is halt a parne. A tűk átszúrták a torkát. Mindenki örült, azt mondták:

– Csakhogy meghalt. Megevett volna ez mindannyiunkat.

S azzal ugyanúgy éltek, mint régen. Ennyi elég.

A KÉT NŐVÉR

Egy sátorban élt egyszer két asszonynővér, az egyik fiatal, a másik öreg. A fiatalabbiknak két gyereke volt, mindkettő leány, az idősebbik gyerektelen volt. Míg a fiatalabbik ruhát varrt a gyerekeinek, az idősebbik munkátlan henyélt. A gyerektelen asszony egyszer csak így szólt a másiknak:

– Gyerünk, menjünk, szedjük csizmába való szénát.

A másik erre azt mondja:

– Nekem bizony nincs időm, a gyerekeimnek kellene ruhát varrnom.

De azért mégis elmentek. Hát amint szedik a füvet a mezőn, a gyerektelen asszony kést ragad, és leszúrja a kétgyerekes asszonyt. Tüzet rak, megsüti a húsát, eszik belőle. De a fejét nem eszi meg, hadd maradjon máskorra is. Hazamegy, kérdezik a gyerekek:

– Hát anyánk hol van?

– *Csizmába való szénát* gyűjt, mindjárt jön, ha elkészül vele – feleli az öregebbik asszony, s mindjárt keresztül is fekszik a küszöbön, hogy a gyerekek ne tudjanak kiszökni; még őket is megszeretné enni, ha majd felébred.

Amíg ott alszik, a nagyobbik leány kilopózik a függöny mögül. Az öregebb asszony nem ébredt fel, a leány az ajtón is kiszökik. Meglátja az anyja fejét, és így gondolkodik: „Az öregebb asszony megette anyámat, ha felébred, biztosan megeszik engem is, a húgomat is.” Azzal fog gyorsan két élő madarat, beteszi a függöny mögé, és a húgával együtt elmenekül. Az öregebb asszony pedig két napot aludt, s amikor felébredt, mindjárt odament a függönyhöz, hogy a gyerekeket is megegye, de csak a két madárkát találta ott. „Hát ti nem fogtok tőlem elmenekülni” – gondolja az öregebb asszony, s azzal a két leány után indul. Hét napig ment, már utol is érte őket, és meg akarta fogni a kisebbik leányt, aki hátul ment. De a nagyobbik egy köszőrűkövet hajított maga mögé. Mindjárt egy folyó termett ott, két partján meredek hegyek. Az öregebb asszony a folyó innenső partján rekedt, a leányok megmenekültek. A folyó pedig hét napig folydogált, aztán kiapadt. Az öregebb asszony megint csak a leányok után veti magát, hét napig megy, utol is éri őket, s meg akarja fogni a kisebbiket. De az idősebb ekkor egy tűzkövet hajít maga mögé, azonnal ott terem egy nagy hegy. Az öregasszony a

hegy mögött rekedt. Hét nap múlva aztán a hegy is eltűnt. Az öregasszony megint utánuk indul. Hét napig megy, utol is éri őket, és meg akarja fogni a kisebbet. Az idősebbik egy fésűt hajít ekkor a háta mögé. Hát egy sűrű erdő terem ott, olyan sűrű, hogy az öregasszony nem tud rajta keresztülvergődni. De az erdő is eltűnik hét nap múltán, s az öregasszony megint útnak indul. A leányok pedig három napig futottak. Egyszerre egy elhagyott táborhelyre érkeztek. Hét holló üldögélt ott, rénszarvas-ganét ettek. Az idősebbik így szól az egyik hollóhoz:

– Anyácskám, mondd meg nekünk, merre menjünk, hogy emberekre találjunk!

A holló így válaszolt:

– Menjetek csak tovább, míg a kék tengerhez nem érkeztek. Ott majd találtok hét sirályt, s ők megmondják, hol találtok embereket.

A leányok megint mentek hét napot, oda is értek a kék tengerhez, meg is találták a hét sirályt. A sirályok épp fókahúst ettek. Az idősebb leány megszólítja az egyiket:

– Anyácskám, hova, merre menjünk, hogy emberekre találjunk?

A sirály így szól:

– Menjetek végig a tengerparton, majd láttok egy szigetet a két tenger között. A szigeten lakik egy vénasszony, ő majd átvisz benneteket a szoroson.

A leányok megint mentek hét napot, a szigethez is értek, látják, hogy a szigeten egy sátor áll, mindjárt csónakért kezdtek kiabálni. A vénasszony kijön a sátorból, s elkezd a leányokat kérdezni:

– Milyen az arcom?

– Sugárzik, mint a Nap – válaszolja az idősebb.

– Milyen a mellem?

– Szép, mint a rénszarvas lépe.

– Hát a kezem meg a lábam, ezek milyenek?

– Duzzadnak, mint a fókahús.

Az öregasszony erre kiáltott egyet, előúszott egy hód, és áthozta őket a szoroson.

Alig értek a szigetre, hát az a szörnyű öregasszony már megint a nyomukban volt. Ott állott a parton, és kérlelte a szigeti

vénasszonyt, hogy őt is vinné át a szoroson. A szigeti vénasszony elkezdte kérdezni az öregasszonyt is:

- Milyen az arcom?
- Hát a képed olyan utálatos, mint a barom segge – válaszolja a szörnyű öregasszony.
- Milyen a mellem?
- Mint a szuka csöcse szoptatáskor.
- Hát a kezem meg a lábam, ezek milyenek?
- Mint a kanálnyelek.
- Mit láttál az úton? – kérdezi tovább a szigeti vénasszony.
- Hét hollót – válaszolja a szörnyű öregasszony.
- No, és hogy vannak?
- Nagyon rosszul, talán már nem is élnek, amikor láttam őket, rénszarvas-ganét ettek.
- Hát meg mit láttál?
- Hét sirályt.
- Hát azok hogy vannak?
- Rosszul, már csak fókahúsuk van.

A szigeti vénasszony ekkor nagyot kiáltott, előúszott egy viza, s odasiklott a szörnyű öregasszonyhoz. A szigeti vénasszony azt mondta:

- Ül fel a viza hátára.
- Hogy üljek fel rá, mikor a háta tüskés és hegyes? Oda nem ülhetek. Inkább mondd meg, hogy jutottak át a kisleányok? – kérdi a szörnyű öregasszony.

– Ugyanannak a vizának a hátán – feleli a szigeti öregasszony.

A szörnyű öregasszony erre fölült a viza hátára. A viza pedig messze elúszott a szigettől, messze, messze, mígnem megfullasztotta a banyát.

A leányok pedig ott éltek a szigeti vénasszonynál, hosszú ideig éltek ott. Az idősebbik unatkozni kezdett, s így szólt a vénasszonyhoz:

– Mutass nekünk egy másik helyet, ahol több ember él.

A vénasszony így szólt:

– Menjetek végig a szigeten, míg a tengerhez értek. Ott van egy szakadékos part, a szakadékos part alatt egy rézcsónak. Szálljatok a csónakba, az majd evező és vitorla nélkül emberekhez

visz benneteket. De a csónakban sok veszélyes szerszám van: balták, kések, fűrők. Ne nyúljatok ezekhez. Te pedig, aki idősebb vagy, ügyelj a kisebbre, hogy semmihez ne nyúljon. Ha a szerszámokból egyet is kézbe vesztek, halálra szúrjátok magatokat, és a csónak is megáll. Éppen ezért üljétek nyugton, viseljétek illendően magatokat, és így szóljatok a csónakhoz: „Csónak, menj vissza arra a helyre, ahonnan jöttél, aztán meg gyere vissza.”

A leánykák végig is mentek a szigeten, a tengerhez értek, ott volt a szakadékos part, a szakadékos part alatt egy csónak, a csónakban meg balták, kések, fűrők. Vízre taszították a csónakot, és beszálltak. A csónak ment magától, keresztül tengereken, végül egy folyó torkolatához ért, s az árral szemben, felfelé kezdett siklani. A folyó mindkét partja fás volt, nyírfák, fenyők, korhadt fatönkők álltak a parton. Egy helyen pedig a folyó két oldalán két vörösfenyő úgy nőtt, hogy koronájuk összeért a folyó felett. Alattuk folyt a folyó.

– Nézd csak, milyen magas bozót! – mondta az idősebbik. A fiatalabb pedig fogott egy kést, hogy egy ágat levágjon a fákról. A kés bizony leszúrta a fiatalabbat, meg is halt, s a csónak megállt a part mellett. Az idősebb leány kiemelte halott testvérét a csónakból, és így szólt:

– Csónak, menj vissza oda, ahonnan jöttél.

Akkor az idősebb leány elindult, hogy hűgát eltemesse. Egy lucfenyvesbe ért. Varázsdob segítségével megkérdezte hűgát:

– Hova temesselek, hűgocskám, talán ide?

A hűga így felelt:

– Ne temess lucfenyők alá, ott emberek járnak, s ijesztgetnek engem. – Tovább vitte, látott egy nyírest, megint megkérdezte hűgát a varázsdob segítségével:

– Itt temesselek-e el?

A hűga így válaszolt:

– Ne temess el nyírfák között, oda emberek járnak fát vágni, s ijesztgetnek engem.

Megint tovább vitte halott hűgát, jegenyefenyők közé ért, a varázsdob segítségével megint megkérdezte:

– Eltemethetek-e jegenyefenyők közé?

A hűga ezt mondta:

– Ne temess jegenyefenyők közé, oda járnak a gyerekek játszani, ágakat törnek, s ijesztgetnek engem.

De az idősebbik akkor már nagyon fáradt volt, meglátott egy nyírfabokrot, és így szólt:

– Oda temetem őt, a kezem már igen fáj, nem bírom tovább cipelni.

Odament a bokorhoz, talált egy farkasvermet, belefektette a hűgát. Maga pedig útnak indult, messzire ment, hónapokig ment.

Tél lett, és ő még mindig vándorolt. Egy ösvényre lelt, ott folytatta útját. Egy folyóhoz érkezett. A folyó jegén két szán állott. A rének fel voltak szerszámozva, az egyik tarka volt, a másik meg hófehér. Ember nem volt a közelben. A leány így gondolkodott: „No, én itt megvárom az embereket, biztosan megjönnek egyszer, hiszen csak az erdőbe mentek.”

Várt ott egy teljes napot, amíg be nem sötétedett. Akkor aztán két ember jött elő az erdőből. Az egyik megkérdezte a leányt:

– Akarsz-e velünk szánon hazajönni?

– Nem – válaszolta a leány –, gyalog megyek, szégyellem magam férfiak előtt.

Az idősebb férfi, akié a hófehér rén volt, azt mondja a fiatalabbnak:

– Fogd azt a leányt, és ülted a szánodba!

– Én senkit nem veszek a szánomba, fogd te – szólt emez.

Az idősebb férfi, akié a hófehér rén volt, a szánba tette a leányt, s hazavitte. Otthon sátor sátor hátán, s mindnek csak két gazda parancsolt. Mindkettejüknek volt egy fia. Az emberek, akik az erdőből jöttek, voltak a fiaik. A leány itt kezdett élni; az idősebb fiú elvette őt feleségül. Sokáig éltek így.

Egyszer aztán sátrat bontottak, s egy, két, három napig mentek, akkor megálltak. Éjjel vihar támadt, és farkas kergette szét a réneket. Másnap a két fiú elindult a rének után. Különböző irányban mentek. Egy helyen az idősebb fiú rénjei megbokrosodtak, ő meg keresgélgni kezdett, vajon mitől ijedhetnek meg a rénjei. Egyszerre megpillant egy farkasfészket, hallja, hogy vonítanak a farkaskölykök, de emberi sírást is hallott. Fülelt, figyelt – hát egy nő, az sír ott, és azt mondja nekik:

– Ne sírjatok, gyermekeim, apátok húst hoz nektek!

Akkor a fiú hazament. Az apja kérdezte:

– Megtaláltad a réneket?

A fiú így válaszolt:

– Bizony, a réneket nem találtam meg.

De a csodáról, amit látott, nem szólt. Éjjel mindent elmondott a feleségének, elmesélte, hogy üvöltöttek a farkaskölykök, és hogy sírt a nő. A felesége így szólt:

– Csak nem az én húgom az, hiszen ott temettem el?! Gyerünk csak oda!

Másnap oda is mentek a farkasfészekhez. A farkas nem volt benne, csak a kölykök meg a nő. A kölyköket mindjárt agyonverték, a nőt meg hazavitték. Az meg úgy viselkedett, mint egy őrült, csak zokogott, sírt egyre. Tüzet raktak, körbeülték. A nő meg csak bámult a tűzbe, sokáig ült így, s egyszer csak felébredt, és így szólt:

– Sokáig aludtam?

– Bizony sokáig, húgom, nagyon sokáig. Csónakkal utaztunk a folyón, ahogy a szigeti vénasszony meghagyta nekünk, de te megszúrtad magad és meghaltál. Egy farkasfészekbe temettelek el, ott hallott meg tegnap téged a férjem síni.

A fiatalabb leány is ott élt ezután velük. A tarka rénű fiú felesége lett.

A FÉLTESZTŰ ÓRIÁS

Egyszer valahol volt hétszáz sátor. A hétszáz sátorban hétszáz ember. A hétszáz ember fölött pedig hét fejedelem uralkodott. Ez a hét fejedelem meg semmit sem csinált, csak egymáshoz járt vendégségbe. Ok mind testvérek voltak, volt feleségük is, de csak a legidősebbnek volt egy fia. Ez a fiú meg kicsi volt még. Sose ment vendégeskedni, mindig csak aludt, éjjel is, nappal is. Egyszer így szólt az apja a fiához:

– Kelj fel, s gyere velünk vendégeskedni.

De a fiú nem akart vendégségbe menni. Éjjel rossz álmot látott, hogy mindenkit megöltek, egyedül csak ő maradt életben. El is mondta álmát az apjának, és még azt mondta:

– De még mindig életben maradhattok, ha hét rénszarvast áldoztok.

– Ugyan, mihez értesz te? – szólt az apja. – Hiszen éjjel-nappal alszol, és annyit se tudsz, mint egy kutya.

– Ahogy gondolod, apám – mondta a fiú, és visszafeküdt aludni.

Reggel, amikor felébredt, látja, hogy a hétszáz emberből egy se maradt életben, mindet megölték. Elindul, hogy a rének után nézzen, hát ott is csak azt látja: minden rén megdöglött. Aztán a kutyákat indul megnézni: azok is megdöglöttek. A szánokhoz megy, kivesz az egyikből egy kardot, a karddal elvág minden sátorkötelet: a sátrak összeomlanak. Vándorolni kezd. Megy egy napot, kettőt, hármát, hetet is megy. Hátranéz, hát még mindig csak azt a helyet látja, ahol a hétszáz sátor összedülve fekszik. Megint megy hét napot, hátranéz, még mindig lát hét összedült sátrat. Ismét hét napig vándorol, hátranéz: már nem lát egy sátrat sem. Megint elindul, megy egy hónapot, kettőt, hármát, szóval hét hónapot megy. El is fárad a vándorlásban, az utolsó hónapban már nem is evett, egy puszta vidéken ment keresztül. Leroskad a hóba. Ott fekszik, hosszú ideig hever ott; felkel, megint menni kezd, megy-mendegél, s végül egy elhagyott táborhelyhez ér. Táplálék után néz, talál is egy csontdarabot, amit lerágtak a kutyák. Rágcsálja a csontot, eldobja, s másik után néz a hó alatt. Hát egy ezüst fülkarikát talál ott. Belecsúsztatja a kesztyűjébe, és megint vándorolni kezd. Megy-mendegél, sokáig megy, mígnem egy napon megpillant a távolban

egy rénszarvas vontatta szánt. Az utas, úgy látszik, éppen feléje tart. Amikor odaér, látja, hogy egy asszony. Az asszony megszólal:

– Te, úgy látom, régi táborhelyünk felől jössz. Nem találtál-e ott egy ezüst fülkarikát, amit elvesztettem?

– De bizony, s el is hoztam magammal.

– Akkor add is ide, mert az enyém – kéri az asszony.

– Jól van, megkapod a fülkarikát, ha emberlakta helyre viszel a szánodon.

Az asszony azonban lándzsát ragadott, hozzávágott a lándzsával, ő elbukott, s ott maradt fekvé a földön. Az asszony pedig felkapta a fülkarikát, s elhajtott.

Ő csak feküdt és aludt, sokáig aludt; végre fölébredt, felkelt és továbbindult. Ismét egy elhagyott táborhelyre érkezett. Ennivaló után nézett, de csak egy kutyák rágta csontot talált. Ő is megrágta a csontot, elhajította, és tovább keresgélt a hó alatt. Talált is egy vaslapátot. Fogta a lapátot, és továbbindult. Ment-mendegélt, s megint megpillantott messziről valakit, aki rénszarvas-szánon utazott. Hát egy gyönyörű, cifra asszony jött vele szemben. Így szólt az asszony:

– Merre visz az utad, te szegény fiú?

– A most talált nyomokon megyek. Nagyon éhes vagyok, ennivalót keresek. Már haldoklóm az éhségtől.

– Te biztosan a mi régi táborhelyünkről jössz, nem találtál-e ott egy vaslapátot? – kérdi az asszony.

– De bizony, találtam, csak tudnám, hogy kié?

– Hát az biz az enyém, s épp azért jöttem, hogy megkeressem.

– Visszaadom a lapátodat, ha megígéred, hogy emberlakta helyre viszel.

– Szívesen elviszlek a mi házunkhoz – szólt az asszony –, hiszen ha itthagynálak, nemsokára éhen halnál. Otthon majd megetetlek, megitatlak.

Erre a fiú odaadta a lapátot, az asszony meg felvette őt a szánjába. Kérdi tőle az asszony:

– Honnan való vagy, te szegény fiú, hogy nem ismerlek téged?

A fiú így válaszol:

– Ó, engem senki sem ismer e kerek világon, apátlan, anyátlan árva vagyok. Volt egyszer hét testvér, igen gazdagok voltak, hétszáz

sátruk volt.

– Erről a hét testvérről hallottam én is, vajon hová tűntek el? – kérdi az asszony.

– Egy éjszaka mindannyian meghaltak, és mind a hétszáz rénjük megdőglött.

Kérdi az asszony:

– Tudod-e, hogy ez a két rén, ami minket húz, kié?

– Honnan tudnám? Még igen keveset tudok, hiszen nem vagyok öreg. De azért ezek igen hasonlítanak az apám rénjeihez.

– No, és hogy kerültek hozzánk apád rénnei? – kérdezi az asszony tovább.

– Hát ezt aztán igazán nem tudom – feleli a fiú.

– No, látod – folytatja az asszony –, apád egyszer itt járt ezekkel a rénekkel, és feleségül kért engem neked. A réneket meg a vaslapátot jegyajándékkul hagyta nekem. Egy kardot is hagyott itt, de az már nincs meg, ellopták.

„Hát én majd megtalálom a kardot egyszer” – gondolja magában a fiú.

– Ó, akkor te vagy az én férjem – mondja az asszony.

A férfi és felesége akkor bementek a sátorba, és együtt kezdtek élni.

Éltek, éldegéltek egy ideig, aztán eljött az ideje a vándorlásnak. Befogták a réneket, a jövevény szánjába a legrosszabb réneket fogták, így aztán ő a karaván végére maradt. A rossz rénekkel pedig egyre jobban lemaradt. Hiába ütötte, hajtotta a réneket, azok nem engedelmeskedtek. Hirtelen az egész karaván megállott, s ő utolérte a feleségét. Valaki megkérdezi tőle:

– Ugyan ki jön a hátad mögött?

– Senki, teljesen egyedül jöttem – feleli az idegen, de azért mégis a háta mögé néz.

Abban a pillanatban a kérdező lándzsát ragadott és leszúrta. Ő ott maradt a földön, a többiek továbbmentek. De a felesége azért ott maradt mellette, és siratta a halottat. Ott ült a szánjában, és egyre csak sírt. A rének egyszerre nyugtalankodni kezdtek, aztán egészen megbokrosodtak. Egy féllábú, félkezű, félszemű öregember jelent meg a halott mellett. Kezében egy vasbotot tartott. A vasbottal rácsapott a halottra, és így szólt:

– Mit fekszel itt? Ideje felkelned. Kelj fel, eredj haza: apád s minden testvéred ismét életre kelt.

Feléledt a halott, s beszélni kezdett magában: „Húha, jó sokat aludtam. Vajon ki volt az, aki azt mondta nekem az imént, hogy apám él, s menjek haza?” Körülnézett, de senkit sem látott, s azt hitte, hogy csak álmodta az egészet. Elindult, ment-mendegélt, a sátrához ért, s lefeküdt felesége mellé aludni. Reggel felkeltek, sátrat bontottak, befogták a réneket, az idegennek megint rossz rének jutottak, úgyhogy ismét csak a karaván végére került. A rossz rénekkel elmaradt a többiektől, de azok megálltak, és ő utolérte őket. Az előbbi ember megint megkérdezi tőle:

– Miféle emberek jönnek mögötted?

– Senki sem jön mögöttem – válaszolja az idegen, de azért hátranéz.

Abban a pillanatban másodszor is leszúrja lándzsájával az előbbi ember. Otthagyták a földön, a felesége is elment a többiekkel, így gondolkodott: „Nem halt meg. Ha eljön az ideje, biztosan a sátorba jön.”

Amint a karaván elment, megjelent a féllábú, félkezű, félszemű öreg. Megint megcsapja a botjával a halottat, és így szól:

– Már tegnap megmondtam neked, hogy fordulj vissza. Mit keresel te ott a sátorban? Fordulj szépen vissza, ha kedves az életed. Apád már régóta életben van újra.

A halott feléledt, körülnézett, és így szólt:

– Vajon ki lehet az, aki engem hazatérésre int, aki az apámról beszél, és azt állítja, hogy él, pedig már régen meghalt.

Hogy nem lát senkit, azt gondolja, hogy megint csak álmodott, s elindult a sátrához, s lefeküdt a felesége mellé aludni.

Másnap ismét sátrat bontottak, befogták a réneket, az idegennek megint a legrosszabbak jutnak, így a sor végére kerül. Most is lemarad a többiektől, de azok megállnak, s ő utoléri őket.

– Nézd csak, milyen sok rénszarvas jön mögöttem – mondja az előbbi ember, aki már kétszer megölte. Hátranéz, hát amaz bizony megint csak leszúrja őt a lándzsájával. Mind továbbmennek. Megint megjelenik a féllábú, félkezű, félszemű öreg, rácsap a halottra vasbotjával, s így szól:

– Harmadszor mondom, fordulj vissza! Kétszer már megöltek, mindkétszer életre keltettelek. De többet nem fogom megtenni.

A halott ismét fölkel, de nem fordul vissza, hanem a sátrához megy, de nem megy be, hanem szánra ül. Most már sejti, hogy meg akarják ölni. A szánokból a nyilakat mind kiveszi, összetöri. A felesége szánjához megy, kiveszi belőle a vaslapátot, amit ő talált meg s adott vissza neki; az ásóval szétveri a sátrakat. A sátrakból kirohannak az emberek, ő pedig reájuk támad az ásóval. Azok hiába kapnak a nyilak után, mind össze van törve, ő pedig üti, vágja az embereket, amíg mindet meg nem öli. A feleségét, annak apját, anyját meg gyerekeit azért nem verte agyon. Nézi a halottakat, de nem találja azt, aki őt háromszor megölte. Hát biz az elmenekült, de a nyomait látni lehet a hóban. El is indult, futott utána, míg utol nem érte. A két férfi küzdeni kezdett egymással, egész télen verekedtek, addig-addig, míg mindkettő meg nem halt. Egész nyáron ott feküdtek, húsuk oszlani kezdett. Rókák jöttek, farkasok jöttek, belőlük lakmároztak, csak a csontjaik maradtak meg. Megjött az ősz, s vele a féllábú, félkezű, félszemű öreg is megérkezett, így szólt az idegenhez:

– Hányszor mondtam már neked, hogy fordulj vissza. Most utoljára figyelmeztetek, később már nem lesz meg hozzá a hatalmam, hogy megsegítselek.

S azzal fogta a csontjait, összegyűjtötte a legkisebb darabjait is, egy zsákba tette, a zsákot a vállára vette, s útnak indult. Sokáig ment, egyszer egy nagy kőhöz érkezett. Fellökte a követ, az az oldalára dőlt. A kő alatt egy lyuk volt, az öreg bemászott a lyukba. Egy sötét, homályos helyre jutott, ahol kiabáltak, fütyültek és énekeltek. El akarták venni a zsákot az öregtől. Szerencsére valami világosságot pillantott meg maga előtt, mintha valamiféle ablak lett volna. A fényben aztán meglátta, hogy körülötte hús és bőr nélküli csontváz-emberek mozognak. Fogaik csak úgy villognak a szájukban. Az öreg meggyorsította lépteit, és a fény felé tartott. Meglát egy sátrat, belép. Csak egy nőt lát a tűz mellett. Aztán a sátor másik oldalán két szörnyet pillant meg: nem mozdulnak, nem beszélnek; igen nagyok a szemeik, és az arcuk közepén – egyik a másik alatt – helyezkednek el. Az öreg a földre hajítja a zsákot, és odaszól a nőnek:

- Na, itt van egy kis tűzifa, hajítsd a tűzre.
- Jó, hogy hoztad ezt – feleli a nő –, épp kifogytam a fából.

Az öregasszony tüzet szított, a csontokat pedig a tűzre vetette: azok mind porig égtek. Az öregasszony meg fogta a hamut, végigszórta az ágyon, s lefeküdt a hamuba aludni. Három nap múlva a hamuból egy ember született. Kezdi kérdezni magától az ember:

- Vajon miféle sötét hely ez, ahol eddig aludtam?

Felkel, körülnéz. Látja, hogy a sátorban nincs füstnyílás.

Ki akar menni, nincs kijárat. Nézi a falakat, hát vasból vannak.

Odaszól az öregasszonynak:

- Kimennék, de nem találok ajtót.

Az öregasszony feláll, a falba rúg, erre az szétnyílik. Az ember kimegy, nemsokára vissza is jön, meglátja a két szörnyet, s úgy megijed, hogy orra bukik. Felkel, és kérdi az öregasszonyt:

– Miféle szörnyeid vannak neked? Emberek ezek vagy vadállatok?

Az öregasszony így felel:

- Ó, nem vadállatok ezek, csak a szüleim.

– Beszélnek? Esznek? Mit csinálnak?

– Nem beszélnek, nem esznek, nem csinálnak semmit.

– Akkor miért vannak így, s mindig így voltak-e?

– Nem, dehogyis; az ő idejükben rendes emberek voltak, de aztán kővé váltak, s még most is kövek: nem hallanak, nem látnak, semmiről nem tudnak.

Az öregasszony kérdi az idegent:

- Mi a legnagyobb kívánságod?

Az idegen ezt feleli:

– Ha tudnám, merre van a feleségem, akkor leginkább most hozzá mennék.

– Maradj még egy kicsit nálam, hamarosan megjönnek a rénjeim, s azok majd elvisznek téged. De feleségül kell vened engem, különben kővé varázsollak.

Az idegen csak akkor jött rá, hogy az öregasszony varázsolta kővé azt a két embert is, akik a tűznél álltak, és megijedt, hogy ez vele is megtörténhet, ha most nem veszi feleségül. Ezért így szólt:

- Jól van, elfogadlak második feleségemül.

Három napig éltek együtt a sátorban. Akkor megérkeztek a rének. Mindketten szánba ültek, s elhajtottak. Eleinte azon a sötét helyen hajtottak keresztül, ahol a féllábú, félkezű, félszemű öreg hozta zsákban a csontjait ide. A csontváz-sereg utánuk vetette magát, lándzsával akarták leszúrni, de nem tudták elérni. Aztán kiérték a fényre. Az öregasszony így szól a férjéhez:

– Lökd a követ a lyukra!

Az meg is próbálja, de a kő meg se moccan. Az öregasszony a lábával megtaszítja a követ: az rábillen a lyukra. Mennek, mendegélnek, sokáig vándorolnak, meglátnak egy sátrat, odamennek. Az idegen itt rátalál az első feleségére, annak anyjára, apjára. Összeszedelőzködnek: mindkét feleségét, első feleségének szüleit felülteti a szánra, így mennek az ő igazi hazájába. Otthona közelébe érve megpillantja mind a hétszáz sátrat, a sok népet, a rénszarvas-csordákat. Mindannyian élnek. Az út mellett meglátja a féllábú, félkezű, félszemű öreget. Az öreg feléje fut, s vele fut egy másik ember is – éppen az, aki őt háromszor megölte. Elkezd harcolni a gyilkosával, s meg is öli. De közben elvesztette józan esztét, és dühében a félkezű öreget is megölte. A sátrakhoz ment: hát mindenki meghalt, a rének is megdőglöttek. Még a két asszony is meghalt. Így hát mindenki meghalt, mert megölte a féllábú, félkezű, félszemű öreget, ő pedig egyedül maradt.

SÁMÁNVETÉLKEDŐ

Volt egyszer egy falu, a faluban pedig hétszáz sátor. A sátrakban pedig gyerekek veszekedtek: játszottak és veszekedtek. Az egyikük azt mondta:

– Nekünk jobb sámánunk van, mint nektek.

A másikuk meg azt:

– Dehogyan, jobb a miénk.

Ahogy így civakodtak, a sámánok is kedvet kaptak versengeni. El is kezdtek versengeni a sátorban. Versenyeznek, viszálykodnak, és persze, mindegyik magát tartja előbbrevalónak. Végül azt mondja az egyik:

– Van egy sámán, aki a Holdat a tenyerére tudja fektetni.

– Azt senki sem tudja megtenni – mondja a másik.

– Hát pedig én megteszem – mondja az első.

– Na, mutasd meg, ha tudod – mondja megint a másik.

A sámán ekkor a Holdat a tenyerére fektette. Ott világlott a Hold a tenyerében, de a sátorban olyan hideg lett, hogy az emberek szinte csontig fagytak. Hiába rakták egyik tüzet a másik után, hiába vették fel a *malicát* meg a *szovikot*, csak dideregtek. A rosszabbik sámán meg is kérte a jobbikat, hogy állítaná vissza a Holdat ismét az égre. Az úgy is tett. A sámánok megint versengeni kezdtek. A rosszabbik sámán már megint azzal kérkedik, hogy van ő olyan jó, mint az, aki a Holdat a tenyerére fektette, aztán meg visszaállította az égre. A jobbik sámán így szól:

– Nincs olyan sámán, aki a Napot a tenyerére tudná fektetni.

– És te talán tudod? – kérdi a másik.

– Bizony tudom – feleli a jobbik sámán, és azonmód a tenyerére is fekteti a Napot.

Hát erre meg olyan meleg lett a sátorban, hogy a nép meg akart halni a hőségtől. A rosszabbik sámán kéri is a jobbikat, hogy állítaná vissza a Napot az égre. A jobbik sámán vissza is állította erre a Napot az égre. Aztán így szólt a rosszabbikhoz:

– Változzunk ludakká, és éljünk úgy egy ideig.

Ahogy mondta, úgy is lett. A két sámán lúddá változott, és elrepültek, egészen Novaja Zemljáig. Ott felállították sátraikat, a jobbik posztóból, a rosszabbik rénkoponyákból készítette el sátrát. Megjött a tavasz; a rosszabbik sámán így szólt:

– Szerezzünk asszonykát magunknak, mint ahogy a többi lúd teszi.

– Az nem lesz jó – feleli a jobbik –, mert ha asszonyt szerzünk, utódaink lesznek, ha meg utódaink vannak, könnyűszerrel megfognak bennünket. Nem, menjünk csak tovább, mert hamarosan elveszítjük szárnyainkat, s akkor ez a hely már nem lesz biztonságos.

Úgy is tettek, felrepültek, egy folyóhoz értek. A folyó tele volt hidakkal. A ludak éjjel-nappal őrködtek. Valamelyiknek mindig őrködni kellett. Egyszer rákerült a sor az egyik sámánra is, mégpedig arra, aki sátrát rénkoponyákból készítette volt el. Amikor ez volt éppen őrségen, egy félszemű szamojéd jött vadászni. Ennek a szamojédnak pedig volt egy kutyája, amelyiknek csak három lába volt. A kutya meg kergette a hidakat, kergette, kergette, és sokat meg is fogott közülük. A szamojéd aztán a kutya után ment, és összeszedte a hidakat, amelyeket a kutya megfojtott. A kutya pedig csak azért hajszolta, kergette a ludakat, hogy a rosszabbik sámánt, aki sátrát rénkoponyákból építette volt, egyszer megfogja. Meg is kapta egy ízben a csőrénél fogva. De a jobbik sámán, aki előbbre járt, visszafordult, és kiszabadította társát. Háromszor kapta el a háromlábú kutya a rosszabbik sámánt, de a jobbik mind a háromszor kiszabadította. De a kutya mind tovább üldözte a ludakat, a folyó pedig egyre sekélyebb lett, olyannyira, hogy már le sem tudtak hukni benne.

– Elvesztünk – szól a rosszabbik sámán. – Mit tegyünk? A víz alá már nem tudunk lebukni, ha meg a partra megyünk, a kutya biztosan elkap bennünket.

A jobbik így szól:

– No, próbáljuk csak meg. Az a part nem olyan széles. Hamar elérhetjük a tengert, a tengerben pedig van egy sziget, oda kell valahogy eljutnunk.

Azzal a partra futottak, átszaladtak a földnyelven, elérték a tengert, s a tengerszorost keresztülúszva a szigetre jutottak. A rosszabbik ott füvet kezdett enni, a jobbik zuzmót. A rosszabbik így szól a jobbikhoz:

– Fület egyél, ha azt akarod, hogy megnőjenek szárnyaid, s innen elmehess. Lám, az én szárnyaim hogy megnőttek, neked meg

semmid sincs. Hamarosan elrepülök, s téged itt kell hagyjalak.

Így beszélt a rosszabbik, de a jobbik továbbra is csak zuzmót evett. Szárnyai nem nőttek, a rosszabbiknak viszont teljesen kinőttek a szárnyai, el is repült. Elrepült egy másik szigetre, ott bűvárkacsává változott. Gyerekek jöttek, s agyonütötték. Aztán, hogy a rosszabbik sámán elrepült, a jobbik is fűvet kezdett enni, szárnyai gyorsan szélesre nőttek. Ekkor az visszarepült otthonába, és újra emberi alakban kezdett élni.

A KITÉPETT SZÍVEK VISSZASZERZÉSE

Egy puszta helyen élt egyszer két szamojéd. Egyszer aztán az egyik útnak indult, a másik meg otthon maradt. Megy, mendegél, látja, hogy egy öregasszony nyírfát vág, odaér hozzá, s így szól:

– Hogy vágod azt a fát, öreganyám? Ha körbevagdosod, sose döntőd le. Vágd két oldalról! Engedd, hadd vágjam én!

Azzal kivette fejszóját a szánból, egy másik fát kezdett el vágni, két oldalról csapkodta a fát, ki is döntötte. Feltette a fát a szánra, s az öregasszony sátrához hajtott. Míg a szamojéd a földre rakta a fát, az öregasszony így beszélt:

– Most pedig bújj el, hogy senki se lásson téged.

Az el is bújt, az öregasszony meg kiállt a domb tetejére. Hét leány jött arra:

– Vajon ki vágta ki ezt a fát? Te magad nem így vágod a fát. Ki van veled?

Az öregasszony így felel:

– Nincs velem senki, magam vágtam ki ezt a fát!

A leányok el is mentek anélkül, hogy a sátorba léptek volna. A szamojéd pedig előjött a rejtekhelyéről, s odalépett az öregasszonyhoz. Az öregasszony így szólt:

– Van ott egy sötét erdő. A sötét erdőben van egy hosszú tó. Eredj oda! Mire odaérsz, a hét leány éppen fürödni megy, ruhájukat a parton hagyják majd. Lopózz csendben oda, vedd el az egyik leány ruháját, s rejtse el jól!

El is indult a szamojéd, a tóhoz ért, fogta a legszebb ruhát, és el is rejtette. A hét leány pedig befejezte a fürdést, a partra jött, öltözködni kezdett; de az egyik leány ruhája eltűnt. Erre az megint a tóba veti magát, a többiek meg elmennek. Ott sír a tóban, s nem tudja, hogy ki vitte el a ruháját. Így szól:

– Ki a ruhám elvitte, annak a felesége leszek, ha visszaadja.

De a szamojéd nem bízott a leányban, és nem jött elő. A leány pedig így beszél magában:

– Öreganyánknak van egy nővére, annak pedig egy fia; ha ő vitte el a ruhámat, az ő felesége leszek.

Erre már előjött a férfi, a leány ránéz:

– Tényleg, te vagy öreganyánk unokaöccse! Add vissza a ruhámat, a feleséged leszek.

– Ha most visszaadom a ruhádat, mindjárt felrepülsz a levegőbe, s hogyan foghatnálak akkor meg téged!

– Tényleg a feleséged leszek. De add vissza a ruhámat, mert fázom.

– Nem messzire innét lakik hét szamojéd egy eldugott helyen. Sokat járkálnak, kóborolnak; de ha hazamennek, kiveszik a szívüket, és a sátorkaróra akasztják. Ha megszerzed nekem ezeket a szíveket, odaadom a ruhádat, ha nem, nem kapod meg, még ha itt halsz is meg, ezen a helyen.

– Megszerzem a szívüket, csak add vissza a ruhámat.

– Nem adom oda, míg el nem mondod, hogyan akarod a hét fiú szívét megszerezni.

– Éjjel megyek oda, s elhozom őket.

– Úgy nem fog sikerülni; sokan megpróbálták már, de még senkinek sem sikerült visszajönnie. Gyere közelebb hozzám, s én megtanítlak, hogyan juthatsz a szívük birtokába.

A leány közelebb úszott a parthoz, a szamojéd pedig így szólt:

– Ezek elrabolták a húgomat, őt kell segítségül hívni. Menj a húgomhoz, ő vigyáz a szívükre, kérd őt, hogy segítsen.

Akkor a leány kijött a partra, a férfi odaadta a ruháját. A leány felöltözött, s mindjárt haladékokat kért, hogy legyen elég ideje a szíveket megszerezni.

– Öt nap múlva szánon jövök vissza hozzád – mondta a leány.

A szamojéd pedig visszament a sátrába a testvéréhez. Amaz kérdi:

– Hol voltál, mit láttál?

– Nem voltam sehol, és nem láttam semmit sem.

A testvére ekkor így szólt:

– Biztosan apánk húgánál voltál. Az a hét szív nélküli testvér megölte az anyját, nyilván téged is megölnék, ha odamégy. Sohase menj oda!

Öt napig éltek így, az ötödik napon megérkezett a leány az égből, és a felesége lett.

– Menjünk a hét testvérehez – mondja az asszony –, nézzük meg, vajon nem tudjuk-e kézre keríteni a szívüket.

El is mentek hozzájuk, de a testvérek nem voltak odahaza, csak az asszonyuk. A férfi s a felesége bemegy a sátorba, de az

asszony láthatatlan, senki sem látta meg. A férfi azonban látható, így szól a húgához:

– Hová szokta tenni szívét a hét testvér, ha hazajön?

– Arra a rúdra akasztják fel a szívüket, éjjel mindig szív nélkül alszanak.

A húga így folytatja:

– Bízna bennem, s ha este hazajönnek, veszek egy tálat, s az egyik testvértől a másikhoz megyek, ők ráteszik szívüket a tálra, aztán én meg felagatom a szíveket arra az oszlopra.

– Tehát vedd most is a tálat, akaszd le a szívüket az oszlopról, és rakd rá. Reggel majd, ha követelik a szívüket, te csak dobd a hat fiatalabb testvér szívét oda, ahova akarod – ők akár meg is halhatnak –, de a legidősebb testvér szívét vidd oda hozzá, és mondd ezt neki: „Ha anyámat életre kelted, megkapod a szíved, különben nem!”

Estére a szamojéd hazatért a feleségével. A felesége így szól:

– Ne menj hozzájuk, hadd hozzam el én a szíveket egyedül.

A felesége vissza is ment hozzájuk még az éjjel. A hét testvér éppen vacsorázott, de nem látták őt meg. A hét testvér befejezte vacsoráját, leterítették a rénszarvas-bőröket, s lefeküdtek aludni. A szamojéd húga vette a tálat, a testvérek rárakták a szívüket. Az asszony a szokott helyre tette aztán a szíveket.

– Miért rakosgatod olyan gondatlanul a szíveinket? – kérdi az egyik testvér.

– Ne aggódj, vigyáz ő rájuk – szólt rá a legidősebb testvér. Amint elaludtak, a szamojéd felesége elvitte a szíveket a férjének.

Hajnalban a szamojéd visszament a szívekkel a hét testvérhez: már haldokoltak. Mind könyörgött a szívéért. A férfi egyenként a földre dobálta a szívüket, így haltak meg. Meghalt közülük hat. De a legidősebb testvér szívét nem dobta a földre. S míg az egyre könyörgött a szívéért, a férfi így szólt:

– Megölted anyámat. Keltsd őt életre, s akkor visszaadom a szívedet.

– Előbb add ide a szívem, utána életre keltem őt.

– Ha nem kelted őt előbb életre, nem kapod meg a szíved.

Akkor így szólt a legidősebb testvér a feleségéhez:

– Menj arra a helyre, ahol a halottak fekszenek, ott találsz egy zacskót, hozd ide nekem azt a zacskót, abban a zacskóban van a lelke.

Az asszony elhozta a zacskót.

– Menj oda halott anyádhoz, rázd meg a zacskót, várd meg, míg a szelleme átmegy a testén, s anyád ismét életre kel majd.

A szamojéd oda is ment az anyjához, úgy tett, ahogy a legidősebb testvér mondta, és anyja életre kelt. Anyját a sátrába küldte, egyedül ment a húga sátrához. A legidősebb testvér még mindig élt. Akkor a szívét a földre hajította, s az is meghalt. A férfi s a húga hazamentek. Útközben megállott a nagynéniénél az erdőben. Az kérdi:

– Hát a hét testvér még mindig nem ölt meg téged?

– Nem, sőt inkább mi öltük meg őket. Hogy s mint vagy?

A nagynénje így szól:

– A húgod kése itt maradt, odaadom neked, add vissza neki, s mondd, hogy csináljon vele, amit akar. Én pedig nemsokára hozzátok jövök.

A szamojéd hazament, a kést odaadta a húgának, mondta neki, hogy csináljon vele, amit akar. Akkor a húga kivágta a sátorban levők szívét, a sógornőjéét is, de még a magáét is, és kidobta a levegőbe. Megjött a nagynénjük. Amikor látta, hogy mind szív nélkül vannak, így szólt:

– Mind szív nélkül vannak, nem is élnek, de nem is halottak: „Mit tegyek most? Odamegyek a hosszú tóhoz, hátha találok ott valakit.”

A hat nővér ott fürdik a tóban, ő meg fogja a legjobb ruhát, s elrejtí. Azok pedig csak sírnak, panaszkodnak:

– Bárcsak tudnánk, merre van a hógunk!

Kiúsznak a partra, az egyikük nem találja a ruháját, ismét a tóba veti magát, a többiek meg elmennek. Sír a leány:

– Ki a ruhámat elrejtette, annak a felesége leszek. Vagy bármelyik halottat feltámasztom, csak a ruhám visszakapjam. A levegőben sok szívet találunk, azokkal akármelyik halottat fel tudom támasztani.

Előjött erre az öregasszony:

– Nézd csak, itt vannak a ruháid!

– Add vissza a ruhámat. Mindent megteszek, amit ígértem.

– Add nekem a talált szíveket, s visszakapod a ruhádat – szólt az öregasszony –, ti a levegőben éltek, a húgotok pedig a földön él most. Ha ő kér tőletek valamit, tudtok-e neki segíteni?

– Ha él, mindent megteszünk neki, amit csak akar.

A leány odaadta az öregasszonynak a szíveket, az meg odaadta neki a ruháját. Az öregasszony a sátorhoz ment, ahol a szív nélküli emberek voltak. Ezek mind az égbe menendők voltak már. Az öregasszony odaadta mindegyiknek a szívét, és azzal mindegyik tiszta és szent lett.

– Most pedig – mondja a feleség – gyerünk az égbe, leánytestvéreinkhez.

Befogták a réneket, útra keltek, a levegőbe emelkedtek! Egy olyan sűrű felhőbe jutottak, hogy semmit sem láttak. Hét napig utaztak a felhőben, de végül egy nagyon jó, meleg helyre jutottak. Még most is ott élnek.

AZ OSZTJÁK FEJEDELEM LEÁNYAI

Egy folyó mellett éldegélt egy öregember meg egy öregasszony – de csak ők ketten voltak szamojédok a környéken, mert a folyó mentén felfelé osztjákok éltek jurtákban. Több *jurta* is volt ott egymás mellett, csakúgy, mint egy faluban. Az öregember bizony nagy szegénységben élt, semmije sem volt, csak egy baltája. Egy este vacsora után az öreg kiment a sátorból, s látja, hogy a hóban hófajdok futnak. Felkapott egy fadarabot, utánuk hajította, de nem találta el őket. Hanem a hófajdok megszólaltak:

– Miért akarod elvenni az életünket? Inkább menj vissza a sátradba, s öld meg a feleségedet. Szegény vagy, de ha megölsz, gazdag leszel.

Az öreg vette is a fejszóját, visszament a sátrába, s megölte a feleségét. Aztán sírni kezdett:

– Jaj, mit is tettem? Miért is öltem meg a feleségem? Egész életünkben békében éltünk, s most mégis megöltem!

Egész éjjel sírt. Reggel lett. Kivilágosodott. Az öreg előhúzott egy kicsi kutyaszánt, ráültette a feleségét, csakúgy, mintha élne, s elindult a folyó jegén lefelé. A folyó egy folyamba torkollott, elindult felfelé a folyamon. Egy falura talált. A faluban egy osztják fejedelem élt. Az öreg egy lék mellett hagyta a holttestet. Maga pedig elment a fejedelemhez. Ennek a fejedelemnek volt két leánya. A fejedelem etette, itatta az öreget, így szórakoztatta.

– Én – aszongya az öreg – ettem, ittam, közben meg a feleségem megfagyott odakinn.

– Hát miért nem mondtad, öreg, hogy feleséged is van. Bizony lehet, hogy megfagyott már.

Odaszólt a fejedelem a két lányának:

– Eredjete az öregasszonyért, hozzátok ide, hadd melegedjen meg itt.

A lányok el is indultak, a fiatalabbik futott elől.

– Miért szaladsz úgy, még kárt teszel majd az öregasszonyban.

De az mégis rohant, odaért a szánhoz, erősen megrántotta a gyeplőt: hát az öregasszony a lékbe zuhant. A lányok hazamentek, és elmondták, hogy az öregasszony részeg. A fejedelem hosszú rudakkal kezdte kerestetni az öregasszonyt, de nem sikerült megtalálni.

Az öreg a fejedelemnél lakott, éjjel-nappal sírt, és hangosan jajgatott a felesége elvesztésén. A fejedelem így szólt:

– Belefájdult már a fülem a sok sírásba, neki adom az idősebb lányom feleségül az öregasszony helyébe.

Megülték az esküvőt. A fejedelem egy külön jurtát adott az öregnek. Ott éltek sokáig: az asszony szült egy fiút. A fejedelem igen megörvendett ennek, és nagy vendégséget hívott össze. Az emberek ettek, ittak. Mindenki berúgott. A fejedelem és veje tovább folytatták az ivást. Végül a fejedelem is az asztal alá esett. Az öreg meg kiabálni kezdett:

– Én, egyedül csak én állok a lábamon: mind itt henteregnek részegen, pedig egyformán ittunk. Ez a népség semmit se ér. Megöltem a feleségem, mégis én vagyok a legkülönb ember ezek között. Gazdagságban élek, amióta elvettem a feleségem életét.

– Micsoda? – kérdi a fiatalabb leány. – Elvetted a feleséged életét?

Az öreg erre a leányhoz lépett, s úgy megütötte, hogy az megnémult. A vendégek meg kialudták magukat, s hazamentek. Az öreg is hazament. A fiatalabb leány pedig néma maradt, és semmit sem evett. Lassan már haldokolni kezdett. A fejedelem így szólt:

– Hol lehetne valakit találni, aki meg tudná a leányom gyógyítani? Eredjetek – mondja – a vejemhez, hátha ő tudja, hol lehet ilyen embert találni.

A veje el is jött a fejedelemhez, de azt mondta, hogy ő biz ilyen embert nem ismer.

– Én – szól a fejedelem – hallottam, hogy a közelben él hét osztják, s hogy ezeknek van egy nagyon ügyes anyjuk. Vejem! Utazz oda jó kutyákkal.

Az öreg be is fogott, s elment. Odaérkezik a hét osztjához, s kéri az öregasszonyt, hogy jöjjön vele a fejedelemhez annak beteg leányát meggyógyítani. Az öregasszony bele is egyezett, felültek a szánra, megérkeztek. Kérdi a fejedelem:

– Meg tudod-e beteg leányom gyógyítani?

– Még nem tudom. Ha emberek tettek benne kárt, van rá gyógymód, de ha istentől jött a betegség, nem tudok segíteni. Mégis, úgy tűnik nekem, hogy a betegség emberektől való.

Azzal az öregasszony fogta a varázsdobját, dobolni kezdett, aztán szünetet tartott. Így szólt:

– Istennél nem találtam meg a betegség okát, és a halál sem tett még kárt benne.

Az öregember pedig az öregasszony mellett ült, az öregasszony megint dobolni kezdett, nagy igyekezettel dobolt, erősen himbálta magát. Az öreg meg hegyes karókat faragott. Amikor az öregasszony teljesen az egyik oldalára dőlt, az öregember egy hegyes karót döfött a fülébe, hogy az a másik oldalon jött ki. Az öregasszony mindjárt meghalt.

– Mi történt itt? A leányom haldoklik, az öregasszony meg meghalt, s a hét osztják máris engem keres.

A fejedelem ismét kérlelni kezdi az öreget:

– Vidd az öregasszonyt a fiaihoz, és beszélj velük, hogy ne akarjanak elfogni engem, s neked adom a fele birodalmam.

Az öreg megint befogta a jó kutyákat a szán elé, rátette az öregasszonyt, mintha élne, s elindult. Egy sötét erdőn hajtott keresztül. Két szamojéd éppen egy mókusra célzott nyíllal. Kilőtték a nyilakat, de nem találtak. Az öreg megállt, felszedte a nyilakat, s így szólt:

– Milyen rosszul lőttök, hadd lőjek én, hadd vigyem el én a mókust ajándékba a fejedelemnek.

Közben pedig odament az öregasszonyhoz, s egy nyilat ütött a fülébe.

– Mit tettetek – aszongya –, agyonlőttétek a hét osztják anyját: a nyilatok az egyik fülén ment be, a másikon jött ki.

A szamojédok odamentek, és látták, hogy bajba jutottak. Elmentek a fejedelemhez, és kegyelmet kértek.

– Menjetez – mondta a fejedelem –, vigyétek az öregasszonyt a hét osztjához, és egyeztetek ki velük, ahogy tudtok.

A szamojédok meg az öreget kérték meg, hogy vigye az öregasszonyt az osztjához.

– Mindent neked adunk, amit csak akarsz: rókát, cobolyt, zsírt és subát, csak vidd te az öregasszonyt az osztjához!

– Mindent magamra veszek, de nehogy szavatokat szegjétek!

S azzal el is indult az öreg. Utazott, utazott, míg a hét osztjához nem érkezett. Egy kis ideig még a holttestnél maradt,

befödte az öregasszony tetemét hóval, már jött is a hét osztják. Odaléptek az anyjukhoz, s meglátták a faágot a fülében.

– Mit tettél? Mit tettél? Megölted anyánkat!

– Mit beszéltek?

– Hát nem látod a faágot a fülében?

– Ó, az csak azért van – szól az öreg –, mert a fejedelem igen vad kutyákat adott, s biztosan akkor jutott a fülébe a faág, amikor az erdőn keresztül hajtottam.

Az osztjások így szóltak:

– Te vagy a hibás, és ezért még lakolni fogsz.

Akkor kiemelték anyjukat a szánból, az öreget pedig hazaparancsolták. Az öreg visszaért arra a helyre, ahol az imént a két szamojéd mókusra lőtt. A szamojédok már ott is álltak, s magukkal hozták, amit ígértek. Egy szán tele volt róka- és cobolyprémekkel, egy másik meg sokféle ruhával. Az öreg meg fogta a szánokat, és hazavitte. Így élt egy ideig a fejedelemnél.

A leány pedig már a végét járta. A fejedelem így szólt az öreghez:

– Gyógyítsd meg, kérlek, kisebbik lányom, s vedd második feleségedül.

Az öreg csak ennyit mondott:

– Hozd ide hozzám, majd meglátom, mit tudok tenni.

Így hát a lányt elvitték az öreghez. Lefeküdtek: a leány külön szobában feküdt, és senki nem mehetett be hozzá. Éjszaka aztán a leány egyszer csak kiabálni kezdett, a kiabálásra felébredt a nővére, he akart menni hozzá, de eszébe jutott a férje parancsa, s visszafordult. A fiatalabb leány azért mégis felgyógyult, és már ismét tudott beszélni. A fejedelem boldog volt, s leányát az öreghez adta feleségül. Az esküvő után sokáig éltek azon a helyen: de a fiatalabbik feleség egy szót sem szólt arról, hogy mi történt vele. Két fia volt az öregnek, egyik az idősebbik leánytól, egyik meg a fiatalabbiktól. Egyszer az öreg így szólt az idősebbik leányhoz:

– Menj apádhoz, kérj tőle egy csónakot, meg akarom látogatni korábbi lakóhelyemet.

El is ment az asszony, és megkérte a csónakot. Engedélyt is kapott a fejedelemtől, hogy a legmegfelelőbb csónakot kiválaszthassa a férjének. Az öreg aztán fogta a csónakot, s egyedül

indult útjára. Szerencsésen meg is érkezett arra a helyre, ahol régen a feleségét megölte volt. A csónakot a partra húzta, s elindult a közeli faluba. Mindenki megismerte.

– Hol voltál ilyen sokáig? – kérdezték tőle.

– Az osztják fejedelem udvarában.

– És mi újság a világban? – kérdezték a szomszédok.

– Semmi jó, ezért is jöttem ide. Az a hír járja, hogy a *Haruci*-szamojédok errefelé tartanak, hogy kiraboljanak bennünket. Meg kell magunkat menteni tőlük!

– Hogyan mentsük meg magunkat?

– Készítsetek két vermet – mondja az öreg –, s rejtezzetek el bennük. Fedjétek be nagy fákkal, én meg majd befödöm azokat földdel. Az egyik verembe rejtsetek rénjeiteket s minden kincseteket, s fedjétek be a gödröt földdel. Ti meg rejtezzetek a másik verembe, ahányan csak vagytok.

A szomszédok úgy is tettek, ahogy az öreg mondta: az egyik vermet maguk fedték be, a másikat meg az öreg. Az öreg pedig akkor fogta magát, s hazatért.

Élt egy ideig a fejedelemnél, s megint csónakot kért tőle, hogy visszamenjen. Így beszélt az öreg:

– Minden vagyonom ott van azon az ősi helyen, s ott tudnék élni.

Magával vitte két feleségét, fiait, mindenét, és három csónakkal elindult régi lakóhelyére. Letelepedett abban a faluban, ahol korábban a szomszédok laktak, s mindenüket a veremraktárba rejtették. Az egyik felesége így szólt:

– Lám csak, milyen pompás jurtája van az öregnek!

Az öreg meg így szólt:

– No, lássuk csak a kincseket, amiket a földbe rejtettem.

Kinyitották a vermet, hát abban aztán minden volt: rókák, cobolyok, hermelinek, pénz, ruhák és más efféle jók. Mindent a raktáraikba vittek át. És minden raktárhelyiség tele lett. Az öreg pedig így szólt:

– Íme, a vagyonunk, öreg vagyok, és hamarosan sírba szállók. Ezt mind nektek gyűjtöttem. Használjátok halálom után úgy, ahogy reátok szállott.

JABTA SZALE GAZDA FIA

Csak az ének talál el oda: egy tó nedves, meredek partján csúcsos sátor áll, hitvány kis sátor áll. Ebben a sátorban él egy öregasszony. Az öregasszonynak két gyermeke van: egy lányka – már idősebb –, tízéves, a fia pedig hétéves. Az anyóka a két gyermekkel élt-éldegélt. Senki el nem ment tőlük, de soha senki nem is jött hozzájuk. Így élt az anyóka három évig.

Három év múlva így szól az ének: „Távolról vándor jön, szánon jön nagy zajjal. Két kecses rénbika húzza szánját. A kecses rénbikák nagyon erősek. Olyan erősek, hogy a vastalpú szánt is elvontatják.” Az ének kitalálta: ez bizonyára *Han Hadengota*.

Han Hadengota odaért a bejáráshoz, és megállt az ajtónál. Benézett a sátorba, és így szólt:

– Úgy látom, itt vagy. Már vagy tíz éve kereslek téged, de eddig nem tudtam rád akadni. Most azonban megtaláltalak. Élt hajdanában egy gazda, *Jabta Szale*. Hét föld lakói összegyűltek Jabta Szale gazda földjén. Jabta Szale gazda egy tengerbe nyúló földnyelven lakott. Mi, hét föld lakói, megragadtuk őt ott, amikor aludt. Jabta Szale gazda nagyon erős volt, nem tudtuk megölni. Elmenekült a földnyelv csücskéről, elment a földnyelv közepére. A földnyelv közepén találkozott két erős nyenyecel: *Javo Tarkahecével* és *Javo Malhecével*.

Ezek elfogták Jabta Szale gazdát, ő azonban ököllel odasújtott Javo Malhecének, s rögtön lehullott a feje. Javo Tarkahecét pedig ököllel mellbe vágta, ökle átfúródott a mellkasán, és a lapockái között jött ki. Javo Tarkahece páncélt viselt. Jabta Szale gazda próbálta visszahúzni az öklét, de bizony nem tudta kihúzni, ökle átütötte a páncélt, de beleakadt a vasba. Úgy tudott csak elmenekülni, hogy elvitte a nyenyecet, elvitte a karján.

Követjük őt, amint viszi a nyenyecet, és tíz évig nem tudjuk megölni. Tíz év múlva a vas szétdörzsölte karját, keze lehullott, akkor végeztünk vele. Mi, hét föld lakói, öltük meg őt, s azután ott maradtunk. Nagyon gazdag volt, s mi, hét föld lakói, hét részre osztottuk vagyonát.

Han Hadengota így szólt:

– Nem tartottam meg magamnak sokat a vagyonából. Én csak egy asszonyt akartam elvenni. De téged már nem viszlek el. Most én

mást viszek el, elviszem a lányt. Látok ott egy fiút is. Az a fiú erősen hasonlít Jabta Szale gazdára. Ha az a fiú felnőne, hét föld lakói elpusztulnának. Amíg kicsi, addig kell őt megölnöm.

Han Hadengota így folytatta:

– Ma csak a lányt viszem magammal. A mai nap nem való a gyilkosságra. Egy hét múlva visszajövök, akkor megölöm a fiút.

Ezután Han Hadengota felemelte négy öl hosszúságú rénhajtó botját, melynek lándzsavége széles, mint a rénborjú kiterített bőre. Ezt a rénirha szélességű lándzsát a sátorba dugta, felkanalazta vele a lányt, s az a lándzsa végén ülve bukkant ki a sátorból. A lányt a szán háttámlájához szorította. Megrántotta a két kecses rénbika kantárját, s szélvészfényként elviharzott.

Egy napig dübörgött tova szánja. Az est beálltával tíz kecses sátor tűnt fel előttük. Megállította a szánt az egyik sátor elejénél. A pásztorok kifogták két karcsú rénbikáját. Han Hadengota bement a sátorba. A lányt kézen fogva vezette a sátorhoz. Bevezette a sátorba. Odaállította a tűzhelyhez:

– Gyújtsál tüzet.

Aztán lefeküdtek. Han Hadengota hét napig alszik, csak a takarója nyúlik el. Egy hét múlva Han Hadengota így szólt:

– Te lány, reggel korán idehajtod a réneket. Holnap elmegyek, hogy megöljem az öcsédet.

Beesteledett. A lány egész éjjel nem tudott elaludni. Aztán hajnalodni kezdett. A lány tűnődik: „Tegnap Han Hadengota azt mondta: – Hajtsd ide a réneket! – Talán ide kéne hajtanom a réneket.”

A lány kiment a sátorból. Odakünn még sötét volt. A sátrak még aludtak. A lány arra gondolt: „Ők maguk is felkelnek. Amíg odaérek, kivilágosodik.”

El is ment. Megy a sötétben. Han Hadengotának sok rénje volt. Amíg ment, elöl alig sejlett a pirkadat fénye. A pirkadattal szemben voltak a rének. Megy a rénnyáj széle mentén. Elment a nyáj közepére. Elkiáltotta magát. A rének erre odafutottak hozzá, minden oldalról összegyűltek körötte. A lány hajtani kezdte őket a sátorhoz. Hajtja a réneket, a csorda végén levők egyre csak hátrafelé bámulnak. A lány is hátranéz: „Mit láthatnak ott a rének? Elhagytuk volna néhány társukat?” A lány körülnéz, fel is pillant, lefelé néz. Egy

ideig nem lát semmit, de egy kis idő múlva hátul feketeség látszik. Valami lassan közeledik.

A lány megszólal:

– Hát ez meg mi? Biztosan ezt látták a rének.

A fekete folt meg mintha egyenesen feléjük tartana. A lány bevárta: hamarosan oda is ért. Amikor odaért, látja a lány, hogy ez az öccse, s az anyja régi bundáját viseli.

Kérdi tőle a lány:

– Hová mész?

– Anyám elküldött. Azt mondta anyám: „Ma eljön Han Hadengota, megöl téged.” Azt mondta anyám: „Legalább ne a szemem láttára öljön meg.”

Erre a lány is, a fiú is elsírta magát. A lány sír, sír, végül megszólal:

– Vagy elpusztulunk, vagy életben maradunk, de meneküljünk el.

Futásnak eredtek. Közben virradt, aztán egész világos lett. Mögöttük egyszer csak kiáltás hallatszik. A lány hátrapillant. Han Hadengota két karcsú rénbikán hajt mögöttük. Dübörögve közeledik, kiáltozva közeledik.

– Hé, leányka, messzebbre fuss! Két karcsú rénbikámnál csak nem vagy gyorsabb?!

A lány fut, kezénél fogva vonszolja öccsét. Így menekülnek. Han Hadengota száz ölre megközelítette őket. Így futnak egy napig. Előttük a vízszagú tenger nyúlott el. A nagy tengerből kiemelkedik egy keskeny földnyelv. A lány azon a keskeny földnyelven rejtőzött el. Han Hadengota széles nevetése és kiáltása hallatszik:

– Te leány, de ostoba vagy! Minek mentél annak a földnyelvnek a végibe? Olvad a tenger.

Aztán még ezt mondja:

– Ez a földnyelv Jabta Szale gazda földnyelve. Az apja földjén ölöm meg a fiút.

Arra gondolt a lány: „Bizonyára én is meghalok.”

Han Hadengota egészen közel jött. Futás közben a lány észrevette, hogy a földnyelv vége valamikor lakott hely volt, de most már minden elpusztult. Nyenyecék csontjai látszanak, mint fűzek kiszáradt törzsei. A vasrudak végei mintha nevetnének, úgy

csillognak. A földnyelv végében egy nagy szán áll. Vasból készült teherszán.

Az ének azt mondja: Jabta Szale gazda szánja volt.

A vas teherszán talpai benőttek a földbe. A szántalpak között térd vastagságú, hét öl hosszú rénhajtó hot volt leszúrva. A lány odament, nézi a tengert.

A földnyelv vége keskeny csíkként benyúlt a tengerbe. A földnyelv keskeny vége mentén jégtábla himbálódzott. Jégdarabok úszkáltak. A lány futás közben kitepte a földből a hét öl hosszú rénhajtó botot. Futás közben övének hosszabban lelógó végével derekához erősítette öccsét. Így futott a földnyelv végéhez. Ott a leány a hét öl hosszú rénhajtó botot beeresztette a tenger vizébe. A hét öl hosszú bot fele eltűnt a tengerben. Akkor a leány a földnyelv végéről felugrott, s a hosszú bot végét fogva, tízölnyre lendült el. Valahol messze leereszkedett egy jégtáblára. Aztán a hét öl hosszú botot újra a vízbe dugta, az megint félig elmerült. A leány a bot végébe kapaszkodva megint ellökte magát. Újabb tízölnyi messzeségbe jutott.

Ott már sűrűsödni kezdtek a jégtáblák.

Most már levette derekáról az öccsét. Végül egy vastag jégtáblára kerültek. Innen néztek csak vissza, lám: Han Hadengota a földnyelv szélén ordít, meg hanyatt vágja magát, aztán felül. Haját tépi, öklét harapdálja:

– Minek is játszottam velük? Rég el kellett volna fognom őket!

A leány meg a fiú mentek előre. A leány ment elől. Szárazföld sehol. A leány maga sem tudja, hova is mennek három napon át. Egész idő alatt vonszolják maguk után a hét öl hosszú rénhajtó botot.

Az ének így szól: „Három nap múltán, három nap elteltével föld terül el előttük.”

Kimentek arra a földre, körbenéztek. Ismeretlen vidék volt, teljesen ismeretlen föld. A leány letüzte a hét öl hosszú botot. Így szólt:

– Ha valaha erre jár valaki, tudja meg erről a rénhajtó botról: „Ez az a hely, ahol Jabta Szale gazda gyermekei kijutottak a szárazföldre.”

Ezután felmásztak egy nagy hegyre. Nem mentek messzire, ott éjszakáztak. Reggelre megvirradt. Akkor újra felkeltek. A fiú így szól néniéhez:

– Nagyon megéheztem.

Nénje így válaszolt:

– Egy falat étel sincs nálam.

A kisfiú keserves sírásra fakadt. A leány vezette tovább síró öccsét. Egész nap vándoroltak. Egyetlen sátrat sem látnak. Szán nyomára sem akadtak: a vidék lakatlan volt. Beállt az est. A sötétben egy sátorra bukkantak, amelyet nemrég állíthattak fel, a sötétben. A fiú vette észre. Nagyon megörült, ránézett nővéreére.

– Végre ehetünk!

A leány csak hallgat, s egy hóba vájt gödörben húzták meg magukat. Azután így szól:

– Te csak maradj itt, először egyedül megyek el. Én mégiscsak nő vagyok. Engem az emberek nem ölnek meg. Ha rossz emberekre akadtunk, téged azon nyomban megölnék. Nem lehet tudni, miféle emberekre bukkanak. Ha jókat találok, visszajövök érted.

A leány elindult egyedül a sátor felé, a fiú a gödörben maradt. A leány odaért a sátorhoz. A sátorban meleg volt, a leány belépett. A sátor közepén egy üstben étel főtt. Az egyik fekhelyen egy öregember és egy öregasszony ült. A másik fekhelyen egy férfi. Annak a férfinak is volt felesége, az főzte az ételt. Két gyermekük volt. A leány bement a sátorba, a sátorba lépőt nem vették észre. Levették az üstöt. Nekiláttak az evésnek. A kintről jött leány megszólalt:

– Anyóka, odakinn van egy kisöcsém. Nem adnátok egy darabka húst az öcsikémnek?

Az öregasszony a tűzbe nézett. Megijedt, és így szólt:

– Mi történt a tűzzel? Valahogy furcsán lobog. Mi történt a tűzzel? Gyorsabban együnk, úgy látszik, le kell feküdnünk.

A leány arra gondolt: „Ezeket itt a rossz szellem szállta meg. Ki is megyek innét.”

Ki is ment a sátorból. Visszament öccséhez. Öccse ott várta a gödörben. Ahogy nővére odaért, a fiú felpattant:

– Nővérkém, hoztál-e ennivalót?

Nővére így válaszolt:

– Rossz emberekre akadtam.

A fiú elhallgatott. A leány elgondolkodik: „Sötétben jöttünk, természetesen a sötétben rossz emberekre, tisztátalan emberekre találtunk. Most lefekszünk aludni. Holnap, világosban meglátom, miféle emberek ezek.”

A gödörben feküdtek le. Megvirradt. Nem volt vihar, tisztán el lehet látni mindenfelé. A leány szemével azt a helyet keresi, ahol tegnap járt. A hely feketélik. Odament ehhez a feketeséghez, s látja: négy halott koporsója. Meg két kis koporsó. Szánok is álltak ott. A szánok között sok leölt rén koponyája. A rénkoponyákat már belepte a penész. A szánokat is penész fedi. A koporsók is penészesek.

Azt gondolja a leány: „Itt, úgy látszik, csak halottak vannak.”

Újra útnak indulnak. Mennek megint egész nap. Újra esteledni kezdett. Egy kis patakra letek. Megálltak a patak partján. A leány így szólt öccséhez:

– Amíg világos van, addig kell lefeküdnünk. Aztán sötét lesz, s akkor megint rossz emberekhez kerülünk. Holnap világossal megyünk tovább.

Le is feküdtek aludni. Besötétedett az ég, s lám, a folyó alsó folyása felől egy férfi sok rént hajt. A folyóparton hajtja fölfelé nyáját. Kiabál hangosan, kutyákkal hajszolja a réneket. Gyorsan hajtja nyáját. A zajtól felébred a leány, de a fiú még alszik. A leány így vélekedik: „Ez bizonyára megint rossz ember. Majd holnap világossal erre is fény derül.” A nagy csorda eközben elrohant felettük, a lány meg visszafeküdt.

Hamarosan újból zaj hallatszott. A leány álma újra elszállt. Most a folyó felső folyása felől jönnek szánsorok sietve. A sötétben húznak a folyó mentén lefelé, a folyóparton húznak lefelé. Látja a leány, egy sereg öregember, öregasszony utazik a szánokon. Igazi felnőtt férfi is van velük egytucatnyi útiszánnal. Mind mennek előre, lefelé a folyón. Vagy tíz szánkaraván haladt el. Aztán gyerekek hajtának lefelé kutyákkal réncsordát. Azok is tovatűntek.

A leány elhatározza magában: „Holnap, világossal utánuk megyünk a szánkaravánok nyomán” – azután újra elaludt.

Egyszerre felébredt. Az ég világosodott már. A fiú is felébredt.

– Néném – mondja a fiú –, nagyon megéheztem.

A lány így válaszolt neki:

– Nincs semmi enivalónk.

– De néném, az imént, amikor szenderegtem, szánkaravánok haladtak erre. Hová tűntek? Gyerünk gyorsan utánuk!

Így hát felkeltek. Mennek a folyó mentén. A rének nyoma nem látszik, a szánok nyoma nem látszik. A lány megint ráeszmél: „Biztosan ezek is vándorló démonok voltak.”

Mennek tovább lefelé a folyó partján. Lent, a folyó kanyarulatában nagy feketeség látszik. A fiú vette észre ezt a feketeséget.

– Néném, ott vannak! Az éjszakai vándorok, úgy látszik, a folyó kanyarulatában álltak meg.

A lány egyre hallgat. A lány csak megy, és azt gondolja magában: „Jó, most megnézzük világossal, mi az a feketeség.”

Odaérték ahhoz a feketeséghez. Ahogy jobban megnézik, elhunytak koporsói: vagy húsz nagy koporsó, tucatnyi gyermekkoporsó. Nagyon sok volt a koporsó, nagyon sok volt a szán. Mind össze volt törve. Közöttük, a folyó kanyarulatában rengeteg megpenészesedett rénkoponya. A lány rögtön tudja: „Ezek vándoroltak az éjjel.” Akkor a lány átkelt a folyón, s ahogy átkelt, így szólt az öccséhez:

– Mostantól megint gyorsan kell haladnunk, néhol futva kell futnunk. Talán el tudjuk hagyni ezt a gonosz hatalmú földet. Lehet, hogy jó emberek közé érkezünk. Ha lassan megyünk, egész idő alatt csak rossz emberekre találunk.

Egész nap csak futnak. Sötétedni kezdett. Amikor sötétedni kezdett, előttük a síkságon nagy sátor tűnik fel. Futtukban azt mondja a lány:

– Most talán ehetünk. Ha jó emberek laknak itt, talán ehetünk. Ezelőtt sötétben találtunk rá az emberekre, rossz emberek is voltak. Most még világossal megláttuk őket.

Közeledtek a sátorhoz. A sátor körül rének nem voltak, szánok nem voltak. Úgy látszik, a sátor állandóan itt állt. Odaérték a sátorhoz. A sátorban tüzeltek. Előttük érkezett egy ember is a sátorhoz, sítálon érkezett. Síléce nagyon hosszú volt. Látják, az ajtó mellé támasztotta a léceket.

A lány bement a sátorba. Az öccse a nyomában. Az egyik fekhelyen egy öregasszony üldögél. A gyermekek leültek az

öregasszony mellé. Az öregasszonnal szemben egy öregember ült. Odébb, az öregtől távolabb láttak meg egy férfit. A férfi aludt, posztótakaróba burkolózott. Bizonyára már régen alszik ez a férfi, takarója szélei szorosan hozzásimultak testéhez. A másik oldalon, a tűznél is ült egy férfi. Rénbőr csizmáját levette. Meztelen lábszárát a tűz két oldala mentén kinyújtotta. Levette malicáját, csupaszon ül. Hatalmas egy ember volt. Jóllehet, ülő helyzetben van, de mélyen alszik, ülve alszik.

Megszólal az öregapó:

– Azt mondom, öreganyó, az imént kinyílt az ajtó. Ki jött hozzánk?

Az öreganyó így szól:

– Hallgass, apó!

Az öregember elhallgatott. Azt mondja az anyó:

– Ki vagy te, kislány?

A lány így felelt:

– Hajdan élt Jabta Szale gazda. Mi annak a gyermekei volnánk.

Majd így folytatja:

– Anyóka, mi meleget keresünk, tűzhelyet keresünk magunknak.

Az anyóka így válaszolt:

– Ha Jabta Szale gazda gyermekei vagytok, ezen a tájon tüzet nem leltek.

Megkérdi a lány:

– Ti kik vagytok?

– Az apót *Njamdaszi Harjó*-nak hívják – mondja az anyóka, és még hozzáteszi:

– Kislány, gyorsan menjetek el innen.

A lány így válaszolt:

– Elmegyek, el. De öcsikém nagyon megéhezett. Nekem, ha nincs mit ennem, nem számít, öcsikémnek adnál egy falatnyi húsdarahot, anyóka?

Az öregasszony a feje alja alá nyúl, és főtt húst, szárított húst, rénfaggyút, főtt zsírt vett elő. Becsavarta mindezt a szárított húst, a rénzsírt egy hitvány, kopott bőrdarabba, s odaadta a lánynak.

– Kislány, eriggyetek már. Amit adtam, odébb egyétek meg.

Azt mondta még az öregasszony:

– Hallgassatok ide, és nézzétek meg jól azt a csupaszon alvót! Ti nem ismeritek, de én ismerem. Messze-messze innen él Han Hadengota. Az az alvó pedig: *Lamba Hadengota*, Han Hadengota testvére.

E szavak hallatán a lány megrémült. Karon ragadta öccsét, és kifutott a sátorból.

Az ének meglelte: a két gyerek egészen messzire elfutott. Amíg futottak, besötétedett. Váratlanul hóvihar kerekedett. Az ének pedig keringve, a sátorban maradt.

Mikor egészen besötétedett, Lamba Hadengota felébredt. Nagyot kiáltva felpattant, majd a sátor bejárata körül nézelődik, hallgatózik:

– Az imént itt járt egy gyerek. Hova tűnt? Apó, anyó, bizonyára ti engedtétek el! Tudjátok, hogy őt keresem, mégis elengedtétek! Szándékosan elengedtétek. Apó, anyó, most titeket megöllek.

Erre Njamdaszi Harjo apó csodálkozva nyitotta fel szemét.

– Lamba Hadengota, ha nagyon akarod, a gyermekek helyett megölhetsz engem.

Erre Lamba Hadengota elhallgatott, felvette malicáját, rénbőr csizmáját, kiment a sátorból. Elővette horgas síléceit, főlészíjazta lábára. Odakünn hóvihar, borzalmas sötét van. Lamba Hadengota elrohant a sötétben.

Az ének egyre csak azon a helyen kering. Megvirradt. Virradatkor az ének elszállt valamerre. Egész nap szállt-szállt. Amikor sötétedni kezdett, feltűnt előtte egy dombocska. A domb oldalában két gyermek. Ott ülnek. Az ének keringve leereszkedett hozzájuk.

Ezek voltak Jabta Szale gazda gyermekei. Esznek a domb lankáján, húst esznek, zsírt esznek. Jól belaktak.

A lány megszólalt:

– Lamba Hadengota utánunk jött. Most már sötét van, nem talál meg minket. Itt kell éjszakáznunk. Jót ettünk, legjobb lesz, ha holnap indulunk tovább.

Lefeküdtek aludni. Míg aludtak, az égbolt kivilágosodott. Világos lett, fel is keltek, el is indultak az orruk után. Így mennek

három napot, három éjjelt, állandóan csak mennek. Három napig sivár, puszta vidéken járnak. Megszóal a lány:

– Úgy látszik, megint rossz földre értünk. Lakatlan vidéken járunk.

Három nap múltán így szól a lány:

– A húst mind megettük, a zsírt mind megettük. Megint nincs mit ennünk. Ma még gyorsabban kell mennünk. Talán ma jó telkekre akadunk.

Ismét nagyon igyekeznek. Sötétedni kezdett. Előttük feltűnt egy dombocska. A lány megszólalt:

– Ott mintha domb emelkedne. Ha oda eljutunk, biztosan látunk valamit a tetejéről. Még a sötét beállta előtt oda kéne érünk.

Futnak egészen a dombig. Oda is érnek még sötétedés előtt. Körülnéznek a dombról: messzire ellátni. Elöl hatalmas folyó kanyarog. Nagy folyónak látszik, partján erdővel, füzessel. A folyón túl síkság húzódik. Azon a síkságon, nem is olyan messze, hét nagy sátor áll, amelyekben láthatólag tüzelnek: áll fölöttük a füst. Távolabb pedig rengeteg rént látni, az egész síkságot rének lepik el. A lány így szól:

– Talán most már kezdünk jó emberekre találni, hiszen világossal láttuk meg őket.

Tovább mentek, átkeltek a folyón. A túlsó parton a sátrak felé patak kanyargón. A gyermekek a patak mentén elértek a patak felső folyásáig, s látják ám, hogy a sátrak már egészen közel vannak. A lány így szól öccséhez:

– Te itt maradsz a pataknál. Ha azok rossz emberek, téged biztosan megölnék, engem meg talán csak nem. Ha jó emberekre találok, eljövök érted.

Így is lett, a fiú ott maradt a patak forrásánál, a lány meg a sátrak felé vette útját. A hét sátor tüze kialudt már. Körös-körül rengeteg sok szán volt.

Nagyon jól élhetnek ezen a szálláson: még egy hosszú szánsor is áll itt. A hosszú szánsor végében egy női szán állt. A lány odament ehhez a szánhoz, lekuporodott mellé. A középső sátorból kijött egy nő, végigment a szánsor mentén. Mikor odaért az utazószánhoz, lehetett látni, hogy egy új malicát hozott ki a sátorból, s a szánba rejtette.

Az ének tudja, hogy a leány nem ismeri a malicát hozót.

A nő elrejtette a malicát, azután átnézett a szán túlsó oldalára. „No – mondja magában –, mintha egy ember került volna ide. Az előbb azt hittem, kutya, de ahogy jobban megnézem, látom ám: „ember.” Hangosan meg így szólt:

– Úgy látom, lány vagy. Honnan kerültél ide? Kiféle vagy?

A lány így felelt:

– Hajdan élt Jabta Szale gazda, és az ő lánya volnék.

Aztán megkérdi a lány:

– Hát ti kik vagytok?

A nő így válaszolt:

– Az a hét sátor hét bátyámnak, a Hét Szohónak a sátra. Én a *Hét Szoho húga* vagyok.

Erre így szólt a lány:

– Van egy öcsém. Nagyon megéhezett. Hét Szoho húga, adsz-e nekünk enni?

Hét Szoho húga így válaszolt:

– Hát hogyan adnék.

Erre a lány megkérdezte:

– Nem jöhetnénk el a sátorba? Vagy rossz lenne az nekünk? Meleget adó tüzet keresünk.

Akkor a Hét Szoho húga beszélni kezdett:

– Tüzet ti itt nem találtok. Te talán életben maradnál, de az öcsédet rögtön megölik. Amikor Jabta Szale gazdát megölték, az én hét bátyám volt a legerősebb.

Aztán a Hét Szoho húga azt mondta:

– Kislány, nagyon sietek. Legkisebb bátyám nagyon gyanakvó. Csak rá ne jöjjön.

Kutatni kezdett a szánban. A szánból kihúzott egy darab szárított húst meg egy darab rénfaggyút. Odaadta a lánynak.

– Itt van – mondta –, egyétek meg ezt. Holnap hét bátyám vadászni megy, én meg holnap ezen a szánon ülve fogok varrni. Amikor világos lesz, gyere el, de öcséd ne jöjjön. Akkor majd beszélgetünk. Most sietnem kell.

A Hét Szoho húga visszafutott a sátorba. A lány meg az öccséhez igyekezett, öccséhez odaérve ezt mondta:

– Csak rossz sátrakat találtam. Most visszamegyünk. Elindultak visszafelé. Elértek a nagy folyóig. A nagy folyó mentén erdő volt. Az erdőben esznek, a fák között esznek. Az erdőben éjszakáztak. Megvirradt. Nappal a lány így szólt:

– Elmegyek a sátrakhoz. Te maradj ott, ahol éjszakáztunk.

A lány visszament a tegnapi helyre. Óvatosan odament a hosszú szánsor végéhez. A szánsor végében, a női szánon varrogatott a Hét Szoho húga. A lány odament hozzá, s a Hét Szoho húga beszélni kezdett.

– Ha én nem segítek rajtatok, elpusztultok. Ha segítek nektek, talán életben maradtok. Rajtam kívül irgalmas emberekre nem akadtok. Minden ember meg akar ölni benneteket, mert ha öcséd felnő, hatalmas ember lesz. Atyádra fog hasonlítani, biztosan hatalmas ember lesz. Apád nagyon erős férfi volt. Hét föld lakói nem tudták elveszejteni őt. Öcséd is olyan lesz. Valahogyan fel kell nevelnünk ezt a fiút.

A Hét Szoho húga így folytatta:

– Nem szabad állandóan idejárnod. Megláthatják a nyomodat, észrevesznek. Holnap én elmegyek ahhoz a nagy folyóhoz. A nagy folyó forrása felé, a kanyarulatban vannak szánsorok, sok-sok szán, teherszánok. A teherszánokon sok minden van. Holnap ezeket a szánokat fogom összerakni és összekötözni. Ha eljössz oda a folyó völgyébe, biztosan meglátsz engem. Ha egyedül leszek, odajöhetsz hozzám. Ha sokan leszünk, ne gyere oda.

Aztán a Hét Szoho húga még ezt mondta:

– Holnap elvándorolunk erről a helyről. Egész télen nem leszünk itt, egész nyáron nem leszünk itt. A következő tél közepén verjük fel sátrainkat újra itt. Addig titokban ide járhatsz. Amíg távol leszünk, az erdei folyó mellett az erdő közepében csináljatok magatoknak erdei sátrat. Egész idő alatt maradjatok ott. Ezzel mindent elmondtam. Most azonnal el kell menned, mert ilyenkor szoktak játszás közben a gyermekek idejönni szánsorodhoz.

A lány visszafutott öccséhez. Az erdőben csend honolt. Eltelt az éj. Aztán a lány felébredt, felkelt, s öccséhez így szólt:

– Te megint itt maradsz, ahol megháltunk. Én meg elmegyek körülnézni.

A lány útnak eredt. Ment felfelé a nagy folyó mentén. A folyó felső folyásánál, a folyó kanyarulatában sok szán volt. A szánok mind megrakva. A szánok közé valaki érkezik. Mászt nem látni. Csak egy embert látni. Szánokat bont ki, szánokat kötöz be. Azt gondolja a lány: „Most lesz jó odamenni, úgy látom, egyedül van.” Így hát odament. Valóban, a Hét Szoho húga volt. Egész nap rakosgatják a szánokat. A szánokban malicák, rénbőr csizmák voltak, női bundák is akadtak. A Hét Szoho húga adott a lánynak malicákat, rénbőr csizmákat, női bundákat. Sok szárított húsup is volt, adott szárított húsup is. Volt elég rénzsir, azt is adott. Aztán volt kikészített bőr is bőven, abból adott fekhelynek valót. Aztán az összes szánt bekötözték. A Hét Szoho húga így szólt:

– Én most sietek, el kell mennem. Legkisebb bátyám nagyon gyanakvó. Azt fogja mondani: „Nagyon sokáig elmaradtál a folyó felső folyásánál.”

A Hét Szoho húga így folytatta:

– Ha elfogy a húsupok, ott a szánban van elég. Magad is megtalálod. Csak nyomokat ne hagyj magad után. A szánban van bőven zsír is. Ha elfogy a zsírok, veddél a szánból. Elegendő enni való van. Apránként mindet az erdőbe viheted.

Ezután a Hét Szoho húga négy rénbikával elhajtott. A lány meg cipekedik, amennyit csak a válla elbír. Mindet az erdőbe vitte, az öccséhez. Mindet behordták az erdei sátorba. Életük most nagyon jóra fordult: eledelük van bőven, fekhelyük is pompás. A prémeket is mind elvitte a lány az erdőbe. Így éldegélnek az erdő közepén.

A Hét Szoho elvándorolt, isten tudja, hova hajtottak. Amikor a húsup elfogyott, a lány a teherszánból vesz húsup. Ha elfogy a zsír, a lány a teherszánból vesz zsírt. Jól megy soruk az erdei sátorban, egyre csak esznek, egyre csak alszanak. Egész nyáron, egész télen egyvégtében alszanak. Végül elmúlt egy év. Egy év múltán a Hét Szoho felverte sátrait a nagy folyó partján. Így szólt a lány:

– Ott, a folyó partján sátrak jelentek meg. Maradj a sátorban.

A lány elment, ment a kiszáradt folyó mentén fölfelé. Amikor a medernek vége szakadt, látta, hogy már egészen közel vannak. Odalopakodott a szánsor végéhez. Egy szánsor megint hosszabb volt a többinél, s a végében volt egy női szán. A lány ehhez a női

szánhoz ment, ott ült szánon Hét Szoho húga. Hét Szoho húga beszélni kezdett:

– Újra eljöttél? Élsz még? Jól vagytok? Hogy éltetek?

A lány így válaszolt:

– Jól élünk.

Azt mondta erre a Hét Szoho húga:

– Holnapután továbbvándorlunk. Holnap megint elmegyek a szánokat bekötözni. Ha többen leszünk, ne gyere oda, de ha egyedül leszek, odajössz, s ha holnap eljössz, látni akarom öcsédet: a saját szememmel akarom látni, miféle fiú ő, meg fogja-e menteni az embereket? Ha alkalmatlannak bizonyul, bármit teszünk is, hiábavaló fáradozás. Most ereggy. Idejönnek a gyermekek, ide fognak futni, s megláthatnak téged.

A lány újra visszafutott az erdei sátorhoz, rögtön le is feküdt. Aztán hajnalodott. Amikor megvirradt, felkeltek. A lány így szólt az öccséhez:

– Te is kelj fel, a Hét Szoho húga látni kíván téged. Mindketten elmegyünk hozzá.

A fiú öltözködni kezdett. Új rénbőr csizmát vett fel, új malicába bújt. Ahogy felöltözött, Jabta Szale gazda fia nagyon karcsúnak, nagyon magasnak tetszett. Kimentek a sátorból, elindultak felfelé az erdei folyó mentén. Ott fent, a folyó kanyarulatában feltűntek a teherszánok. A teherszánok között csak egy volt felbontva, mellette csak egy ember látszott. Így szólt a lány:

– Mehetünk.

A Hét Szoho húga kötözte a szánokat. Odamentek hozzá. A Hét Szoho húga tetőtől talpig végigmérte Jabta Szale gazda fiát.

– Nagyon hasonlít Jabta Szale gazdára. Lesz majd még erősebb is, hogy hét föld lakói nem bírják legyűrni, akárcsak az apját. Örülök, most már láttam őt. Majd valaha Jabta Szale gazda fia ne felejtse el segítségemet.

A lány válaszolt:

– Nem feledjük el segítségedet.

Akkor a Hét Szoho húga azt mondta:

– Jabta Szale gazda fia egyelőre még vékonyka, a felnőtt emberekkel még nem bánik el. Most megint mennem kell: szívem sebesebben kezdett verni, mert a Legkisebb Szoho nagyon

gyanakvó. Sietek. Te lány, magad is tudod, ebben a szánban találsz húst, találsz zsírt. Már megyek. Holnap továbbállunk. Most, hogy elmegyünk, sokáig nem leszünk itt. Erre a földre három kerek esztendeig nem térünk vissza.

A Hét Szoho húga elment. A gyermekek meg visszatértek az erdei sátorba. Amit csak bírtak, magukkal vittek az erdei sátorba. Ott éltek, éldegéltek. Amíg ott éldegéltek, az ének rájuk talált. Az égbolt háromszor fordult nyárba, az égbolt háromszor fordult télbe. Akkor aztán a nagy folyó partján megjelent a hét nagy sátor. A lány így szólt öccséhez:

– Állnak már a sátrak.

Jabta Szale gazda fia felült, nyújtózkodott, a füstnyílásig ért a karja. Karjának ropogása olyan, mint a száraz fáé. Vállai szélesek. Orra alatt valami sötétedett. Jabta Szale gazda fia megszólalt:

– Nővérekém, a három kerek esztendő alatt eluntam ám az erdei sátrat nézegetni. Ott, a folyó partján sátrak állnak. Gyerünk, menjünk el azokhoz a sátrakhoz.

Így szólt erre a lány:

– Öcsém, a hét föld lakói mind gyűlölnek téged. Hét föld lakói mind meg akarnak téged ölni. Maradj egyelőre az erdei sátorban, s én egyedül megyek el. Meglátjuk, mit mond a Hét Szoho húga.

E szavak után a lány egymaga ment el. Átkelt a nagy folyón, ment felfelé a patak mentén. Egészen besötétedett. Sátraik, a hét sátor, már egészen közel látszottak. A lány odament a sátrakhoz. Nagyon sok szán volt körös-körül. Egy szánsor pedig megint hosszabb volt a többinél, s a végiben állt egy női szán. A leány odament ahhoz a szánhoz. A középső sátorból kijött egy nő, megint malicát hozott. Megint végigment a hosszú szánsor mentén, odament a szánhoz. Malicáját a szánba helyezte. Kiderült, a Hét Szoho húga.

– Újra eljöttél, te lány? Hogy éltek?

A lány így válaszolt:

– Jól élünk.

Majd így folytatta:

– Öcsém felnőtt, nem akar már az erdei sátorban élni.

Akkor a Hét Szoho húga beszélni kezdett:

– Kislány, jól figyelj ide! Hét bátyámat most nem tudjuk megölni, ők heten nagyon erősek. Amikor Jabta Szale gazdát megölték, az én hét bátyám volt a legerősebb az emberek között. A legkisebb bátyámnak most a sátor zugában van egy íja. Az az íj vasból van, s egy vastokba van téve. A vastokból senki nem képes kivenni, csupáncsak a legkisebb bátyám. Ha azt az íjat meg tudjuk szerezni, minden sikerülni fog. Az az íj korábban Jabta Szale gazdáié volt. Azt az íjat kellene Jabta Szale gazda fiának megszereznie, bizony, ez jó volna. A nélkül az íj nélkül senkit nem tud megölni. Te leány, nagyon figyelj most rám! Az én hét bátyám állandóan vadászni jár. Kora hajnalban indulnak vadászni. Legkisebb bátyám engem nagyon kedvel, s ezért hozzá fogok fordulni, amikor kora reggel indulni készül. Azt mondom majd neki: „Varrogatni szeretnék ma, de életlenek a kések. Meg kell élesíteni a késeket.” Legkisebbik bátyám azt fogja felelni: „Nagyon sietek. Majd holnap megélezem a késeket.” Mire én: „Késő lesz.” ő pedig: „Sietnem kell.”

Legkisebbik bátyámnak hét kése van. Megkérem: „Neked hét késed van, adj egy kést!” Bátyámnak egyik kése olyan, hogy ha kemény vasba kell lyukat fúrni, kifúrja, ha kemény vasat kell elmetszeni, elmetszi. Én majd azt a kést próbálom elkérni tőle. Ha odaadja holnap azt a kést, holnap este mindketten gyertek el a szánhoz. De most eriggy.

A lány megint visszafutott. A Hét Szoho húga visszament a sátorba. Az ének vele maradt, a Hét Szoho hűgával. A Hét Szoho húga belépett a sátorba. A Legkisebb Szoho már lefeküdt. Kidugta fejét a takaró alól:

– Este elmentél, nagyon sokáig maradtál. Mit csináltál?

Húga így felelt:

– A sátrak körül elkeveredett néhány rén a szánok közé, sokáig tartott, amíg elrendeztem őket.

A Hét Szoho legkisebbike betakarta fejét, elaludt. Húga is lefeküdt. Mindnyájan alszanak. Alszanak egy ideig, majd a Legkisebbik Szoho felébredt, fel is kiáltott:

– Fel kell kelni! Sietnem kell. Sietek vadászni. Vadréneket kell ejteni. Úgy láttam, elegendő vadrén van a Nyeszej patak mentén.

Húguk is felkelt. Ételt készített. A Hét Szoho legkisebbike evett, aztán az evést bevégezvén így szólt:

– Húgom, add ide a csizmámat!

A húga odaadta neki a csizmáját. Húzza a csizmákat, s amíg felhúzza, húga így beszél:

– Míg el nem felejttem, életlenek a késeim. Meg kell élesítened. Varrogatni fogok, a kések meg tompák.

Akkor a Legkisebb Szoho így szólt:

– Nagyon sietek, nem érek rá megélesíteni. Majd holnap.

Erre a húga:

– Holnap késő lesz. Ma lenne rájuk szükségem.

A Legkisebb Szoho azonban siet:

– Már világosodik.

Húga tovább kérleli:

– Hiszen neked nagyon sok késed van. Adj nekem egy kést.

Bátyja kihúzott egy kést.

– Itt van, neked adom a késemet.

Húga próbálgatja a kést, de tompának találja:

– Ez a kés életlen.

Akkor a Hét Szoho legkisebbike odaad neki hat kést. Húga azonban azt mondja:

– Úgy látszik, ezek a kések mind tompák.

A Legkisebb Szoho erre így szólt:

– Egyetlen késem maradt. Egy késem maradt, amivel vasat is lehet vágni. Azt a késemet nem adom.

A húga azonban azt mondja neki:

– Fehér mintákkal díszített rénbőr csizmákat varrok ma. Jó késre van szükségem.

A Legkisebb Szoho végül is engedett:

– Hat bátyám van, de húgom egyetlenegy. Téged nagyon kedvellek, még a vasvágó késem is odaadom neked.

Oda is adta vasvágó kését húgának. Aztán a Hét Szoho közül a legfiatalabb kiment a sátorból. Odakint már sok rénszarvas tömörült. Száz teherszánból kerítettek karámot, s a Hét Szoho elkezdte terelni be a réneket. Azután pányvával elkapták a leggyorsabb bikákat. Befogták őket a szánok elé, s nagy robajjal elhajtottak valamerre. A Hét Szoho felől egész nap semmi hír. Estére, úgy hallik, megjöttek. Vadréneket ejtettek el, tucatnyi vadrénnel tértek meg. Akkorra már az étel is megfőtt, midőn a

Legkisebb Szoho bement a sátorba. Húga elhúzta az üstöt a tűz fölül, levette a kampóval. Bátyja az üstből húst falatozott. Az evést bevégezvén így szólt:

– Húgom, mielőbb készítsd el a fekhelyemet. Lefekszem. Holnap sok dolgom lesz.

Húga elkészítette a fekhelyét, bátyja le is feküdt, s fektében még így szólt:

– Az én jó malicámat vidd ki! Rejtsd el odakinn!

Húga fogta a malicát, kiment a szánjához. A malicát a szánba dugta. Amint bedugta, hátratekintett: úgy rémlett, hogy a szán mögött már két ember jött szánon. Jabta Szale gyermekei jöttek.

A Hét Szoho húga megszólalt:

– Kislány, álljon fel az öcséd, hadd lássam.

Jabta Szale gazda fia felállt. Felnevelkedvén a hős, szép szál legény lett. Két válla olyan, mint a gyökerestül kitépett fa. Orra alatt kissé már sötétlett. Széles arcán két szeme, mintha álmodna.

Akkor a Hét Szoho húga így szólt:

– Igen, Jabta Szale gazda éppen ilyen volt. A fiú nagyon hasonlít hozzá.

A Hét Szoho húga benyúlt a szán aljába, elővette a vasvágó kést. Jabta Szale gazda fiának a kezébe adta. Jabta Szale gazda fia egyszeriben lehúzta róla a vastokot. A Hét Szoho húga így szólt:

– Majd késő éjjel kezdjétek. De énhozzám ne nyúljatok. Most mennem kell. Legkisebb bátyám nagyon gyanakvó.

Elfutott a sátorba. Jabta Szale gazda gyermekei ott maradtak, azon a helyen maradtak.

A lány így szólt öccséhez:

– Most akkor te elkezded, amikor elalszanak, hamarosan elalszanak már. Az ott a Legkisebb Szoho sátra. Annak a sátornak a hátsó részében lesz két szán. Az egyik, amelyiken általában járnak. A másikat nem használják, s annak az oldalában lesz egy vastok. Abban van egy íj, csupa-vas íj. A vasvágó késsel csendesen elvágod a tokot, és kiveszed az íjat. Azt az íjat fogod használni.

Vártak. A sátrakban mindenki elaludt. Jabta Szale gazda fia óvatosan elindult. Valóban, a sátor hátsó felénél volt két szán. Az egyik útiszán, a másikon nem járnak. Csöndesen lopakodott a nem

használatos szánhoz. Jabta Szale gazda fia pár lépésnyire megközelítette a szánt. A sátorban a Legkisebbik Szoho felriadt:

– Kelj csak fel, húgom! Nézz ki! Úgy hallom, valaki a szánomhoz közelít. Rén-e, kutya-e?

A húga kiment, körülnéz. A hős nem tudott elrejtőzni, jól lehetett látni. A Hét Szoho húga bement a sátorba.

– Mit láttál, húgom? Mit láttál?

– Semmit. Egy rén járkál a közelben.

A bátyja megint elaludt, s azon nyomban újra előrelopakodott Jabta Szale gazda fia. Odaért a szánhoz. Nézi, a vastokban ott volt az íj. Nyitogatni kezdi a tokot, de nem tudja kinyitni. A tok csavarral volt becsavarozva. Akkor Jabta Szale gazda fia előhúzta a vasvágó kést, beleszórta a tokba. A vasvágó kés egyből átszúrta a tokot. Jabta Szale gazda fia vágja, csak vágja a vasat.

A sátorban a Legkisebbik Szoho felriadt, így szólt:

– Húgom, a szánom körül valami hallatszik. Nézd csak meg!

A húga kinéz. A férfi megint nem tudott elrejtőzni, jól látszott. A nő újra bement a sátorba.

A Legkisebbik Szoho megkérdi:

– Mi volt az?

A húga így felel:

– Csak egy rén kalimpál a szarvával.

Akkor a Hét Szoho közül a legfiatalabb így szólt:

– Húgom, én nagyon szeretlek téged, de az biztos, hogy ez nem rén volt. Jól hallottam, ember motozott ott.

A Legkisebbik Szoho azért újra elaludt. Amint elaludt, Jabta Szale gazda fia tovább vágta a vasat. A vasvágó késsel végigvágta a tokot, előhúzta az íjat. Amint előhúzta az íjat, elővette a nyílvevesszőket, minden elkezdődött. Ahogy felajzotta az íjat: háromszor hét csengettyű csengett az éjig. Akkor a Legkisebbik Szoho fejével szakítva ki a sátrat, kiugrott. Oda akart rohanni a szánhoz, de Jabta Szale gazda fia már előhúzta az íjat. A Legkisebbik Szoho megijedt, visszaugrott a sátorba. A sátorban mindig volt kéznél vadásznyíl, azzal készült löni. Körülötte mind a Hat Szoho felébredt, mindnyájan előrántották íjukat, s mind a Hét Szoho egy csomóba gyűlt. A Legkisebbik Szoho így szólt:

– Saját hógunk veszejtett el bennünket. Vasvágó késem elvette tőlem. Ellenségünk nem tudta volna kivenni anélkül a vastokos íjat: meghallottam volna. Ez csakis Jabta Szale gazda fia volt. Már három évvel ezelőtt megsejtetem. Saját hógunk veszejtett el bennünket.

Akkor Jabta Szale gazda fia a vasíjon keresztbe állította a vesszőt. Elkezdtek löni. Egész éjjel lőttek. Az egyik oldalról – a Hét Szoho, a másik oldalról – Jabta Szale gazda fia. Hej, de erős legény volt Jabta Szale gazda fia. Pirkadatig minden Szohót megölt. Egy maradt csak – a Legkisebb Szoho. Egészen kivilágosodott. Jabta Szale gazda fia előhúzott két hatalmas nyílvesszőt. Csak két nyílvesszőt rakott a húrra.

– Legkisebbik Szoho, most rajtad a sor! Ha a két nyílvessző elől megmenekülsz, életben maradsz, ha nem tudsz kitérni előlük, ez a két nyílvessző megöl téged. Amikor ti apámat megöltétek, ő is szeretett volna élni. Mégis megöltétek!

E szavak után Jabta Szale gazda fia rácsapott a vasíjra. A Legkisebbik Szoho a két nyílvesszőben megérezte pusztulását. Még kifeszítette nagy íját, de nagy íja eltörött. Nyomában kemény reccsenés hallatszott. A Legkisebbik Szoho kétszer felugrott. Ugrás közben a térde kalácsát érte a nyílvessző. Második ugrásakor a könyökét érte a vessző. A Legkisebbik Szoho a földre ült. Jabta Szale gazda fia elindult, a Legkisebbik Szohóhoz ment. Megragadta egyik vállánál, a földön vonszolta maga után. A Legkisebbik Szohót a sátor bejárata elé hajította. A sátorból ekkor lépett ki a Hét Szoho húga. Kilépett egy másik nő is, Jabta Szale gazda fiának a nővére. Úgy látszik, együtt voltak.

– Ti két nő, hallgassatok ide! Ne hagyjátok itt a jó teherszánokat! Ne hagyjátok itt a jó sátrakat! Mindent csomagoljatok össze. Ne hagyjátok itt a réneket. Mindet hajtsátok el! Te, Legkisebbik Szoho, innen elkotródsz. Amelyik földről ezt a rengeteg rént elhajtottátok, arra a földre hajtsd vissza. Amelyik földnyelvről ezt a sok sátrat szereztétek, a legjobb sátrakat oda vidd vissza. Sietnem kell.

Akkor Jabta Szale gazda fia megragadta a vasíjat, leszúrta a földbe, és rátámaszkodva elrúgta magát a földről az égbe, nagy robajjal elrepült. Ahogy elindult, egy hétig előremegy. Egy hét múlva

elébe tárult a vízszagú tenger. A tengerben volt hét földnyelv. A hét földnyelven hétszáz sátor állt.

Még távolabb – újra hét földnyelv. A hét földnyelven újra hétszáz sátor állt. Jabta Szale gazda fia keringve leereszkedett a hétszáz sátor széléhez. A sátrak szélén Jabta Szale gazda fia előhúzta vasiját. Amint kifeszítette – háromszor hét csengettyű csengett az égig. Ezt meghallván Javo Tarkahecék elővették ijukat. Mintha örülnének ijuknak.

– Egyes-egyedül jött egy férfi. Mit fogunk vele csinálni?

Elkezdtek löni Jabta Szale gazda fiát. A másik földnyelvről a Javo Malhecék, mint a víz, ömleni kezdtek. Jabta Szale gazda fia a vasíjra csapott. A két végére kétszer rácsapott. A két végén kicsi sírás hangzott fel. Egy hétig lönek. Jabta Szale gazda fia egy helyben áll. Egy hétig áll egy helyen. Egy hét múlva, hét nap múlva felhők húznak el fölötte. S lám, az egyik felhő farkán száll valaki. Az ének tudja csak, ki lehet az. Az ének így szól:

– Haj-hó, ez úgy látszik, Njamdaszi Harjo fia.

Njamdaszi Harjo fia lenéz a földre.

– A lenti Földön Javo Tarkahecék és Javo Malhecék lődözni kezdtek egy emberre. Ez az ember, úgy látom, Jabta Szale gazda fia. Nagyon hasonlít Jabta Szale gazdára. Azt beszélik, Jabta Szale gazda valaha nagyon erős volt. Természetesen leereszkedem Jabta Szale gazda fiához.

Njamdaszi Harjo fia keringve leereszkedett Jabta Szale gazda fiához, és ő is elővette iját. Újra löni kezdtek, most már ketten, ám Javo Tarkahecék és Javo Malhecék is erősek voltak. Egy kerek esztendeig küzdöttek egymással. Egy év múltán nem maradt életben más a hősök ellenfeleiből, csak a Hét Javo Tarkahece és a Hét Javo Malhece. Akkor megint folytatták a lődözést. Most két kerek esztendeig lőttek, három évig lőttek. Három év múltán csak egyetlen Javo Tarkahece és egyetlen Javo Malhece maradt. Javo Tarkahece és Javo Malhece imigyen kezdett akkor beszélni:

– Végünk van, látjuk. Jabta Szale gazda fia, utolsó leheletünket hagyd meg, hagyd életben minket! Nem akarunk meghalni. Földünkön akkor kialszik a tűz. Korábban mi sem voltunk gonoszok, atyáink cselekedték hajdan azt a rosszat.

Aztán még azt mondták:

– Oda megyünk, ahová parancsolod.

Akkor Jabta Szale gazda fia testével ijára dőlve meglazította a húrt. Njamdaszi Harjo is meglazította a húrt. Jabta Szale gazda fia így szólt:

– Javo Tarkahece, Javo Malhece! A tenger messze partjain réneket ne hagyjatok, tengerbe nyúló földnyelveken réneket ne hagyjatok. Ahonnan hajdan elhajtottátok, oda hajtsátok vissza a réneket. A teherszánokat se hagyjátok, meg a jó sátrakat se hagyjátok itt. Ahonnan elhoztátok azokat, oda vigyétek is vissza.

Aztán Jabta Szale gazda fia még azt mondta:

– Hajt tovább a szívem.

Onnan, ahol álltak, Jabta Szale gazda fia és Njamdaszi Harjo fia egyenest felugrott az égbe, s nagy robajjal elrepültek. Ahogy elindultak, egy hétig repülnek nagy robajjal. Egy hét múltán a síkságon egy nagy sátor tűnt fel. Njamdaszi Harjo fia elkezdett lefelé siklani.

Jabta Szale gazda fia így szólt:

– Barátom lefelé ereszkedik. Én is leszálok.

Ereszkednek lefelé. Zörgetnek Njamdaszi Harjo apó sátrán. Njamdaszi Harjo fia ezt mondta:

– Sokáig repültünk. Térjünk be a sátorba.

Betértek a sátorba. Njamdaszi Harjo öreg így fogadta őket:

– Árva fiacskám és Jabta Szale gazda fia, jól megemberesedtetek. Aludjatok csak a sátramban.

Semmi különös nem történt, otthonosan lefeküdtek. Egy hétig alszanak, csak a takarójuk nyúlik el. Egy hét múlva Njamdaszi Harjo apó a sátor hátsó része mellett felkönyökölt:

– Fiam, kelj fel. El kell menni a lányért. Jabta Szale gazda fia már nem sokáig alszik, s amint lábára áll, nem marad itt tovább.

Njamdaszi Harjo fia felöltözött, kiment a sátorból, fogta íját, felpattant az égbe. Egy álló nap repül előre. Besötétedett. Előtte egy domb, mint egy fatuskó. Keringve leereszkedett a domb tetején elterülő tágas síkságra. A síkság közepén kereken száz sátor állt. Az ének azt mondja: itt él a Száz Njamdaszi Harjo.

Njamdaszi Harjo a domb lankáján már futva jött lefelé. A Száz Njamdaszi Harjo pedig egytől egyig összegyülekezett. A középső sátor hátsó részénél kiáltozni kezdtek.

– Megjött a gazda, eljött a barátunk.

Utat engedtek maguk között a gyalogosan lépkedőnek. Njamdaszi Harjo leült barátai közé, ezután így szólt:

– Gyorsan hajtsátok ide a réneket, elviszem a húgomat!

A Száz Njamdaszi Harjo közül néhányan a rénekért mentek, mások a női szánkaravánt készítették össze. Odahajtották a réneket. Száz teherszánból kerített karamba terelték őket. Njamdaszi Harjo fia megkötött száz fehér bikát, elkészítette húga szánkaravánját. Három fehér bikát fogtak be a női szánba. A Száz Njamdaszi Harjo szállásán nagyon sok asszony élt. Njamdaszi Harjo asszonyai betakargatták a szánban a lányt, betakarták a posztotakaróval borított szánban, betakarták a prémtakaróval borított szánban. Njamdaszi Harjo fia megfeszítette a gyeplőt. Húga szánjának gyeplőjét dereka köré tekerte, kétszer körbetekerte. Akkor Njamdaszi Harjo fia elővette síléceit, akkorák, mint egy folyó úsztatta fatörzs. Ahogy a gyeplőt megrántotta, a három fehér bika előrebukott a mellső lábára. Ahogy Njamdaszi Harjo a gyeplőt meghúzta, a fehér bikák közül a leggyöngébbik oldalára dőlt, s elrántotta a másik kettőt. Njamdaszi Harjo felemelte a réneket, aztán három nap, három éjjel vágatott. Három nap múltán egy sátor tűnt fel előttük. Njamdaszi Harjo a sátor bejárata elé vezette a karavánt, s a szánsorral odaérve, letekerte magáról a gyeplőt, és bement a sátorba.

Njamdaszi Harjo apó így szólt:

– Hát megjöttél, kedves fiam. Biztosan elhoztad húgodat is.

– Elhoztam – válaszolta a fiú.

Akkor Njamdaszi Harjo apó az alvó Jabta Szale gazda fia fölé hajolt.

– Jabta Szale gazda fia, feleséget adok neked. Mikor viszed el?

Jabta Szale gazda fia felült. Ezt mondta:

– Most még rossz a kedvem. Hajdanán, amikor apámat megölték, te, Njamdaszi Harjo apó, már felnőtt férfi voltál. Tudtál róla, hogy Jabta Szale gazdát meg akarják ölni. Miért nem siettél segítségére, amikor apámra rárohantak? Vagy miért nem álltál a másik oldalra, az ellenség oldalára?

Njamdaszi Harjo apó így válaszolt:

– A küzdőről én is sokat hallottam. Nagyon gyöngye voltam én akkor, féltem a harctól. Amikor meg éppen küzdöttek, rénjeim, barátaim mind elfutottak. Rének nélkül maradtam, nagyon féltem.

Az öreg még hozzátette:

– Feleségemet hajdanán Javo Tarkahece és Javo Malhece földjéről hoztam. Hogy onnan elhoztam, két gyermekünk lett, a nagyobbik – fiú, a kisebbik – lány. Örömmel küldtem volna fiamat Jabta Szale gazdának segítségül, de hát fiam akkor még kicsike volt. Most már persze felnőtt, erős ember ő is.

Jabta Szale gazda fia így szólt hozzá:

– Ezen a földön valaha Lamba Hadengota is járt. Te is elmész, Jabta Szale gazda fiának hűgát elviszed atyja földjére.

Njamdaszi Harjo fia kiugrott a sátorból. Megrántotta a három fehér bika gyepelőjét, kétszer dereka köré csavarta a gyepelőt. Azután elővette gerendához hasonlatos két sílécét, s megint útnak indult valahova.

Az ének pedig betért a sátorba.

Jabta Szale gazda fia fejét betakarva megint elaludt. Egy hétig alszik, csak a takarója nyúlik el. Egy hét múlva felült, és így szólt:

– Njamdaszi Harjo apó, visszatérek a saját földemre. Ha újra összegyűlnék a hét föld lakói, és harcolnom kell, ne az ellenség oldalára küldd fiad, ha segítségül jön. Az egyedülállót kell segíteni, ha sokan támadják.

Az öreg szíve megremegett, és így válaszolt:

– Az egyedül harcolót fogom támogatni.

Jabta Szale gazda fia evett, addig semmi nem történt, azután felöltözött. Kiment a sátorból, előhúzta a tokból a vasból való íját. Az íj végéről felpattant az égbe, s Jabta Szale gazda fia nagy robajjal elszállt.

Amikor elszállt, az ének is elhagyta őt, csak az úton repdesett. Repdesett vagy egy hétig.

Előtte hajt Njamdaszi Harjo fia, egyre csak viszi-viszi a hűgát előre. Ez jár az eszében: „Hol lehet Jabta Szale gazda földje, egészen eltévedtem.” Előtte illatozó vizű tenger. Lement a tenger partjáig. Ott megállt. Nézi a tengert. A tenger már olvadásnak indult.

– Hogyan tudnám megkerülni ezt a tengert? Balról-e, vagy jobbról, nem tudom.

Balra néz. A tenger partján balról lát valamit: „Fa lehet az vagy micsoda? Mintha erdő volna, de mégse. Mintha füzes volna, de mégse az. Megnézem, micsoda van ott.”

Odament: jól megnézte, lám, egy hét öl hosszú, térd vastagságú rénhajtó bot.

Njamdaszi Harjo azt gondolja: „Jabta Szale gazda két gyermeke a földnyelv széléről ezzel a hét öl hosszú bottal ugrott a tengerbe. Úgy látszik, ez Jabta Szale gazda rénhajtó botja. A tenger itt most olvad. Abban az időben itt menekültek a gyerekek. Azt hiszem, kihúszom ezt a botot, magammal viszem.” Kihúzta a földből, vállára is vetette. „Úgy gondolom, balra indulok. Talán arra vezet az út.”

Balra indult útnak a tenger partján.

Elhagyta őt is az ének. Elszállt a nagy tenger fölött, s kitárult előtte Jabta Szale gazda földje. Jabta Szale gazda földjén kereken száz sátor. Az ének kerengve leereszkedett a földnyelv végibe. A másik oldalon, ugyancsak köröket írva, Jabta Szale gazda fia ereszkedett le. Amint Jabta Szale gazda fia leereszkedett, a sátorból két nő lépett ki, és odament Jabta Szale gazda fiához. Egyikük a nővére volt, másikuk a Hét Szoho húga.

– Mi már régen megjöttünk. Az összes rént idehajtottuk. A szánokat is idehoztuk. Javo Tarkahece és Javo Malhece is ideterelték a réneket.

Akkor Jabta Szale gazda így szólt:

– Most még hajt a szívem.

Jabta Szale gazda fia felpattant az égbe. Ahogy elment, két tucat sátor jelent meg előtte. Az egyik csomó sátor – Lamba Hadengota sátrai. A másik csomó sátor – Han Hadengota sátrai. Han Hadengota és Lamba Hadengota sátruk hátsó falánál beszélgetett.

Jabta Szale gazda fia keringve leereszkedett a szán végénél. Ahogy leszállt, elővette íját, megfeszítette vasijának húrját. A két szélső sátorra kétszer rácsapott. Han Hadengota és Lamba Hadengota is megfeszítették íjuk húrját. Han Hadengota és Lamba Hadengota nagyszerű lövők. Hét napig küzdenek. Hétnapi harc alatt Jabta Szale gazda fia a sok sátorból egyet sem hagyott meg.

Csupáncsak Han Hadengota maradt meg. Így szólt hozzá Jabta Szale gazda fia:

– Han Hadengota, amikor te két karcsú bikán Jabta Szale gazdát üldözted, ő bizonyára vértlen ember volt?

Jabta Szale gazda fia előhúzott két nyílvesszőt, rávetette a húrra.

– Ha e két nyílvessző elől megmenekülsz, életben maradsz. Ha nem menekülsz el, ez a két nyílvessző megöl téged.

A vasíj megcsörrent, tompa csörgéssel csörrent meg. Abban a percben megérezte Han Hadengota a veszét. Előbb még kihúzta nagy íjának húrját, de íja nagy reccsenéssel eltört. Az egyik nagy nyílvessző elszállt. Han Hadengota kétszer lebukott. Elsőként a könyökét érte a vessző. Másodszor a térdét érintette. Han Hadengota a földre ült. Jabta Szale gazda fia rádőlve meglazította a húrt. Aztán odament Han Hadengotához. Orra nyergét ütögeti, és így szólt hozzá:

– Ezt a rénnyájat és a legjobb sátrakat itt ne hagyd. Ahol megölted Jabta Szale gazdát, oda vidd vissza.

Jabta Szale gazda fia kihúzta kezét a malica ujjából, és szép lassan elindult. Ahogy elindult, eltelt egy nap és egy éjjel. De mikor sötétedni kezdett, egy tó tűnt fel előtte. A tó partján kis sátor látszott. A sátor bejárata nyitva, de Jabta Szale gazda fia magas termetével bemenni nem tudott, csak bedugja a fejét. Bentről így szólt egy öreganyó.

– Félre, rossz szellem! Rossz szellem, ölj meg engem, vagy egyél meg engem!

Jabta Szale gazda fia így szólt:

– Nem vagyok rossz szellem, én ember vagyok.

Azt válaszolta neki az anyóka:

– Az ember nem szokott ilyen nagyra nőni.

Jabta Szale gazda fia meg ezt mondta:

– Tíz esztendővel ezelőtt te küldtél el engem ebből a sátorból. Egy kopott bundácskát adtál nekem. Én vagyok az a gyermek.

Így szólt erre az anyóka:

– Valóban, apádra, a hajdani Jabre Szale gazdára hasonlítasz.

Azt mondja neki Jabta Szale gazda fia:

– Most már nekem is vannak sátraim, menjünk az én sátraimhoz.

Az anyja felöltözött. Amikor felöltözött, a fiú hóna alá kapta az anyját, és futott visszafelé. Három nap, három éjjel futott. Három nap múltán elénk tárult az illatozó vizű tenger. A nagy tengerbe egy félsziget nyúlt bele, annak a végében látszott kereken száz sátor. Ezekig a sátrakig vitte anyját. A száz sátor között egy nagy sátor állott. Ebből a sátorból kilépett két nő: az egyik a hős húga volt, a másik pedig a Hét Szoho húga. Odaállította anyját a két nő közé, azok meg kézen fogták az anyót, és hevezették a sátorba.

A sátorban az egyik fekhelyen három férfi ült. Egyikük a Legkisebbik Szoho, a másik kettő meg Javo Tarkahece és Javo Malhece. Jabta Szale gazda fia végigment a másik fekhely mentén, amelyen a bejárat közelében ült a Hét Szoho húga, a sátor hátsó fala mellett pedig Jabta Szale gazda fiának nénje. A hős leült a két nő közé. Amíg leült, semmi sem történt. Azután lefeküdtek. Ahogy Jabta Szale gazda fia elaludt, egy hétig aludt, csak a takarója nyúlt el. Egy hét múltával, amint a kint játszó gyermekek nevetgélnek, a kint levő férfiak kiabálnak, Jabta Szale gazda fia felébredt. Felébredt, és kiment a sátorból. Látja ám, hogy odakinn, a földnyelv közepén egy gyalogos lépdél, három fehér bikát vezet maga mögött. A teherszánokat száz fehér bika húzza. Úgy látszik, Njamdaszi Harjo apó fia jött meg. Jabta Szale gazda fia bement a sátorba, leült a fekhely közepére, és így szólt:

– Feleséget hozott nekem, ő jött el. Vezesd be őt.

Azt mondta neki a nővére:

– Amikor szenvedtünk, az a nő nem segített rajtad. Amikor szenvedtünk, nem találtunk magunknak ételt. Jabta Szale gazda fia, nagyon gonosz vagy. Elfelejtetted jótevődöt. Ehhez a szép naphoz a Hét Szoho húga vezetett el bennünket. Miért feledkezel meg róla?

Jabta Szale fia egy szót sem szólt. Nővére így szólt hozzá:

– Hiába hallgatsz, e föld lakói közül némelyek elmennek, mások itt fognak élni.

Akkor Jabta Szale gazda fia megszólalt:

– A Hét Szoho hűgát veszem feleségül. Hallgatok nővérem szavára. Szervedéseim idején is ő segített nekem. Azelőtt, hogy élelem nélkül maradtunk, rátaláltunk Njamdaszi Harjo sátrára. Akkor

mi életben maradtunk. Nővérem, téged bizonyára feleségül vesz Njamdaszi Harjo fia. Javo Tarkahece, Javo Malhece – nektek is adok feleséget, ha már idepártoltatok: vigyétek el Njamdaszi Harjo apó lányát! De ha elviszitek őt, a mi földünkre ne gyertek többé! Ha vendégeskedni akartok, eriggyetek Njamdaszi Harjo apóhoz. Most meg csapjunk lakodalmat!

Megtartják a lakodalmat. Jabta Szale gazda fiát a Hét Szoho húga mellé ültették, Njamdaszi Harjo apó fiát Jabta Szale gazda fiának nénje mellé ültették. Njamdaszi Harjo apó fiának a húgát Javo Tarkahece mellé ültették.

Vége felé jár a lakodalom, széledni kezdtek. Javo Tarkahece viszi feleségét, megy a saját földjére. Njamdaszi Harjo apó fia is viszi feleségét, megy a saját földjére. Ám a Legkisebbik Szoho maradt, meg Han Hadengota is maradt, sőt Javo Malhece is maradt.

Jabta Szale gazda fia így szólt:

– Menjetek a saját földetekre. Amikor Jabta Szale gazdát megtámadtátok, mennyi rénetek volt? Vigyetek annyit, amennyitek akkor volt: ha sok volt, sokat, ha kevés volt, keveset.

Javo Malhece és Han Hadengota nagy gazdagságot osztottak el maguk között. Ahogy elosztották a réneket, elmentek: ki-ki a saját földjére. A Legkisebb Szoho eltávozott az ő földjére, Han Hadengota is elhajtott a sajátjára. Javo Malhece is elment a saját földjére.

Távozásuk után Jabta Szale gazda fia apja földjén kezdett élni. A magas hegységen mind az ő rénjei vannak, annyi rénje van.

A HÁROM NOSZITETA

Egy nagy tó partján hetven sátor áll. Az ének azt híreszteli: „A Három *Nosztiteta* hetven sátra.”

A Nagy Nosztitétának fiatal felesége van, Taszinyij asszony. A Középső Nosztitétának is fiatal a felesége, Harjuci asszony. A Kis Nosztitétának nincs felesége. Naphosszat csak alszik. Egyszer a Nagy Nosztiteta így szólt:

– A Kis Nosztitétát meg kéne házasítani. Hol találunk neki való lányt?

A Középső Nosztiteta azt mondja:

– Öcsénk már kialudhatta magát: keltsük fel. Kérdezzük meg tőle, honnan hozzunk neki feleséget.

Így szól erre a Nagy Nosztiteta:

– Ébredj, öcsénk! Ne aludj már annyit! Gyere ide. Szeretnénk valamit mondani, s aztán ki vele: mit szólsz hozzá!

A Kis Nosztiteta felült a fekhelyén, nyújtózkodott, csontjait ropogtatta. Felállt. A Kis Nosztiteta magas, karcsú férfi. Az ének azt mondja: „*Karcsú Nosztiteta*”.

Karcsú Nosztiteta bátyjaihoz ment, leült, aztán megszólalt:

– Ha nem valami szörnyűséget akartok mondani, akkor nosza, mondjátok!

– Meg kellene nősnöd. Honnan hozzunk neked feleséget? – kérdi a Nagy Nosztiteta.

Karcsú Nosztiteta ezt válaszolta:

– Ha így gondoljátok, bizonyára nem rossz ötlet. A hetedik föld peremén él *Lamdo* gazda, s van neki egy lánya. Nos, annak a Lamdónak a lányát akarom elvenni.

Azt mondja erre Nagy Nosztiteta:

– Lamdo földje messze van. Ha könnyű szánon indulunk hozzá, hét hónapig tart az út. Ha szánkaravánnal vonulunk, egy évbe is beletelik, míg odajutunk. Az a hír járja, Lamdo lányát lehetetlen megkapni, sokan nem tértek onnan vissza.

Karcsú Nosztiteta azonban nem törődött bele:

– Lamdo lányát akarom feleségül venni. Ha jó szívvel adja, elveszem, ha nem adja, elhozom erővel.

Nagy Nosztiteta erre így határozott:

– Középső Nosziteta, te itt maradsz a szálláshelyen. Én meg kedves öcsémekkel együtt útra kelek.

Majd odakiáltotta a pásztoroknak:

– Fiúk, hajtsátok ide a réneket! Holnap kora reggel Lamdo réngazda földjére indulunk.

Este nyugovóra tértek. Pirkadatkor Nagy Nosziteta felkelt. Odament a rénekhez. Kiválasztott magának négy csillagoshomlokút. Befogta őket a szán elé. Karcsú Nosziteta négy tarka rént választott magának. Amikor végeztek a befogással, Nagy Nosziteta így szólt Középső Noszitetához:

– Éljetek békében! Te, Középső Nosziteta, gazda helyett légy gazda. A szolgák őrizték jól a réneket!

Nagy Nosziteta felesége kitérte a sátor ajtaját, és zsörtölődött:

– Karcsú Nosziteta, mily csökönyös vagy! Micsoda ember vagy! Feleséget közelebről is lehet szerezni. Lamdo földjén már sok ember elpusztult, sokan nem tértek onnan vissza.

E szavak hallatán Karcsú Nosziteta azonban megrántotta a gyeplőt, s már siklott is a szán. Mögötte hajtott Nagy Nosziteta. Az ének szállt a szél szárnyán.

Nagy Nosziteta, Karcsú Nosziteta már egy hónapja vándorol, már két hónapja vándorol. Átkelnek kis patakokon, áthajtanak nagy folyókon. Felmennek a dombokra, a tetején megállnak, majd újra továbbhajtanak. A hetedik hónapban egyszerre egy nagy domb magasodik előttük. Felhajtanak erre is. Nagy Nosziteta fürkészi a vidéket, majd megszólal:

– Nézz oda, ott látszik Lamdo réngazda sátra. Itt sátrat verünk. Te maradj itt, én vagyok az öregebb, én megyek oda hozzá.

Nagy Nosziteta fogta a botját, elindította rénjeit vele. Az ének újra előreszállott. A hetedik föld peremén nagy szállás van. A szálláshely közepén tekintélyes sátor áll. Ehhez a sátorhoz ereszkedett le az ének. A sátor mellett szánon üldögél egy férfi. Nyilat faragcsál, nyilat méricskél. Így szól az ének: – ő Lamdo réngazda.

Lamdo réngazdánál száz sátra van. Lamdo réngazda nyilat farag, s közben előrenéz. Egyszerre csak megpillant egy sátrat, ami eddig nem volt ott, a közeli dombon. Lamdo felkiáltott:

– Hé, pásztorok, nézzétek csak, mi feketélik ott?

A pásztorok látják:

– Négy csillagos homloka rén vontatta szán közeleg.

Hamarosan meg is érkezett Nagy Nosziteta. Lamdo szánja mellett állította meg rénjeit. Lekászálódik a szánról, letúzi botját. Lamdo megszólal:

– Mi kell neked, Nagy Nosziteta? Ezelőtt nem jártál errefelé.

Nagy Nosziteta így válaszol:

– Nekem semmi sem kell. Azért jöttem, hogy megkérjem a lányodat. Elkéstem-e vagy sem?

Lamdo réngazda lehajtja fejét, hallgat. Nagy Nosziteta a botjára támaszkodva áll, vár. Lamdo réngazda meg már olyan hosszan hallgat, hogy közben tüzet is lehetne gyújtani. Egy idő múlva Lamdo réngazda felkapja a fejét, és így szól:

– Ha száz rént adsz is, lányom nem adom. Ha száz sátrat adsz is, lányom nem adom. Ha száz sarkirókát adsz is, lányom nem adom. Ha száz fekete rókát adsz is, lányom nem adom. Ez az utolsó szavam.

Lamdo réngazda újra lehajtotta fejét. Nagy Nosziteta csak áll botjára támaszkodva. Olyan hosszú ideig hallgat Lamdo gazda, hogy közben egy étel is megfőne. Lamdo gazda újra felemeli fejét, és megszólal:

– Menj, befejeztem mondókámat. Nem adom a lányom.

Nagy Nosziteta megragadta rénhajtó botját, a horejt, megrántotta a gyeplőt, és elhajtott. Nyomában vihar kerekedett.

Nagy Nosziteta megérkezik öccséhez, elengedi a réneket, bemegy a sátorba. Kérdi tőle Karcsú Nosziteta:

– Odaadja-e lányát vagy sem?

Nagy Nosziteta elismétli:

– Lamdo réngazda azt mondta: „Ha száz rént adsz is, nem adom a lányom. Ha száz sátrort adsz is, nem adom a lányom. Ha száz sarkirókát adsz is, nem adom a lányom. Ha száz fekete rókát adsz is, nem adom a lányom.”

E szavak hallatán Karcsú Nosziteta felpattant, és azt mondta:

– Most én magam megyek el!. Ha nem adja jószerével, elveszem erővel.

Karcsú Nosziteta ezzel befogta négy tarka rénjét a szán elé, és elhajtott. Hamarosan meg is érkezett Lamdo sátrához. Egészen

Lamdo szánjáig hajtott, s ott megállt. Lamdo réngazda szánja oldalához támaszkodva üldögélt. Tekintetük találkozott, nézik egymást. Lamdo réngazda elfordította tekintetét, és így szólt:

– Mi kell neked, Karcsú Nosziteta? Mi végre jöttél?

Így válaszol neki Karcsú Nosziteta:

– Semmi nem kell nekem. Adod-e a lányod vagy sem? Magam jöttem el érte!

Lamdo réngazda megszólalt:

– Megmondtam már Nagy Noszitetának: ha száz rént adsz is, lányom nem adom. Ha száz sátrat adsz is, lányom nem adom. Ha száz sarkirókát adsz is, lányom nem adom. Ha száz fekete rókát adsz is, lányom nem adom. Hányszor mondjam?!

Azt mondja erre Karcsú Nosziteta:

– Ha szépszerével nem adod, akkor is elviszem. Elviszem erőszakkal.

Lamdo réngazda lehajtja a fejét. Hallgat. Karcsú Nosziteta áll, várakozik. Lamdo réngazda felemeli a fejét, elmosolyodik:

– No, mégis odaadom a lányom! Nem kell nekem a száz rén, van rénem elég. Nem kell nekem a száz sátor, van sátram elég. Nem kell a száz sarkiróka, van sarkirókám elég. Nem kell nekem a száz fekete róka sem, van fekete rókám is elég. Vedd a lányom, gyere a sátramba!

Karcsú Nosziteta azonban így szól:

– Nem megyek be sátradba. Ha nekem adod a lányod, add ide. Messze van a mi földünk, vissza kell érnünk, mielőtt beköszönt a nyár.

Lamdo réngazda elkészítette lánya szánkaravánját. Karcsú Nosziteta visszatért sátrába. Az ének amott maradt. Lamdo réngazda a sátor hátsó részébe állított szánján ül, és morfondíroz magában: „Óvtam lányomat, senkinek nem adtam. Karcsú Nosziteta elvitte erővel. De várj csak, összegyűjtöm hét föld lakóit, visszaveszem a lányom!” Lamdo réngazda elkiáltotta magát:

– Pásztorok, hajtsátok ide a réneket!

A fiúk odahajtották a réneket. Lamdo réngazda kiválasztott magának négy feketét. Befogja őket szánja elé, és nagy robajjal elhajt.

Az ének is elszállt a szél szárnyán. Elöl Karcsú Nosziteta vándorol Lamdo lányával, mögöttük hajt Nagy Nosziteta. Hallatszik, amint Nagy Nosziteta megszólal:

– Azon a dombon, ami ott van előttünk, meg kell pihennünk; rénjeink fáradtak.

Odahajtottak a dombhoz. Lamdo lánya felverte a sátrat. Amikor besötétedett, leültek enni. Evés után lefeküdtek. Lamdo lánya nem tud elaludni. Elmegy a sátorból. Áll. Odakint csend van. Lamdo lánya csak áll és hallgatózik. Az út felől halk beszéd hallatszik:

– Körülvesszük a sátrat, elfogjuk Karcsú Noszitetát.

Lamdo lánya áll, hallgatózik, s közben ez jár a fejében:

„Lám csak, apám összehívta hét föld lakóit, hogy elveszejtse Karcsú Noszitetát. Apám sajnált engem. Én meg Karcsú Noszitetát sajnálom: fiatal, és meghal miattam.” Lamdo lánya bemegy a sátorba. Hallatszik, hogy a tömeg körülvette a sátrat. Hallik, hogy zörgetik a sátorrudat, és ezt mondják:

– Karcsú Nosziteta, tán a sátorban akarsz meghalni?

Lamdo lánya odamegy a fekhelyhez, s látja: Karcsú Nosziteta helye üres. Karcsú Nosziteta kiszállt a füstnyíláson, odaugrott szánjához, megragadta íját. Nagy Nosziteta is kiszállt a füstnyíláson, megragadta íját. Odakiáltott Lamdo lányának:

– Lamdo lánya, vezesd el a réneket a szánokkal együtt!

Lőni kezdték egymást. Az egyik fél: Karcsú Nosziteta és Nagy Nosziteta. Szembe velük Lamdo réngazda és Hét föld lakói. Egy éven át lődöznek egymásra. Az év elmúltával Nagy Noszitetát elhagyja ereje, földre rogy. Karcsú Nosziteta odakiált neki:

– Még halálod leled! Menj, pihenj! Jöjjön másik bátyám, Középső Nosziteta, s hívja segítségül *Fehérrénes gazdát*.

Nagy Nosziteta felkelt és elhajtott. Karcsú Nosziteta egymaga lődöz ellenfeleire. Még egy évig tart a harc. Karcsú Nosziteta számot vet magában: „Ha így megy tovább, Lamdo és Hét föld lakói megölnek engem. Tüzem kialszik, sátraim, embereim elpusztulnak.” Karcsú Nosziteta fáradni kezd. Felpillant az égre: éppen felé szállnak a felhők. Az egyik felhőn Középső Nosziteta közeleg. A másik felhőn meg Fehérrénes gazda közeleg. Ahogy leereszkednek a földre, felajzzák íjukat. Lődöznek Karcsú Nosziteta oldalán. Számolatlanul múlnak a napok, számolatlanul telnek a hónapok.

Háromszor jöttek meg a vadlulak, háromszor keltek útra. Hét Föld lakóit mind egy szálíg megölték, egyedül csak Lamdo réngazda maradt életben. Karcsú Nosziteta így szólt hozzá:

– Lamdo réngazda, utolsó nyílvevesszőmet beléd eresztem, hadd törje el lábodat.

Karcsú Nosziteta kilőtte a nyílvevesszőt. A nyíl viharként elzúgott, s beleállt Lamdo jobb lábába. Lamdo réngazda a földre rogyott. Így szólt:

– Karcsú Nosziteta, ne ölj meg engem. Vidd a lányom, csak ne bántsd őt. Vidd a rénjeimet, de ne vedd el életemet. Tüzem kialszik. Eztán a te földedre soha nem jövök. Sereget ellened nem hozok.

Karcsú Nosziteta leengedte íját. Azt mondta Lamdónak:

– Menj csak vissza szállásodra! Nem kellenek nekem a rénjeid, sátraid sem kellenek. Lányodat azonban elvettem, és soha többé nem adom vissza.

Lamdo réngazda odasántikált a szánjához, elhajtott a maga földjére. Középső Nosziteta odaszólt öccsének:

– Most már boldogulsz egyedül is, mi sietünk haza.

Középső Nosziteta és Fehérrénes gazda, ahogy jöttek, elszálltak. Az ének szól tovább, Karcsú Nosziteta sátrába néz be: Lamdo lánya nem találja helyét: hol bemegy a sátorba, hol ki a szabadba. Lamdo lánya felsóhajt: „Ha szép napok várnak rám, ne tudják megölni Karcsú Noszitetát Hét Föld lakói se és Lamdo réngazda se”. Lamdo lánya megint kilép. Látja, hogy messziről egy szán közeleg. Már a sátorhoz ért. Karcsú Nosziteta érkezett, leszállt, bement a sátorba, és így szólt:

– Elfáradtam, pihenni akarok.

Karcsú Nosziteta elaludt. Egy kerek hétig csak aludt, a takarója szétterült. Egy hét múlva Karcsú Nosziteta felébredt, aztán így szólt:

– Most már a mi földünkre vándorlunk. Szedd szét a sátrat.

Lamdo lánya szétszedte a sátrat. Karcsú Nosziteta kiválasztja a réneket, befogja őket a szán elé, aztán a lánnyal együtt elhajtott. Az ének követi őket. Karcsú Nosziteta már egy hónapja vándorol, már két hónapja vándorol. Két hónap múltával egy domb magasodik előttük. Felhajtanak a dombra. Karcsú Nosziteta így szól Lamdo lányához:

– Egy nagy tó látszik előttünk. Annak a tónak a partján sátrak állnak, azok a mi sátraink.

Most már rövidebb volt az útjuk. Amint megérkeztek, Karcsú Nosziteta szabadjára engedte a réneket. Bement a sátorba, és így szólt:

– Vigasságot csapunk, esküvői lakomát rendezünk.

Eljött Nagy Nosziteta, hozta a feleségét is. Eljött Középső Nosziteta, ő is hozta a feleségét. Egy hétig mulatoznak, egy hétig tart a lakodalom. Karcsú Nosziteta élete jóra fordult.

Az éneknek vége.

KÉT FÖLD RÉNGAZDAJA

A két föld réngazdája az én két bátyám. Kevés sátruk van, csak hetven sátruk van. Kevés rénjük van, csak húszezer rénjük van. Van egy nevelt fiuk, nem tudom, miféle fiú. Nevelt fiuk felnőtt. Az idősebbik gazdának van egy lánya. Egy évben születünk, ő néhány hónappal fiatalabb nálam.

Egyszer egy reggelen két bátyám a szánon ült. Hallom, hogy beszélgetnek. Ezt beszélik:

– Nevelt fiunkat meg kell házasítani, *Taszinyij* földjéről, híres földről kell neki feleséget hozni. Húgunkat és lányomat itt hagyjuk a pásztorok gazdáival. Hetven sátrunk van. Nem egyhamar térünk vissza.

Ezeket a szavakat meghallván, ánygom kiugrott a sátorból. Hallom, amint így szólt:

– Idősebb réngazda, ne hagyd itt a lányod. Maradjon itt a húgod, rá lehet számítani. Lányod rossz dolgokat fog művelni.

Miközben ánygom így beszélt, ugatni kezdtek a kutyák. Meghallva a kutyaugatást, ánygom körülnézett, és így szólt:

– Valamerről vándor jön, hét fehér rénen jön. Bizonyára messziről érkezik, rénjei egészen legyengültek.

Megállt a szán. A férfi hosszú bottal kezében odalépett két bátyámhoz. A földbe szúrta előttük a botját. Kérdi tőle idősebbik bátyám:

– Ki vagy te? Még soha nem láttalak téged.

Azt mondja a jövevény:

– Igazi nevem nincs. Rénjeim színe után neveztek el engem. Rénjeim mind világosszőrűek.

Azt mondja neki idősebbik bátyám:

– Te jöttél, mi meg éppen útra készülődünk. Hosszú útra indulunk, szánkaravánnal, sátrakkal.

Így szólt Fehérrénes gazda:

– Nem viszem most őt magammal. Majd ha visszatértek onnan, akkor viszem el őt, akkor eljövök érte.

Elengedett négy világos szőrű rént, hármat tartott meg magának. Evett-ivott, hazaindult. Az éjszakát átaludtok. Reggel idősebbik bátyám kiporolja a teherszánon levő bőröket, amelyek fekhelyekül szolgálnak. Útra készülnek. Idősebbik bátyám így szól:

– Hetven sátor szolgálai, most nő lesz a gazdátok. Engedelmeskedjetez neki. Amit mond, azt tegyétek.

Elutaztuk után egy hétig éltünk-éidegéltünk. Látom ám, hogy az én hetven szolgálom nem megy a rényájba, sem nappal, sem éjjel, nem őpik a réneket. Kimegyek hozzájuk, és így szólok:

– Hétven sátor szolgálai, mit műveltek? A szélnek eresztitek a réneket. Egész héten feléje sem néztek a nyájnak.

Szavaim után mind a hetven szolga egyszerre kiáltott fel:

– Most mi magunk vagyunk a gazdák, ha kell, menj magad a nyájba.

Aki menni nem akar, erővel sem kényszerítheted. Rokonaim elutazása óta egy hónap telt el. Egy hónap múltán a szolgálak összeterelték a húszezer rént. Válogatják a réneket. A legöregebb szolga négy fekete rént választott ki. Nem tudok vele mit tenni. Befogta a réneket, és elhajtott. Egy hétig se híre, se hamva. Aztán visszatért. A szolgálak összegyűltek körülötte. Társuk beszélni kezdett:

– Láttam elment társainkat. Megérkezni megérkeztek, de lakodalmat nem tartottak. Azt mondta a Kis *Tungaz*: „Egy hónapig itt leszünk, egy hónap múlva gyere el!”

Arra gondoltam: „Milyenek vagytok! Saját gazdáitok ellen cselekesztek.” Egy hónapot élünk. A szolgálak megint összeterelték a réneket. A pásztorok feje megint kiválasztott a nyájból négy fekete rént. Elhajtott. Három nap telt el azután. Három nap múltán kimentem a sátorból, fogtam a szánról a pányvát. Járkálok a rének között. Az jár az eszemben: „Milyen jó réneken menjek el? Egyszer Fehérrénes gazda itt hagyott négy világos szőrű rént, azokon megyek el, akár jók, akár hitványak.”

Befogtam a négy világos szőrű rént. A négy világosszőrű jó rénnek bizonyult. Hajtanom sem kell őket. Rátaláltam szolgálom útjára, amelyiken három napja ment el. Arra gondolok: „Hogy tudnám őt utolérni? Szemközt megyek vele.” A völgyben hajtok. Szembetalálkozom a szolgálával. Kérdi tőlem:

– Hova méysz?

Azt válaszoltam neki:

– Minek tudnod, hová megyek? Te hol voltál?

Így felelt:

– Semmi közöd hozzá, hol voltam.

Megharagudtam, odaszúrtam a *rénhajtó bot hegyével, s a szán hátsó támlájához szegeztem*. Aztán a szánra fektettem. Négy fekete rénjét szánomhoz kötöttem. Elindultam hazafelé. Egy nap alatt sátramhoz érkeztem. Amikor rénjeimet szabadjára engedtem, visszanéztem: a négy fekete rén elpusztult. A rének a földön vonszolódtak, szétfoszlott bundájuk, kibuggyant a húruk. Elkiáltottam magamat:

– Hé, hetven szolgám, gyertek elő sátraitokból. Társatok elaludt. Fogjátok ki rénjeit.

Egyikük, ahogy jön ki a sátrából, azt mondja:

– Úton levő ember el nem alszik. Bizonyára megölted őt.

A szolgák levették társukat a szánról, és eltemették. Így szóltam:

– Hetven szolgám, szedjétek szét a sátrakat! Amerre a szemetek lát, arra menjete. Tönkre akarjátok tenni gazdáitokat. Ti a tunguzok oldalán vagytok. Adok nektek réneket, hogy el tudjatok menni.

Hetven szolgám csak ezt a szót várta. Én is lebontottam sátram. Réneket és szánokat adtam a szolgáknak, és azt mondtam nekik:

– Amerre a szemetek lát, arra menjete. Amikor rént őrizni küldtelek benneteket, nem akartatok menni.

Egy szót sem szóltak, elmentek. Van nekem egy rövid szőrű szukám. Így szóltam:

– Kutyám, rövid szőrű szukám, hajtsd a réneket, én majd elől megyek.

Kutyám, rövid szőrű szukám, hajtja a réneket, én meg elől megyek. Egy tuskóhoz hasonlatos dombon állítottam fel sátram. Felvertem sátram, ott töltöttem az éjszakát. Egy hetet töltöttem már ott, s egyszer csak kutyám ugatni kezdett. Kinézek a sátorból, vándor közeledik. Meg is jött. Bizonyára tunguz, hatalmas-hatalmas termetű. Kint senki nincs, hát bejött a sátorba. Így szólt:

– Úgy látom, te lány, egyedül vagy. Hol a te hetven szolgád?

Így feleltem neki:

– Szükséged van talán az én hetven szolgámra? Ahova elmentek, ott is vannak. Minek ők neked?

Közelebb jött hozzám, és azt mondta:

– Régóta úton vagyok. Megéheztem, keríts valami ennivalót.

Én a fejemet sem mozdítom meg, arra sem gondolok, hogy beszélő beszél hozzám. Közeledik felém. A lábaimhoz került. Kezét bundám csatjai közé dugta, és azt mondta:

– Nem hallasz? Főzzél egy fazék ételt, megéheztem.

Megharagudtam, mellbe sújtottam. A bejáratnál vágódott hanyatt a hóban. Aztán kíváncszorgott a sátorból. Hallom, amint odakint azt mondja:

– Micsoda nő, kis híján elvesztettem az eszméletemet. Talán nem is nő, olyan kemény az ökle.

Hogyan jött, hogyan ment, nyoma nem látszik. Elgondolkoztam: „Vajon mit csinálnak az én rég elment társaim? Ha utánuk indulok, a négy világos szőrű rénen egy hét alatt odaérek, egy hét kell a visszaútra. Két hétig nem leszek itthon. Két hétig a kutyám őrzi a réneket. Elmegyek.” Azt mondom a kutyámnak:

– Kutyám, rövid szőrű szukám, tereld össze a réneket!

Kutyám elszaladt, összeterelte a húszezer rént. Kiváláasztottam magamnak a négy világosszőrűt. Rövid szőrű kutyámnak így szóltam:

– Kutyám, rövid szőrű szukám, ha enni akarsz, a sátor hátsó részében van étel. Egyél magad, őrizz a réneket.

Ezzel el is hajtottam. Egy hétig megyek előre. Elöl száz sátor tűnt fel. Ezek a nganaszanok sátrai. Kivágódott a gazda sátrának ajtaja. A sátorból idősebbik bátyám lánya lépett ki. Odafutott hozzám. Így szólt:

– Nénikém, végre megjöttél. Férjhez mentem. Te meg hozzámész a Kis Tunguzhoz. Látni fogjuk egymást. Az ő sátraik itt vannak a mieink közelében.

Odafut hozzám, bundáján nincs zsinór, öve sincs. Szánom talpára akart fellépni, de rávágtam az ösztökével. Így szóltam hozzá:

– Sem zsinór a bundádon, sem öv a derekadon. És még idefutsz hozzám!

Elhajtottam mellette. Állva maradt, fejét fogta. Odahajtottam az elülső sátrakhoz. Odahajtottam a tunguz sátraikhoz. A tunguz sátrában az ángyom fát vág, az egész nő csupa vér. Nagyon

megverték. Arra gondoltam: „Ha bátyjai életben volnának, nem így élne. Bátyjai bizonyára meghaltak.”

Ángyom ledobta a fejszét, odafutott hozzám. Azt mondta:

– Sok minden történik a nők miatt. Eljöttél, mi meg elpusztulunk. Hátul voltak a sárak, Taszinyij sátrai. Húgod a Kis Taszinyijjal ment aludni. Mi magunkkal akartuk vinni az asszonyt, az utolsó napon ebben a sátorban lakodalmat csaptunk. Idősebbik bátyád ezt nem viselte el. A Kis Taszinyijt kiráncigálta a sátorból. Birkóztak, aztán nyilazni kezdtek. Mindez a húgod miatt történt. Mi el akartuk vinni az asszonyt. Amikor itt voltam, mindnyájan éltek. Most már lehet, hogy elpusztultak. Amikor hazaindulsz, veled megyek, nem maradok itt.

Ángyom a szánomra ült. Elindultunk visszafelé. Megérkeztünk sátramhoz. Hét napig élünk. Hét nap múltán így szóltam:

– Ángyom, elvándorlunk innen. Nyugodalmat kell keresnünk.

Ángyom azt mondta:

– Magad tudod. Ha azt mondom, elvándorlunk, akkor elmegyünk. Én nem ismerek nyugodt földet.

Elvándoroltunk. Hét napig megyünk. Előttünk feltűnt a tenger. Leszállt az éj, aludtunk. Reggel így szóltam sógornőmhöz:

– Nyugodalmat kell keresnünk. Továbbmegyünk.

Szétszedtük a sátrat. A szánkaraván teherszánjai elé réneket fogtunk. Arra gondoltam: „Melyik jó rénekekkel járjak? Négy világos szőrű rénem pompás, de bizonyára nem tudnak a vízben járni. Inkább a négy fehér szügyű rénell megyek.”

Befogtam őket szánom elé. Így szóltam:

– Kutyám, rövid szőrű szukám, csak lassan hajtsd a tengerben a réneket, hadd menjenek a maguk feje szerint.

Megkezdtek az átkelést a tengeren. Négy fehér szügyű rénem beleereszkedett a tengerbe. A négy fehér szügyű rén nyugodtan úszik. Két oldalról a hullámok csapkodnak. Egy hétig bolyongunk. Visszanézek: kutyám, rövid szőrű szukám a parton ül, várja, hogy elmenjenek a rének.

Földet értünk. A nyáj vége csak most ereszkedik a tengerbe. Sátrat verünk a parton. Rénjeink nemsokára mind megjöttek. Reggel így szóltam:

– Körüljáróm a szigetet, megnézem, nagy-e, kicsi-e.

A part mentén hajtok. Egyre csak hajtok. Egész nap hajtok. A szigetet csak nem tudom megkerülni, nagynak látszik. Nem is jártam körül az egész szigetet. Visszatértem a sátorhoz. Azt mondtam:

– Megnéztem a szigetet, a réneknek van itt három évre elegendő eleség. Nagyon nagy ez a sziget.

Egy kerek esztendeig éltünk-édegéltünk. Egy év múlva beköszöntött az ősz. A húszezer rént a sátorhoz tereltem. Kiválasztottam a négy fehérsziigyút. Befogtam őket. Aztán elkaptam pányvával tíz kétéves heréket, mindet levágtam. Azt mondtam a sógornőmnek:

– Te itt maradsz. Elmegyek megkeresni a két réngazdát meg a nevelt fiúkat. Van itt neked három évre elegendő hús, a kutya segítségével magad is tudsz réneket fogni. Én most elmegyek. Három évig nem jövök vissza. Itt téged senki sem talál meg, itt fogsz élni. Ha a negyedik esztendőre sem térek vissza, lehet, hogy meghalok. Három évig élni fogok. Álmomban állandóan erős kezek közé kerülök. Ezekről a kezekeztől nem tudok megmenekülni. Van egy ember, aki erősebb nálam. Ha a kezei közé kerülök, elpusztulok. Álmomban nem láttam, hogy menekülhetnék meg tőle.

Elhajtottam. A tenger mélyen be volt fagyva, négy fehér szügyű rénem könnyedén szaladt a jégen. Hajdan, amikor szánsorokkal jöttünk, sokáig tartott az út. Most egy nap alatt átkeltem a tengeren. A túlsó partra jutottam. Kértem a szárazföldre, nem is gondolok még rá, egy darabig megyek még. Elöl száz sátor tűnt fel. A sátrakhoz mentem, s ott megálltam. Szörnyhöz hasonlatos tunguz ült a szánján a sátor hátsó részében. A lábát lógatta. Így szólt:

– A két réngazda húga maga jött el, nem kell megkeresnem őt.

Elindult felém. Az jutott eszembe: „Ha elfog engem, nem tudok megmenekülni. Amíg távol vagyok tőle, elhajtok.” Kaptam az ösztökét, megrántottam a négy fehér szügyű rén gyeplőjét. A rének meg sem mozdultak, csak a fejüket ingatják. Csapdosom őket, de lábukat csak nem tudják felemelni a földről.

A szörny-tunguz egészen közel került hozzám. Arra gondoltam: „Ha a rének a földhöz tapadtak is, majd én elfutok.” El akartam futni, de lábaim a földbe gyökereztek. Lábamat akartam fölemelni

kezemmel, kezem a földhöz ért, kezem a földhöz tapadt. Így állok négykézláb, a földre hajolva.

A szörny-tunguz felkapott. Ahogy felkapott, a sátorhoz vonszolt. Akkor a négy fehér szügyű rén eltépte lábát a földtől, és nagy zajjal elrohant. A tunguz a sátrakhoz vitt, megkötözött, és a szánra ültetett. Megkötözött, a sátrakhoz ment, és ételt hozott nekem. Nem ettem az ételből, az egészet szétszórtam.

Egy esztendeig ülök a szánhoz kötötten. Mindenféle ételt hordanak nekem. Egy évig semmit sem eszem. Egy év múlva réneket tereltek a sátorhoz. A tunguz befogott a szánba, négy fehér szőrű rént fogott be. A szánt odavezette hozzám. Így szólt nekem:

– Nem való vagy társnak. Elviszlek, hogy megöljelek. Ha kedves lettél volna, feleségül vettelek volna. Egy évig hordtam neked az ételt, de te nem fogadtad el. Nem tudom, mit eszel. Nem való vagy társnak, meglátod a halált. Pedig nem akartalak megölni.

A tunguz valahova elvitt engem. Egy napig megyünk. Egy erdő tűnik fel. Az erdőben megálltunk. Az erdő szélén hétágú vörösfenyő áll. A vörösfenyőről fókabőrből készült kötelek lógnak. Bizonyára itt kötik fel az embereket. A fa alatt csontok hevernek, mintha kiszáradt füzes volna. Így szólt a tunguz:

– Ezek közül a kötelek közül nem szabadulsz. Nézd, alattuk csontok. Az idekötözött emberek kiszáradnak. Veled is ez fog történni. A tunguzok áldozati helyén kötözzek ki. A bálványok nem eresztenek el téged.

Két éve vagyok megkötözve. Így megy el a harmadik év. A három év alatt semmit nem ettem. Arra gondolok: „Itt pusztulok el. Ki szabadítana ki innen, hiszen a fa tetejéhez vagyok kötözve.” Elszomorodtam, szememből csendesen patakzott a könny. Arra gondolok: „Meghalok.”

Egy idő múlva valamerről vándor tűnt fel. Felém tartott. Három világos szőrű rénen közeleg. A vándor gondolkozik, hallom, ahogy mondja:

– Életben találom-e vagy nem? Már vagy három esztendő telt el. Lehet, hogy már elpusztult.

Odahajtott hozzám. Fehérrénes gazda volt. Így szólt:

– Élsz-e még, vagy meghaltál?

Azt válaszoltam:

– Még lélegzem.

Lándzsája élével elvágta a fókabőrből sodort köteleket. Nem estem le a földre, Fehérrénes gazda elkapott. Három éve viselt öltözékem ruhára nem hasonlít. Fehérrénes gazda szánjában volt élelem, volt ruha is. Így szólt:

– Egyél egy keveset!

Mikor befejeztem az evést, felöltöztem. Elhajtottunk.

Egy idő múlva elérkeztünk az úthoz. Négy rén húzott egy szánt. Fehérrénes gazda az utat kémleli. A szán könnyedén siklott a havon. Ha a szánon ülne valaki, a szántalpak mélyebb nyomot hagynának. Megszólaltam:

– Három esztendővel ezelőtt rénjeim szánostul elináltak. Először a földhöz tapadtak, aztán én is odaragadtam. Majd elszabadultak és elrohantak. Ez bizonyára az én szánom.

Azon az úton hajtottunk mi is. Utolértük a szánt, üres szán volt. A rének, meglátva minket, elfutottak. Nyomukba eredtünk. Nem tudunk mellettük menni. Mindig elmaradunk mögöttük, tízölnyire elmaradunk mögöttük. Fehérrénes gazda megszólalt:

– Átülök arra a szánra, te meg ragadd meg ezt a gyeplőt.

Felugrott. Átült az üres szánba. Leült, megkapta a gyeplőt, leállította a réneket. Az én szánom volt. Fehérrénes gazda így szólt:

– Itt a szánod. Megkeressük a rokonaidat is. Ha életben vannak, nyomukra akadunk. Ha meghaltak, senkit sem találunk meg.

Egy idő múlva nyomra akadtunk. Senki nem hajtott a gyalogos nyomában. Utánaeredtünk. Láttuk, hogy előttünk megy. Egyszer csak elrejtőzött előlünk, bizonyára észrevett bennünket. Elveszítettük a szemünk elől. Egész nap megyünk utána, Fehérrénes gazda erősen hajtja három világos szőrű rénjét, s végül utolérte a gyalogosan haladót. A bátyám volt az. Bátyám egy buckára ült. Kezét felemelte, és így szólt:

– Ne kínozz, ölj meg itt engem!

Azt mondja neki Fehérrénes gazda:

– Nem az az ember vagyok, aki téged megölne.

Hármasban folytattuk utunkat. Megint egy nyomra akadtunk. Valaki lassan bandukolt előttünk. Utánaeredtünk. Egyszer csak észrevettük messze előttünk a gyalogos vándort, ő is észrevehetett bennünket, mert elrejtőzött előlünk. Két napig nem tudtuk utolérni, de

végül is Fehérrénes gazda beérte őt. Ez az ember is felemelte a karját. Azt mondta:

– Ölj meg itt!

Ez volt a középső bátyám. Jól megetettük. Fehérrénes gazda középső bátyámat a szánjára ültette. Idősebbik bátyám így szólt:

– Testvérünk még életben volt. Ahogy meglátott, elfutott. Nem mentem utána. Rénen őt utol nem érjük. Mi már öregek vagyunk, ezért tudtatok beérni bennünket, ő még fiatal, nagy ereje van. Térjünk le a nyomáról. Kerüljünk vele szemközt, és úgy fogjuk el őt. Menjünk arra a helyre, amerre el kell haladnia.

Fehérrénes gazda megállította rénjeit, és azt mondta:

– Odamegyek, ahol el kell haladnia. Talán itt megy majd el.

Testvérünk egészen közel hozzánk megállt. Felénk nézett. Fehérrénes gazda elfogta őt. Testvérem így szólt:

– Végem van.

Mi is odamentünk hozzá, örültem, hogy bátyáim mind életben vannak. A legutóbb megtaláltat is megetettük. Megyünk tovább. Hárman ülünk a szánon. Fehérrénes gazda a legutóbb utolértet a saját szánjára ültette. Egy idő múlva feltünedeztek a szömy-tunguz sátrai, száz sátor látszott. Így szólt Fehérrénes gazda:

– Ti majd a szolgálkkal fogtok megbirkózni. Én magam a szömy-tunguzzal állok ki. Nyíllal nem tudom megölni őt.

Egy kerek hónapig győzködik egymással a szörny-tunguz és Fehérrénes gazda. Csak úgy reng a föld a lábuk nyomán. Egy hónap elmúltával Fehérrénes gazda a szörny-tunguzt a földre terítette. Így szólt hozzám:

– Hozd ide a szánt.

Odavezettem a négy fehér szügyű rént. Fehérrénes gazda a szánhoz kötözte a tunguzt, és így szólt hozzá:

– Hajdan te fogtál el egy asszonyt. Most én viszlek téged a bálványaidhoz. Most majd te is megtudod, mi az.

Megkötözte a tunguzt. Fehérrénes gazda azt mondta nekem:

– Te is gyere, nézd meg. Oda akarom őt is felakasztani, ahol te függtél.

Hárman ültünk egy szánon. Csak rövid ideig mentünk, s odaértünk. A szörny-tunguzt felakasztottuk a fókabőrből font kötelekkel. Azt mondta Fehérrénes gazda:

– Három évig fogsz élni, szörny-tunguz. A negyedik esztendőben meghalsz. Ha erősebb vagy nálam, valahogy elszabadulsz. Idekötöztél egy asszonyt, és idekötöztél embereket is, ezért kötöttelek most ide én téged. Te is kóstold meg ezt a kínt.

Otthagytuk, visszatértünk sátrainkhoz. Társaink ezalatt legyűrték a harminc szolgát, s egyiknek se történt baja, mind élnek. Elhajtottuk a tunguz rénjeit.

Elhajtottunk azokhoz a sátrakhoz, ahol hajdan a sógornóm élt. Mindenkit legyőztünk: ellenségeink gyenge emberek voltak. Elvittük a réneket. Majd megint tovább vándoroltunk, s megérkeztünk Taszinyij sátraihoz, a száz sátorhoz. Megtaláltuk Taszinyij menyasszonyát: idősebbik bátyám rátalált lányára. Idősebbik bátyám hajánál fogva vonszolta ki lányát a sátorból, fahusáanggal jól elnászpángolta, s azt mondta neki:

– Temiattad kis híja, hogy el nem pusztultunk.

Lányát egy rossz teherszánra vetette, és így szólt:

– Ez lesz a te szánod, életed végéig. Nem érdemelsz rendes szánt. Csaknem elveszejtettél bennünket. Bárki is kérjen, nem adlak hozzá feleségül.

Magunkkal vittük sógornónket. Az idősebbik réngazda így szólt:

– Elmegyünk a saját földünkre.

Fehérrénes gazda megszólalt:

– Én is visszatérek földemre. Aztán nyomban visszahajtok: eljövök feleségért.

Három irányba indultunk. Én átkeltem a tengeren. Odaértem a sátramhoz. Kutyám, rövid szőrű szukám, úgy látszik, a nyáj körül van, a kutyák nem ugatnak. Elengedtem a réneket. Megyek a sátor körül: ángyomnak nyoma sincs. A sátor bejáratához érek, hallom, amint ángyom éppen azt mondja:

– Sógornóm bizonyára meghalt. Megértem a negyedik esztendő felét is. A három év már régen elmúlt. Kár volt itt hagynia engem ezen a szigeten. Ha a szárazföldön volnék, elmennék. Itt nincsenek emberek, semmi nincs itt. Nem vágok már réneket sem evésre, el akarok veszni.

Fellibbentem az ajtót. Sógornóm a fekhelyen fekszik, sír. Meglátott. Felugrott, és ezt mondta:

– Kedvesem, hát megjöttél!

Így szóltam:

– Megéheztem.

Ő meg azt mondja:

– Nincs húsom, nem vágok le réneket. Csak a halált várom.

A rétiekhez indultam. Odaértem a nyájhoz. Egy meddő borjút levágtam. Bőrét lenyúztam. Sógornőmet elhagyta az ereje. Egész idő alatt étlen feküdt. Etelt főztünk, ettünk, aztán elvándoroltunk.

Így szóltam:

– Mindhárom bátyám életben van.

Befogtam négy fehér szügyű rénemet, lábuk alatt befagyott a víz. Kutyámnak, rövid szőrű szukámnak parancsot adtam, mondván:

– Lassan tartsd vissza a réneket.

Elértünk a partra. Lassan úsznak a rének. Egy ideig vándoroltunk. Egy domb lankáján készültünk sátrat verni. Felmásztam a dombra: lám, a domb másik oldalán idősebbik bátyám jön felfelé.

Sátrat vertünk. Reggelre a dombon új sátrak jelentek meg. A két réngazda így szólt:

– Bizonyára Fehérrénes gazda jött el. Ugyan ki jöhetett volna még rajta kívül?

Vándorként Fehérrénes gazda jött el, s így szólt:

– Kezdjük a lakodalmat, csapjunk jó lakodalmat.

Vele volt az anyja is. A lakodalom hét napig tartott. Fehérrénes gazda elvitt engem. Egy hétig iszogatunk az ő sátrában is. Egy hét múltán Fehérrénes gazda azt mondja:

– Drága apósoméék, elmegyek saját földemre. Nem maradhatok itt nyárra, rénekkal jöttem.

Azt mondja a két réngazda:

– Menjél.

Készülődtünk az útra. A két réngazda ötezer rént választott ki. Azt mondták:

– Itt vannak a rénjeid.

El is vittek engem. Nyugodtan vándorlunk. Megérkeztünk Fehérrénes gazda földjére. Egy álló esztendeig éltünk-éldegéltünk. Fehérrénes gazdának egy napon fájni kezdett a feje. Egy hétig betegeskedett, állapota napról napra súlyosbodott. Egy hét elmúltával Fehérrénes gazda örökre *nekifeszítette lábát a tűzhely*

vaslemezésnek. Elhunytá után hű szolgálai eltemették, és megölték három világos szőrű rénjét is.

Egy hetet éltünk ezután, s akkor az én fejem is fájni kezdett. Egy hétig betegeskedtem. Ahogy a fájdalom erősödött, eszem is csaknem elveszítem. Egy hét múlva elvesztettem eszméletemet. Aztán egyszerre felocsúdtam. Azóta hol énekelek, hol sámánolok.

Hallom, hogy az anyósom mondja:

– Egy hónapja zajong. Ha meg kellene halnia, már meghalt volna. Az én fiam egy hét után meghalt. Egész éjjel nem hagy aludni minket, folyvást énekel.

Gyakran elveszítem az eszméletemet. Hallom, egy idő múlva azt mondja az anyósom:

– Egész évben énekel. Nem tudom, dalokat, jarabcokat vagy mit énekel. Nem bír meghalni. Ha meg kellene halnia, meghalna.

Egy év múlva a fejem fölött láthatatlan beszélő hangja hallatszik:

– Két réngazda húga, fejed végett vágd le négy fehér szügyű rénedet.

Azt mondtam a szolgálaknak:

– Fejem végett áldozzatok fel rénjeimet.

Levágta a négy fehér szügyű rént. Amint elvitték az áldozatot, fejem meggyógyult. Egy hétig jól élek. Eszemnél vagyok, nem énekelek.

Egy idő múlva fejem újra sajogni kezdett, eszméletemet elveszítettem. Nem szűnök meg énekelni.

Anyósom azt mondja:

– Micsoda hang, állandóan énekel. Azok, akiknek meg kell halniuk, egy hét alatt meghalnak. Ez meg két éve zajong.

Elmúlt egy év. Két éve fáj a fejem. Fejem fölött a láthatatlan beszélő hangja ismét hallatszik:

– Két réngazda húga, hogy érzed magad? Ha áldozol négy világos szőrű rént, minden jó lesz, betegséged elmúlik. Fejed végett áldozál. Mondd meg szolgálidnak.

Megöltek négy világos szőrű rént. Egy hónapig élek, egészséges emberként, nem énekelek. Semmim nem fáj. Egy hónap múlva újra énekelni kezdek, hol sámánéneket, hol szjüdbabcot. Még

rosszabbul lettem. Korábban még csak visszatartottam a hangomat, most meg egyre gajdolólok.

Három éve fáj a fejem. Egy év múltán újra megszólalt a láthatatlan beszélő hangja:

– Legyőzött-e téged a szörny-tunguz? Meghalt. Ő húz téged magához a föld alól. Férfjedet is odavonzotta. Nappal ágas-bogas agancsú borjút áldoztatok, amelyik a nyáj előtt jár. Ha feláldoztatok azt a borjút, nem vadulsz el. Tudsz varázsolni, hogy engedhetsz egy halottnak.

Kivilágosodott, így szóltam:

– Fejem végett áldoztatok fel a nyáj előtt járkáló ágas-bogas agancsú borjút.

Feláldozták a borjút. Állapotom megint javult. Amikor meggyógyultam, anyósom folyton-folyvást ócsárol, azt hajtogatja:

– Mennyi rént elpusztítottál. Mindenáron élni akarsz.

Azt a ruhát viselem, amit három éve vettem fel. Szánkaravánomat anyósom elvette, engem a *tisztátalan teherszánra* ültetett. Egyszer csak hallom, hogy anyósom ezt mondja:

– Jó szolgálaim, holnap a falu felé vándorlunk. Ezt a három év alatt elvadult nőt a faluban kell hagynunk, éljen ott letelepedve. Jó rénjeinket elemésztette. Férje nincs, mihez fog itt kezdeni. Amúgy is ostoba. Nem hagyja abba ezt a gajdolást.

Elvándoroltunk. Abban a ruhában megyek, melyet három éve vettem fel, s a tisztátalan teherszánon ülök. Ráz a hideg a hitvány bundában, a fogaim is vacognak. Néha ver az anyósom. Azt mondogatja:

– Temiattad halt meg a fiam.

Vándorlunk. Egy idő múlva két ember tűnt fel előttünk.

Az elöl jövő fekete réneket hajt, fekete prém borítja szánját, szovikja fekete, egészen fekete. A másik három világos szőrű rénen megy. *Feketerénes gazda* így szólt:

– Merre tartotok?

Anyósom azt mondja neki:

– A falu felé megyünk. Egy elvadult nő van velünk, ott akarom hagyni a faluban. Három éve gajdolólok Nincs neki férje.

A három világos szőrű rénen jövő így szólt hozzá:

– Hol van az az elvadult nő? Mutasd meg nekem.

Azt mondja az anyósom:

– Két szánkaravánt vezetek. Szánsoraim végében, a teherszán deszkáin ül. Nem érdemli meg a rendes szánt.

A rólam kérdező férfi odajött hozzám. Az arcába néztem, az én férjem, Fehérrénes gazda. Így szólt:

– Hitvány ruhád van, hát így élsz? Hiszen van rendes ruhád is, te meg fázol.

Felkeltem. Az én karavánom a hátsó volt. A szánból bundát és rénbőr csizmát vettem elő. Csak most öltöttem meleg ruhát. Fehérrénes gazda odament az anyjához. Elkapta az anyját, és jól megverte. Azt mondta neki:

– Te ostoba! Őbenne is engem kellett volna látnod, a halottat, te pedig teherszánon hurcolod őt. A réneket sajnáltad? Hiszen a bátyjai adtak neki réneket. Nem kellett sajnálnod az érte leölt réneket. Amikor gajdolt, engem keltett életre. Ha ő nem volna, nem élnék.

Felvertük sátrunkat. Hét napig mulatoztunk. Azt mondta a férjem:

– *Jamal haehe* és te csináltatok belőlem embert. A Felső földön én győztem le a szörny-tunguzt, az Alsó földön ő gyűrt le engem. Ezért haltam meg.

Vendégünk elment. Mi is továbbálltunk. Fehérrénes gazda így szólt anyjához:

– Utazószánnak használtad a tisztátalan teherszánt, most magad ülj rá.

Két szánkaravánt vezetek: s anyósom ül a teherszánon. Most már visszafelé vándorlunk. Elértünk Fehérréncs gazda földjére. Ott élünk egy álló esztendeig. Senki nem jön hozzánk, senki nem megy el tőlünk. Született egy fiam: fiam született! Amikor fiam megszületett, így szóltam:

– Fehérrénes gazda, eszem két éve csak bátyáim körül jár. Ha te nem akarsz odajönni, maradj itt, én elmegyek oda.

Azt mondja Fehérrénes gazda:

– Ha te elmegy, hát hogy maradnék én itt? Ha nem tudsz távol élni a bátyáidtól, én is veled megyek. Eltereljük a réneket is.

Elmúlt az éjszaka, másnap elvándoroltunk. Nagy rénnyájjal vándoroltunk, megérkeztünk a két réngazda földjére, s

odaköltöztünk. Ott telepedtünk meg, ahonnét már látszanak az ő sátraik. Elmentünk hozzájuk vendégségbe. Amikor a mulatozást befejeztük, és sátrunkba készülődtünk, azt mondtam:

– Három bátyám, három kedves bátyám, gyertek hozzánk vendégségbe.

Bátyáim eljöttek hozzánk feleségestül. Nagy mulatozást csaptunk. Így szóltam:

– Két bátyám, ide jöttünk lakni. Többé soha nem megyünk vissza a férjem földjére.

Fehérrénes gazda így szólt:

– Én meghaltam. Ha nincs a húgotok, én végképp meghaltam volna, ő keltett engem életre. Amikor a földön voltam, legyőztem a szörny-tunguzt, a föld alatt ő volt az erősebb. Legyen húgotok a két szálláshely gazdasszonya. Ha el akartok menni valamerre, gyertek, kérdjétek meg őtöle.

Azt mondja erre a két bátyám:

– Legyen így! Ha ellenünk támadnak, ő fogja védelmezni földünket.

Hazatértek. Úgy élünk, hogy látjuk egymás sátrait.

HÁROM VAJ

A Három *Vajnál* éltem. Sátrunkban kettesben éldegéltünk öreg anyámmal. A Három Vaj réngazdának csupán hetven sátra van. Mióta az eszemet tudom – tíz éve élek. Ha a Három Vaj réngazda réneket vág le, anyám összeszedi a le nem tisztított rénbeleket, összegyűjti a csontokat. Ha megtisztítják és megfőzik a beleket, ízletes falat kerekedik belőlük.

A Három Vaj réngazdának vagy tízezer rénje van. A Három Vaj réngazdának van egy pásztorja is, aki a réneket őrzi. Ezt a pásztor *Marcj Szaghnak* hívják. Marcj Szagh gyalogosan őrzi az állatokat: télen-nyáron gyalog járja körül a nyáját.

A Három Vaj réngazda közül a szálláshelyen a Kis Vaj réngazda a legfőbb. A Három Vaj réngazda mindenfelé járkal. Úgy látszik, most is elhajtottak valamerre, nem látni őket a sátor körül, nincsenek ott. A réneket őrző Marcj Szagh pásztor sincs a nyájnál, hanem a sátor körül, a sátor hátsó végénél tesz-vesz. Az ő sátra a szálláshely szélén áll, akárcsak a miénk. Bár a miénket csupán hitvány kérgek borítják, de honnan is volna nekünk rendes sátrunk! Nappal csak játszom, pányvát hajigálok egy tisztátalan teherszán orrára. Játék közben Marcj Szagh pásztor közelébe keveredtem, aki éppen rénbőrből pányvát sodort. Amikor odamentem hozzá, félbehagyta a munkát.

Éppen hozzáerősítette a pányvához a lasszókarikát. Amint hozzáerősítette, ki is húzta a pányvát, volt az vagy húsz öl hosszú. Azután így szólt hozzám:

– Te fiú, hiszen neked csak egy hitvány pányvád van. Fogd ezt, legyen a tiéd, a régít meg hajítsd el.

Elvettem tőle a pányvát, és odafutottam sátrunkhoz. Nagyon jó, hogy van új pányvám. Bementem a sátorba, s így szóltam:

– Marcj Szagh pásztor új pányvát adott nekem.

Öreg édesanyám így válaszolt:

– Hát hogyné adna ő neked pányvát! Ki más adna neked, ha ő nem? Ezzel a pányvával még réneket is lehet fogni.

Kimentem a sátorból, játszadozni kezdtem a pányvával. A teherszán orrára hajigálok, messzire elvetem a pányvát. Így, játszadozva, eljutottam az elülső sátorig.

Az elöl álló szán túlsó oldalán egy rén feküdt. A rén felé lopakodtam, elrejtöztem egy teherszán mögött. Arra gondoltam: „Most talán elérem a pányvával.”

A teherszán mögül ellódítottam a pányvát, s íme: az egyik hurok a rén agancsára, a másik hurok a rén lábára csavarodott. Pányvám alaposan körültekerte a rént. Megrémült az állat, felugrott, oldalt ugrott. Ám én a teherszánban megvettem a lábamat, visszatartottam a rént.

Ahogy magam felé húztam a rént, nagyot rándult: én meg feldöntöttem a szánt. A szán a jobb oldalára dőlt, valami megreccsent. Nézem, hát összetört a teherszán, a rén meg hanyatt vágódott. Amint a rén elvágódott, odafutottam. Gyorsan összecsavartam a pányvát, a rén meg csak guvasztotta a szemeit. Kivágódott a Kis Vaj sátrának ajtaja, a sátorból egy asszony lépett ki. Nyújtott nyakkal nézte a teherszánt, és oda is ment hozzá. Azután ahogy a sátorba visszatért, így beszélt:

– Hát ez meg mi, miféle ember törte össze a szánt? Ki ölte meg a rénbikát? S kitől származhat ez a pányva?

Én meg besurrantam a sátorba, és elrejtöztem. Beállt az est. Megérkezett a Három Vaj réngazda. Mikor megjöttek, én éppen a sátrak körül ténferegtem. Így szólt a Kis Vaj réngazda:

– Ki ölte meg kezes rénemet? Nehéz időkben hajtok rajta. Kinek a műve ez?

Kis Vaj felesége kijött a sátorból, és azt mondta:

– Ki az ott, a szálláshely peremén, miféle fattyú az? Az ő műve lehet. Biztosan odalopakodott a rénhez, elrejtözve a teherszán mögé. Így foghatta el. Aztán a rén biztosan megugrott, ő meg a teherszánra támaszkodva visszatartotta a bikát. Hagyján, hogy a bikát megölte, de összetörte a szánodat is.

A Kis Vaj réngazda így szólt:

– Nagyon kedveltem kezes állatomat. Mi az ördögnek kellett neki? Nagyon jó rént pusztított el. Megölte a rénemet. Most én csapom agyon őt.

Elővette mammutcsontból faragott botját, s mint egy rén, rohant a sátrunk felé. Az ajtóhoz ugrottam, de el is ugrottam a sátor túlsó felébe. Vajon ki fogja pártomat a sátorban?

A Kis Vaj a sátor hátsó végéhez rohant. Amint az odatámasztott szánhoz ért, én megint elugrottam az ellenkező oldalra. Így futkostunk egy ideig a sátor körül, de úgy látszik, belefáradt, hogy a sátor körül futkosva fogjon el engem. Megpróbált beérni engem. Megvillant a fejemben: „Mindjárt utolér!” Odaszaladtam Marcj Szagh pásztor sátrához, Kis Vaj meg a nyomomban. Marcj Szagh nincs a sátrában, éppen kint van a nyájban.

Marcj Szagh pásztor sátrának ajtaja mellett állt a házieszközös szán. A szán másik oldalára ugrottam, de a sátorba már nem sikerült bejutnom, a Kis Vaj már nagyon közel került hozzám, ő meg a szán másik oldala felé ugrott.

A szántalpak között feküdt egy sima szőrű fekete kutya vasláncon. A Kis Vaj át akart lépni a házieszközös szánon, hát a kutya elkapta malicája szegélyénél fogva. Én akkor a házieszközös szán másik oldalára futottam. A Kis Vaj réngazdának ugrás közben malicája szegélye elszakadt. Ez váratlanul érte: Kis Vaj réngazda megrémült, s így szólt:

– Miféle kutya ez, eltépte a ruhám szegélyét. Korábban nem láttam ezt a kutyát, bár mindig e szán mellett járok el.

Megkerüli a házieszközös szánt.

Ahogy a kutya elkapta a Kis Vaj réngazdát, a fogai között maradtak a ruha foszlányai, s így tombol a kutya a lánc végén. A szán vált menedékeemmé. Amikor a Kis Vaj réngazda a szánhoz közelít, és meg akarja ütni a kutyát, az elkapja a botját. A Kis Vaj sehogy nem tudja megütni a kutyát, de botjával annyira felingerelte, hogy egészen megvadult.

Odamentem a kutyához: ez lett oltalmazom. A kutya egyre dühöng a lánc végén, nagy zajt csapva, nem engedi hozzám a Kis Vajt. Mialatt a Kis Vaj kergetett engem, beállt az este. A kutya eltörte a mammutcsontból faragott botot. Többször elmarja a ruha szegélyét is, a Kis Vaj akkor mindannyiszor megtorpan.

Mikor besötétedett, a nyáj felől egy ember jött. Hatalmas volt, két válla kiemelkedik, mint a földből tövestül kifordított fa gyökerei. Úgy látszik, Marcj Szagh pásztor közeledik öles léptekkel. Odajött hozzánk, és így szólt:

– Kis Vaj réngazda, megbolondultál, mit akarsz azzal a megkötött kutyával?

Azt mondta erre a Kis Vaj réngazda:

– Nemcsak a kutyát akarom. Ki adott pányvát ennek a gyerekeknek? Nappal a pányvával elkapta rénbikámat, s a teherszánnak támaszkodva kitörte a bika nyakát. Sajnálom a rénemet, mindig csak ezzel jártam. Te adtad neki ezt a pányvát, ki más adhatta volna. Marcj Szagh pásztor, csak te vagy olyan erős!

Marcj Szagh pásztor és a Kis Vaj összeakaszkodott. Amikor a föld két óriása összeecsapott, én bementem a sátorba. Mialatt ettem, semmi sem történt. Anyámmal jól belaktunk. Anyám aludni tért. Én is lefeküdtem. Bár lefeküdtem, aludni nem tudok. Arra gondolok: „Bizonyára már megölték Marcj Szaghot. Kedves pásztor volt, ezt jól megcsináltam.”

Csendesen kilopóztam a sátorból. Kinézek a sátor mögül. Még mindig birkóznak, a szálláshely közepén topognak. Bementem a sátorba, lefeküdtem, elaludtam.

Amikor felébredtem, még mindig birkóztak. Közben megvirradt. A Két Vaj testvér ül a szánon, öccsüket figyelik. A Kis Vaj réngazda így szólt:

– Mire vársz, két bátyám? Nem tudom megölni Marcj Szagh pásztort.

Középső Vaj réngazda összeecsapta tenyerét, és odament a birkózókhoz. Nagy Vaj réngazda ülve maradt. A Két Vaj réngazda megragadta Marcj Szagh pásztort. A Két Vaj csak húzza-vonja Marcj Szagh pásztort, de ő csak áll, mint egy erős fa. Három nap múlva megszólal a Kis Vaj réngazda:

– Nagy Vaj réngazda, mit bámulsz? Nem tudjuk megölni ezt a pásztort, pedig meg kell ölnünk.

A Nagy Vaj réngazda összeecsapta tenyerét. Odament hozzájuk, és immár hárman ragadták meg Marcj Szagh pásztort. Három napig úgy áll Marcj Szagh pásztor, mint a kemény fa. Három nap múltán az én kedves Marcj Szagh pásztorom hol összerogy, hol újra talpra áll.

Nappal volt. A szánon ültem, amelyik a sátor hátsó részénél állt, lógattam a lábom. Marcj Szagh pásztor egyszerre csak odakiált nekem:

– Kedvesem, engedd el a kutyát!

Odamentem a kutyához. A kutya ugrál, nem tudom elengedni. Nem tudom kibogozni a szíjat! Nem tudom elengedni a kutyát! Marcj Szagh pásztor felkiáltott:

– Asszony, hol jársz? Ereszd el a kutyát, segíts a gyerekek!

A sátorból kilépett egy asszony, úgy látszik, ő Marcj Szagh pásztor felesége. Késsel elmeteszte a nyakörvénél a láncot, a kutya meg morogva odarontott a gazdájához.

Ahogy a kutya odaért, a Három Vaj csak a lábát kapkodja. A kutya fogai közt a malica foszlányai. Három napig küzdenek. A Három Vaj réngazda csak a kutyától védi magát. Három nap múlva a Nagy Vaj elrohant, amerre a szeme látott.

Az ő elmentével megint három napig küszködnek. Aztán Középső Vaj szabadította el magát valahogy, és ő is elrohant az orra után. Marcj Szagh pásztor a Középső Vaj után engedte a kutyát.

Marcj Szagh és Kis Vaj egész nap birkóznak megint. Én megint elaludtam. Ahogy felébredek, nézem: de se Marcj Szagh pásztor nem látom, se a Kis Vajt. Úgy látszik, elmentek valahova.

Mennyi időt éltünk azóta már – elolvadt a hó. Beköszöntött a nyár. Azután megint itt a tél. Amire a földet hó fedte be, mind a három Vaj réngazda előkerült valahonnét. Csak Marcj Szagh pásztor és a kutyája nincs.

Régen nem voltak ők a sátorban, most beléptek. Mialatt ettünk, semmi nem történt. Az est beálltával a Három Vaj réngazda kiment a sátorból. Hallom, ahogy a Nagy Vaj réngazda azt mondja:

– Mit gondoltok, megfogadjuk-e pásztornak azt a fiút, amelyiket felneveltünk?

A másik kettő azt mondja:

– Jól van, fogadjuk meg pásztornak.

A Kis Vaj réngazda azt mondta nekem:

– Nincs itt a társad, te fogod őrizni a réneket.

Öreg édesanyám azt mondta:

– Így hát te fogod őrizni a réneket, hiszen ha nem engedelmessz, annak nem lesz jó vége.

Attól kezdve jártam a nyájba. Attól fogva, hogy a nyájba kezdtem járni, már három évet éltünk. Három év elmúlt, egyszer éppen tél volt. Amikor beesteledett, s elindultam a sátor felé, Nagy

Vaj felesége épp akkor jött ki a sátramból. A Nagy Vaj felesége már a saját sátra felé indult, midőn én beléptem a sátorba, öreg édesanyám ételt főzött, s ahogy látom, nem csontot, hanem húst. Mikor elkészítette, ki is tálalta a húst, szemügyre veszem, bizony, kövér húst eszünk. Így szóltam:

– Öreg édesanyám, honnan van ez a hús? Ezelőtt mi nem ettünk ilyen húst.

Azt felelte öreg édesanyám:

– A Nagy Vaj felesége az imént hozta a húst, noha mi eddig ilyen húst valóban nem ettünk. Mi üthetett belé?

Evés közben semmi nem történt, utána megint kimentem a nyájhoz. Amikor megvirradt, hazafelé indultam. A Nagy Vaj felesége megint csak éppen azelőtt lépett ki a sátrunkból, hogy megérkeztem volna, és a saját sátrába ment. Beléptem a sátorba: öreg édesanyám húst tett az üstbe. Nem csontot tett bele, hanem húst. Húst eszünk!

Egy kerek esztendőt élünk. Most már nem lehet azt mondani, hogy csontot főzünk, mindig színhúst főzünk!

Beköszöntött a tél. Egyszer a nyájból hazafelé indultam, s amikor odaértem a sátorhoz, hallom: valaki beszél odabent. A Nagy Vaj felesége volt. Megálltam a sátor mellett, és hallgatóztam. Hallom, amint azt mondja:

– Meg akarom kérni a fiadat, hogy sógorunk legyen. Beleegyezel vagy se?

Anyám, hallom, így válaszol:

– Felnőtt már a fiam, maga tudja, mitévő legyen.

Anyámnak e szavai után az asszony kiment a sátorból, én meg beléptem, öreg édesanyám megfőzte az ételt, eszünk. Evés közben öreg édesanyám így beszélt:

– A Nagy Vaj felesége járogatni kezdett hozzánk, pedig korábban nem járt. Meg akar téged kérni sógorának. A Három Vaj réngazdának van egy húga – *Vaj Vata*. Mit gondolsz erről?

– Anyám, még nem tudom, jóindulattal vagy rossz szándékkal hívnak-e engem.

Befejeztem az evést, visszamentem a nyájhoz. Aztán, a nap elteltével, este újból hazamentem enni. Sötét este volt már, hogy a sátorhoz közeledtem. Amikor a sátorhoz értem, hallgatóztam. A

sátorból hangok hallatszottak. Úgy véltem, a Nagy Vaj feleségének a hangja hallatszik, azt hittem, az ő hangját hallom. Ahogy a hangot meghallottam, bementem a sátorba.

A Nagy Vaj meg a felesége a sátor túlsó felében ült. Leültem a fekhelyemre. Amint leültem a fekhelyemre, öreg édesanyám nyers húst rakott elénk. Korábban mi soha nem ettünk nyers húst. Megettem a nyers húst.

A Nagy Vaj réngazda így szólt hozzám:

– Fiú, ha melléd ülök nyers húst enni, nem bánod?

Azt feleltem neki:

– Itt a nyers hús, ha akarsz belőle enni, ülj ide mellém.

Odaült mellém. A Nagy Vaj felesége is odaült. Amikor megettük a nyers húst, megszólalt a Nagy Vaj:

– Asszony, hát nincs nekünk orosz italunk?

A Nagy Vaj felesége elővette a már előre elkészített hosszúkás kis hordót. Vas merőkanállal szétöntögeti a Nagy Vaj az orosz italt. Töltött magának, és egyből lehúzta. Tölt még egyszer, odaadja nekem, és azt mondja:

– Fiú, kóstold csak meg ezt az orosz italt, te még nem ismered az ízét.

Azt feleltem neki:

– Nagy Vaj réngazda, én nem ismerem ennek az itálnak az ízét, idd ki magad. Én nem iszom.

Öreg édesanyám azt mondta:

– Meddig tartogassa a kezében, idd már ki!

Immel-ámmal megittam. Amikor felhajtottam, Nagy Vaj újra töltött, és odanyújtotta anyámnak. Így megittuk az egész italt, ami a csobolyóban volt. Amikor elfogyott az ital, a Nagy Vaj így szólt:

– Fiú; mondandóm van számodra, nem tudom, tetszik-e neked vagy sem.

Azt mondtam neki:

– Ha nem szörnyű a szó, mondjad!

Vaj, a Nagy Vaj beszélni kezdett:

– Kisfiam, ez hát a mondandóm. Van nekünk egy kicsi hógunk, egy kedves kis hógunk van. Meg akarunk tenni sógorunknak. Hogy vélekedsz erről? Ha a sógorunk leszel, sátradat a miénk mellett állítjuk fel, nem laksz majd a szálláshely peremén. Ha felállítod

sátradat, az lesz a legelső; mi meg majd tanácsot kérünk tőled mindenben, magad leszel a gazda.

Öreg édesanyám így szólt:

– Ha jó szándékkal hívnak, úgy nem bánod meg, hogy sógoruk leszel. Jól fogsz élni.

Erre én azt feleltem:

– Ha te is azt mondod, akkor így teszek.

A Nagy Vaj azt mondta:

– Ha így egyetértünk, holnap felállítjuk a sátrat, megtartjuk a lakodalmat.

E szavak után elmentek a sátrukba, én meg a nyájhoz mentem. Reggel visszajöttem. A Nagy Vaj bejött a sátramba, és azt mondta:

– Fiú, felállítottuk a sátradat. Amikor elkezdődik a lagzi, anyáddal gyertek el.

Nagy Vajjal együtt mentünk jel, minthogy eljött értünk. Vaj anyja behívta anyámat a sátrába, mi meg odamentünk az új sátorhoz. A Három Vaj így szólt:

– Menjünk he a sátorba.

Vaj Vatának megfésülték a haját. Engem odaültettek Vaj Vata asszony mellé. Nekiláttunk megülni a lagzit. Volt orosz italuk elég, kezdték széttöltögetni. Már kiittunk egy-két kupával, amikor hallom, valaki jár a sátor körül. Azon gondolkoztam, ki lehet az.

Kivágódott a sátor bejárata, aztán mikor a jövevény az ajtóban állt, találkozott a tekintetünk. Fiatal ember volt, egész felnőtt. Tekintetünk találkozott, néztük egymást. Aztán a fiatal ember lesütötte a szemét, és megszólalt:

– Három Vaj réngazda, ki ez az ember?

Nagy Vaj réngazda így válaszolt:

– Te még nem ismered őt. Ez a férfi a sógorunk.

A jövevényt odaültették mellém. Így szóltam:

– Három Vaj réngazda, kiféle ember ez? Még egészen fiatal.

Nagy Vaj azt felelte:

– Ez az én fiam, és hogy ne legyen nevetlen, *Vaj Takladanak* fogjuk hívni.

Amikor leült, iszogattunk, mulatoztunk. Egyszer csak megszólalt a Nagy Vaj:

– Vaj Taklada és Két Vaj, két öcsém, szavam van hozzátok. Hallgassátok meg. A sógorunkat kell szálláshelyünk gazdájának megtennünk. Hiszen hozzáadtuk hógunkat, Vajt, kis hógunkat. Mint vélekedtek erről? Engedelmeskednünk kell neki.

A Két Vaj réngazda így szólt:

– Ha te mondd, mi benne a rossz? Hisz te vagy köztünk a legöregebb.

Vaj Taklada is megszólalt:

– Ha te mondd, mi benne a rossz? Hiszen te vagy köztünk a legöregebb.

A Nagy Vaj meg azt mondta:

– Nevelt fiunknak még nincs neve. Adok neki nevet, hogy mindenki tudja, aki erre jár. Ezután mi *Habi Jerv Omának* fogunk hívni téged.

A lakodalom hamarosan be is fejeződött. Elmúlt a lagzi. Vaj Vata asszonyt bevezették a felállított sátorba.

Öreg édesanyámmal hármásban élünk egy külön sátorban. Egyszer kimentem a sátorból. Nem egyszer és nem kétszer voltam már odakint. Mentem a dolgom után. Megyek a dolgom után, szép, csendes idő volt. A Nagy Vaj felesége és Vaj Vata asszony bontogatták szét a szánokat. Hallom, amint a Nagy Vaj felesége halkán azt mondja:

– Legalább a hajadat fésülgesd, és hordjad díszeidet. Azóta ugyanazt a női bundát hordod, mióta férjhez mentél. Hiszen van neked érdemes öltözéked is. Most az ideje, hogy hordd, mikor akarod viselni?!

Erre azt feleli Vaj Vata asszony:

– Egy szolga fiával élek együtt, minek viseljem a jó ruhát? Hiszen én nem akartam hozzámenni egy szolgafiúhoz. Hiszen a mi hét földünkön vannak gazdag réngazda-fiak is. Még a neve is Szolga-gazda. Majd egyszer, ha eljön a Kis *Njerkihi*, majd akkor öltök szép ruhát, majd akkor teszem fel fejemre az ékeket.

A Nagy Vaj felesége halkán ezt mondta:

– Habi Jerv Omát lehetetlen volt megölni, ezért adott három bátyád hozzá. Megnőtt a gyerek, félnek őt megölni, ezért adtak téged hozzá. Nem felejtették el ők a Kis *Njerkihit* sem.

Akkor én rájuk néztem, közelebb léptem hozzájuk, ők meg elhallgattak. Bementem a sátorba. Bejött Vaj Vata asszony is. Hallom, odakint fúj a szél. Egyszerre azután a kutyák ugatni kezdtek. Ekkor felöltöztem, és kimentem a sátor elé. Két jövevény érkezett, akiket nem ismertem. Megálltak a Három Vaj sátra előtt. A Három Vaj réngazda a sátor hátsó részénél üldögélt. Félrementem a dolgomra. Megyek és nézem: az egyik jövevény idősebb ember, a másik – fiatal. Biztosan a fia, de lehet, hogy a fivére. Hallom, amint az idősebbik megszólal:

– Az meg ki? Nagydarab ember, korábban ilyen nem volt nálatok.

Azt felelte erre a Nagy Vaj réngazda:

– Ez a mi sógorunk, Habi Jerv Oma. Korábban csakugyan nem volt köztünk ő.

Azt mondja az idős ember:

– Nem hallottam még róla. Hol nőtt fel?

Az idős ember, úgy látszik, lánykérőbe jött. Ül a szánján, és így szól:

– Nagy Vaj réngazda, adod-e a lányodat vagy nem? Drága-e vagy sem?

A Három Vaj réngazda elhallgatott. Egy idő múlva a Nagy Vaj réngazda felemelte fejét, gondolkodik – megértettem őt. Aztán a Nagy Vaj megszólalt:

– Nem tudjuk, miként vélekedik erről a mi gazdánk, Habi Jerv Oma.

Azt mondta a jövevény:

– Kérdezzétek meg magatok!

A Nagy Vaj leszállt a szánról, odajött hozzám. Leült mellém a szánra, és azt mondta:

– Kedves sógorom, Habi Jerv Oma, kérők jöttek hozzánk. Jól teszem-e vagy sem, ha nekik adom a lányom?

Azt mondtam neki:

– Ki kéri meg, Nagy Vaj, kiféle kéri meg? Honnan ismerném őket, miféle kérők jöttek?

– Honnan is ismernéd őket? Mikor is láttad volna őket? Az idősebbik – a Nagy *Pjaszjah*, amelyik meg szánon ül – a Kis *Pjaszjah*. A Két *Pjaszjah*.

Azt mondtam neki:

– Ha ezeknek adod a lányt, jól teszed, akinek adod az asszonyt. Ám annak adod asszonyul, akinek akarod.

Azt mondta erre a Nagy Vaj:

– Ha te mondog, legyen úgy, hozzáadom a lányom.

A Nagy Vaj réngazda elment, odament az öccseihez. Hallom, hogy ezt mondja:

– Habi Jerv Oma nem ellenzi, beleegyezik.

Egy idő múlva megállapodtak a leány árában. A Nagy Pjaszjah azt mondja:

– Messziről jöttünk, mikor tudunk megint eljönni? Mi lenne, ha most megtartanánk a lakodalmat?

Azt mondta neki a Nagy Vaj:

– Az előbb én ezt nem mondtam neki. Megkérdem tőle, mit szól hozzá.

Megint odajött hozzám, és azt mondta:

– Megegyeztünk az asszony árában, de mikor tartsuk a lakodalmat? Mit mondasz erre?

Azt feleltem neki:

– Három Vaj réngazda, ti magatok tudjátok. Nekem mindegy, akár most is megtarthatjátok.

Azt mondta a Nagy Vaj réngazda:

– Ha te azt mondog, hogy mindegy, úgy nekünk is egyre megy, nem kell nagy készülődés. Jól van, akkor most megtartjuk.

El is ment. Amint odaért, hallom, hogy azt mondja:

– Ha most tartjuk meg a lakodalmat, az ellen se szól. Tartsuk meg most.

A Nagy Vaj azt mondta a fiának:

– Vaj Taklada, ereggy a nyájba rénért.

Vaj Taklada fogta a pányvát, a hátára vetette. Elmegy mellettem, vállán a pányva.

Vaj Taklada megkérdi tőlem:

– Habi Jerv Oma, engem küldtek a nyájba rénért, milyent hozzak?

Azt feleltem neki:

– Vannak betöretlen bikák, levágásra olyant hozzál.

Elment. Hozott egy betöretlen bikát, hozza a hóna alatt.

Le is ölték, lehúzták a bundáját. A nyúzás után a Nagy Vaj odajött hozzám, és így szólt:

– Kedves sógorom, Habi Jerv Oma, gyere, egyél nyers húst.

Odamentünk. A meghívást el nem fogadni nem jó dolog. Leültünk, ettünk nyers húst.

Akkor a Nagy Vaj megszólalt:

– Menjünk be a sátorba.

Bementünk a sátorba. Az öreg Vaj asszony fésülte a lánya haját. Leültettük Kis Pjaszjahot, leültették az asszony mellé. Nagyon jó lagzit csaptunk. Meghívtuk Vaj Vata asszonyt is, meg az öreg édesanyámat. A pásztorokat, akik bevetődtek a sátorba, szintén leültettük. Iszogattunk. Amikor már jócskán iszogattunk, a Nagy Vaj réngazda megszólalt:

– Sógorunk, Kis Pjaszjah, szálláshelyünk gazdája, Habi Jerv Oma, szavam van hozzátok, hallgassátok meg!

Azt mondta Nagy Pjaszjah:

– Ha mondandód van, ki velem!

A Nagy Vaj beszélni kezdett:

– Fiam, Vaj Taklada felnőtt, ki akarom házasítani. Két Pjaszjah, ismertek-e neki való asszonyt?

A Nagy Pjaszjah így szólt:

– A mi hét földünkön hogy ne találánk neki asszonyt? De az az asszony, akit mi mondunk, lehet, hogy nem tetszik meg nektek.

A Nagy Vaj az öccseihez fordult:

– Két Vaj réngazda, talán ti ismertek ilyen asszonyt, ti mindig úton vagytok.

Azt mondja neki a Kis Vaj:

– A mi hét földünkön akad jó asszony. De akit mi ajánlunk, lehet, hogy nem tetszik meg nektek.

Azt mondta erre a Nagy Vaj:

– Így van. Van nekünk gazdánk. Talán ő megmondja, hol lehet még asszonyt szerezni. Rossz asszonyt ő nem ajánl.

Odafordult hozzám.

– Kedves sógorkánk, Habi Jerv Oma, hallottad beszélgetésünket. Te talán tudod, hol van olyan asszony, akit elhozhatnánk feleségnek.

Ezt válaszoltam:

– Hallani hallottam, miről beszéltetek. Gondolkozom rajta, hol lehet olyan asszonyt találni, akit elhozhatnátok feleségnek.

Egy idő múlva felemeltem a fejemet, és így szóltam:

– A másik föld végén él a Hét Njerkihi. A Hét Njerkihinek van egy húga. Azt gondolom, a Hét Njerkihi hűgát lehetne megkérni.

Azt mondta a Nagy Vaj:

– Jól van, kitaláltad a gondolatomat. Én is azt a lányt akartam megkérni.

Azt mondtam neki:

– Ha innen elvándorlunk, messzire van-e a Hét Njerkihi földje?

A Nagy Vaj így felelt:

– Ha szánkaravánokkal megyünk, egy fél télen át tart az út. Ha könnyű szánon megyünk, egy hónap kell. Mikor indulunk oda, mit gondolsz, Habi Jerv Oma?

– Akár most is indulhatnánk, de már elmúlt a tél fele. Nem jutunk el hozzájuk, elér bennünk a nyár. Talán a következő télen indulunk útnak.

Azt mondja a Nagy Vaj:

– Így jól van. Ha a félúton ér bennünk a nyár, rosszul járunk. Ha a következő télen megyünk, minden jó lesz. A tél derekáig oda is érünk. Jó lesz, ha több szánsorunkat a félúton hagyjuk. Jó volna, ha ti, Két Pjaszjah, eljőnnétek a mi jó lagzinkra. Megkérjük azt az asszonyt. Ha nem adja nekünk, hát kinek tartogatja?

Azt mondja a Nagy Pjaszjah:

– Elmegyünk, elmegyünk oda, ha ti is ott lesztek.

Befejeztük a lakodalmat. A Nagy Vaj réngazda elkészítette lánya szánkaravánját, befogta a réneket. A Két Pjaszjah elvitte az asszonyt.

Elmentük után éltünk-éldegéltünk tovább. Elmúlt a nyár, beköszöntött az ősz is. Azt mondtam:

– Most mi is útnak indulunk, ahogy a múlt évben beszéltük.

A Három Vaj réngazda először egy szót sem szólt.

Aztán azt mondták:

– Igaz, korán kell elindulni.

A vándorút idején semmi nem történt. Rengeteg sátrunkkal vándoroltunk. Így szóltam:

– Nagy Vaj, menjél te elöl, nem jártam erre még sosem, nem tudom, melyik irányba menjek.

A Nagy Vaj így szólt:

– Valóban, honnan is ismerhetnéd ezt a vidéket. Nekünk már ismerősek ezek a földek.

Vándoroltunk tovább. Arról, hogy meg-megálltunk, nincs mit mesélnem. Minden héten megálltunk. Már három hónapja úton vagyunk. Három hónap elmúltával megszólaltam:

– Innen már, úgy látom, könnyű szánon is folytathatjuk az utat, verjünk itt szállást.

Felvertük a sátrakat. Ahogy elkészültünk, leszállt az éj, aludni tértünk. Reggel Nagy Vaj réngazda így szólt:

– Habi Jerv Oma, nem vagyunk elegen, bontsunk tábort, menjünk tovább.

Összetereltük a réneket, és elhajtottunk. Egy hét múlva a Nagy Vaj réngazda megállt egy húsvágó rönkhöz hasonló dombon. Így szólt:

– Már látni a Hét Njerkihi sátraikat.

Elindultunk a sátrak felé. Nem tartott sokáig az út. A Hét Njerkihi a sátor hátsó részénél ült. Szánjainkat a szánsorok mellé kötöttük, s a Nagy Vaj így szólt:

– Én vagyok az öregebb, majd én beszélek elébb.

Odament, vasbotját a szán két talpa között a földre szúrta. A Nagy Njerkihi fél napig egy szót sem szólt. A Nagy Vaj réngazda hol az egyikhez megy oda, hol a másikhoz megy oda, de nem bírta szóra őket. Hallom, ahogy a Kis Njerkihi megkérdi:

– Nagy Vaj, ki ez az ember? Korábban nálatok nem volt ez az ember.

A Nagy Vaj így felel:

– A mi gazdánk, Habi Jerv Oma. A szálláshelyünk gazdája.

Ezt mondja erre a Kis Njerkihi:

– Hallottunk róla.

Aztán egy szót sem szólt, még az asszonyról sem szólt. A Nagy Vaj odajött hozzám. Azt mondta nekem:

– Talán te is megpróbálsz, ő talán a te szavadat várja, hiszen te vagy nálunk a gazda.

Odaléptem. A Nagy Njerkihi mellett a földbe szúrtam a vasbotot.

Nagy Njerkihi hallgatott. Végül megszólalt:

– Hiszen én nem vagyok egyedül. A mi gazdánk a Kis Njerkihi, mit mond ő?

Odamentem a Kis Njerkihihez. A Kis Njerkihi hallgat. Egy idő múlva megszólalt:

– Vannak bátyáim is, hat bátyám. Mit mondanak ők? Nekem mindegy. Nem mindig adják a lányt ismerős emberekhez. Ennek is, annak is odaadják az asszonyt.

A Hat Njerkihi így szólt:

– Valóban, a lányt nem mindig adják ismerős emberekhez. De ha nem adjuk ezekhez, kinek adjuk akkor? Hiszen ők gazdagok, mindegyikük gazda.

Azt mondtam nekik:

– Milyen árat kértek érte? Jó azt tudni.

A Hét Njerkihi így válaszolt:

– Ez az ára: ha rén, úgy kereken száz rén, ha sarkiróka, úgy kereken száz sarkiróka, ha róka, úgy kereken száz róka. Azonkívül még tíz fekete róka meg tíz barna szügyű róka. Ha mindez megvan, gyertek.

Ezeket a szavakat hallván a Nagy Vaj odajött. Így szólt:

– Ezeket megtaláljuk a szánjainkban. Ha nem volna meg mindez, nem jöttünk volna ide. Mikor lesz a lagzi?

Így felelt a Hét Njerkihi:

– Legyen most a lagzi. Készen állunk rá.

Kérdi tőlem a Nagy Vaj:

– Habi Jerv Oma, te vagy a gazda, mondd meg, mikor lenne a legjobb lakodalmat csapni!

Azt feleltem neki:

– Mi egy hét alatt értünk ide. Azok, akik a menyasszony díjáért elmennek és elhozzák, két hét alatt járják meg az utat. Egy hónap múlva legyen a lakodalom.

A Nagy Vaj ekkor azt mondta:

– Jól van, egy hónap múlva megfelel.

A Hét Njerkihi így szólt:

– Menjünk be a sátorba.

Arról nincs mit mesélnem, hogyan láttak vendégül minket. Aztán hazaindultunk. Meg is érkeztünk. A Hét Njerkihi eljött a menyasszony váltságdíjáért.

Fogtak száz rént, kereken száz rént hajtottak el, elvittek száz rókát, száz sarkirókát, tíz fekete rókát meg tíz barna szügyű rókát. Akik a váltságdíjat vitték, így szóltak:

– Mi elvittük, ami minket illet, most gyertek ti a tiétekért.

Elmentük után még maradtunk éjszakára. Reggelre kelve készülődni kezdtünk a lakodalomra. A Nagy Vaj így szólt:

– Te ülteted magad mellé a szánra a vőlegényt, ki más is ültetné.

Vaj Vata asszony soha nem hordott, új női bundát vett magára, prémcsizmát húzott, felöltötte díszzeit. A Kis Vaj hajtott elsőnek. Mi mögötte. Egy hétig voltunk úton, azután megérkeztünk. Megálltunk oldalvást, ahová ellátni a Hét Njerkihi sátraitól is. A Hét Njerkihi kendővel integet felénk, láthatóan azt mondják: „Gyertek csak!”

Megint útnak eredtünk, s megérkezvén szívesen fogadtak bennünket. A Hét Njerkihinek sok-sok rénje van. A sátor hátsó része mellett vágta le a réneket. A bejárat mellett az asszonyok számára vágta le a réneket. Amikor bevégeztük a *nyershúsavést*, bementünk a sátorba, és mit látunk? Taklada Vajt odaültették az asszony mellé. Aztán engem a vőlegény mellé ültettek.

Amikor letelepedtünk, és már kiittunk egy-két pohárával, felugattak a kutyák. A kutyaugatásra a Kis Njerkihi kiment a sátorból, és sokáig kint maradt, majd hárman jöttek be a sátorba. A Két Pjaszjah jött meg. őket is leültették valahová.

Három napig mulatozunk a jó lakodalomban. Akik inni akartak, jól berúgtak, akik beszélni akartak, kibeszélték magukat, akik énekelni akartak, énekbe fogtak.

Körülnézek: a Kis Njerkihi nincs a sátorban. A sáornak a másik felében ült Vaj Vata asszony. Ahogy látom, Vaj Vata asszony felugrott, és kifelé indult. Vaj Vata asszony még nem ért ki, amikor a Kis Njerkihi kivágta az ajtót. Az ajtóban találkoztak. Valamit súgtak egymásnak, de nem hallatszik, miről beszélnek.

Sugdolózásuk befejeztével a Kis Njerkihi bejött a sátorba, az asszony meg kiment.

A Kis Njerkihi bejött a sátorba. Oda támo­lygott a sátor hátsó részéhez a tűz mellé, egy kicsit részeg volt. Le akart ülni az elülső asztalhoz, le is ült. Amikor leült, fekete gonoszság szállt meg engem, ököllel gondolkodás nélkül az asztal szélénél ülő Kis Njerkihi fülébe sújtottam. Kirepült az agyveleje. A Nagy Vaj így szólt:

– Kedves sógor, jó lakodalomban így tenni nem ildomos, megölted a barátodat.

Azt válaszoltam neki:

– Vaj, Nagy Vaj, ravasz a te húgod.

A Nagy Vaj egy szót sem szólt. Egy idő múlva ugatni kezdtek a kutyák. Amikor a kutyák felugattak, a Nagy Njerkihi kiment a sátorból, kisvártatva újra bejött. A Nagy Vaj megkérdezte:

– Nagy Njerkihi, ki jött?

– Vándor jött – felelte a Nagy Njerkihi.

Vaj, a Nagy Vaj így szólt:

– Nagy Njerkihi, kit vártál még?

Azt mondta a Nagy Njerkihi:

– A mi részünkről senkit sem vártunk.

Megkérdi a Nagy Vaj:

– Milyen rénjei vannak? Idősebb ember, vagy ifjú?

A Nagy Njerkihi így válaszolt:

– Nem ismerjük a rénjeit. Négy tarka rénen jár. Fiatal még. Rögtön belép a sátorba, meghívtuk őt is.

A jövevény belépett a sátorba. Amikor az ajtónál állt, tekintetünk találkozott. Aztán az ifjú lesütötte a szemeit. Megszólalt:

– Kik vagytok?

A Nagy Njerkihi így válaszolt:

– Mi vagyunk a Hét Njerkihi. A többiek meg megmondják maguk.

Akkor a Nagy Vaj beszélni kezdett, így szólt:

– Minket a Három Vajnak hívják. A fekhely közepén ülő pedig Habi Jerv Oma. Hallottál-e róla vagy nem?

A Nagy Njerkihi megszólalt:

– Ültessétek le az ifjút a társaihoz.

A vendég mellém telepedett. Megkérdeztem tőle:

– Ifjú, te kiféle volnál?

Az ifjú így válaszolt:

– *Padroko* réngazda fia vagyok. Hallottál róla vagy nem?

Egy idő múlva megint felugattak a kutyák. A kutyaugatásra kiment a Nagy Njerkihi. Hamarosan visszatért a sátorba, és így szólt:

– Jövevény érkezett, egy ifjú. Négy fekete rénen jött.

Hamarosan belépett a sátorba az új jövevény. Taklada Vaj és a jövevény tekintete találkozott, amikor az még az ajtóban volt. Taklada Vaj lesütötte a szemeit. Szemeit lesütve megszólalt:

– Ifjú, ki vagy?

Az ifjú így felelt:

– Messze innen él *Parisze* réngazda. Én *Parisze* réngazda fia volnék.

Az ifjút *Padroko* réngazda fia mellé ültették. Azután, hogy leült, felhörpintettünk egy-két pohárával, és újra ugatni kezdtek a kutyák. Most már én magam mentem ki.

Kimentem a sátorból, látom, a szánsorok felől vihar kerekedett: valaki közeledik. Már egész közel ért. Két válla a rének fölé magasodik, négy világos rénje meg csak rohan. A jövevény jól van öltözve. Ahogy közeledett, egyre nagyobbak látszott. Nem hajtott a sátorig, a szánkaravánok szélénél állt meg. Hátradőlt a szánján. Feléje indultam, odamentem hozzá. *Marcj Szagh* pásztor így szólt:

– Kedvesem, te jöttél ide? Én meg már azt hittem, hogy rég megöltek téged.

Azt feleltem neki:

– Még életben vagyok.

Marcj Szagh pásztor azt mondta nekem:

– Mit csinálnak a ti sok sátratok lakói?

Azt feleltem:

– Jó lakodalmat ülünk.

Aztán azt mondta:

– Ne menj vissza a sátorba. Fogd négy világos rénemet, hajts rajtuk haza. A Nagy Vaj elülső teherszánján van egy íj. Bontsd ki a szánt, vedd elő az íjat. Menj távolabb a sáortól. Odébb folyik egy erdős partú folyó, a nagy Vaj folyó. Menj lefelé a folyó mentén. Odébb, a folyó két oldalán magas, meredek, köves partokra lelsz. E horhos partok alatt van egy örvény, amely még télen sem fagy be. Menj oda, de valamivel az örvény előtt állj meg. Meglátod,

vasláncon, anélkül, hogy a vizet érintené, függ egy vasdoboz. Próbálj belelőni ebbe a dobozba.

Azt mondtam neki:

– Hiszen az vasdoboz. Miért lőnék bele?

Marcj Szagh azt mondta:

– Ennek a doboznak a belsejében van elrejtve Vaj Taklada szíve. Egy kacsatojásban van a szíve. Szét kell törni a tojást, akkor le lehet győzni Vaj Takladát. Ha valamit észreveszel, erről a helyről el ne menj. Igyekezz. Mindent megmondtam. A többit majd meglátjuk.

Elhajtottam a sátor felé. A négy világos rén jónak bizonyult. Odaértem a sátorhoz. Ahogy megálltam, egyből az elülső teherszán felé irányítottam lépteimet. Sokáig nem tudtam kibogozni a szánt, végül elvágtam a köteleket. A szán deszkáin megtaláltam az íjat, találtam nyílvevesszőket is. Gyorsan magamhoz vettem az íjat meg a vesszőket, az én szánomba tettem, aztán megrántottam a gyeplőt. Akkor a sátorból kilépett Vaj Vata asszony, és így szólt:

– Hová mész, Habi Jerv Oma? De nagyon sietsz!

Nem tudtam neki mit mondani. Azt mondja az asszony:

– De hiszen én tudom, hová mész. Ne öld meg egészen bátyámat.

Arra gondoltam: „Hát mit tennék! Elvégzem a dolgomat!” Útnak eredtem. Ő meg állva maradt a sátor mellett. Egy hétig megyek. Egy hét múltán erdős partú folyó kanyargott előttem. Az erdős partú folyó mentén lefelé hajtottam. Nemsokára oldalról sziklás part következett, aztán megtaláltam az örvényt is. Az örvény közepén, anélkül, hogy a vízhez ért volna, doboz függött egy vasláncon.

Megkötöztem a réneket. Nézem: vasdobozocska, eléggé kopott, rozsdás. Miután kikötöttem a réneket, elővettem az íjat. A nyílvevesszőket a doboz közepébe célzom, de a vesszők süvítve oldalra csapódnak. Csaknem teljesen elvászott a doboz oldala, egész télen lövöldözöm a dobozra. Az a hely, ahová lődöztem, megvilágosodott.

A nyílvevesszők között találtam egyet, amely mammutcsontból készült. A vesszőt az idegre helyeztem. Amikor a mammutcsont nyílvevesszőt kilőttem, az egyenesen a zárba csapódott, s a vasdoboz teteje felemelkedett.

Amikor a tető felemelkedett, a dobozból rikoztva az ég felé szállt egy vaskacsa. Állok és várok három napig. Arra gondolok: „Talán visszatér.”

Az égre néztem. A vaskacsa rikoztva száll, a nyomában meg egy vashéja repül. A vaskacsa alábukott az örvényben, a vashéja is alábukott az örvényben. Megint várok három napig. Három nap múlva előjött a vaskacsa. Tátva a szája. Feljött a vashéja is. A vashéjának nem sikerült elkapni a vaskacsát. A vaskacsa újból a magasba emelkedett, és a nagy tenger felé repült. Ekkor a héja átbukott a fején, emberré változott, és felém indult. Marcj Szagh volt. Így szólt:

– Kedvesem, most ne várd már őt. Ide az többé vissza nem repül. Elszállok utána a tengerhez. Ott, a nagy tengeren nem talál magának menedéket.

Aztán még azt mondta Marcj Szagh pásztor:

– Most figyelj ide. Te átkelsz az erdős partú folyón. Elindulsz felfelé a folyó mentén. A folyó később három ágra szakad. Ott átkelsz a folyón, s találsz egy patakot. A pataknál lesz egy sátor. A sátorban él a letelepedett Vaj. Le kell kötnöd ezt a letelepedett Vajt. Ha csatlakozik a társaihoz, baj lesz. Ne lőj rá, csak birkózz vele.

Ezeket a szavakat elmondva, Marcj Szagh átváltozott vashéjává. Én meg elindultam felfelé a folyón. Valóban, a folyó hamarosan három ágra szakadt. Volt ott egy patakocska. Amellett áll egy sátor. Kikötöttem a szánt, és bementem a sátorba. A fekhelyen elnyúlva a letelepedett Vaj. Így szólt:

– Te ki vagy? Ki vagy te, ifjú?

Azt feleltem neki:

– Él messze a Három Vaj. Én vagyok az ő neveltjük.

Azt mondta erre:

– Jó, hogy eljöttél, téged meg kell ölni. A sátorban szűk a hely. Menjünk ki a szabadba.

Kimentünk a sátorból. Felmentünk a patakhoz. Azt mondta a letelepedett Vaj:

– Ha puha földön fogunk birkózni, mindketten a föld alá kerülünk. Kemény helyet kell keresnünk.

Találtunk egy kemény helyet, összeakaszkodtunk. Sarkunk alatt döngött a föld. Egy héten át birkóztunk. A letelepedett Vaj

nagyon erős volt. Ha megrántom őt, áll, mint egy fa, de ha ő megránt engem, én is állok, mint a fa.

Egy hét múlva nagy zajt hallok közelegni. Futva jött valaki. Vaj Taklada volt. Futtában rám vetette magát. Azt mondta:

– Most elvesztél, Habi Jerv Oma!

Egy hétig megint rángatjuk egymást. Egy hét elmúltával Vaj Taklada elgyengült és meghalt. Még egy hétig rángatjuk egymást. A letelepedett Vaj ereje fogyni kezdett. Amerre rántom, arra esik. Akkor azt mondtam neki:

– Ha élni akarsz, menj, és soha ne segíts a Vajoknak!

A letelepedett Vaj bekúszott a sátorba. Hazafelé indultam. Megérkeztem. Bementem a sátorba, öreg édesanyám ételt készített.

Egy álló évig csak alszom. Egy év múlva felugattak a kutyák. A kutyaugatásra kimentem a sátorból. Látom, két jövevény közeleg. Egész közel jöttek. Az elülső négy tarka rénen hajt, a másik négy fekete rénen hajt. Ahogy ülök a szánon, elhajtanak mellettem. Odaszóltam nekik:

– Padroko réngazda fia, Parisze réngazda, merre tartotok?

Azok így válaszoltak:

– Csak úgy egyszerűen járunk, eljöttünk meglátogatni téged.

Azt mondtam nekik:

– Menjünk be a sátorba!

Bementünk a sátorba. Beszélni kezdtek:

– Akkor ott a lakodalomban, ahogy te elmentél, verekedni kezdtünk. Njerkihi földjén verekedtünk. Mindenkit legyőztünk. Velünk volt Marcj Szagh pásztor is. Aztán elhagyott minket. Vashéjává változott és elrepült. A mi földünkön éltek nganaszanok és tunguzok. Mi ott maradtunk. Azonkívül volt még egy társunk – *Jalize* réngazda fia, azután jött, hogy te elmentél.

Megkérdeztem tőlük:

– Hová ment aztán *Jalize* gazda fia?

Így feleltek:

– *Jalize* gazda fia hazament. Jó volt, segített nekünk.

Egy idő múlva felugattak a kutyák, öreg édesanyám kiment, aztán bejőve a sátorba így szólt:

– Valahonnan két ember közeleg.

Amikor a jövevények megérkeztek, kimentünk eléjük a sátorból. Egyikük Jalize réngazda, másikuk Marcj Szagh pásztor volt. Vállai a rének agancsa fölé magasodtak. Amikor megjöttek, bementünk a sátorba, öreg édesanyám nyers húst hozott, leültünk enni. Evés közben Marcj Szagh pásztor így beszélt:

– Kedvesem, te még nem is tudod, ki vagy. Valamikor hajdanán élt a Két *Szjuhunyij* réngazda. A Három Vaj megtámadta őket. Én a Nagy Szjuhunyij fia vagyok, te a Kis Szjuhunyij fia vagy. Most már te is felnőttél. Amikor elhagytam ezeket a sátrakat, elpusztítottam a kutyámat. A Kis Vaj íjjal a kezében követett engem. Eljutottam Padroko réngazda sátráig. Padroko réngazda földjén éltem egy kerek esztendő. Aztán Padroko réngazda Parisze réngazdához küldött engem, és ezt mondta: „Felismerhetnek és még megölnek téged.” Eljutottam Parisze réngazdához. Parisze földjén is egy évig éltem. Aztán Parisze réngazda Jalize réngazdához küldött. Ez a három ifjú segített rajtam. Az ő apáik jó emberek voltak, összebarátkoztunk, és együtt jöttünk ide. Most, öcsém, már felnőttél, ki kell téged házasítani.

Marcj Szagh elment Jalize réngazda lányáért. Amikor meghozták az asszonyt, lakodalmat csaptunk. Azóta élünk-éldegélünk. *Senki nem megy el tőlünk, senki nem jön hozzánk.*

A KÖLYÖK

(Egy epikus ének prózai változata)

Amióta eszemet tudtam, Róka gazdánál éltem. Róka gazdának két leánya volt, a két Széparcú. Róka gazdáéknál három Széparcú volt, mert a felesége arca is szép volt.

Akkortájt olyan kicsi voltam, hogy sem fát gyűjteni, sem vizet hordani nem tudtam. A fejszemet is alig bírtam felemelni.

Eltelt tíz év. A tíz év alatt aztán sok fát gyűjtöttem. Ha csak egyet csaptam a fejszémme, már hulltak is a fák. Így énekeltem:

– Most már bizony erős vagyok. Ha csak egyet csapok a fejszémme, a fák máris hullanak.

A három Széparcú főztje bizony rossz volt. Akkoriban igazi ételt még nem is láttam. A kutyákkal együtt ettem, ha nekik csontot vetettek, én is ettem.

A három közül a legkisebb Széparcú volt a leggonoszabb. Amikor a kutyáknak való maradékot odavetette, így szólt hozzám:

– Te vagy az egyik kutyám.

Ha csontot hajított nekem, ettem. Róka gazda sátrában nem lakhattam. Ha jó idő volt, az ég alatt háltam.

A tizedik év végén történt, hogy a kutyák felugattak. Messze földről utas érkezett, termete nagy volt, és négy szarvatlan rénbikát hajtott a szánja előtt. Róka gazda sátra előtt állt meg. Róka gazda megkérdezte tőle:

– Bika gazda, mi kéne, ha vóna? Azelőtt nem jártál erre.

Bika gazda így válaszolt:

– Nem magam miatt jöttem. Hanem tíz évvel ezelőtt az öcsém vadászni ment. Azóta nem láttuk. Bölcsőbe való kicsi fia is vele volt.

Róka gazda erre így szólt:

– Nem láttuk, de még csak nem is hallottunk efféle emberről.

Aztán Róka gazda odakiáltott az asszonyoknak:

– Tegyétek föl a fazekat forni, vendég jött!

Akkor Bika gazdát behívták a sátorba vendégeskedni. Az idősebbik Széparcú kijött a sátorból, aztán egy nagy hordóval visszament. Amikor belépett a sátorba, arra gondoltam: „Bika gazdát én biz nem ismerem. Azt sem tudom, miféle ember. Ezért hadd lépek csak be a sátorba ezek közé az emberek közé.”

Beléptem a sátorba, a deszkapadló végére leültem, felhajtottam a malicám szélét. Szétnéztem. Láttam, hogy Róka gazdám épp egyforma nagyságú a jövevényel. A fiatalabb Széparcú észrevett. Miközben vert, így szidott:

– Miért jöttél be az emberek után? Azt hiszed talán, hogy rád kíváncsiak?

Így aztán botjával kiűzött a sátorból. Odabenn pedig három napig tartott a vendégség. A vendégsátor egyszer csak inogni kezdett. A vendégsereg kirohant. Hetven sátor népe vetette magát arra az egyetlen emberre. Egész nap így verekedtek. Hetven sátor népe úgy nyüzsgött azon az emberen, mint a szúnyogok.

Napnyugtára végre legyőzték és megölték. Aztán elmentek. Sátraikba tértek. Én pedig a halott emberhez lopakodtam, hogy lássam, milyen is volt. Megszólaltam:

– Vajon mit kerestél itt az előbb? Lám, nagy voltál, mégis megöltek. Ha én olyan nagy lettem volna, mint te, bizony nem öltek volna meg engem.

Otthagytam. A szolgák sátrába mentem, a sátorajtó mellett levő redőbe bújtam. Másnap felébredvén ezt gondoltam: „Hát a tegnapi halottat vajon hová vitték?” Kiszaladtam a sátorból. A halott nem volt sehol. Róka gazda a réneket összeterelte, befogott, és messzi vidékre hajtott. Hogy így elment, a tél végéig nem is láttuk. Amikor a tavasz beköszöntött, Róka gazda megérkezett. Megjött, egy asszonyt meg sok rént hozott magával. Bár akit hozott, az az asszony csak feküdt. Odalopakodtam hozzá. Hát a posztotakaróján már egy tó volt a könnyeiből.

Róka gazda kifogta a réneket az asszony szánjaiból. Az a telünk is elmúlt, vége lett. Az asszony pedig egyre csak sírt. Így éldegéltünk, aztán megint beállt a tél.

Róka gazda összeterelte a réneket. A tavaly hozott asszony szánja elé négy hollófekete rént kötött. A három Széparcú is befogta a maga rénjeit. Róka gazda így szólt:

– Kisebbik lányom, az áldozati legénykét a saját szánodban hozad. A Rókák szellemeinek földjére indulunk.

A kisebbik lány erre megrántotta a vállát, és így felelt:

– Még hogy én vigyem az áldozati legénykét! Vigye csak a sírós nő!

Ennek az asszonynak a szánja mögé így még egy szánt kötöttek, aminek se háttámlája, se lábtartója nem volt. Róka gazda elhajtott. A többiek is elhajtottak. Én meg bekiáltottam a sátorba:

– Mire vársz? Társaink már elindultak.

Kijött erre az asszony, és így szólt:

– Kedveském, nagyon sietsz. Pedig meghalni mégy.

Erre én így válaszoltam:

– Hadd öljenek meg. Legalább nem kell éhezniem, sem fáznom. Élni pedig, ha élek is, rossz.

Az utasok eltűntek szemünk előtt. Az asszony pedig, ahelyett, hogy a réneket hajtotta volna, egyre csak sírt. Megszólaltam:

– Gyorsabban hajts, fáznom.

Ő meg azt mondta:

– Ha fázol, gyere át az én szánomba.

Megállította a réneket. Átvett a szánjába. Ételt készített nekem. Miután befejeztem az evést, megszólalt:

– Hallgass ide, adok egy jó tanácsot. Ha az áldozati dombot megpillantjuk, ülj vissza a saját szánodba. Szánodat majd az én szánomhoz kötöm. A dombon majd megállok, hogy áldozatunk számára vizet forraljak. Akkor a fejedre majd pányvát vetnek. Az első szorítástól nem fogsz meghalni. Amikor másodszor is a nyakadba vetik, a pányva elszakad. Ha még akkor is eszméletetlen leszel, fuss a szánomhoz. Rénjeimet addigra gyorsan befogom majd. Ülj fel a szánomra. Ha ez sikerül, a rének elvisznek téged. Rénjeim nem fognak visszamenni Róka gazda táborhelyére, de te ne törődj ezzel. Szánomban lesz ruha, étel s ital. Ha most felöltöztetnélek, azt mondanák: „Lám, az áldozat már el is készült.” Egy útszakasznyit menvén, majd egy folyóra találsz. Ez egy kanyargós, nagy folyó. Rajta északi irányban átkelsz. Onnan már nem ismerem az utat, magadnak kell megtalálnod.

Amint így haladunk, feltűnik a domb. Átülök a rosszabbik szánba. Megérkeztünk. Róka gazda odakiált az asszonynak:

– Miért jöttél ilyen későn? Mi éppolyan rénekekkel jöttünk, s már régóta itt vagyunk. Mit csináltál eddig?

Az asszony erre így válaszolt:

– Ti senkit sem hoztatok. A rének pedig makacskodtak. Alig tudtam hajtani.

Róka gazda ráparancsolt:

– Hozd ide a kölyköt!

Az asszony kezemnél fogva megragadott, kiemelt a szánból. Róka gazda megfogta a kezemet, a pányvát pedig a nyakamba tették. Megrántották először. A szemem előtt elsötétült a világ, aztán észhez tértem. Másodszor is megrántották. A kötélszakadt. Ők meg legurultak a domb két oldalán. Én meg kábultan, támolyogva a szánhoz futottam. Megfogtam a gyeplőt, feldobtam magam haldokolva a szánra. Elvágattam dübörögve. Róka gazda ordibálni kezdett:

– Viszi a szánt, fogjátok meg!

Nem értek utol. Estefelé hóvihar kerekedett. Ezután még három napig hajtottam. Gondolkodtam: „Úgy tűnik, régóta utazom már, ideje felöltöznöm.” Malicám, csizmám felhúztam, ettem is. Aztán megint elindultam.

Egy hónapig utaztam így. A földet, amelyet bejártam, nem ismertem. A rének maguktól mentek. Ez alatt az egy hónap alatt a rének megerősödtek. Hol futottak, hol meg vágattak. Feltűnt a nagy, kanyargós folyó. Nagyon nagy volt és nagyon széles. Elindultam a folyó mentén felfelé. A rének igen megerősödtek, vágattak. A hetedik napon a folyó egyik kanyarulatában száz rénre bukkantam, ott legeltek. Ahogy rájuk találtam, mindjárt körbejártam őket, hogy pásztorukat megkeressem. De még ösvényt sem láttam, ahol bemehettek volna vagy kifelé.

Besötétedett, rénjeim kifogtam. Ettem. Aztán felfeküdtem a szánra aludni. Pirkadni kezdett. Hát a rének még mindig ott legelésztek, sehová se mentek el. Én pedig, evés közben, azt gondoltam: „Valami sátrat kell itt találnom. Ezeknek a réneknek biztosan van gazdájuk, s annak meg sátra. Ha elhajtanám ezeket a réneket, azt mondanák: »A mi rénjeinket hajtod el.«“ Megint befogtam a négy hollófekete rént. A folyó innenső oldalán felfelé mentem. Napnyugtáig hajtottam. Épp ott szeltem át a folyót, ahol az előbb a rének voltak. Feltűntek a rének. Megint átmentem a folyón. Rénjeimet kifogtam.

Ott aztán lefeküdtem. Felvirradt. Ettem, aztán ezt gondoltam: „A folyó alsó részét még nem láttam. Hát nincs ezeknek a réneknek

gazdájuk? Ha most ezeket elhajtánám, és valakivel találkoznék, az megszólna: „Idegen réneket hajtasz.””

Befogtam megint a négy hollófekete rént. A folyó innenső oldala mentén lefelé indultam. Ezen az oldalon lefelé mentem, a másik oldalon felfelé mentem. Senkivel sem találkoztam. Egy idő után megálltam, gondolkoztam: „Ezek bizony gazdátlan rének.”

Beköszöntött a tavasz. Minden tartalékom feléltem. Éheztem. Leöltem egy rént. Így éldegéltem. Megjött az ősz. Egy csekélyke hó is esett. Amint egyszer mendegéltem, hát rénnyomokra, szánnyomokra bukkantam.

Aztán megint egy egész év telt el. Ezt gondoltam: „Szánra kell ülnöm.” A folyó innenső oldalán lefelé hajtottam, senkivel sem találkoztam. Gondolkoztam: „A domb mögé kell immár elindulnom.” A domb mögé is elmentem, találtam egy ösvényt. Vajon miféle ember járt erre? Bizony, gyors járásúnak látszott. Szélső vezérrénjének hatóles ugrása volt. Töprengtem: „Miféle utas lehet ez?”

Befogtam rénjeimet. Szélső vezérrénem hétölnyit ugrik. Mentem egy darabon. Hát egy utas az általam járt útra talált. Az én nyomomon ment. Kis idő múlva rének tűntek fel. Az utas útja a rének mellett vezetett el. Én is arra mentem. Hát az engem megmentő asszony ült ott. Bár éppen tüzet rakott, s fel is tette a vizet forni, én csak a magam nyers húsát eszegettem. Leültünk. Szavait gyorsan egymásba öltve mondta:

– Emlékszel-e, hogy Róka gazdáéknál élted idején, még az én jöttöm előtt, járt-e arrafelé egy idegen?

Így válaszoltam:

– Ha járt, akkor az csak egy nagydarab ember lehetett. Hetven sátor népe mind ütötte-verte egész éjjel, míg végre meg tudták ölni.

Az asszony meg ezt mondta:

– Hát az volt az én édesapám. Az emberek között elterjedt a hír, s apám meghallotta: „A Róka gazdánál egy gyermek van.” Hát téged akart ott megnézni. Apám testvére eltűnt. Emlékszem, te akkor bölcsőbe való voltál. Így mi két testvér gyermekei vagyunk. Régen két Bika gazda testvér volt. Én az öregebbiknek vagyok a lánya, te meg a fiatalabbnak vagy a fia. Ezeket a réneket – amikor Róka gazda elrabolt – magammal vittem. Hiszen ha e rének nem

volnának, miből is élnék én? Már egy éve, hogy eljöttél. Ezalatt én is készülődtem, hogy utánad szökjem, de nem tudtam. Csak akkor tudtam végre megszökni, amikor sikerült apám rénjeit összefogdosnom. Most pedig ne gondolj semmivel, aludj.

Felállította a sátrat. Aztán elaludtam. Három évig aludtam.

Felébredtem. Így szóltam:

– Most visszamegyek a Róka gazda földjére. Amikor apámat megölte, bizony, nagyon erős volt. Megnézem, most milyen erős.

Néném azt mondta:

– Most még korai lenne. Várj még egy évet. Most semmiképp ne indulj. Jobb, ha megvárod, míg eljön a te időd.

Hallgattam rá. Megint lefeküdtem egy időre. Épp egy évig aludtam. Felkeltem, így szóltam:

– Róka gazda nem hagy aludni. Megölte apámat. Hetvensátomyi népe mind rátámadt.

Nővérem ezt válaszolta:

– Jó lenne, ha még néhány évig aludnál. De most nem értesz velem egyet. Ha annyira akarsz, bizonyára el is indulsz. De ha elmegy, akkor a négy hollófeketét fogd be, és az én női szánomat vidd el.

Én meg ezt mondtam:

– Apám szánjával menni nagyon is jó. Férfi vagyok. Miért menjek női szánon? Az emberek kinevetnének.

Ő visszaszólt:

– Pedig apád szánjával meg a négy hollófeketével nem fogsz sokra menni, a szán össze fog törni.

Erre ezt válaszoltam:

– Én biz az ő szánjával megyek s az ő rénjeivel. Női szánnal semmiképp se megyek.

Ő figyelmeztetett:

– A négy szarvatlan rén rövidebbet ugrik, mint az én rénjeim. Ha valaki üldözni fog, biztosan utol is ér majd.

A négy szarvatlan rénbikát befogtam. A nővérem akkor ezt mondta:

– Most meghalni mégy.

Elindultam. Hosszú ideig mentem, vagy rövid ideig mentem, előttem egy magas domb tűnt fel. Igen magas domb volt.

Felhajtottam a dombra. A domb tetején megálltam. A másik oldalon lefelé nézve rénagancsokat pillantottam meg. Hát egy utas két réntehenet hajtott, az ember maga igen nagy volt.

Odahajtottam magam is, hát látom, hogy az utas az én Róka gazdám. Megálltunk egymással szemben. Megszólalt:

– Kedveském, honnan jössz? Már egy éve kereslek!

Ezek a szavak felbőszítettek. Rávettem magam:

– Most, ugye, kedveském! De a Rókák szellemeinek földjére megölni vittetek. Akkor, ugye, nem voltam kedves.

Vállárnál megragadtam. Bajlódtam egy ideig Róka gazdával, de én voltam az erősebb, lenyomtam a földre. Megöltem. Fogtam az íját. Felakasztottam rá. Elkiáltottam magam:

– Ha valaki meglátja, bizonyára így szól: „Bika gazda itt ölte meg Róka gazdát, és a saját íjára akasztotta fel.”

Két rén tehenét szánom mögé kötöttem. Befelé indultam az úton. Egy sátorhoz értem. Amikor az előbb erre jártam, itt sátor még nem volt. Pedig a sátor most az útról már messziről látszik. Gondolkodtam: „Kié lehet? Hadd lássam csak, hadd menjek oda!”

Odahajtottam. Egy öregember ült a sátor bejáratánál. Megnézte a szánomat, engem is megvizsgált. Aztán megszólalt:

– Ki fia vagy te?

Feleltem:

– Őseimet magam sem ismerem. Hát te ki vagy?

Az meg bekiáltott a sátorba:

– Anyóka, tedd fel a fazekat. Vendégünk jött!

Az öreg csak ekkor válaszolt:

– Hát én az Öböl-dombi gazda vagyok.

A fazékban forrt már a víz, amikor beléptünk a sátorba. A sátor egyik oldalában az anyóka főzött, a másik oldalában meg egy asszonyféle ült, lehet, hogy még szűz, lehet, hogy már asszony volt, olyanforma. Az ágyon meg mozgott a posztótakaró, valaki aludt ott. Megszólalt az öreg:

– Anyóka, van-e nekünk az oroszok innivalójából? Hozd ide!

Az anyóka behozott egy kishordót. Inni kezdtünk. Egész nap, egész éjjel ittunk. Az öreg berúgott. Megfogott, és így szólt:

– Te vagy az, aki Róka gazdát megölte. Azt a két réntehenet, amit idehozta, a fiam ajándékozta neki. A fiam vette feleségül az

idősebbik Széparcút.

Megszólaltam:

– Nem én öltem meg őt. Ezeket a rénteheneket meg csak úgy elhajtottam.

Tovább ittunk. Odaszólok az asszonyfélének:

– Hozz még az oroszok innivalójából!

Az asszonyféle nem hozott, hanem azt mondta:

– Elég legyen, berúgsz. Eredj a sátradba. A bátyám felébred, lehet, hogy megöl. Ha hoznék inni, a bátyám biztosan felébredne.

Én erre azt mondtam:

– Miért sajnálsz? Hiszen se testvéred, se fiad nem vagyok.

Az asszonyféle így felelt:

– Nem sajnállak én téged. Csak úgy gondolkodom: „Ez a legény még biztosan akar élni. Nem sajnállak.”

Így hát az asszonyféle innivalót nem hozott. Beszélgetésükre az alvó fölébredt. Az öböl-dombi legény meg is szólalt:

– Mit sajnálsz tőle, adj neki!

Erre az asszonyféle nem szólt, csak hozta a hordót. A bátyja mellé tette. Az maga kezdett töltögetni. Megittunk egy hordóval, megittunk kettővel. Elájultam. Aztán egyszerre csak a szánomon utaztam. Eszméletre tértem. Mögöttem kiáltozás hallatszott. Az Öböl-dombi legényt hallottam, amint ezt mondta:

– Bika gazda, nem jutsz messze. Utolérlek, még nem haltál meg.

Hiába hajsoltam a réneket, hatölnyit egy sem tudott ugrani. Az meg utolért, előkapta a rénhajtó rúdját. Még emlékszem, hogy rám vágott vele, aztán elájultam. Lezuhantam a földre. Tudtam még mozogni, de igen rosszul voltam. Aztán meg ha megmozdultam, mindjárt elájultam. Egyszer csak egy hangot hallottam:

– Lám, megmondtam neked: „Az én szánomat vidd, az én rénjeimet fogd be.” Utolért az üldöződ.

A néném volt. A rénhajtó rudat kihúzta a sebemből. Gyomrom visszatette a helyére, sebem bedörzsölte, s az össze is forrt. Azt gondoltam: „Néném bizony gyors volt.” Egy szánba ültünk. Sátrunkhoz hajtottunk. Meggyógyultam. Megint egy évet aludtam. Addig néném maga legeltette rénjeit. Fölkeltem. Így szóltam nénémhez:

– Az Öböl-dombi gazda fia legyőzött engem, ez rosszulesik. Elmegeyek ismét hozzá.

Fogtam a néném szánját, a négy hollófeketét kötöttem elébe. De az előbbi helyen nem találtam a sátrat. Így gondolkodtam: „Ha nőszülni ment, akkor bizonyosan a Róka gazda földjére indult.”

A Róka gazda földjére érkeztem. Elém tűnik a hetven sátor. De az Öböl-dombi gazda fia nem a Róka gazda sátrának bejáratánál ült. Ott üldögélt biz az a saját sátra oldalában. Az Öböl-dombi gazda fia így szólt:

– Három Széparcúak, tegyétek a tűzre a fazekat, vendégetek jött. Hozott sátrat is magával, majd ott fog lakni.

Én meg ezt mondtam:

– De hát ezeknek nincs férjük, gyere csak te is be hozzájuk.

Így hát a sátrukba léptünk. Vendégeskedtünk. A három Széparcú főzött ránk. Az Öböl-dombi gazda fia mind megitta az italt. Erre megint elfogott a fekete harag. Megragadtam társamat.

Társam így szólt:

– Nemrég majdnem megöltelek részegen. Hidd el, nem akartalak megölni. Ne nyugtalankodj, ámbár ebben a táborban élek, egyik némbert sem vettem még feleségül.

Így vendégeskedtünk. A fiatalabbik Széparcút az asztalhoz akartam szorítani, a hajánál fogva akartam odakényszeríteni. Az Öböl-dombi gazda fia lefogta a kezemet. Ha jól emlékszem, még hét napig mulatozgattunk. Az Öböl-dombi gazda fia megszólalt:

– Nekünk jóban kell lennünk. Menjünk a sátramba, a húgom feleségül adom hozzád. Megüljük a lakodalmat.

Kezet szorítunk, így szól:

– Gyerünk!

A sátrába vitt. Az asszonyok ételt főztek. Odaültetett a húga mellé. Hét napig így mulattunk, lakodalmat ültünk. Megszólaltam:

– Nekem éppilyen feleségnek való néném van. Neked nincs feleséged. Induljunk is azonnal. Az én sátram mellé fogtok majd telepedni.

Erre aztán hetven sátor népe mind lebontotta a sátrát. Öböl-dombi gazda fia odaszólt a húgának:

– Szedd széjjel a sátrad!

Odamentem a másik sátorhoz, hekiáltottam:

– Három Széparcúak, bontsátok le sátratokat!
Megragadtam hotomát, mindet elvertem. A fiatalabbik Széparcútól pedig megkérdeztem:

– Megetteted-e a kutyát? Reggel van, biztosan enni akar
Csurgott a vérük, de így is dolgoztak. Lebontották sátrukat, ekkor így szóltam:

– Öböl-dombi gazda, te csak menj előre. Tudod, merre van a földem? A kanyargós folyón általmégy, sátram ott találsz.

A karaván elment. A három Széparcú az összegöngyölt sátor mellett álldogált. Odaszóltam:

– Miért álltok itt a csomagok mellett, tereljétek össze rénjeiteket.

A fiatalabbik Széparcútól pedig megkérdezem:

– A rénterelés előtt adsz-e enni a kutyának? Enni akar.

Én is elindultam. Megint magam hajtottam szánomat.

Egy kis idő múltán feleségem szánjához érkeztem. Megálltam. Lassanként újabb szánok jöttek. Rének is jöttek. De a három Széparcú kutyáit nem láttam. A három Széparcú a rének mellett futott, ruhájuk vége csak úgy lobogott. Odajöttek hozzám. Elkaptam őket, jól megvertem őket. A fiatalabbik Széparcútól megint megkérdeztem:

– Megetteted-e a kutyát? Ilyen hosszú út után bizonyára megéhezett.

Több napig vándoroltunk. A három Széparcú pofája, mint a négyéves rénököré, kicserződött. Gondolkodom: „Most már elég lesz a kínzásból. Az út végén vagyunk, nekik biztosan nagyon rossz.” Tovább vándoroltunk. Ezt mondtam a barátomnak:

– Öböl-dombi gazda, te csak folytasd az utat. Én szánommal előresietek. Néném már nincs messze innét.

Nénémhez érkeztem. Azt mondja:

– Soká voltál oda.

Én meg így szóltam:

– Csak szánomat hajtottam. Róka gazda tábora ide költözik, öböl-dombi gazda tábora is ide költözik. Ha tetszik, ha nem: én téged Öböl-dombi gazdának ígérek feleségül. Az Öböl-dombi hűgát meg én vettem feleségül.

Néném erre ezt válaszolta:

– Most már felnőtt vagy. Az ember nem való egyedüllétre. Jól tetted, hogy odaigértél. Én sem akarok egyedül élni, hisz te is megnősültél.

A szánok megérkeztek. Nénémhez így szóltam:

– Húzzatok fel egy nagy sátrat, lakodalmat ülünk. Hetven sátor népének mind be kell oda fénni.

Néném Öböl-dombi hűgával együtt egy nagy toldott sátrat állított fel. A cserzett pofájúak is segítettek. Az Öböl-dombi gazda fiát néném mellé ültettem. A toldott sátorba hetven sátor népe mind betódult. A három Széparcú ott serénykedett, ott főzött. A fiatalabbik Széparcút csak megkérdeztem:

– Megettetted-e a kutyát?

A sátor belsejéből észrevett engem a néném, rám szólt:

– Kedveském, a lakodalomban ne bántsod őket. Akárcik is, hadd mulassanak, hadd vendégeskedjenek.

Aztán a helyére ült. Én meg nem bántottam őket, amíg a lakodalom tartott. A lakodalomnak egyszer csak vége lett. Rénünk a karámban meg oly sok volt, hogy már csak homokot tudtak enni.

Így szóltam:

– Öböl-dombi gazda, új táborhelyet kellene keresned. Olyan sok rénünk van, hogy már homokot esznek, éhen halnak.

Ezután sátraikat kétfelé osztottuk. Az Öböl-dombi gazda fiának harminc sátor jutott, nekem meg negyven sátor. Nővérem pedig ezt mondta:

– Most már elég legyen. A három Széparcút ezentúl ne üsd, ne verd. Fát vágjanak, vizet hordjanak: ez legyen a dolguk ezután.

Egy egész évet éltünk így. Néha-néha elvesztettem a fejem, olyankor verekedni akartam. De eszembe jutottak nővérem szavai, és megnyugodtam. Egész év alatt néném sátrából csak két vendég jött hozzánk. Az egyik éppen a néném, a másik meg az Öböl-dombi gazda fia volt. Néném megállt, aztán hozzám sietett. Így szólt:

– Kedvesem, tanácsot akarok adni neked. Mit szólsz hozzá?

Így válaszoltam:

– Mondd csak, mondd. A szótól még senki sem halt meg.

Néném elkezdte:

– A fiatalabbik Széparcút vedd el feleségül, a nagyobbikat meg én viszem el. Ilyen szép nők miatt végezzenek alantas munkát

egész életükön keresztül?

Erre én:

– Ha te mondd, miért ne legyen úgy?

Néném a sátrába ment. Mi meg utána, két ágyat vetettünk. A két Széparcú az ágy végére telepedett. A hajukat díszekkel ékesítették fel. Megnéztem a két Széparcút: az arcuk tényleg szép, de nagyon sápadt. A fiatalabbik Széparcú mellé ültem. Néném a férjét meg az idősebbik Széparcú mellé ültette. Így egyszerre két lakodalmat ültünk meg.

De hát ennek az esküvőnek is vége szakadt. Az Öböl-dombi gazda így szólt:

– Rossz hírt hallottam. Az emberek azt beszélnek, hogy egy másik vidék népe a te földed ellen támadt. Látták a fiatalabb Róka gazdát is, hogy harcosokat gyűjtött.

Nemsokára harcosok jöttek. Ketten, az Öböl-dombi gazdával együtt harcoltunk ellenük. Így telt el egy év. A harc végén csak a fiatalabbik Jamal meg a fiatalabbik Tunguz maradt életben az ellenségből. A többi mind meghalt. Ezek ketten pedig messze földre futottak. Az Öböl-dombi gazda ezt mondta:

– Te menj a Jamal földjére, én pedig a Tunguz földjére indulok.

A Jamal földjére érkeztem. Ott harcoltam egy évet. Egész év alatt csak a fiatalabb Jamal maradt meg. A fiatalabb Jamal így szólt hozzám:

– Tovább nem menekülök. Birkózzunk meg.

Összeakaszkodtunk. Erősnek bizonyult. Úgy megszorított, hogy azonnal megadtam magam. Így történt, hogy leszorított a földre. Aztán elvesztettem az eszméletem. Később észhez tértem. Láttam, hogy rénhajtó botjával a földhöz szögezett. Összeestem, megint elvesztettem az eszméletem. Lassanként megint emlékezni kezdtem, észhez tértem. Egy kis idő múltán néném megérkezett. A vasat kihúzta belőlem, azonnal talpra ugrottam. Így szólt:

– Indulj, Öböl-dombi gazda haldoklik.

Odaértünk. Néném a férjét életre kelti. Ezután Öböl-dombi gazda talpra állt. Mindannyian a saját földünkre hajtottunk. Jamal rénjeit elhajtottuk, Tunguz rénjeit is elhajtottuk. Öböl-dombi gazda elől ment, a nővérem meg utána. Én pedig a réneket terelgettem.

Egyszer csak Öböl-dombi gazda nénémmel együtt megállt, valamerre a távolba néztek. Odaérkeztem. Néném azt mondta:

– Íme, ütött halálunk órája. A harcosok elmentek. Ti is menjetek el most. Hajtsátok a réneket a sátrakhoz. Engem pedig ne keressetek, egyszer talán megjövök. Ha kerestek, meghaltok. Ha meghalok, akkor az ellenség földünkre jön. Ha élek, akkor nem jön, mert visszatartom.

Néném így elment, mi is hazamentünk. Sátrainkhoz érkeztünk. Két feleségem két fiút szült nekem. Öböl-dombi gazdának is két szaladgáló fia van otthon. Az idősebbik Széparcú két fiút szült neki.

Egész évben így éltünk. Nénémről nem jött semmi hír. Eltelt az év. Öböl-dombi gazda sátramhoz jöve így szólt:

– Bika gazda, adj tanácsot! Nénénk nem jött meg. Bizonyára meghalt. Talán meg kellene keresnünk őt.

Én erre azt mondtam:

– Amikor elment, meghagyta: „Ne keressetek engem, mert meghaltok.” Az ellenséget jobb lesz tehát itt megvárni.

Öböl-dombi gazda visszament a sátrába. Eltelt a tél fele.

Kis idő múltán, a tél közepe táján, megérkezett a néném. Így szólt:

– Most aludni fogok.

Visszamentem a sátramba. Eltelt egy egész hónap. Egy hónap elteltével az egyik fiúgyerek felkiált:

– A másik táborunkból három vendég jön.

Két feleségével együtt Öböl-dombi gazda érkezett meg. Leültünk mulatozni. Hét napig tartott a vendégeskedés. Néném egyszer csak ezt mondta:

– Bika gazda, figyelj rám, beszélni akarok veled. Most mindannyian élünk. Ha meghaltam volna, mind a két család utánam pusztult volna. Ennek a két családnak ezentúl én leszek a gazdasszonya. Mostantól fogva bárhová is akartok majd menni, engem kell majd megkérdeznetek.

A vendégségnek vége lett. Mindenki a saját sátorába ment. Azóta, ha valahová el akarok menni, előbb megkérdezem nővéremet.

SZUHUNYE BÁTYÓ

Amióta az eszemet tudom, Szuhunye bátyó nevelt engem. Kettesben éldegéltünk egy sátorban, ő meg én. Csak ketten voltunk, mégis tízezer rénszarvasunk legelészett a sátor körül.

Éltünk, éldegéltünk, s megjött a tél. Egy reggel így szólt Szuhunye bátyám a tűz mellett.

– Kedves öcsém, én most elindulok a Hét Váj földjére feleségnézőbe. Amíg odaleszek, bizony egyedül kell élned. De nem sokáig leszek távol, egy hónap múlva biztosan megjövök.

Akkor Szuhunye bátyó befejezte az evést, összeterelte rénjeit, elkerítette a sátor körül bóklászó bikákat, négy meddő réntehenet pedig hátsó lábuknál fogva elkapta. Befogta őket tízbordás, vörösfenyő-bordás szánjába és elrobogott.

Sokáig semmi sem történt, csak Szuhunye bátyó szánjának dübörgése hallatszott hét napon át. A hetedik nap múltán a zaj elcsitult, bátyám bizonyosan messze járt már. Szuhunye bátyám idestova már egy fél hónapja elment. Ezalatt pedig ez történt velem: a rének között voltam akkor. Kora reggel volt, s a réneket, mind a tízezret, éppen a sátrunk felé tereltem. A nyáj eleje már el is érte a sátrat, amikor a rének közül a sátrunk felé néztem. Hát mit látok? A sátorból kilép egy Hordófejű óriás. Az öreg óriás két kézzel benyúl a rének közé, s csak úgy hajigálja őket a szájába. Rettentően megijedtem ettől a látványtól. Gyorsan el is rejtőztem a folyópart alá. Ki-kidugtam a fejem, így leselkedtem. Egy idő múlva az óriás elégedetten visszament a sátorba.

Hová menjek? Mit volt mit tennem, elbújtam a folyó völgyében. Míg ott rejtőzködtem, tízezer rénszarvasom az utolsó szálig odalett. Szuhunye bátyó szánjának zörgése pedig csak egy-két héttel rénszarvasaink elvesztése után hallatszott újra. A hetedik napon aztán megpillantottam végre Szuhunye bátyámat. Úgy jött, mint a vihar. Rejtekhelyemről a folyó mentén elébe futottam. De hiába futottam gyorsan, mégis elkéstem. Szuhunye bátyám nagy szánzörgés közepette már majdnem sátrához érkezett. Odakiáltok neki:

– Bátyó, vigyázz! Sátrunkban ül a Hordófejű óriás, megesz!

Csakhogy Szuhunye bátyám a szán zörgésétől semmit sem hall, egyre közelebb jár a sátorhoz. A karám mellett megállítja a

fogatát. A Hordófejű óriás máris kinn termett a sátorból, nagyokat fújt, s hosszú léptekkel a bátyám felé indult. Szuhunye bátyám komoran végigmérte az óriást, és így szólt:

– Az úton hazafelé azon gondolkodtam, vajon miért nem látom rénjeinket. Hát ez csak a te műved lehet. Megöllek!

Így szólván, Szuhunye bátyám és az óriás összeakaszkodott, megragadták egymást, öltre mentek, ide-oda vagdosták egymást, míg végül egy tuskóban megbotlottak. Hát egyforma erősek voltak. Úgy dobogott a lábuk, mint a száraz örvény. A sarkukkal felvert hócsomók pedig hét ország felé repültek szerteszt. Amíg verekedtek, egy hosszú karaván tűnt fel Szuhunye bátyám érkezése irányából: úgy látszott, hogy a Váj nemzetségheli asszony érkezett meg. Rejtekhelyemről a folyó völgy mentén Váj néném elejbe szaladtam. Hiába futottam gyorsan, mégis későn érkeztem. Odakiáltottam neki:

– Váj néném! Sátrunknál a Hordófejű óriás megtámadta Szuhunye bátyámat, ne menj oda!

De Váj néném nem hallott meg engem a kolompok kongásától, s nagy zajjal a sátorhoz ért. Megint a két verekedőre néztem. Láttam, hogy Szuhunye bátyám szájából már véres hab buggyant elő. A Hordófejű óriás pedig bácsikámat a fejénél kezdve egészben falja fel, a szemem láttára eszi meg! Váj néném pedig ott állt a szélső szánoknál. Észrevette az óriás a szánok mellett álldogáló nénémet, hosszú léptekkel felé indult. Láttam, amint Váj nénémet rénjeivel együtt mind behabzsolta! Amikor rejtekhelyemről végignéztem ezeket a szörnyűségeket, szememből szótlanul csörgött a könnyem. Nem is tudom, milyen sokáig sírtam. Lehet, hogy három napig is sirattam őket. A harmadik napon aztán gondolkodni kezdtem, s így szóltam magamban: „Akármeddig is sírok, felfalt bátyám és felfalt néném csak meghalt, már nem él egyik sem. Éppen ezért a Hordófejű innen ne meneküljön!”

Így gondolkodván, elindultam a saját fejem szerint. Lehet, hogy hosszú ideig mentem, lehet, hogy rövid ideig, összevissza egy hónapig. Ez alatt az idő alatt csak úgy ide-oda ténferegtem. Aztán egy szép nap virradt rám. Előretekintettem. Azt hittem, hogy a vízszagú óceán terpeszkedik előttem. Már-már azt hittem, hogy el is érem. De ahogy közelebb értem, hát láttam, hogy az előbbi látvány

bizony nem tenger, hanem egy hatalmas szánkaraván. Akkor én is oda irányítottam lépteimet, ahová a szánkaravánnak kellett érkeznie. Bár nagyon siettem, mégiscsak az utolsó rénpásztort sikerült elérnem. Ahogy odaértem, megpróbáltam valamelyik legény szánja szélére telepedni, de ők rám mordultak:

– Te nem a mi isteneink alatt szenvedsz, takarodj innét!

Elkergettek, besötétedett. Este a népes karaván táborveréshez kezdett. Amint a sátrakat felverték, s a réneket összeterelték, a legények a karaván elejére hajtottak. A karaván élére érve hangosan kiabálni kezdtek:

– Egy gazdátlan tekergőre találtunk!

Akkor egy idősebb ember jött felém, valószínűleg ő volt a gazda. Odaszólt hozzám:

– Ki s mi vagy? Az alvilág áldozata-e vagy a felső ég isteneié?

Így válaszoltam:

– Inkább az alvilág áldozata vagyok. Melegre vágyom, tüzet keresek.

Az idősebb férfi erre így szólt:

– A melegítő tüzet megtaláltad hát. De azért lenne egy szavam hozzád. Akarod, hogy megmondjam?

Így feleltem:

– Ha nem valami kellemetlen dolgot akarsz mondani, akkor csak mondd!

Az idősebb férfi így folytatta:

– Nem olyan rettenetes, amit mondani akarok. Látod, hogy milyen sok sátrunk van. Nos, ezeket a sátrakat a föld három részéről gyűjtöttük össze. Most pedig Szuhunye földjére készülődünk. Úgy hírlük, hogy Szuhunye igen ravasz és igen erős ember. Sőt azt is mondják, hogy szívében gonosz. Csak az a bökkenő, hogy nem tudjuk, merre is van a lakóhelye. Hátha te tudod! Biz az nagyon jó lenne, ha tudnád, s odavezetnél bennünket.

Így szóltam:

– Hogyne ismerném Szuhunye földjét, hisz nem esik messze az én szülőföldemtől. Miért is ne vezetnék oda benneteket?

Ahogy a beszélgetést befejeztük, a legények gazdája bevezetett a sátrába. A sátorba lépve alaposan körülnéztem. Észrevettem, hogy a sátor egyik fele üres, a másik felében pedig egy

fekvőhely van. Az üres sátorfél bejárathoz közeli részén egy idősebb asszony éppen tüzet szított. Azt gondoltam: „No, ez bizonyára a legények gazdájának a felesége.”

Ekkor a legények gazdája így szólt a feleségéhez:

– Ennek az eltévedt embernek igen elnyűtt a bundája, azonnal adj neki új ruhát!

Így szólván a gazda, kiment a sátorból. Az idősebb asszony pedig, amint a férje kiment, előhúzott egy se nem jó, se nem rossz bundát a vánkos alól, és odahajította nekem, így szólt:

– Ejnye, te eltévedt legény, vajon miféle nemzetségből származol? Vajon nem a Szuhunye öccse vagy-e?

Ezt mondtam:

– Ha már kimondtad, mit tagadjam. Bizony, Szuhunye öccse vagyok.

Erre az idősebb asszony mindkét orcámat megcsókolta:

– Kisöcsém – aszonta –, hát gyalog érkeztél ide? Mi baj történt?

– Ide figyelj – feleltem –, elmesélek mindent sorjában. Eleinte kettesben éltünk a bátyámmal. Aztán a bátyám a Hét Váj földjére indult feleséget keresni. Elment, de nem sokáig maradt oda. Közben én teljesen egyedül voltam. Egy reggel, miután egész éjjel a réneket őriztem, elkezdtem a nyájat a sátrunk felé hajtani. Amikor a nyáj eleje már a sátorhoz ért, én a nyáj közepéből a sátorra vettem pillantásomat. És mit látnak szemeim: a sátorból nagy zihálva a Hordófejű óriás lép ki, s a sátor körüli réneket a szájába hajigálja. Ahogy ezt észrevettem, a folyópart alá rejtőztem el. Mialatt ott meghúztam magam, mind a tízezer rénünk odalett. Alighogy a tízezer rénszarvas elveszett, megjött Szuhunye bátyám Vaj nemzetségbeli feleségével együtt. A Hordófejű óriás Szuhunye bátyámat, Váj nénémet s rénjeiket mind megette. Ezután világgá mentem, úgy ténferegtem. Így kerültem erre a vidékre is.

Az idősebb asszony így kezdett beszélni:

– Szegény gyerek, engem nem is ismersz, pedig én vagyok a te nénéd. Amikor elkerültem otthonról, még bölcsőben fekvő pólyás voltál.

Így szóltam:

– Asszony néném, ne szólj egy szót sem rólam senkinek!

Ahogy a beszélgetést befejeztük, a legények gazdája visszajött. Ettünk, lefeküdtünk. Másnap reggel a karaván továbbindult. Megint úton voltunk. A karaván élén állva mutattam az utat. Aligha van olyan ember, aki ne tudná, merre van a szülőföldje. Én is a szülőföldem középpontja felé tartottam hát. Útközben, fűzfabokrokkal szegélyezett folyókra találva, hol a kanyarulat, hol meg a mocsaras görbület mentén vezettem a karavánt felfelé. Talán hosszú ideig, de az is lehet, hogy rövid ideig vándoroltunk, összevissza egy hónapot tölthettünk úton. A hónap végén így szóltam:

– Ezen a helyen kell táborunkat felvernünk. Szuhunye sátra nincs már messze innen.

E szavakra száz ember állott neki sátrat verni. Sátorverés után ettünk, az éjszakát nyugodtan töltöttük el. Reggel aztán a legények összeterelték a sok rénszarvast a sátrak mellett. Aztán az ökröket közülük a szánokból formált karámba hajtották be. Itt aztán pányvával kifogták a legalkalmasabb réneket, majd a szánok elé fogták őket: így készültek fel az utazásra. A legények gazdája két húzórént fogott ki számomra, s be is fogta őket utazószánom elé.

Semmi különös nem történt, lassan Szuhunye bátyám sátrához érkeztünk. Alig haladtunk egy kicsit, egy fatuskó formájú dombnál megálltunk. Arról a dombról figyelmesen szétnéztem. Hát a síkság közepén bizony ott állt Szuhunye bátyám ponyvával fedett sátra, rének nélkül, elhagyatva.

Csak ennyit mondtam:

– Íme, Szuhunye sátra.

A legények gazdája így szólt:

– Miért nem látni réneket a sátor körül?

Így szóltam:

– Ott lesznek azok a rének valahol: igen kiterjedt terület ez.

A legények gazdája újból így szólt:

– Te eltévedt legény, nem kell már tovább jönnöd. Köszönjük, hogy idevezettél bennünket. De most már magunk megyünk tovább. Sokan vagyunk, s egy emberrel bizonyára elbánunk.

Ezt mondtam:

– Gazda, biztosan így is lesz. Nincs arra példa, hogy egy ember ennyi harcost legyőzött volna. Így hát nekem tényleg nem kell

tovább mennem.

Alighogy ezt kimondtam, a száz ember mint áradat zúdult Szuhunye bátyám sátra felé. Én pedig a folyó partja alá indultam. Odaértem, szánom kikötöttem, s a partfal mögül derékig kibújtam. Fejemet körbeforgattam, úgy figyeltem. Úgy láttam, hogy a száz ember nem ment tovább, hanem Szuhunye bátyám sorba állított szánjainak végén megállt. Aztán lépésről lépésre nyomultak a sátor felé. Később azt is láttam, hogy egy részük bement a sátorba. Akik meg kint maradtak, megrántották a gyeplőt, s gondolatnál sebesebben a nyomukba eredtek. Amikor ezt a folyópart mögül kikémleltem, szánomra pattantam, s két rénemet nagy zörgés közepette a táborhely felé hajtottam. A folyó völgyében valahol megállítottam a szánt. Figyeltem, s láttam, amint a középső sátor ajtaja fellibben. Hát a néném lépett ki rajta. Kijött, s mindjárt felém, rejtekhelyem felé lépkedett. Úgy tűnt, hogy valami dolga akadt arra. Hamar oda is ért. Járás közben fejet felém fordította, s ekkor azt hiszem, meglátott engem, s visszafordult. Amikor ezt észrevettem, utánakiáltottam:

– Asszonynéném, itt maradsz-e? Mert én bizony elmegyek innét.

Néném, amikor meghallotta kiáltásomat, visszafordította a fejét. Azt hiszem, hogy megértett, s ezért fordult vissza.

– Mit beszélsz, öcsikém? – kérdezte.

Megint azt mondtam:

– Itt maradsz-e? Mert én elmegyek, végleg elmegyek.

A néném így kezdett beszélni:

– Öcsém, én többé nem szakadok el tőled. Veled tartok.

Így szólván, néném szánom jobb felére telepedett. Nem volt mire várunk, ezért mindjárt elindultunk a sűrű erdő szegélyezte kanyargós folyó jegén. Mentünk egy darabot, s a nyugodt, csendes időre hirtelen északi hóvihár jött. Látni sem lehetett. A viharban két réntehenem eltévedt, csak úgy vaktában ügettek. Hét napig dühöngött a vihar. A hetedik napra végül elcsöndesedett. Amint a vihar elmúlt, körülnéztünk. Mindjárt láttuk, hogy rossz helyre tévedtünk: a folyó jege helyett a síkság kellős közepén jártunk. Tovább mentünk, bár az idő nem volt nagyon jó: a talaj mentén hófúvás volt, csak a dombok tetején sütött a nap. Ahogy haladtunk

tovább, egyszer elnéztem messzire. Láttam, hogy a síkság közepén tenger sok szán vonul. Így szóltam:

– Nézz csak, néném, előre. Tenger sok szán halad ott.

– Hol vannak a szánok, amiket látsz? – szólt a néném. – Mert én bizony semmit sem látok.

– Hát nézz oda. Szánok haladnak ott – mondtam.

Hiába dörzsölte néném a szemét, semmit sem látott. Közelebb mentünk. Hát amit az imént szánoknak véltem, egy erdővel szegélyezett folyó volt. Néném meg is kérdezte:

– Na, hát hol vannak a szánjaid?

Elkezdtem neki mondani:

– Jól van, amit az imént szánnak véltem, nem szán, hanem erdős folyó.

Néném ezt mondta:

– Azt az erdős folyót már messziről láttam, s korábban, mint te. De azt hittem, hogy te talán valami igazi karavánt látsz.

Így beszélgetvén át is keltünk az erdővel szegélyezett folyó másik partjára. Ott egy erdei tisztás közepére jutottunk.

– Néném, úgy gondolom, ez a hely jó lenne letelepedésre – mondtam.

– Ha te mondod, akkor biztos jó lesz. Telepedjünk itt le!

Az erdőben gyűjtött gallyakból mindjárt össze is táktunk egy kis kunyhót. Ott kezdtünk élni. Úgy éltünk, hogy senki sem járt mifelénk. Levágtuk két réntehenemet is. Két rénünk húsa biz nem tartott sokáig, rövid idő alatt mind felfaltuk. Hogy az eledelből kifogytunk, az erdőbe kezdtem járni vadászni.

Egy hajnalon éppen vadászni indultam. Kiléptem a gallykunyhóból, felcsatoltam vidraprémmel bevont sílécemet, s csak úgy az orrom után elindultam. Rövid idő múlván a folyóparti sűrű erdőbe értem. Mentem, mendegéltem, s közben füleltem. Hát hallom, hogy arra alább, az erdő sűrűjében valaki fát vág, igen csattogtatja a fejszóját. Azt gondoltam: „Húha! A környéken valaki más is lakik! Talán valamilyen halál is várhat rám! De ha okos az az ember, még magához is vehet bennünket. No, hadd menjek oda!”

El is indultam a fejszecsapások irányában. Ahogy közelebb értem, a fejszecsattogás egyre erősebb volt. Amikor odaérek, hát egy szakadék tárul elém. A favágó ember, úgy hallom, a szakadék

alján dolgozik. Közelebb lépdelek; ugyan kit pillantok meg a szakadék széléről odalenn? Hát a Hordófejű óriás két fatörzset csapkod egymáshoz. Ijedten fordultam vissza, de síléceim a meredek parton megcsúsztak, és én egyenest a Hordófejű felé siklottam. Azt gondoltam: „Na, innét ugyan nem menekülök, a halál itt van a közelemben, hadd teszem hát próbára a Hordófejűt. Ha most ez a Fejenagy a világra rászabadul, semmi meg nem marad, megzabál mindent. El kell őt pusztítani.”

Jól megmarkoltam a fejszemet. Gyorsan odasiklottam a Hordófej-öreg mellé. Fejszémrel hirtelen jól nyakszirten vágtam. Alighogy odavágtam, az öreg eltűnt a szemem elől. Magamhoz tértem, szétnéztem. Hát láttam, hogy a Hordófej-öreg feje egy jó pányvahossznyira gurult. Fejéből a vér szétfolyt a folyó jegén.

Hogy ezt az ügyet így elrendeztem, visszamentem gallyakkal fedett kunyhómba. A gallyakból tákolt kunyhóhoz érve, ezekkel a szavakkal várt a néném:

– Öcsém, rosszul nézel ki. Mi baj történt? Vagy valami betegséged van?

Én így feleltem:

– Nem történt semmi, s bajom sincsen: talán egy lappangó kór emészt.

Eltelt az a nap is, az éjszakát nyugodtan töltöttük. Másnap kora reggel megint elindultam, vidraprémes sítalpamat felkötöttem. Egy idő után hallottam, hogy előttem, a tundra közepén kutyák ugatnak. Azt gondoltam: „Sátrak lesznek a közelben. Hadd nézem csak meg ezt a lenti vidéket. Vajon kik lehetnek ott?”

Követtem a nyomokat. Hát egy nagy rénnyáj szélére jutottam. Láttam, hogy a rének között olyanok is vannak, amelyek az én tulajdon jegyemet viselik. Azt gondoltam: „Tán az én tízezer rénem került erre a vidékre.”

Elindultam a rének között, s egy idő múlva egy soksátrú táborhoz érkeztem. Mindjárt vagy száz ember vett körül, de még az unokáik is ott lábatlankodtak.

Az egyik férfi, talán a gazdájuk, így szólt hozzám:

– Ki s mi vagy? E vidéken hozzád hasonló embert nem ismerünk.

Azt mondtam:

– Hát nem vagyok valami híres-nevezetes ember. De ti kik vagytok?

Az ember így folytatta:

– Mi sem vagyunk világhírességek. *Vera* nemzetségbeliek volnánk. És ki vagy te?

Így feleltem:

– Őseimre nem emlékszem. Az emberek csak Tengeri Gyereknek hívnak. Ide pedig a réneimért jöttem. Úgy hírlík, mind a tízezer rénem hozzátok került.

Az ember erre azt mondta:

– Nem, erre a földre fattyú borjak nem keveredtek. Ezért hát nem is adunk neked egyetlen borját sem.

Én meg ezt mondtam:

– Hogy nem jöttek erre a földre? Hiszen a sátor körül bóklászó rénökör is az én tulajdonjegyemet viseli!

Az ember így vágott vissza:

– A rének füljegye még nem mond semmit.

Hiába vitatkoztam a komával egész este, semmiféle egyezsége nem jutottunk. Reggel aztán fáradtan visszaindultam. Nem mentem azonban messzire, megálltam a legelő szélén. Hallgatóztam egy darabig, úgy hallottam, hogy a tábor lakói elcsendesedtek, biztosan elaludtak.

Akkor lecsatoltam síléceimet, s nélkülük indultam vissza a sátrakhoz. Mindjárt oda is értem, s a szánok között óvatosan lépdeltem ide-oda. A sátrak lakói semmit sem vettek észre. Mind a száz ember kinnhagyott fegyverét a hó alá, egy gödörbe rejtettem. Aztán, ahogy ezt befejeztem, visszamentem a sátrak közelébe. Ott pedig csendben elkezdtem tízezer rénem kiválogatni.

Pirkadatra mind a tízezer rénemet a sátramhoz tereltem. Hazaérkeztem. A néném, hallván a rének dobogását, kijött a sátorból. Így szólt:

– Őcsém, hol találtad ezeket a réncket? Talán embert is öltél értük?

Így szóltam: – Senkit meg nem öltem. Ezek a rének pedig, amiket itt látsz, nem idegen állatok, hanem kettejünk saját rénjei.

Eztán bementünk a kunyhóba. Elkezdtünk enni. Közben megvirradt odakinn. Mire teljesen nappal lett, egyszer csak hallani,

hogy szánok közelednek. A zajt hallva, nővéremmel együtt kimentünk a konyhából. És mi volt az a zaj? Hát a tegnapi emberek gallyakból épített konyhónkat körülvették. Néhányan pedig tízezer rénemet kutyákkal kezdték terelni. Hogy ezt láttam, igen megmérgekedtem. Rájuk vettem magam, s ököllel kergettem el a száz embert. Aztán mindegyiket szánjára kötöttem, a szénákból karavánt állítottam össze, s visszaküldtem őket oda, ahonnan jöttek.

Aztán már semmi különös nem történt. Hogy visszaszereztük nagy rénnyájunkat, megtértünk szülőföldünkre. Régi sátrunkhoz érkezve baj s gond nélkül folytattuk életünket.

TUNDRAFÖLDI ÖREG

Tundraföldi öreg az én nagyapám, ő nevelt fel engem. Nagyapámnak kevés sátra volt, hetven sátra volt. Ahogy visszaemlékszem, nagyapámnak fiai nem voltak, csak két leánya – a nénjeim. Idősebbik néném nagyon gonosz, nagyon haragos, néha még ver is engem. Fiatalabbik nénémmel együtt varrogatunk, állandóan együtt vagyunk.

Egy idő múlva, hallom ám, a gyerekek azt beszélik:

– Két oldalról körülöttünk sátrakat vertek.

Nem sokkal aztán jobbról is meg balról is jött egy-egy férfi. A nagyapám odakint volt. *Leszúrtak mellette egy-egy botot*: tígy látszik, leány kérőbe jöttek. Nagyapám egész nap hallgat. Egy idő múlva nagyapám bejött a sátorba, és azt mondta nagyanyámnak:

– Két kérő jött hozzám. Egyikük Három Lamdo réngazdától, másikuk Három Vaj réngazdától. Három Lamdo gazda a kisebbik lányunkat kéri, a Három Vaj gazda a kis árvánkat kéri. Mit mondasz, anyó, odaadjuk-e őket vagy se?

Nagyanyám így szólt:

– Jó, ha addig kérik, amíg életben vagy. Magad tudod.

Mire nagyapám:

– Férjhez kell őket adnunk, hiszen öreg vagyok. Ha meghalok, árvák lesznek. Ha férjhez adom őket, jó soruk lesz.

Kiment, és odaigért bennünket. Újra bejött, és azt mondta:

– Odaigértem lányainkat. Csak a nagyobbik lányunk marad itt. Holnap eljönnek, megtartjuk a lakodalmat.

Kisebbik nénémmel csak ültünk és sírtunk, egyre csak azt hajtogattuk:

– Mikor látjuk megint egymást?

Nem akartunk férjhez menni, egész nap csak sírtunk. Nagyobbik néném odajött hozzánk, és szidni kezdett bennünket:

– Mit ríttok? Ostobák vagytok, hiszen nem pusztultok el, hanem jó dolgotok lesz.

Elmúlt az éjszaka. Reggel meg is érkeztek hozzánk a lakodalomra. Folyik a lakodalom, az iszákosok isznak, az éneklők énekelnek. Reggel a Három Vaj gazda és a Három Lamdo gazda így szólt:

– Indulnunk kell hazafelé, visszük a feleségünket.

Nagyapám három hosszú szánkaravánt készített. Nekem két karavánt adott. Nagyobbik néném szidja az apját:

– Minek adsz ennek két karavánt?

Nagyapám így felelt neki:

– Mit sajnálsz tőle a két karavánt, nem a tiédet viszi el. Neked is megvan a magadé.

Elvittem a két szánkaravánt. A Három Vaj elindult a saját földjére. Amíg úton vagyunk, jó sorom van. Megérkeztünk az ő földjükre, és sokáig maradtunk azon a vidéken.

Beköszöntött a tavasz. Az emberek előszedték holmijukat a szánokból, és szárítgatni kezdték őket. Én is szétraktam ruháimat, a két hosszú karaván tartalmát mind szétraktam. Egész nap száradtak a holmik, este meg kezdtük a férjemmel együtt újra összegöngyölni őket. A férjem így szólt:

– Te Kis Vaj felesége, nagyon sok ruha ez, ki fog ennyit elnyúni?

Azt válaszoltam neki:

– Hiszen a mi kettőnké, mi fogjuk hordani.

Erre ő ezt mondta nekem:

– Nem sokáig élek én, most is fáj a fejem. Ha magadra maradsz, hogy tartod majd rendben, hogy rakod be a szánokba ezt a sok mindent?

Mindent összeraktunk. Bementem a sátorba, főzéshez készülődtem. Kis Vaj gazda bejött a sátorba, két kezét testére szorította. Leült a fekhelyre, nem evett, egyszerre meg le is feküdt. Hét nap telt el, csak feküdt, feküdt, napról napra rosszabbul lett. A hetedik napon így szólt:

– Szegénykém, én bizony meghalok.

Még aznap meghalt, lábai hozzáütődtek a tűzhely vasához. A Két Vaj gazda koporsót készített becsének. El is temetik őt. Az idősebb Vaj-feleségek egyre parancsolgattak nekem:

– Eriggy vízért, hozz be fát, menj fáért.

Életem sanyarúra fordult. Mikor fáért megyek, folyvást sírok: „Ha Kis Vaj életben volna, bizonyára nem kéne fáért járnom. Milyen jó volt ő hozzám, hogy szerettem őt!”

Beállt az ősz. Két idősebb Vaj útra készülődött. Azokért a holmikért akartak elmenni, amelyeket tavasszal a tundrán hagytak.

Feleségüket is magukkal szándékoztak vinni. Nekem bezzeg egy szóval sem mondták: „Gyere te is, hiszen a te holmiid is ott vannak.” Se szó, se beszéd, elmentek. Este tértek vissza. Magukkal hozták az én szánjaimat is. Reggelre kelve az asszonyok kezdik ám a szánokat megrakni. A Két Vaj felesége egy szóval sem mondta: „Kötözd be a szánodat!” Gondoltam, reggel útnak akarnak indulni. Az éjszaka elmúlt. Reggel csakugyan indulni készülnek az útra. Nekem se szánt, se karavánt nem állítottak. Befogták a réneket, eligazították a karavánokat. Az én szánsoromat a Nagy Vaj felesége tartotta meg magának. Mindjárt indulni fognak, én meg, a malica ujjából kihúzott kézzel, a Nagy Vaj feleségének szánja körül járkálok, és azon gondolkozom: „Hova üljek, talán az ő szánjára üljek?” A Nagy Vaj már indulna, én meg még mindig a felesége szánja mellett állok. Fel akartam lépni a szántalpra, de az asszony letaszított onnan engem, és azt mondta:

– Üljetek az apó mellé!

Néhány lépést tettem Nagy Vaj szánja felé, ő azonban egyszerre megindult, én meg itt maradtam. A rének nagy részét elhajtották, csak én maradtam a szálláshelyen. Senki sem mondta: „Ülj ide mellém!”

Visszamentem arra a helyre, ahol a sátor állt, és egész nap sírtam. Egyre csak a Kis Vaj járt az eszemben, s azt mondogatom: „Ha ő élne, nem maradtam volna egyedül az elhagyott szálláshelyen.” Egy napig sírok, egy éjen át sírok. Újra megvirradt. Eszembe jutott nagyapám, a Tundraföldi öreg: „Talán el kéne mennem nagyapám sátrába, bár távol van.”

Mi mást tehetek, útnak indultam. Egy egész télen át vándoroltam. Ha félig fagyott egérre lelek, kikaparom a hó alól, és megeszem.

Fekete foltok tűntek fel – ott már elolvadt a hó –, s a foltok mind nagyobbak lettek. Amikor először találtam olvadásos fekete földet, tudtam, hogy már elértem nagyapám földjére. Már a sátra is látszik. Odavánszorogtam nagyapám sátraihoz: megismerem a sátrát! A sátorban aztán eszméletlenül rogytam össze. Néném varrogatott. Amint észrevett, bottal esett nekem. Így beszélt:

– Miért gyalog jöttél? Hova tetted a két szánkaravánt? Mondtam, ugye, hogy ne vigye el a két szánsort?

Nagyapám rászólt:

– Mit vered a szerencsétlent! Hiába beszélsz akármit, látod, hogy csak gyalog jött!

Mit is meséljek? Elmúlt az egész nyár, beköszöntött a tél. A tél vége felé jártunk, amikor a gyerekek mondogatják:

– A kiemelkedő helyen sátrakat vertek. Férfiak közelednek, erre tartanak.

Hallom, amint nagyapó így szól:

– A Három *Heno* réngazda.

Megint kérők jöttek. Az apó bejött a sátorba, és azt mondta:

– Árva kislányomat kérik, az én kis szerencsétlenemet kérik. Férjhez adom, amíg élek, talán jobb lesz neki úgy.

Nagyanyó így szólt:

– Magad tudod, mit teszel, ha akarod – add, ha nem akarod – ne add.

Nagyapó kiment, odaígért engem. Elmúlt az éj, reggel jöttek is a lakodalomra. Bevégeztük a lakomázást, készülnek elvinni engem. Nagyapó összeállítja a szánkaravánt. Néném megint szitkozódni kezdett:

– Megint adsz neki szánokat, újra el fogja veszíteni, hadd menjen karaván nélkül.

Nagyapám így szólt a lányának:

– Nem a tiédet viszi, neked is marad még.

A Három *Heno* gazda elvitt engem, vándorlunk a földjükre. Messze lehet a földjük, a tél felén át vándorlunk. Hosszabbodnak a napok. Megállunk egy erdő mellett. Meleg, napsugaras idő volt. A Nagy *Heno* így szólt:

– Menjen a sógornóm fáért, gyűjtsön gyökereket és ágakat. Mi nem érünk rá, szánokat csinálunk.

Készülődtem fáért menni. Nem a női szánon, hanem teli erszánnal. A szánra jobboldalt két gyerek akaszkodott: a Nagy *Heno* hétéves fia, a Középső *Heno* hároméves fia.

Azt mondtam nekik:

– Megfagytok, maradjatok itt, én fáért megyek.

A gyerekek nem akarnak maradni, sírnak.

Nagy *Heno* felesége azt mondja nekem:

– Hadd menjenek veled, hiszen nem mentek messzire. Egy napra nem sok fa kell.

Magammal vittem őket. Az erdő szélén se ágak, se gyökerek. Beljebb mentünk az erdőbe, s ami csenevész gyökereket és ágakat találtunk, ráragasztottam a szánra. Sátrunk felől egyszerre csak lárma és szitkozódás hallatszik. Kihallom belőle Nagy Vaj hangját:

– Elvittétek a sógornőnket, pedig én magam akartam feleségül venni.

Nagy Heno így válaszolt neki:

– Nem gondoltuk, hogy el akarjátok vinni.

Először csak veszekedtek, aztán verekedni kezdtek. Ordítás és sírás hallatszott.

Nem mentünk vissza a sátorhoz, csendben meghúztuk magunkat. Úgy látszik, mindennek vége lett, nem hallatszik a lárma. Hallom, amint Nagy Vaj ezt mondja:

– A mi asszonyunk, úgy látszik, nincs itt, valahová fáért mehetett el. Itt csak egy könnyű útisziánt látok, ő meg biztos teherszánnal van. Messzire nem jut el, majd visszatér magától. Gyerünk, hajsuk el a réneket.

Bizonyára el is mentek, zaj nem hallatszik. Azt mondom a gyerekeimnek:

– Apátok, anyátok elpusztult, itt maradtatok az én bajomra. Mihez is kezdjek veletek?

Odahajtottunk szánjainkhoz. Középső Heno felesége a szánja mellett próbál feltápászkodni, de visszahanyatlik. Odamentem hozzá, s azt mondja nagy nehezen:

– Ugye, felneveled a két gyereket? Mi meghalunk.

Késsel felhasított hasából holt csecsemő esett ki. Aztán még ennyit mondott:

– Óvd a Két Heno gyermekeit, nehogy megölje őket a Két Vaj. Ha felneveled ezt a két gyermeket, jó életet fogsz megérni. Mi meghalunk, ne feledd szavaim.

Ahogy ezeket a szavakat elmondta, elernyed és meghalt.

Mind a Három Heno gazdát megölték. Egy kerek esztendeig siratjuk őket.. Az jár az eszemben: „Én férjhez megyek, nagyapám férjhez ad, de nekem nincs szerencsém ebben az életben. Jó férjeim

vannak, de mind meghalnak... Talán azokon a hitvány szánokon van étel.”

Két fiatal bika húzta teherszánunkon elhajtottunk. Megyünk egy darabig, s arra gondolok: „Ha a Két Vaj sátraihoz érünk, akkor ők megölik ezt a két gyermeket.” Az erdő szélén megállítottam a réneket. A gyerekeket bevitettem az erdőbe, gödröt vájtam nekik a hóban. Beültettem őket a gödörbe, és azt mondtam az idősebbik fiúnak:

– Nyugtatgasd az öcsikédet. Elmegyek a sátorba ennivalóért.

Adtam nekik egy-egy falatot, aztán otthagytam őket. Messze voltak-e mögöttem, közel voltak-e, nem is tudom, mikor feltűntek a Két Vaj sátrai.

Odahajtottam a sátorhoz. Nagy Vajjal találkozom, azt mondja:

– Hát megjöttél!

Elkapta a rénjeimet, kifogta őket a szánból, odavezetett a sátorhoz, és így szólt:

– Menj be!

Bementem a sátorba. Nagy Vaj felesége a bejáratnál ült véresen. Ráütöttem egyet, és azt mondtam neki:

– Te is ellöktél engem akkor magadtól, nem tudhattad akkor még, hogy ez esik meg veled.

A sátor elülső részébe mentem, és nekiláttam enni. Megjött Nagy Vaj, és odalépett hozzám. Vagy egy hétig élünk így. Éjszakára a Nagy Vaj varkocsaimat a karjára csavarja. Csak éjjel őriz engem, nappal nem őriz. Nappal azt teszek, amit akarok. Vaj feleségét állandóan ütöm-verem.

Eszembe jutottak a Két Heno gyermekei: „Valahol bizonyára sírnak.” Vaj állandóan őriz engem. Ezt gondoltam ki: „Ha a Heno gyerekek szerencsések, Nagy Vaj mélyen el fog aludni.” Először megmoccanok, ő is megmozdul. Újra megmoccanok – már nem mozdul, mélyen alszik. De mit tegyek, varkocsaim a karjára vannak tekerve. Levágtam hajfonataimat. Aztán, hogy én is elszabadultam, élelmet vettem magamhoz, és elindultam a gyermekekhez. Arra gondoltam: „Ha a két Heno gyermek érdemes az életre, nagyon sokáig aludjon a Nagy Vaj.”

Odaértem két kis gyermekemhez, könnyben és takonyban áztak mindketten. Letöröltem könnyüket, letöröltem taknyukat, és

megettettem őket. Rénjeink nincsenek, így gyalog eredtünk útnak. Megyünk egész éjjel, a hétévest kezénél fogva vezetem, a háromévest olykor a karomon viszem. Mennyit mentünk, mennyit sem, egyszer csak megvirradt. Egy erdőhöz értünk, az erdőbe betértünk. Ágas-bogas fára leltünk, hóveremben elrejtőztünk. Arra gondolok: „Ha Heno két gyerekének fényes napok vannak szánva, törjön ki hóvihar. Hordja be nyomainkat, máskülönben, megtalálhatnak bennünket.”

Kitört a hóvihar, csak úgy kavarnak a hópelyhek, kemény hóvihar keletkezett. Egy idő múlva, hallom ám, emberek beszélnek:

– Mintha csak valaki kívánta volna a vihar kitörését. Keressük őket, a nyomaik meg eltűntek. Hova lettek, nem tudni.

Hallom, hogy a mi fánk körül járnak. A Két Vaj tubákot szippant. Csaknem elfog a köhögés. Csak már fejeznék be a keresgélést!

– Hogyan találjuk meg az elveszettet? Ha éhen akar vészni, hadd vesszen.

Három napig élünk az erdőben, három napig rejtezkedünk. Arra gondolok: „Bizonyára fognak még keresni, most csak becsaptak bennünket, hogy új nyomokat hagyjunk. Talán három nap múltával valamerre már elindulhatunk.” El is indultunk, s útközben azt mondom: „Ha utánunk erednének, most bizony meglátnák új nyomainkat. Ha két gyermekemmel van a szerencse, vihar tör ki, hogy elsöpörje nyomainkat.”

Kitört a vihar. Folytattuk utunkat. Karomon cipelem a kisebbiket. Ha karom elfárad, malicájánál fogva fogaim közé veszem. Hátunk mögött – hóvihar, előttünk – napsütés. Így megyünk egy hétig. Egész télen vándorlunk, egész évben vándorlunk. Gyermekeim így szólnak:

– Éhesek vagyunk.

Télen egereket hajkurászok, kettétépem őket, így táplálom a gyermekeket. Megérkeztünk Tundraföldi öregapám földjére. Erről a dombról régen látni lehetett a sátrát. De most, ameddig a szem ellát, élőt nem látni. Közelebb mentem. Ahol a sátrak álltak, csak roncsok maradtak: mindenkit megöltek. Idősebb néném holttestét nem leltem.

Három napig sírtunk a szálláshelyen: azt hittem, nagyapámhoz megyek, de nagyapám már meghalt. Három nap múltával így

szóltam:

– Hiszen a halottak nem térnek vissza, hiába sírunk. Az élők elpusztultak, *a tűz kialudt*. Csak a szán maradt meg, amelyben az élelmet tartották.

Odamentünk ahhoz a szánhoz, ott állt a régi helyén, nem vitték el. Évek óta ott állott az a szán, volt benne élelem, volt ruha, volt sátorfedő elég. Felvertünk egy sátrat magunknak. Egy álló esztendeig így éltünk. Egyszerre csak valaki közeleg, réneket hajtva. Idősebb néném jött meg. Alighogy megjött, széttépte fejünk fölül a sátrat, és azt mondta:

– Hova tetted a három szánkaravánt? És még kosztosokat is hoztál magaddal!

S a szánokat, melyek több évig ott állottak, mind elvitte. Elment, tovább vándorolt. Úgy megrémültem, hogy még a sátorban levő ételt sem dugtam a ruhámba. Egy falás élelem nélkül maradtunk. Bizony, nem rejtettem én el semmi tartalék élelmet, nem gondoltam, hogy néném visszatér.

Egy hétig csak sírtunk megint. Nincs hova mennünk, nincs hova fordulnunk. Mentem volna talán a sógornóm után, de mi jó lett volna abban, hiszen már itt is folyvást ütött-vert. Ám egyszer mégiscsak határoztam: – Meddig fogunk még itt sírni? Mennünk kell, talán találunk jó embereket.

Most már nem kell cipelni gyermekeimet, futnak a maguk lábán, kézen fogva vezetem őket. Mennyi ideje megyünk, nem számoljuk. Megyünk, csak megyünk és íme, egyszerre: szánsorok húznak el/ sok-sok rénnel. Mondom a gyermekeknek:

– Csak lassan menjete/ és legyetek nyugodtak, mindjárt jövök utánatok.

Azt mondja a nagyobbik:

– Nem megyek egyedül. A múltkor is sokáig elhagytál! Mégis előrementem, ők meg lassan haladtak tovább.

A nagyobbik vezeti a kicsit. Odamentem a szánkaravánokig, odaálltam az elől hajtó asszony elé. Az asszony hallgat. Mit mondhatok, ha senki nem szól hozzám? Én is hallgatok. Tovatúntek a szánsorok, senki nem szólt hozzám egy árva szót sem. Visszafelé lépdeltünk az úton. Sokáig mentünk-e, rövid ideig mentünk-e, újra

szánkaravánok tűntek elő. Az elől hajtó férfi megállás nélkül elhajtott a korábbiak útján. Az asszony is szó nélkül tovahajtott.

Egy idő múlva jött visszafelé néném a korábbi szánsorokkal. Fejbe vágott a rénhajtó bottal, és így szólt:

– Mit jársz erre, te szemét, már megint itt vagy!

Ezek a karavánok is továbbmentek, senki nem szólt egy szót sem. Mentünk tovább. Egy hétig vándoroltunk. Egy hét múltán megint feltűnik egy szánsor, de csak egyetlenegy, kevés vele a rén is. Felénk tart. Meglett ember volt a hajtó. Megállt, és így szólt:

– Kik vagytok, ti szegények?

Így válaszoltam neki:

– Bizony, mi szegények vagyunk. Én a Tundraföldi Öreg unokája vagyok, a társaim meg a Két Heno fiai. Nagypám a Kis Henóhoz adott férjhez annak idején.

Így szólt az öreg:

– Szemtől szembe nem találkoztam velük, csak hallottam róluk.

Aztán így szólt a feleségéhez:

– Megállunk. Bizonyára éhesek már.

Letértek az útról, és sátrat vertek. Volt egy fiuk, ő hajtotta a réneket. Kevés kis ennivalóval kínáltak meg, de csak javunkat akarták.

– Ha a nagy éhezés után sokat adunk nektek – mondták –, meghaltok.

Estére kelve a felesége számunkra is vetett fekhelyet, lefeküdtünk a jó bőrre. Végre pihenhattünk. Azóta itt élünk. Egyszer a jó embereknél hallom, hogy az öreg beszélget a feleségével:

– Megszaporodtak rénjeink. Úgy látszik, ezek a gyermekek szerencsét hoztak ránk.

Tíz év telt el azóta. Tízezer rénünk lett. Éjszakánként, amikor a gyermekeim alszanak, járok réneket őrizni.

Megint eltelt tíz év, gyermekeim felnőttek. A Középső Heno fia egy reggel felkelt, és így szólt:

– Néném, elmegyek a Két Vaj földjére.

A Nagy Heno fia meghallotta:

– Ha te elmegy, én is elmegyek.

Nem akartam engedni őket:

– Ha ti elmentek, én is veletek tartok.

Heno fiai ellenkeztek:

– Nem volt még elég fáradságod és nyomorgásod? Csak maradj itt. Ha meghalunk, jó sorod lesz, van elég rén. Ha életben maradunk, visszajövünk, nem hagyunk el.

Az öreg fia is megszólalt:

– Talán én is elmegyek, hogy segítsek barátaimnak. Addig egyedül is meglesztek.

Az öreg helybenhagyta:

– Barátaidnak segíteni jó dolog, szép dolog. Ha szerencsésen jártok, együtt tértek vissza.

A három fiatal indulásra kész volt. Így búcsúztam tőlük:

– Mondjátok meg, mikor jöttök vissza.

A Középső Heno fia azt mondta:

– Ha erős emberekre akadunk, két év múlva megjövünk, ha gyenge emberekre akadunk, már egy év múlva itt leszünk.

Elmentek. Fiaim elmentével újra jártam a nyájhoz, öröztem a réneket. Egy év elmúlt azóta, hogy elmentek, a második is a vége felé járt. Egyszerre csak a láthatáron valami feketeség tűnt fel: rengeteg sok rén. Megjöttek! A Középső Heno fia az én három szánsoromat egy karavánban egyesítette. Büszkén szólt hozzám:

– Néném, megtaláltam a hozományodat.

– Te találtad meg – mondom neki.

Azt mondja:

– Úgy bizony. De erős embereket nem találtunk. A Két Vaj megöregedett, elhagyta őket az erejük. Amikor atyáinkat megölték, erősek lehettek.

A fiatalok közül senki nem pusztult el, mindnyájan visszajöttek. Ettünk. A három ifjú lefekszik. Egy kerek évig alszanak. Az öreg ébresztette őket végül:

– Keljetek fel, három ifjú, ébredjétek, már eleget pihentetek!

Mind felkeltek, ettünk. Három hosszú szánsorom szánjaiból semmi sem hiányzik. Egy csöbör vodkát előszedtem. Leültünk lakomázni. Rént vágunk le, nyers húst ettünk. Az öreg apó egyszer csak így szólt:

– Ki veszi el a nagybácsi feleségét? Hiszen még nem öregasszony.

A Középső Heno fia megelőzte bátyját, és azt mondta:

– Miattam fájt hajdanán a karja, miattam fájt a foga, amikor cipelt engem. Ha mellette leszek, hordok fát, hordok vizet, nem kell dolgoznia. Sokat nyomorgott miattam. Én magam fogok gondoskodni róla, de ha a bátyámnál lesz, én nem tudok gondoskodni róla.

A Nagy Heno fia egy szót sem szólt.

Azt mondta akkor az öreg:

– Mire várunk? Gyerünk, tartsuk meg a lakodalmat, hiszen van elég nyers húsunk.

Lakodalmat csaptunk, ettünk, ittunk.

Az öreg egyszer csak így szólt:

– Ti, két ifjú, keressetek magatoknak feleséget. Én már megvénültem. Nem akarok szánokkal vándorolni, lánykérőbe járni.

Vége lett a lakodalomnak. Az ifjak elmentek feleséget keresni. Nemsokára visszatértek, mindketten feleségestül. Az asszonyok hosszú szánkaravánokkal, gazdag hozománnyal jöttek.

Éldegéltünk egy évet, és fiam született. Így szóltam Középső Heno fiához:

– Gondoskodj nyers húsról! A fiú születésének tiszteletére lakomát kell csapnunk. Szánjaimban találsz orosz italt.

Nagy lakmározással ünnepelünk. Mi, a három sógornő is iszunk egy keveset. A három ifjú is iszik. Az apó és az anyó szintén lerészegedett.

Hallom, hogy a fiúk beszélnek:

– Vándor közeleg gyalogosan, szánt húz maga után. Szánján sok gyerek ül.

Megjött a vándor, betért a sátorba. Látom, a néném. Felugrottam, botot ragadtam, jól elvertem őt.

– Hova vitted az éveig egy helyt állott szánokat? Miért csak egy szánt húzol?! Egykor bezzeg letépted fejünk fölül a sátorfedőt! Ha akkor magaddal vittél volna minket, most nem bántanálak.

A Középső Heno fia lefogta karomat, és így szólt:

– Mi történt veled? Elég. Most már mi is felnőttünk, minden rossz mögöttünk van, hagyd a múltat!

Nénémet mégiscsak elparancsoltam:

– Eriggy a mi szálláshelyünkről! Ha még egyszer itt meglátlak – megöllek! Ha élni akarsz, eriggy el innen.

Néném négykézláb mászott ki a sátorból. Bizonyára el is ment: többször nem jött.

Befejeztük a lakomázást. A Középső Heno fia így szólt:

– Nagyon sok rén van itt, a szálláshelyünkön.

A Nagy Heno fia ezt válaszolta:

– Külön szálláshelyen kell laknunk, de úgy, hogy lássuk egymás sátrait. Megfelezzük a rénnyáját. Mi, a Két Heno, egy szálláshelyen fogunk élni.

Ketté is osztottuk a nyáját, és közel lakunk egymáshoz. Jól élünk!

Itt a vége.

FÜGGELÉK A NYENYEC MESÉKHEZ

ÁLDOZATI IMÁK

1

(Imádság Numhoz rénszarvas-áldozatnál. Egyidejűleg bizonyos más szellemekhez is könyörögnek.)

Num-atyánk! Vesd reánk szemeidet! Kerülje el a gyerekeket a betegség!

Legyen ez a szent helyeké, legyen ez a haehéké, minden szellem lássa! Legyen ez a Vízi Szellemé, küldj halat a gyerekeknek! A Zsákmány-osztó nézzen ide! Bármilyen zsákmányt találjanak is, küldjék el a gyerekeknek! Ne maradjanak a gyerekek zsákmány nélkül!

2

He-he-hej! Ahány Num, ahány haehe csak van, mind ereszkedjen erre a helyre! Num figyelő-szolgája ide nézzen! Num íródeákja, ha jelen van, írjon fel még egy életben maradó csecsemőt! Mennydörgés-Szellem, nézz ide! Most jön az áldozat! Tekintsd meg az áldozatot! A neked szánt tál íme itt áll!

3

(Halászat idején mondják, amikor a vízbe vodkát lötyyintenek a Vízi Szellemnek.) Vízi Fejedelem-Apó! Szegény fejem meghajtom. Bárcsak foghatnék még halat, bárcsak élhetnék még betegség nélkül!

4

(Télen, a Nap első égi megjelenésekor mondja ezt a sámán a szertartás előtt, amikor Numnak rénszarvast áldoznak.)^[1] Egek Ura! Ebben az évben megőriztél. A jövő évben is tarts meg egészségben! Rénjeim is óvd a bajtól!

5

(Amikor a szamojédok elmennek Obdorszkból, egy kevés vodkát a hóra locsolnak, meghajtják magukat a templom felé, és ezt mondják:)¹ *Mikkulaj-apó!* Ne légy rosszkedvű! Idd meg ezt a neked szánt kortyot! Mi elmegyünk.

VARÁZSÉNEK I

*Egyszer
valamikor
sámánnáválásom
idején,
akkori
álmomban
zúgást
hallottam.
Kétszer hét
sebvágó
szimszi-oszlop
tetejébe
leszállni
hallottam.
Megint
menjünk csak
égbeli
tündérkéim
az ég felé
menő úton!
Vas-rénbika
alakomban
szárnyam
zúgatom.
Kétszer hét
szeretőm
átöleli gyerekét,
szólani
kezdenek:
„Bizony nagyon
sietsz.
Melyik földre
igyekszel!”
Lendüлетem
tovább vitt:
hetet dobbantottam.*

Szára fakadtam:
„Levegőt
adjatok!”
Így
szóltam:
„Bizony sokat
vártam,
jel
nem jött tőletek,
ezért
magam jöttem.”
Hét napos
horkolásom,
hét sok
súlyos kövem.
Álmomból
ébredvén
felugrottam,
szétszóródott
hét sok
súlyos kövem.
Ohó! Hosszan
nem aludtam,
tovább kell
indulnom.
Kétszer hét özvegyem
gyorsan
gyertek!
Felugrottam,
vas-rénbika
alakomban
előre
rúgtattam.
Vasból való
útra tértem,
a végéhez vágattam,
nyomaimat

*eltörültem,
vas-alakom
levetettem.
Felhősziget tündére!
Vas-alakom
ott-maradt.
Minlej – a lakomban
még tovább
indultam,
vas-szimszi
tetejébe
szállottam,
karmaimmal kapaszkodva
aláereszkedtem,
fekvőhelyem
egyikére
kerengve
leszálltam.
Íjjas-fám
énekes.
Azután
rákezdünk
a gyönyörűségle.
Kétszer hét
égi legény
zúgása
hallatszott,
ahogy ott
ültem a sátorban,
oda érkeztenek.
Én erre
Így szóltam:
„Levegőt
adjatok!”
Valamely
ég-tündér
szólása*

*hallatszott:
„Levegőd
harapjad!”
Ezután el-
aluvék.*

VARAZSÉNEK II

*Megint
menjünk csak!
Beszélő barátim
kérdése hallatszik:
„Most megint
mit kezdtünk el?”
Kelekótya
égi-kölykök
zúgása
a sátorkaró
mentében
ereszkedik
a szimszi-oszlop
aljára.
Ez a kérdés
hallatszik:
„Micsodácskát
kezdtünk mosti”
Kétszer hét
sebvágó,
kétszer hét
gyógyító,
kétszer hét
sebvágó,
kétszer hét
sebvarró,
kétszer hét
kérdező,
kétszer hét
felelő,
kétszer hét
szerető,
kétszer hét
égi legény,
kétszer hét
fekete kacsa,*

*kétszer hét
fehér hattyú
szárnyzúgása
hallatszik.
Jégvilági
üldögélő,
Világvégi
Öregapám
fej éke
igen hetyke,
Jadnye-törzsbéli
üldögélő,
párzóhely
tündére,
Tyibice-törzsbéli
üldögélő
feje szegletes,
hétszegletes!
Ilyen szavak
zengésében
sebvágó
szeretőim
kétszer hét
éles kése
elindult hát.
Barátaim,
úgy érzem,
húsom
csiklandozzák.
Fegyverem
légy kész!
Siessetek
gyorsabban!
Kelekótya
égi ifjak!
Azután
kezdjük el!*

*Későbbben majd
álmomban
mindezek az
éles kések
csendesesen
suhanjanak
előre!*

*Kis madaraim
hajoljatok hozzám*

*Rosszakaró
gondolkodó
eltűnjék!*

*Nagy dolgot
kezdek el,
vezér-rénné
változom!*

*Tisztátlan nő
nem ülhet föl!*

*Később majd
újra kezdem,
amit most
e szavakkal
kezdttem el.*

*Kifelé
indultam,
kétszer hét
kávacsaposomat
megragadtam.*

*Négy ökrösre
ráültem,
a hámot
a másokra is
ráhúztam.*

*Előre
vágatnak,
hétszer körbe
köröznek,*

*megállnak.
Előbbi
ülőhelyemre
közvetlenül
kerülök.
Levegőért
kapkodok.*

A KÖLYÖK

*Róka gazdánál
amióta eszem tudom
éldegélek.*

*Róka gazda házánál
ha megszámloljuk
három széparcú nő.*

*Akkor eszem.
ha kutyáknak való csontot hajítanak nekem.*

TUNDRAFÖLDI ÖREG

*A Tundraföldi
amióta eszem tudom
nevelt engem.*

*Fia nincsen,
csak két lánya.*

*Nővérekém
igen gonosz,
mindig szid engem.*

*Húgocskám
jóságos.
együtt váltogatunk.
Együtt üldögélünk,*

ENYEC MESÉK

CSILLAGMÍTOSZ

Ezt a legendát Gorklaskin Behokutól, Szjara apjától hallottam, aki a Szojta nemzetség utolsó sarja. Behoku a nővérem férje volt, Szjara meg az ő fia.

Potapovszkoje alatt van a Sátoros ördög patak. Olyan ez a patak, mint Voroncovban is, de kanyargós, a partjai meg meredekek, mint a fal. Nagy szakadék van ott, az erdő közepén meg a Szigovoje-tó. Ebből a tóból ered ez a patak és fut a Jenyiszejig. Partja nincs is, meredek horhosok, olyanok, mint a fal. Sebesen folyik benne a víz, tavasszal kilép a medréből.

A torkolatnál valaha emberek éltek. A patak felső partján nagyon sok sátor állt, az alsó meg puszta volt. A Szigovoje-tó és ez a patak a Jenyiszej jobb partján van. Akkora a tó, hogy szánkaravánnal egy nap kell körüljárni. Tavasszal a Sátoros ördög patak olyan robajjal indul meg, hogy ez még a sátrakban is hallatszik.

Az ének azt mondja, hogy ezekben a sátrakban sok ember élt. Most már összedőltek a tartóoszlopok, elkorhadtak a sátorfedő lapok. Mindezt egy öregasszony tudja, látja. Néha kimegy a sátrából, végigjárja a kunyhókat, matat a széttöredezett szánokon.

– Eh! Valaha nagy nép élt itt. Most meg! De megkínzott engem az isten. Hogy fogok élni, nem tudom. Nem találok magamnak ételmet. A szánok üresen állnak, ami volt rajtuk, elrohadt. Himlő vitte el a sátrak lakóit, egyedül én kínlódom itt.

Az anyó kunyhócskája van legszélül. Bemegy a sátrába. Olyan sok sátor állt ott, hogy megszámolni is lehetetlen, de mind összeomlott. Az öregasszony magára maradt. Se fia, se kutyája, semmije sincs. Bement a sátorba, meggyújtotta a tüzet.

– Egy kicsit megmelegszem. Sötét van már szederért mennem. Talán holnap, ha nem halok meg, elmegyek szedrezni, nagyon kiéheztem.

Lefeküdt pihenni, megmelegedett, aztán lefeküdt aludni. Reggel felkelt, fogta az üstöt, elment szedret szedni, öreg már, nagyon öreg, foga sincs. Ment felfelé a folyó mentén, a hal parton. Nem talál rá a mocsárra, az a szeder meg csak mocsárban nő. Végre kiér a mocsárhoz. Körös-körül erdő. Nagy, kerek a mocsár. A túlsó oldalán erdő feketélik.

Megy a mocsár mentén, keresi a zsombékot, ahol a szeder nő. Csak megy, megy. Már sötétedik.

– Ez a baj. Már nem jutok vissza.

Szeptember volt. Csak a mocsár közepéig jutott el. Szeder sehol. Jár körbe, kering a mocsár közepén. Talált egy zsombékot, szárazát, körötte víz.

– Megpihenek ezen a zsombékon. Haza mára nem jutok, ha meg eljutok is, mindegy, ott sincs mit ennem. Mindegy, hol pusztulok el, itt kinn vagy a sátorban.

Oldalra dőlt a zsombékon, összesunyta szemét. Arca mellett valami felvillant. Odakapott a kezével, valami puhát fogott. Még nincs annyira sötét, hogy ne látná, egér, pucér, hosszú farkú egér volt. Agyonnyomta, és enni kezdte. Mégiscsak hús, legalább erősíti a szívet. Szőröstül-bőröstül megette, még a csontját sem hagyta meg. Aztán újra hunyorítja a szemét. Alszik. Egyszer csak felébredt. Valahol valami, talán nyúl, jajong:

– Vjaa, vjaa!

Csak ennyi hallatszik. Az anyó felemelte a fejét. Valahol a közelben ered a hang. Milyen állat lehet? Ha nyúl, miért nem látszik? Vagy gyerek, vagy nyúl. Nem hagyta aludni, úgy rázendített. Kezdetben nem hallotta, úgy éjfélről kezdődött. Nem hagyja nyugodni. Úgy véli, valahol a közelben lehet. Vagy nyúl, vagy valami más. Az anyó felkelt.

– Elmegyek, megnézem, mi ordít ennyire.

Megy, mendegél, már el is fáradtak a lábai, közel jár az erdőhöz. Előtte fű benőtte dombocska. A fűvet kinyűtték, mint egy boglya, úgy néz ki. Odament ehhez a boglyaféléhez. Úgy hallja, innen jön a hang. Mintha valaki letaposta volna a fűvet. Van, ahol ki is van tépve. A fű egy része csomókban hever. Itt van, a fű alatt! Hallgatózni kezdett. Felemelte a fűcsomót.

– Hát ez meg mi! Itt egy gyerek fekszik.

Aprócska fiúcska, talán ha kéthónapos. Köldöke már benőtt, kezeit mozgatja. Fölvette a gyereket, csókolgatja:

– Te szerencsétlen, ki dobott el téged? Hol az anyád?

A gyerek semmit sem válaszol, csak sír. Az anyóka fűvet tép, bebugyolálja a gyereket, ringatja.

– Hát – mondja – szeder helyett ezt viszem haza.

Karjára vette a kisfiút, megy hazafelé. Hol elesik, hol feláll. Útközben csókolgatja a kicsit, ringatja.

– Látod – mondja –, de szerencsés vagyok. Azt hittem, éhen veszek, és most találtam egy fiút. Majd felnő, és fajdra vadászik, talán még halat is fog.

Valahonnan kerített egy bölcsőt, beletette a csecsemőt. Régi már ez a bölcső, biztosan egy elhunyt gyereké, de nem tesz semmit. Csak nőne fel ez a kisfiú.

Reggel az anyóka felkel. Kibontja a gyereket. A fiú mintha nagyobb, magasabb, erősebb lenne, mint tegnap volt. És mindennap így látja. A fiúcska hamarosan járni, futni kezdett. Azóta, hogy rátalált, a fiú semmit nem eszik. Az anyóka is csak azt az egeret ette meg, semmi mást.

Az anyóka minden reggel elgyújtja a tüzet. Kicsiny a sátorka. Ahogy feláll, fejével eléri a tetejét. A többi sátorban sok sátorfedő van, de nem akarja elvenni az elhunytakét. A fiúcska már beszélni is kezdett.

– Mama! Adj ennem!

– Fiam, honnan vennék neked ennivalót. Én magam is azt mondom neked, fiam, adj ennem.

– Hol talállok ennivalót, mama? Volt nekem apám, vagy nem volt? Anyám van, te vagy, de apám nem volt?

Azt mondja neki az anyóka:

– Hol találod meg apádat? Nem volt neked apád. Én adok neked nevet, nem járhatsz név nélkül. Nevet adok neked. *Füvecske* lesz a neved, vagy *Moha*, mert te a fűben születted.

Így nevezi most már az anyóka a fiút. A fiú mindig kint járkaál, már jól beszél.

– Mama! Miért hívsz engem Füvecskének? Ha nincs apám, hogyan születtem? Ha én valakinek a fia vagyok, úgy a te fiad vagyok. Azt mondod, nincs apám. Ki az én apám?

– Később majd megtudod, hogyan születted apa nélkül. Hova lett az apád? Apránként megtudod, ne türelmetlenkedj.

Az anyóka kiment a sátorból. Ó, mekkora hó esett, minden csupa fehér. Fajdok futkosnak mindenütt, futkosnak a sátor körül.

– Fiam, nem fognál fajdot? Csinálok neked íjacskát meg nyílvezzőt.

– Jól van, mama. Csak mielőbb csinálj íjat meg vesszőt. Lehet, hogy lövök egy fajdot. Jaj, te éhes vagy! Én nem vagyok éhes, semmit sem eszem, mégis mindig jóllakott vagyok.

Az anya csinált is neki fűzfából íjacskát, ágakból meg vesszőket, szögesvégűeket.

– Menj, amíg világos van, mert hamar itt az éj. Ne menj messzire, nem jó ott járni, annyi a halott, mint a fű, rossz lesz neked. A halottak még el találnak kapni téged.

A fiú fogta íját, és elment. A sátor közelében lőtt egy fajdot. Visszafutott a sátorba. Felnézett az égre, ragyognak a csillagok, az egész égbolt be van szórva csillagokkal.

Megy vissza a sátorhoz, és folyvást az eget bámulja.

– Az ég közepén megy egy ember. Látom, prém borította sítalpon megy. Hogy megy az égen?

A fiú megállt. Anyjának készült vinni a fajdot, de megállt, mintha lekötözték volna.

– Az az ember meg jön, egyre lejjebb, lejjebb, lejjebb, és egyenesen előttem ereszkedik le a hóra. Prémme bevont sítalpainak orra a lábam előtt, ő maga meg vagy öt lépésre tőlem. Hosszúak, nagyon hosszúak a sílécei. Tiszta ember, ruhája rendes, semmi nem lötyög rajta, gondosan fel van övezve. Mintha képen lenne, olyan szép a ruhája, csillog, gyapjú-e, vagy valami más, nem tudni. Az az ember kinyitja a szemét, és csak néz rám. Egészen megrészegedtem ezektől a szemektől. Karom lehanyatlott, rajta felejtettem a szemem. Egész bensőm reszket. Egyik kezemben a fajdot tartom, a másikban kis íjamat.

Így nézik egymást. Azt mondja a kisfiú:

– Bátyám vagy apám, vagy bácsim, eressz el engem Anyám haldoklik az éhségtől.

– Honnan vagy, te kisfiú? Látom, milyen bátor és ügyes vagy. Honnan vagy? Hogy hívnak? Megismertelek. Azok az emberek, akik a földön járnak, mások. Ránézésre valamilyen tiszta ember vagy.

– Eressz el engem, kérlek. Nekem nincs nevem, és apám sincs. Anyám Füvecskének hív.

– Jól van, akkor Füvecske vagy. És még hogy hív?

– Meg Mohának.

– Ha így áll a dolog, akkor igazat beszélek. Te nem vagy közönséges ember. Azért is vagy olyan ügyes. Azt, hogyan születél, hallottam, sőt láttam is. Ott fent, látod az eget? *Égfia* leszállt a földre, itt az erdő mögé a mocsárra, akkor én az égen jártam és láttam. Odajött hozzá *Földlánya*. Földlányával lefeküdt és kettesben aludtak, *Égfia* meg *Földlánya*. Azt mondod, Moha vagy, inkább Két-isten-fia vagy, *Földlánya* és *Égfia* gyermeke. Házasságon kívüli gyerek vagy.

– Bátyám vagy bácsi, eressz el engem. Miért állod el az utamat? Lehet, hogy már éhen is vészett az anyám.

– Anyád? Hol van a te sátrad?

– A Sátoros ördög patak torkolatánál áll. Látod ezt a patakot, ennek a torkolatánál van.

– Nem jól mondod, hogy mama. Nem anyád ő neked. Tudod, ki az az anyóka? Ő a Föld szülőanyja. Minden ember ettől az anyótól született. Nem tisztátalan ember ő, ő a Föld szülőanyja. Ettől az anyótól lát minden ember szeme. Menj, eriggy, kisfiú, etesd, tápláld őt, de ő nem a te anyád.

Az ember megindult előre és fölfelé, úgyhogy a fiú átment a lábai között, az ember meg az égbe emelkedett. Fölfelé mentében megfordult, és ezt mondta:

– Hé, öcsém! Valamit elfelejtettem mondani. Az anyókának mondd meg, hogy Diával találkozta. Így mondd neki: Dia mindent elmesélt nekem, az anyám *Földlánya*, az apám *Égfia*. Így mondd el neki.

Lökött egyet sílécein, és már az égen is volt.

Elindult a fiú, és megérkezett az anyókához:

– Mama! Hála istennek! Találtam neked ennivalót.

– Ho! – Az anya felugrott, lehajolt a tűzig, úgy lehajolt, hogy hajszájai meggyulladtak. – Hála isten. Való igaz, nagyon megörültem. Minek most szedret szemezgetni, amikor fiút találtam. Ma egy fajdot lő, holnap kettőt, aztán még többet. Most végre enni fogok. Hé, fiam, nagyon vidám vagy! Beszélgetél valakivel?

– Mama! Miért kérded, kivel beszélgettem? Diával találkoztam. Ő mindenre megtanított engem. Az apám *Égfia*, az anyám meg *Földlánya*. Igaz ez, mama?

– Hát miért ne? Hiszen én téged az egyszerű földön találtalak. Mondtam én neked, hogy apránként apád is előkerül, anyád is

előkerül.

– Hát te, mama, nem vagy az anyám? Dia azt mondja, te a Föld szülőanyja vagy. Minden a világon, ami jár-ke, a te gyermeked. Dia azt mondja, te a Föld szülőanyja vagy. Mindezt Dia mesélte nekem.

Azt mondja neki az anyóka:

– Hát hogyan mondaná Dia, ő mindent elmesél, ami a világon történik, ami a földön van. Elmondja, hol jár a vakond, hol fut az egérke, merre vannak a férgek, rovarok, ő még keveset mesélt neked. Mindent el fog neked mondani. A Dia név, amit adtak neki, azt jelenti, hazugság. (Dia a mi nyelvünkön hazug, pletykázó. Azért is adták neki a Dia nevet, mert ha egy kanalat kérsz tőle, ő mesélni kezd, milyen kanalai vannak, végül azonban becsap, semmit sem ad. Ő nem isten, tisztátalan lény. Csak jár-ke, mindent lát, ami a földön és az égen van, mindent megtud, és mindent mindenkinek elmesél.) Legnagyobb részben hazudni fog neked. Mond egy-két valós szót is, a töhhit hazudja. Máskor, amikor szembejön veled, ne higgy el mindent, amit mond. Néha igazat is mond, így megtudsz tőle újdonságokat is.

Jól van, nekiláttak fajtát enni. Az anyóka megtisztította, megfőzte, evésnek láttak. Lefeküdtek. A fiú reggel felugrott, egy szót sem szólt, s ahogy kivilágosodott, elment.

Fut inaszakadtából. Nagyon gyorsan megy. Maga is érzi:

– A földön járok vagy egy kicsit magasabban?

Nem hallani lépteit hangját. Futott, futott, hátrafelé nézegetett a lábnyomaira. És észrevehetetlenek az ő nyomai. Az égből hull a hó, de még a lány havat sem tapossa lábával. Ezért nem hallotta, hogy a földre lép. Ezért mondta, nem tudja, hogy a földön jár-e.

Elment az erdő mellett, a mocsárhoz érkezett. Mocsár, kerek mocsár terült el előtte. Mi sötétlik ott a mocsár közepén? Mintha ködben volna, csak valamilyen folt látszik. Egy ember ül ott, vagy tán kettő is. Ha nem ember, akkor valami más. De az a folt nem is fekete, inkább fehéres.

Teljes erőből fut az árnyék felé.

– Való igaz – mondja –, emberek.

Egy lány vagy asszony van ott. Csupa fű a ruhája, de ragyog az egész, tiszta, tiszta fű, zöld, mintha most is nőne. A másik – férfi.

Nevetgélnek, ügyet sem vetnek rám. Mellettük állok. A férfi mellén csillag, a hátán csillag. Olyan, mint egy közönséges ember, de a ruhája, mint a felhő. Nézem őket. Ők rám sem hederítenek. Csak nézik egymást, mindegyik a másikat.

A fiú felkiáltott:

– Kik vagytok? Nővérem-e, bátyám-e?

Ahogy ezt mondtam, ők mintha megrémültek volna, de rám sem néztek, visszahúzódtak; egyikük a földre bújta, a másik az égbe emelkedett. Csak annyit láttam, hogy egy felhőbe burkolózott.

A fiú áll, és azt mondja:

– Mi volt ez? Miféle emberek ezek? Megijedtek tőlem. Az egyik itt helyben elrejtőzött. De hol van itt hasadék a földön? Semmilyen rés nincs itt. A másik meg az égbe emelkedett, egy felhő mögé rejtkezett. Miről beszélgettek, nem tudom. De megleslek én még titeket.

Ahogy állt a dombon, leült mellette egy fajt, és kiabált:

– Köbe, be, be!

A fiú fogta íját, lőtt. Bár kicsi az íj, pont a fejét találta el. A fajt elterült.

– Jól van! Megint lesz mit ennie az anyónak.

Körülövezte magát a fajt szárnyaival, összekötözte a végeit, hogy karjai szabadon maradjanak, és gyorsan hazafelé indult, nehogy az anyó éhen haljon.

Futott, futott, de még az erdőig sem ért el, újra egy dombot látott. Látja, a dombon valami fehér ül. Nagy a feje, szemei gömbölyűek. Ránézett, kimeresztette a szemeit. Nagyok a szemei, akár a hold.

– Megijedtem. Mintha emberféle volna. De miért vannak szárnyai, miért borítja toll a testét?

Távolról megkerülte. Ahogy a fiú körüljárta, az a fehér valami utánafordította a fejét, szemével követte, és ülve maradt.

A fiú odaért az erdő széléhez. Ott áll egy kis fatörzs. Mellette ül egy nagy fülű fehérség, összegörnyedve.

– Amint engem meglátott, felállt. Háttal állt nekem, fejét félrefordítva néz. A hátsó lábaira állt, az elülsők mozognak. Mi ez? Egészen közel mentem hozzá. Ha meg akartam volna ölni, elejthettem volna. De féltem, hogy megmar. Úgy nézett ki, mintha

meg tudna marni a hosszúfűlű. Mikor észrevette, hogy közel vagyok, kerekét oldott. Én megijedtem tőle, de ő is tőlem.

A fiú az erdőn át futott haza. Az erdő közepén járt, már egész közel a sátorhoz, mikor felnézett az égre. Ott megy egy ember sílécen. Vagy ugyanaz, vagy egy másik.

– Ereszkedik lefelé, ereszkedik, és előttem ér le a földre. Egyszeriben így szólt:

– Hé, Fűvecske! Merre jártál? Látom, fajdot löttél. Így hát enni fogsz, és az anyóka is fog enni. Így is van rendjén. Táplálnod kell az anyókat. Láttalak téged nappal. Most már éjszaka van, de ne siess, nem szédülsz el. Én mostanában gyakran fogok veled beszélgetni. Fialat vagy, egyhez s máshoz hozzá kell szoknod. Láttam valamit nappal, amikor idejöttem. Ott az égen van az én utam, az a fehér csík, látod? Amikor onnan jöttem, a mocsár közepén két embert láttam, te meg a közelükben álltál. Te voltál az, láttam jól. Te meg megkérdezted őket, kik ők, kik ők neked? Aztán láttam, hogy megijedtek tőled. A nő a földre bújott, a férfi a felhő mögé szállt. Láttam, mellettem haladt el. Az a nő a te anyád, Földlánya volt, az a férfi a te apád, Egfia volt. Aztán fajdot löttél, és eljöttél onnan. Én mindent látok, ami a földön megesik, csak azt nem látom, amit a sátorban, a földkunyhóban csinálsz. Ami a szabadban történik, azt mind látom. Az öved köré fűzted a fajdot, mindent láttam, előtted egy emelkedésen egy héja ült. Megijedtél tőle, és elszaladtál. Miért nem lötted le? Az is eledel, éppúgy, mint a fajd. Sok hús van rajta. Igaz, nagyok a szemei. Aztán, hogy elfutottál a héjától, nyúlra találtál. Attól is megrémültél. Az is eledel. Ha mindkettőt elejtetted volna, egy hétig csak heverésznél és ennél. Különféle állatok vannak, különféle madarak vannak. Vannak fehérek, feketék, tarkák. Lődd csak le őket. No, eriggy haza. Az anyóka nagyon éhes.

Dia megint úgy indult el, hogy a fiú a lábai között ment, aztán Dia felemelkedett az égbe. A fiú utánanézett, és azt gondolja: „Miféle ember ez a Dia? Miért hagy engem a lábai között, amikor elindul? Egyszer még agyontapos engem.”

Jól van, a fiú elfutott haza.

– Tessék, anyóka, itt egy fajd. Hoztam egy kis harapnivalót.

– Derék fiú vagy. Most már nem fogunk éhesen üldögni. Mindennap hozol valamit. Holnap is hozol valamit.

Az anyóka meggyújtotta a tüzet, felfüggesztette az üstöt. Megfőzte a fajdot, esznek. Evés közben beszélgetnek.

– Fiam, te megint találkoztál Diával, beszélgettél vele. Mi mindent fecsegett megint összevissza?

– Dia ezt mesélte: a mocsár közepén két ember ült. Látta, hogy beszélgettem velük. Kérdezte: kinek véltem őket? Azt mondta nekem, az egyikük Földlány, a másik Égfia. Amikor megkérdeztem tőlük, kik ők nekem, megijedtek, és eltűntek. Dia azt mondta nekem róluk: ők a te anyád és a te apád. – Egyszer én meglessem őket, valamelyiküket elkapom, hiszen rám sem akarnak nézni.

– Fiam, nem kell őket elfognod. Ha elfogod őket, Égfia elragad téged a fél évig, és levet, te meg a fákra nyársolódsz vagy a földre zuhansz, hogy a hasad szétpattan. Ha Földlányát fogod el, ő a föld alá bukik. Örökre elvisz téged és elpusztulsz. Ijedtükben ragadnak el téged. Kedvesen fordulj hozzájuk, ha nem hallanak meg, hadd menjenek. Harmadszorra talán meghallgatnak. Ha másodszor, harmadszor méysz oda, tudjad, azon a kis halmon születted, ott van a fű kitépve. A fű alatt van egy gödör, akkora, mint egy madárfészek. Abba a gödörbe feküdj bele. Ők beszélgetni fognak, és te mindent meghallasz. Apád nem ismer téged. Amikor anyád megszült, otthagytott. No de most már aludjál – mondja az anyóka.

– Anyám – mondja a fiú – két élőlényel is találkoztam. Az egyik a héja. Azt is meg lehet enni. Nagy szemei vannak. Megijedtem tőle. Elfutottam a héjától, és találtam egy hosszú fülű állatot. Megijedtem tőle, az meg tőlem. Azt mondják, azt is meg lehet enni.

– Így van. Butácska vagy még, fiam. Ha elejtetted volna őket, degeszre ehettük volna magunkat. Így meg megettük a fajdot, és reggelre nem maradt mit ennünk.

– Nincs semmi baj, én nem vagyok éhes. Én nem is fáradok el. Anya! Miért lépett át rajtam Dia mindkét alkalommal? Nem vesz engem emberszámba?

– Ostoba vagy, fiatal vagy még. Úgy a jó, ha keresztüllép rajtad. Így szorít téged a földhöz, hogy fel ne emelkedjél. Ha melletted menne, magával vonzana. Te isten fia vagy, kicsi a súlyod. Azért nyom le téged, hogy a földön maradj, velem. Ez a Dia

mégiscsak okos. De később, apránként, isten leszel. Te tiszta ember vagy, nem közönséges ember.

Reggel a fiú felkelt, és megint elfutott. Odafut a mocsári dombhoz.

Odaért megint arra a helyre. Nézi azt a helyet, ahol azok az emberek ültek. Nincsenek ott.

– No jól van, nem megyek oda. Biztosan nem egyhamar jönnek ide, mert megijedtek.

Egy kicsit odébb ment és látja – egy nyúl. Célzott és lőtt. Pontosan a fejét találta el.

– Ó – mondja –, most húst fogunk enni, valami erősebbet. Ez nagy hús.

Visszaindult, a sátor felé. Bement az erdőbe. Nem nagyon sűrű az erdő, vannak benne tisztások is. Talált egy kis mocsarat, körötte meg sűrű volt az erdő. Ott ült a héja egy fán. Repülni készült, emelte szárnyát, farkát.

– Amíg készülődött, én – pamm, fogtam a nyílveesszót – pamm, megsebesítettem a szárnyát. A vállamra vettem a madarat, és örültem: most aztán tényleg jót eszünk. Dia nagyon okos. Ha nem mondta volna, nem ejtettem volna el ezeket. Nagyanyó most jól fog lakni. Én valahogy nem vagyok éhes, bár mindennap eleget járok.

A kis patak mentén fut hazafelé. Sűrű az erdő. Hirtelen úgy hallotta, hogy valaki nevet, vagy inkább kiabál. Mintha nevetne, hangosan, hangosan.

– Hű, de megijedtem. A nevetés egyre hallik, bár már egészen a sátorig eljutottam. Hű, megijedtem, lehet, hogy az ördög. Odaértem a sátorhoz, odadobtam a nyulat meg a héját nagyanyónak.

– Ó, hála isten! Ha mindennap így fogsz vadászni, egészen elhízom. Holnap ne menj sehova. Két napra elég az eleség.

A fiú a ruhájáról veregeti a havat, és azt mondja:

– Anyám, megijedtem. Majd kiesett a szívem, úgy rohantam hazáig. Nevetést hallottam, vagy valaki kiabált. Az erdőben, ahogy elmentem mellette, hallottam ezt a nevetést, de nem álltam meg. Azt gondoltam, hogy valamilyen ördög elkap engem.

– Az nem ördög. Mondd, hogy nevet?

– Így nevet: hahaaa, hahaaa! Vagy nevet, vagy kiabál.

– Ez nem ördög. Ha megláttad volna, te is tudnád, mi az. Ez az én édes lányom. Amikor megszületett, az erdőbe engedtem. Amikor találkozol vele, mondd neki: Parneku. Amikor másodszor találkozol vele az erdőben, mondd neki: *obou*, mint a nővérednek, de ha félni fog tőled, mondd neki: *oba*, s akkor nem ijed meg, és odamegy hozzád.

Jól van, megnyúzta és kibelezte a nyulat, a héját. A héját megfőzte, a nyulat eltette másnapra.

– Most nagy húst hoztál. Mit sajnáljuk? Teleesszük magunkat.

– Nem, anyám, nem eszem tele magamat. Ha egy napig járok, akkor sem érzek éhséget. De te csak egyél, szedd össze magad.

Az anyó megfőzte a héját, és enni kezdtek. Amint evett a fiú, rögtön lefeküdt, még a cipőjét sem húzta le. Az anyóka eszik. A fiú lefeküdt, de nem alszik, hallgatja, hogyan szopogatja az anyóka a csontokat. Aztán azt is meghallotta, hogy odakint valaki köhögött. A fiú felállt és megszólalt:

– Anyám, te még nem alszol? Ki jár odakünn? A fejemmel szemben valaki köhögött.

Azt mondja az anyja:

– Ki lehet az? Hiába én nem megyek ki. Ha valaki van ott, egyedül csak Dia lehet, ő járkál éjszakánként. Azt nézi, hogyan élünk.

– Honnan tudod, hogy ez Dia? Lehet, hogy valaki más.

Az anya mégiscsak kiment. Alighogy kilépett a sátorból, s meg akarta kerülni, látja ám:

– Ott a sátor mögött, azzal a hellyel szemben, ahol a fiú feje van, megy egy ember. Egyik kezében vasvégű réntartó ösztöke, másikkban gyeplő. A szánja odébb áll. Egyenesen a sátor felé tart, a fiú fekhelyével szemközt. A botot hegyes végével előretartja. Be akarta döfni a sátorba, de ahogy meglátott engem, visszarántotta a botot.

Az anyóka visszatért a sátorba:

– Látod, fiam, ha nem mentem volna ki, keresztüldöfött volna téged az az ember.

– Hagyjad, anyám. De ki lehet ez az ember. Ha sílécen jött volna, Dia volna. Én nem félek. Csak ijesztgetett engem.

Lefeküdtek. Elaludt a tűz. Nem félnek attól, hogy kint áll egy ember. A fiú horkolni kezdett. Az az ember csak áll. Az ének szava odament hozzá.

Dia volt. De korábban két sílécen érkezett, most meg réneken jött. Két hófehér, fehér szőrű rénbikája van. De rénjei nem olyanok, mint a házirének, hanem vagy vadrének, vagy valami más fajták. Mindkét rének a homlokából nőtt ki az agancsa. Ezek, úgy látszik, örökös agancsok, soha nem hullottak le; körkörösén nőttek és összekuszálódtak. Bundájuk meg sima és kemény.

Dia áll, a botot felemelve tartja a kezében, mintha szűrni akarna, de valamin elgondolkozik. Most Dia felemelte a rénhajtó bot másik végét, megrántotta a gyeplőt, és elhajtott. Az ének vele ment, többé nem beszélt a fiúval.

Dia csak ment, ment. Maga sem tudja, a földön jár-e, a levegőben jár-e. Világos éjszaka van. Az összes csillag ragyog, a legapróbbak is jól látszanak. Szét vannak szórva az egész égbolton. Járnak, keringenek körbe a hold meg a csillagok. Dia szemközt megy velük, szembe a nappal.

Dia csak megy, kezében a gyeplő, és lábai alá néz.

– Messze elmaradt már az erdő, messze mögöttem maradt. Csaknem a felhőig emelkedtem.

Találkozik a holddal. Éppen telihold volt. A hold mellett egy ember áll. Az is mozog, éppen szembe Diával. Egyik kezében sulykot tart, nem olyan csontsulykot, amivel a havat verik le az emberek a subájukról, vagy amilyen a jurákoknak van a hó eltakarítására, hanem olyan sulyok van a kezében, amilyennel a dobot verik. Amikor Dia megáll a hold előtt, azt mondja neki az az ember:

– No, Dia! Ismerlek téged, te vagy Dia. Merre tartasz?

– Hát te hová mész, Hold férje? Merre tartasz?

– Megyek meglátogatni tartományomat.

– Állj meg, mondd meg nekem, én még nem hallottam sem tőled, sem mástól. Hány emberből áll a te néped? Mondd meg az igazat.

– No, Dia. Te jársz a világban, körös-körül. Mindent tudni akarsz. Azt is, mennyi pénz van az emberek zsebében, mennyi szolgájuk van az embereknek, mindent tudni akarsz.

Megparancsolta neked valaki, hogy mindent a világon megtudakolj? Minek neked mindent tudni, minek mindent számon kérni. Kell neked ezt tudnod?

– Kell, nekem okvetlenül mindent tudnom kell. Nagyon jó, hogy éppen szemközt jöttél velem.

– Hát akkor halld, az én népem száma éppen hétezer-hét. Látnod azt a hetet, az a Göncöl-szekér, s azon kívül van még hétezer csillag. Hát te merre mész?

– Éppen ezért jöttem, hogy megtudjam, hány csillag van az égen, hogy mindent tudjak.

Dia el is ment a maga útján, a Tejúton, a Hold férje meg a tartományát ellenőrzi. Dia is elment valahová, a Hold férje is elment valamerre. Az ének alábukott, megint a földre zuhant.

A kis sátorban a fiú felemelte fejét:

– Már világos van! Anyám, gyújts tüzet, megvirradt.

Az anya tüzet rakott, főzni kezdte a nyulat. Közeleg a tél. De minek is erről hosszasan beszélni, a tél elmúlt. Már csaknem itt a tavasz, március vagy április van.

Megy a fiú, Füvecske. De nagy a hőség. Minden hó elolvadt. Nem azon az úton megy, amelyiken eddig járt, hanem egy másikon, a Jenyiszej feletti szakadékon át. Nem észak felé tartott, hanem dél felé. Megy az erdőben.

Megy az erdőn keresztül. Meleg van, itt a nyár. Elhagyta már a Jenyiszejt, már nem is látja, de más folyók akadnak útjába. Megy a sűrű erdőben.

Hirtelen valaki megint felnevetett. Körös-körül sűrű erdő, ismeretlen erdő. Valaki újra felnevetett:

– Hahaha! Hahaha!

A fiú megállt, hallgatózott. Hallja, valahol a közelben lehet.

– Anyám azt mondta, hogy ez az én nővérem. Vajon megesz engem? (De persze ez valami szellem, ha egyszer az erdőben él.)

Megy a fiú, megy tovább.

– Ó! Valami ül ott a fatönkön. Ahogy engem meglátott, leugrott a földre és elrohant. Kiáltok neki: oba, oba, oba! Hová rohansz? Nővérem meghallotta. Megállt, megfordult, felém indult. Én meg csak kiabálok: oba, oba, oba! Hova futsz?

– Ki vagy te, fiú? Kinek a fia vagy? – kérdi.

– Jön felém. Farkát vonszolja maga után. Ruhája nincs, de testét nem látni, csupa szőr. Odajött hozzám. Mondom neki:

– Én Föld Szülőanya-öregasszony fia vagyok.

– Nem igaz, hazudsz. Én tudom, hogy Földlány és Égfia gyermeke vagy.

– Én mintha ezt hallottam volna.

– Hazudsz. Kitől hallottad? Itt van ez a fatönk, talán attól hallottad? Hazudsz.

– Nem, én nem hazudok. Igazat beszélek.

Vitatkozni kezdtek.

– Ha elfoglak téged, tűzön égetlek el – mondja neki a fiú.

– Ha én foglak el téged, úgy összekarmollak, ép helyet nem hagyok rajtad – mondja Parneku.

– Itt egy száraz fenyő. Mindjárt lángra lobbantom – így a fiú. Taplót és kovakövet vett elő. Kétszer összeütötte a követ, fellobbant a tűz. Éleszti a tüzet, és egyre hajtogatja:

– Én Föld Szülőanya-öregasszony fia vagyok.

A Parneku meg azt mondja:

– Nem, te Földlány fia vagy.

Így folyik a vita köztük, míg a fiú rakja a tüzet. A Parneku elkapná a fiút, de az tüzet rak alája. A Parneku fut a tűz körül.

– Te, nővér, nem tudsz elfogni engem. Ha elfutok előled, nem érsz utol. De én téged elkaplak, és a tűzbe doblak, csak hamu marad belőled.

– Nem, Földlány fia. Mihelyt a karmaim közé kerülsz, széttéplek téged.

Megharagszik a fiú, hogy a Parneku Földlány fiának nevezi őt. Száraz fűvel szítja a tüzet. Felcsap a láng. Amint befejezte a tűzrakást, így szólt:

– No, gyere ide. Melyikünk győzi le a másikat?

Összeakaszkodtak. A fiú érzi, hogy a Parneku rögtön belevájta körmeit. Megrázta Parneku, rázza egész nap. Már beállt az éj. A fiú szájából véres nyál folyik. Volt rajta ruha, de ócska ruha. Parneku mind letépte róla, és a testét kezdte karmolni. Ahol elkapja, vér folyik. Valahogyan kisiklott Parneku öleléséből. Azt mondja a fiú:

– Föld Szülőanya-öregasszony az anyám.

– Nem – mondja Parneku –, nem ő az anyád, hanem Földlánya. Az apád meg Égfia.

– Nem – így a fiú –, hazudsz.

Elkapta Parneket, belevágta a tűzbe. Parneku elégett, akár egy fahasáb. Szikrák röpködtek belőle. Utolsó lehelete a tűzben ez volt:

– Á! Égfia fia, Földlánya fia! Te vagy az erősebb. Szálljanak a szikráim szerteszt a földeden. Bárhol legyenek is emberek, csípjék őket. Váljanak a szikráim szúnyogokká.

Szét is repültek a szikrái mindenfelé. A szúnyogok az ő szikráiból lettek.

Azután, hogy Parneket elégette, a fiú hazafutott. Még nem ért el a sátorig, mikor látja, hogy Dia jön vele szembe. Két fehér rénbikán jön, amelyeket már korábban befogott.

Megállt.

– Aha, Égfia fia. (Most már így kezdte nevezni a fiút, nem Fűvecskének.) Te is minden titkot megfejtesz, akárcsak én. Én mindenütt és mindent megtudok a világon, és te is. Te elégetted a Parneket, és az egész világon lesznek szúnyogok. Én is mindent megtudtam. Nézz csak fel. A csillagokat nem tudod az ujjaidon összeszámolni? Én nemrég egyik éjszaka tudtam csak meg, hány csillag van. Tudod-e, hány csillag van? Össze tudnád-e őket számolni?

– Nem, bátyám. Hogy számolnám őket össze? Kitől tudtad meg a számukat?

– A Hold férjétől tudtam meg.

– Akkor az úgy is van. A Hold férjének tudnia kell, hiszen az az ő népe. Hány csillagot tudtál meg tőle?

– Hétezer-hetet.

– Aha, ott van a hét külön: az a Göncöl. Látni őket. De a Hold férje tévedett. Miért hétezer-hetet számol? Még hetet hozzá kell adni, hétezer-tizennégyet kell számolni.

– Hol látsz még hét csillagot?

– Ott ni. Számold csak. Ott van még hét csillagcsomó, a Fiastyúk.

– Valóban. Azt a hét csillagot nem számolta. Most mi hetet hozzáteszünk és lesz hétezer-tizennégy.

– Amikor a Hold férjéhez mész, mondd meg neki, hogy Földlánya fia adott neki még hét embert, ismeri-e őket?

– No – mondja Dia –, most elválnak útjaink. Te is hazamész, én is hazamegyek.

– Jól van. Mindent megtudakolsz a világon, azt is megtudtad, hány csillag van az égen. Csak egyet nem kérdeztél meg. Nem kérte meg a Hold férjétől, és ő neked semmit nem szólt erről. Vagy talán megmondta? Milyen magasan van az ég ettől a helytől, ahol most állunk? Ezt is megkérdezted a Hold férjétől?

– Nem, erről semmit sem tudok, nem is kérdeztem őt. Hát milyen magasan van?

– No, mit gondolsz, milyen magasan van? Én megmondom neked. Hozz nekem hét sast. Ha idehozol hét sast, az egyik úgy repül fel, hogy még látni lehet. A másik sas föléje repül, ugyanolyan magasra. Aztán felrepül a harmadik is a második fölé. Ha mind a hét sas fölszáll így egymás fölé, hogy mindegyik látja a másikat, így meg lehet tudni, milyen magasan van az ég. Minek erről hosszasan beszélni, az ég hétsasnyi magasságban van. Így mondd meg a Hold férjének.

– Jól van, megmondom neki. Magam is kipróbálom, és megmondom a Hold férjének is. Hogy tudtad meg ezt? Hiszen te a földön jársz. Én az égen járok, mégsem tudtam ezt. Itt az ideje, hogy menjünk. Ezt megtudtam, át is adom neki. Te is menj haza, én is végképp hazamegyek. Te most itt maradsz a földön. Az egész földön emberek fognak járni, és mind neked fognak engedelmeskedni. Te leszel az igazi emberek istene. Te sem fogsz a földön járni. Valahova elrejtőzöl. A te anyókad soha nem fog meghalni, és örökösen ilyen anyóka marad, mert mindennek, ami a földön él, mindennek ő az anyja. *Szülőanyának* nevezik őt, mintha minden ember tőle születne. De most már menjél. Fogd két rénemet. Ezeket fogsz járni, ahová kell. Felemelkedhetsz velük az égre is. Ne, vedd a szánt

Dia elővette a szánból a síléceket, és azt mondta:

– Én most felemelkedek az égbe, az egész világ látni fog, és azt mondja: látni az utat, Dia útját (ez a Tejút).

(Most, amikor fényes éjszaka van, látni az útját, a mi nyelvünkön Dia útja, a jurákok meg Jompa sínyomának nevezik.)

– No, minden jót! – mondta végül Dia.

Egyik lábával elrúgta magát, aztán a másikkal is, és elsiklott. Csak őt lehetett látni. A fiú felült a szánra, elhajtott a sátra felé. Odaért a sátorhoz. A réneket hozzákötötte a szánhoz, és bement a sátorba. Elengedje ezt a két rént, vagy ne?

Azt mondja az anyóka:

– Együnk.

Felfüggesztette az üstöt, és nekiláttak megenni az utolsó nyúldarabokat. Azt mondta az anyóka:

– Hallgass ide, fiam. Mégiscsak az én fiam vagy, bár Földlány fia vagy. Most elválunk. Te a világban fogsz járkálni, én meg elrejtőzöm a föld alá. Ha feleséget veszel magadnak, és ő másállapotos lesz, és ha fiad vagy lányod születik, tudd, hogy én küldöm. Itt a kis késem, itt a kis fejszém, amivel fát vágok. Amikor megszületik a fiú, azt, amiye lesz neki, ezzel a kis késsel én fogom faragni. Itt a fejszém. Amikor megszületik a kislány, testén először nem lesz hasadék. Aztán vágni kell rajta. Ezzel a kis fejszével hasítok neki. Én vagyok az egész föld, az emberek, az egész világ szülőanyja. Az én nevem Szülőanya lesz, mert tőlem ered minden ember. Most, fiam, add az ajkad, hadd csókoljalak meg.

A fiú talpra ugrott, az anyóka meg tovább beszélt:

– Be vannak fogva rénjeid. Ahova akarsz, oda mész. Én itt maradok, de többé engem nem fogsz látni.

A fiú odament, megcsókolta anyját, és kilépett a sátorból. Amint kinyitotta az ajtót, körülnézett. Az anyja már sehol, elrejtőzött. A fiú betette az ajtót, betámasztotta egy bottal.

– Tessék, anyám, ez a te sátrad. Hiszen te ott ülsz a sátorban.

A fiú a réneken elhajtott abba az erdőbe, ahol lőtte a nyulat és a héját.

Minek a szót fecsérelni? A fiú a mocsár felé vette útját. Odaért a mocsárhoz, és újra látja, hogy odébb, a halmon két árnyék ül.

– A rének sebesen vágattak, éppen előttük álltam meg. Megint beszélgetnek, nevetgélnek. Csak azt látom, ajkuk mozog. Én meg ülök a szánon. Azt sem tudom, látnak-e vagy sem.

A fiú csendesen leugrott a szánról, és a karjára csavart gyeplővel odament az anyjához, Földlányához, és megragadta a karját. Apja, Égfia felugrott volna, a fiú azonban a másik kezével elkapta a ruhája szélét.

A fiú megvetette lábát. Rángatózik a szán, ráncigálják a rének, talán megijedtek, a két ember meg a karjából igyekszik elmenekülni. Így huzakodnak egy ideig.

– Hű! – mondja Égfia. – A Földanya fiának de nagy az ereje.

– Ez nem a Földanya fia, ez a mi fiunk – mondta Földlány. – Akkor történt, amikor mi itt játszadoztunk. Itt a halom, jeles halom. Aztán, hogy játszadoztunk, született ez a fiú. Fűvel beborítottam, Földanya meg rátalált és felnevelte. Ez a mi fiunk. Most mitévők legyünk?

Azt válaszolta neki Égfia:

– Mit csináljunk vele? Kettőnk között fog élni. Mint eddig is, a földön fog járni. Ha akar, felemelkedik az égre, mert rénjei az én népemtől valók. Ezek Dia rénjei. A föld alá meg így se, úgy se megy. Éljen itt, a földön. A föld minden népe téged fog tisztelni. (Ugyanúgy beszél, ahogy korábban az anyóka beszélt.) Én látni foglak téged, elmagyarázok neked egyet s mást, anyád is fog neked segíteni, csak erről a halomról eressz el bennünket. De te itt meg fogsz találni minket.

El is engedte őket a fiú. Égfia az égbe emelkedett, Földlány a föld alá ereszkedett. A fiú a szánon ül és gondolkodik.

Felállt, felemelte a rénbőrt, elővette a sulykot. Előhúzta kését, és faragni kezdte a sulykot. Egy emberformát kezdett faragni belőle. Megcsinálta a kezét, lábát, és fejet is faragott neki. Szemet, száját, orrot csinált. Ott hagyta a halmon, erősen betűzte a földbe, arccal dél felé fordította.

– A jövőben, ha erre jár egy ember, vegyen téged magához. Te leszel a Raha (bálvány), rólam meg azt fogják mondani: Nga (isten). Nem az elérhetetlen isten, hanem valahol a közelben levő isten, a mi istenünk, így fogják mondani. Ha fentről meglátok egy embert, és azt mondom: „Fulladjon vízbe, vagy betegségben haljon meg, vagy késsel öljék meg”, úgy fog történni. Én adom az embereknek a betegséget meg a halált. Azt fogják mondani: „Micsoda betegséget bocsátott rám!”

A bálványt a halomra tűzte és felemelkedett.

– Nem megyek nagyon magasra – mondja –, mindig látni fognak engem, nem emelkedem az égig. Örökre itt fogok élni.

Azóta a neve Embernevelő isten.

(Diát is a Földanya nevelte. Apja vagy a Hold férje volt, vagy az isten, nem tudni. A Hold férje egy sámán, aki felszállt a holdba.)

DIA

Van egy folyó, úgy hívják, hogy Pjaszina folyó, nagy, széles folyó. Ennek a folyónál a bal partján van egy sátor. Ebben a sátorban három ember lakik – két Dia és egy öregember, azt hiszem, a nagybácsijuk.

A folyó jobb partján is van egy sátor, nagy sátor. Abban lakik *Szihio*. Van neki felesége, van neki lánya is. Szihiónak rénjei is vannak.

Diáéknak nincsenek rénjei, csupán egy kis csónakjuk van. Egyszer az idősebbik Dia azt mondja:

– Elmegyek vendégségbe a Szihio-sátorba, aztán majd valahogy becsapom őt.

El is ment vendégségbe Szihióhoz. Azt mondja neki Szihio:

– Mi járatban vagy? Mi kell neked?

Dia ezt feleli neki:

– Ez a mondandóm – akarod-e úgy vagy sem –: evezünk csónakkal lefelé a folyón. Versenyezni fogunk, kié úszik gyorsabban. Ha magam mögött hagylak, nekem adod a lányodat. Ha te előzöl meg engem, neked adom a bácsikámat. Szükséged lehet rá, hord vizet, tűzifát.

Szihio azt mondja:

– Miért is ne? Jól van, versenyezni fogunk, ki milyen gyorsan evez.

Aztán Szihio megkérdi:

– Mikor mérjük össze erőnket?

Azt feleli neki Dia:

– Holnap eljövök hozzád.

Ezek után Dia hazamegy, és azt mondja:

– No, öcsém, hallgass ide. Holnap Szihióval versenyezni fogunk. Rejts el engem holnap reggel a homok alá, a folyón húsz-harminc kilométerrel lejjebb, te magad meg elmész Szihióval versenyezni. Azt mondod neki, ahogy elindultok: nem a csónakot nézzük, csak a folyót nézzük. Ahogy beleültök a csónakba, én előfutok, és kiabálni fogok: már el is hagytalak. Így próbáljuk őt rászédni, talán sikerül.

Így hát kora reggel az ifjabbik Dia a folyó alsó folyásánál a homokba rejtette bátyját. Beásta őt, aztán elment Szihióhoz, és azt

mondja neki:

– No, Szihio, versenyzünk-e? Hol a csónakod?

Szihio azt mondja:

– Na, gyerünk, versenyezzünk.

Szihio fogja a csónakját. Rézcsónakja van, hatalmas. Rézből van az evezője is. Diának kicsi csónakja van, evezője vastag fűszál. Most Dia így szól:

– Nem fogunk semerre sem nézni. Becsukjuk a szemünket, csak lefelé fogunk nézni.

Beszálltak a csónakba. Azt mondja Dia:

– No, induljunk.

Szihio, szegény, erősen evez lefelé. Ahogy elkezdett evezni, az ifjabbik Dia átfordult csónakjával, és a víz alatt elment. Ekkor az idősebbik Dia előugrott a gödörből, és így kiabál:

– No, Szihio, már el is hagytalak. Nem tudsz te a csónakkal bánni.

Szihio előrenézett: ott evez Dia előtte. Megszólalt Szihio:

– Hé, Dia, nem érdemes versenyezni. Már messzire elhagytál.

Azt mondja neki Dia:

– Add nekem a lányodat. Ha nem adod, úgyis megöllek, erősebb vagyok nálad.

Azt mondja erre Szihio:

– Oda kell adnom, ha már egyszer megígértem. Oda kell adnom.

Így szólt Dia:

– Ezentúl én fogok a szánkaravánnal járni, s a te sátradbán fogok lakni. Együtt fogunk élni.

Dia már Szihio sátrában lakik. Elvette feleségül Szihio lányát, s egész nap csak alszik. Egyszer Dia így szólt:

– Ismersz-e erős embereket? Lehet, hogy hallottál ilyen emberekről, vagy láttad is talán őket.

Azt feleli neki Szihio:

– Nem, semmiféle erős embert nem láttam. Én csak három embert ismerek, de nekik aztán nagy erejük van. Ez három fivér, három *szomatu*. A legkisebbik hét szánkaraván távolságra lakik innen, a középső sátra még távolabb áll, a legidősebbé meg annál is messzebb van.

Azt mondja neki Dia:

– Én most azt gondoltam, elmegyek ezekhez a réngazdákhöz feleségemmel vendégségbe.

Szihio azt mondja neki:

– Hé, Dia, nagy ostobaságot cselekszel. Vissza onnan nem térsz, biztosan megölnék téged.

Dia így szólt:

– Valahogy mégis el kell mennem.

Azt mondja erre Szihio:

– A te dolgod. Ha menni akarsz, hát eriggy.

No, Dia könnyű sátrat készített magának, és egy szánkaravánnal elhajtott a feleségével. Indulás előtt még így szólt:

– Hé, Szihio! Hát íjad nincs? Add csak ide az íjodat. Idehozom a fejüket.

Szihio előszedi az íját. Íja közönséges deszkából van, közepén egy lyukkal. Az íj két végén két-két szem, mintha valódi szemek volnának. A nyílvevők súlyosak, egyenként tizenhat pudot nyomnak – Diának nagy baj ez. Szihio még ezt is mondja:

– Ezeket a vesszőket a lyukon át kell elengedni. Itt van egy húszpudos kalapács. Ezzel ütsz egyet, a vesszők meg maguktól elszállnak. Ha ezt a vesszőt ellövöd, az magától visszatér hozzád.

No, Dia megmarkolja az íjat, de még a földről sem tudja felemelni. Odamegy a szánjához, és azt mondja:

– Hé, Szihio! Ottfelejtettem az íjat. Hozd csak ide!

Szihio kilépett a sátorból, fél kézzel felemelte az íjat, és odavitte. Arra gondol Dia: „Nagy baj, Szihio erős. Fél kézzel felemeli az íjat.”

Szihio a szánra hajította az íjat, és kezdte megrakni a szánokat. Hét szánkaravánt elkészített, a hetedik után abbahagyta. Azt kérdi Dia felesége:

– Milyen messze is lakik tőlünk az a legkisebbik réntenyésztő szomatu?

Azt mondja Dia:

– Nincs messzire. Földje széle egészen közel van hozzánk.

Azt mondja akkor Dia a feleségének:

– Van neki lánya?

– Van – feleli a felesége.

– Te menj el hozzá – mondja neki Dia. – Mondd meg neki, adja nekem a lányát. Talán odaadja váltságdíj nélkül. Ha nem akarja adni, mondd meg neki: „Nekem olyan erős emberem van, mint az isten, s holnap téged meg fog ölni.” A rénes szomatu is jöjjön hozzám. Ő fog majd vizet meg fát hordani.

Dia felesége el is ment. Meg is találta ennek a rénes szomatunak a sátrát. Így szólt hozzá a legkisebbik rénes szomatu:

– Mi járatban van erre Szihio lánya?

Ő azt feleli:

– A férjem küldött. Olyan erős, mint az isten. Azt mondta: a rénes szomatu adja hozzám a lányát, ő maga is jöjjön el, fát vágni, vizet hordani. A férjem azt mondta: ha kedves az élete, egyezzen bele.

A rénes szomatu gondolkozni kezdett, jól meghányta-vetette a dolgot:

– Jól van, odaadom a lányom. Sajnálom a fejemet, odaadom a lányom, ha már egyszer ilyen erős ember.

Így hát a rénes szomatu reggel felkelt, összeállította a szánkaravánt, és pásztoraival – három-négy embere volt – elhajtott Dia sátrához. A lányát is Diának adta, Diának így két felesége lett.

Dia nagy főnök lett. Amikor odakinn jár, vörös posztót terítenek eléje, mögötte meg felgöngyölitik.

Ez a rénes szomatu jár mindig vadrénre vadászni, Dia meg azalatt csak ül a szánján.

A rénes szomatu pásztorai odakinn játszanak, járkálnak. Azt mondja az egyikük:

– Óvatosan játsszál, a főnökhöz ne éj. Még megöl bennünket, ha hozzáérsz.

Azt mondja a másik:

– Miféle főnök ez? Ez csak Dia. Hogy ölné meg bennünket? Ha Dia erős is, a középső szomatunak is nagy ereje van. Ha a középső szomatut megöli is, a legidősebbiket biztosan nem öli meg.

Azt mondja erre az egyikük:

– Ostobaságokat fecsegsz. Halkabban beszélj, lehet, hogy valamilyen isten, és még meghallja.

Este Dia bement a sátorba. Hazatért a szomatu, és Dia elment hozzá vendégségbe. Azt mondja Dia:

– Hé, szomatu! Van-e testvéred?

Azt feleli neki a szomatu:

– Nincs énnekem senkim, magam vagyok.

De Dia csak mondja a magáét.

– No, szomatu, minek titkolod a rokonságodat. Éjjel egyik fülem, egyik szemem nem alszik, mindent hall, mindent lát. Még ha távol vagy is, még ha halkán suttogsz is, mindent meghallok. Tudom, hogy van neked két bátyád. Holnap elmész a kisebbik bátyádhoz. Jöjjön el hozzám, adja hozzám a lányát – váltságdíj nélkül, ő maga meg hordja nekem a fát, a vizet.

A szomatu elment a bátyjához. Estére ért oda hozzá.

Így szól hozzá a bátyja:

– Minek jöttél? Azelőtt nem jártál erre.

A réntenyésztő szomatu ezt mondja neki:

– Van nálunk egy ember, olyan erős, mint az isten. Az az ember küldött engem ide. Az az ember azt mondta: add neki a lányodat, magad meg állj be közénk, és dolgozz, vágd a fát, hordd a vizet. Ha nem így teszel, holnap eljön érted, és megöl téged.

Ez a rénes szomatu is gondolkodni kezd.

– Minek pusztulnék el, neki adom inkább a lányomat, én magam meg beállok hozzá, így életben maradok.

A legkisebbik szomatu visszament.

Így szólt hozzá Dia:

– No, beleegyezett-e vagy sem?

Azt mondja a rénes szomatu:

– Beleegyezett.

Másnapra megjött a középső rénes, hozzájuk társult: Diának most már három felesége lett. Dia már a húst sem fogja meg a maga kezével: villával etetik; estére kövér, meddő réntehenet vágnak le neki. Diának csak ennyit kell mondania:

– Éhes vagyok, vágjatok le egy kövér rént.

A középső meg a legkisebb szomatu kiszolgálják, egyikük fát vág, másikuk vizet hord. Dia egyszer megkérdezte a legkisebb szomatutól:

– Van még bátyátok?

Azt feleli neki a szomatu:

– Több bátyánk nincs. Volt egy, de az régen meghalt.

Dia azt mondja neki:

– Nem igaz, hazudsz, lenni kell még egy bátyátnak. Holnap menj el hozzá. Álljon be hozzám, ha meg lánya van, adja nekem ingyen.

Erre így szólt a szomatu:

– Nem fog ebbe beleegyezni. Csak hiába mennék el hozzá.

De Dia csak hajtogatja:

– Menj csak el hozzá, eriggy csak. Jöjjön el hozzám, és hozza el a lányát is. Ha nem mész, megöllek.

Ezek után a szomatu útnak indult. Estére meg is látta idősebbik bátyja sátrát. A sátorból tűz tört fel, égig érő tűzoszlop. Ahogy ezt a tüzet meglátta, a legkisebbik szomatu így szólt:

– No, bátyám! Nem rossz szándékkal jöttem.

Belépett a sátorba. Ott ül a bátyja; van neki felesége, lánya is. Bátyja feje ősz, fehér. Megszólal a legidősebb szomatu:

– Minek jöttél ide? Mi kell neked?

Azt mondja neki a legkisebb szomatu:

– Van nálunk egy erős ember, olyan, mint az isten, ő küldött engem hozzád, ezt mondta: álljon be hozzám az idősebbik bátyád, adja nekem a lányát, ő maga meg dolgozzon nekem, vágjon fát, hordjon vizet.

Elnevette magát a legidősebb szomatu:

– Nem állok be én őhozá, de a lányom sem adom. Én magam elmegyek, megnézem, erős-e vagy se. Egyelőre nem adom a lányom. Ha megöl engem, vigye ingyen a lányomat. Menj csak haza, holnap majd eljövök, megnézem, miféle ez a ti erős emberetek.

A legkisebb szomatu haza is ment. Dia átment hozzá a sátorba, hogy megtudja, beáll-e hozzá az a gazdag szomatu vagy nem.

– No, eljön a bátyád?

– Nem, nem jön el. Ő maga ugyan eljön holnap, hogy megnézze, milyen erős vagy. A lányát nem adja, azt mondja: ha megöl engem, akkor elviszi ingyen.

Kora reggel megérkezik a legidősebb rénes gazda. Bemegy a legidősebb szomatu Dia sátrába, hogy megnézze, miféle erős ember van itt. Azt mondja a legidősebb rénes gazda:

– Miféle ember vagy te? Minek jöttél? Miért hívtál ide engem?

Azt mondja neki Dia:

– Mit kérdezel engem? Miért nem hoztad el a lányodat? Azon nyomban megöllek.

Azt mondja erre a legidősebbik rénes:

– Gyere, ölj meg. Meglátjuk, ki kit győz le, nyilazni fogunk egymásra.

Kimentek a sátorból. Dia leült a szánra az íj mellé. Azt mondja a legidősebb rénes:

– Hé, lőj te először.

Dia kiabálni kezd:

– Hé, feleség, hova lettél? Lőjél te, én nem bírom a kezemben tartani az íjat.

Odamegy a felesége, Szihio lánya. Fel akarja emelni a kalapácsot, de nem bírja felemelni, a nyílvesszőt fel akarja rakni, de nem elég az ereje.

– No, eriggy innen – mondja Dia. – Hol a csudában vagy te, legkisebbik szomatu. Lőjél!

A legkisebbik réntenyésztő fel akarta rakni a nyílvesszőt – nehéz, felemelné a kalapácsot – nehéz.

– No, emeljétek ketten.

Ketten próbálják felemelni, nem bírják.

– Menjetez innen. Mondtam én, hogy gyöngék vagytok.

Azt mondja a legidősebbik rénes:

– Hé, emeld meg magad.

Így szól Dia:

– Felemelem én, különbeket is emelgettem már. No, lőj te először. Aztán majd én próbállak meg téged.

Azt mondja erre a legidősebbik rénes gazda:

– Jól van, akkor én megpróbállak téged.

Kilőtt egy nyílvesszőt. Ahogy lőtt, hóvihar kerekedett.

Várja, hogy a hóvihar elálljon. El is állt. Dia sehol, valahová eltűnt. Azt mondja a legidősebb rénes szomatu:

– Való igaz, isten! Valahova elrejtőzött.

Az ég felé kiált:

– Ne haragudj! Tréfából lőttem. Neked adom a lányom.

Aztán elkezdett a hóban ásni. Talált egy kezet, lábat, fejet, megleli a másik kezet. Nevetni kezd a rénes:

– Én meg még azt hittem, hogy isten! Hát ilyen a ti erős emberetek.

No, mindenki hazatért. Szihio lánya is hazament. Ezzel vége is a Diáról szóló mesének.

AZ EMBERISÉG EREDETE

Valahol áll egy sátor. A sátorban két ember él. Egyiknek is van felesége, másiknak is van felesége. Az egyiknek nincs fia, a másiknak van fia. Ez a két ember – két testvér. A fiatalabbiknak nincs fia. Ennek a két embernek egy az apja, egy az anyja. Nem jurákok. Mindketten sámánok: egyszer az egyik sámánol, másszor a másik sámánol. Mindkét sámán sok-sok vadrént ejt el.

Történt egyszer, hogy mindketten vadrán-vadászatra indultak, s csak a két asszony maradt otthon. Dél tájban így szólt az idősebbik asszony:

– Elmegyek fűzfagallyakat keresni, te maradj itt a gyerekekkel.

El is ment az idősebbik asszony fűzfagallyakat keresni, a fiatalabbik meg vigyáz a gyerekekre. Már járni is tud a gyermek. Dél táj a gyerek elaludt. A fűzfagally-kereső még mindig nem tért vissza. Gyalogosan ment el. Estére kelvén besötétedett, semmit sem látni. A fiatalabbik asszony tesz-vesz az üres sátorban. A bejárat felé fordul:

– Valaki jön. Biztosan a fűzfagallyakat kereső asszony jött meg.

Az ajtón benyúlt egy kéz. Megrémült az asszony, a túlsó szegletbe húzódott. A kéz azonban nagyon hosszú. Elért a túlsó szegletig, és elhúzta az asszonyt. Milyen az ábrázatja, nem látni. Kivonszolta az asszonyt a sátorból, egyik kezével eltakarta arcát, és elvitte. Nem tudni, ember-e vagy sem, nem lehetett látni.

Megjött a másik asszony a gallyakkal. Gyermeké alszik. A sátorban már sötét van. Így szól az asszony:

– Hol lehet a sógornóm?

– Nem tudom, anyám, én aludtam.

Hát hova mehetett? Sehol nem leli. Itt várja a munka, ő maga meg sehol. Este megjött a két férfi. Megjött az idősebbik, és kérdi:

– Hol van az öcsém felesége?

– Én fűzfagallyakért mentem. Csak a gyerek maradt itt. Ő meg nem tudja, sógornóm hová lett. Amikor hazaérkeztem, csak a pusztasátrat találtam.

Megjött a másik fivér, a fiatalabbik:

– Hol a feleségem?

– Az én feleségem nem tudja, hova lett, mert gallyakért ment.

Keresik, egyre keresik a sötétben. Hol lennének nyomára? Nyomát nem találták, lefeküdtek aludni. Reggel felkeltek. Azt mondja az idősebbik fivér:

– Na, mit találtál?

– Semmit sem láttam álmomban, bár kerestem őt az eszemmel. Kerestem az utat, de nem akadtam az útra. Nem tudom, ki vitte el az asszonyt.

Azt mondja neki a bátyja:

– Igaz. Azért nem találsz az útját, mert ő a feleséged. Keresed, de nem találsz. Éjszaka mintha elmentem volna, és láttam volna: délben a feleségem fűzfagallyakért ment. Aztán, amikor sötétedni kezdett, jött egy ember. Csak egy ember, láthatatlan ember. Csak a karját nyújtotta ki, karjával megragadta őt. Aztán, hogy az asszonyt megragadta, egész éjjel ennek az embernek a sarkában voltam. Olyan vidéket találtam, ahol semmit nem látni. Ezen a földön sűrű, nagyon sűrű erdőre akadtam, ahogy az úton mentem. Segítő szellemem először így szólt hozzám: „Mit keresel errefelé?”

Azt feleltem neki: „Valaki elragadta az öcsém feleségét, annak a nyomát jöttem keresni.” Erre azt mondja a szellem: „Te rátaláltál erre az erdőre. De tudod-e, miféle erdő ez?” Mondtam neki: „Nem tudom.” Az út mintha ebbe az erdőbe vezetett volna, és ott vége is szakadt. Azt mondja a szellem: „Ha elég erős vagy, ebben az erdőben megleled öcséd feleségét. Ha kevés az erőd, az az ember újra eljön, s ha gyöngye vagy, végez veled, és az asszonyt örökre elviszi.”

Azt mondja az öccse:

– Így van! Én meg semmit nem láttam. Mitévők leszünk?

Azt feleli erre a bátyja:

– Ezt fogjuk tenni. Elővesszük a sámánöltözéket, de nem fogunk sámánolni, hanem csak felöltjük, és mind a ketten egész nap a túlsó szegletben fogunk ülni.

Azt mondja a feleségének:

– Vidd el nagy szánon a gyereket, menjetek jó messzire. Három napig aludjatok a pusztai földön. Készíts húst, vidd el magaddal. Csak mi ketten maradunk itt a sátorban. A negyedik nap reggelén visszajössz. Meglátod, életben maradtunk-e, vagy meghaltunk. Ma este a láthatatlan újra el fog jönni.

Az asszony húst főzött az üstben, aztán a férje befogott két rénbikát, és elküldte az asszonyt gyerekestül az egyszerű földre. Az asszony elmentével egész nap várnak a sámánöltözékükben. Mindketten vasba öltöztek, agancsuk van, akár a réneknek.

Besötétedett. Már nem lehetett látni az embereket és a földet. Azt mondja akkor az idősebbik:

– No, megjött. Menjünk ki.

Mint a rének, négykézláb kimásztak a sátorból, és a sátor előtt elnyúlnak, mint a rének. Üres a sátor. A sötétben egy ember jött. Így szól:

– Aha! A két sámán felöltötte ruháját. Ha most jönnék, most nem vinném el a fiatalabbik asszonyt. Sámánoljanak bár egy életen át, Nga akkor sem mondana nekik semmit, ha nem volna az idősebbik sámán. Bármily erős is az ördög, mindig kisebb, a sámán a hatalmasabb.

A sámánok észrevették az embert, és négykézláb odakúsztak hozzá. Az az ember teljesen fekete, testét szőr borítja. Mint rénbika rontott a két sámánra. A két sámán fején agancs, az emberén nincs. Összeöklelőztek, az az ember a sámánokat a sátor bejáratához lapítja. De ők, utolsó erejüke összeszedve, visszalökték oda, ahol először meglátták. Kerek három napig küzdöttek így. Harmadnap estére az az ember egyszeriben végzett velük, vasruhástul lenyelte őket, és elment a maga útján.

A negyedik nap hajnalán visszatért az asszony. A sátor előtt a föld föl van túrva, egy talpalatnyi ép föld nincs. Úgy szét van taposva a föld, mint ahol vadrének öklelőznek. Az asszony meggyújtotta a tüzet. A gyerek odakint játszik a sátor előtt. Semmit sem talált, csak apja öccsének kisujját. Azt mondja az anya a gyerekeknek:

– Mivel játszol? Mit találtál?

A gyerek nem mondta meg az anyjának. A csizmájába rejtette el a kisujját.

Bár még nincs magához való esze, a fiú azt mondja az anyjának:

– Anyám, holnap összeállítjuk a szánsorokat. Nem maradhatunk ezen a földön.

Azt mondja neki az anyja:

– Fiam, hová mennénk az ősi földről? Régtől fogva itt áll a sátor.

Reggel felkeltek. Megint azt mondja a fiú az anyjának:

– Anyám, készítsük össze a szánsorokat. Tereld össze a réneket.

– Hová mennénk az ősi földről? Régtől fogva ugyanott áll a sátor.

De a gyerek egész nap hajtogatja:

– Tereld össze a réneket, hogy befoghassunk.

Az anyja meg egyre-másra azt feleli:

– Hová mennénk az ősi földről?

A negyedik nap reggelén a fiú így szólt:

– Anyám, állítsuk össze a szánsorokat. Eljön az ördög, megesz engem, mi hasznunk lesz abból?

Azt mondja az anyja:

– Ha elmegyünk is, úgyis felfal az úton.

Azt mondja a gyerek:

– Azért akarok más vidékre menni, mert nem akarok ott élni, ahol apám elpusztult. Nem rossz a szívednek, anyám, reggel és este a feltúrt földet nézni? Az én szívemnek ez nagyon rossz.

Egész este így beszél, reggel is ezt hajtogatja, de az anyja csak nem akar elmenni. Az ötödik nap reggelén így szól a fiú:

– Anyám, mennünk kell, fogd be a réneket.

Erre végre azt mondja az asszony:

– No, jól van. Folyvást csak azt hajtogatod, hogy menni kell, egyre ugyanazt mondod. Hát akitor elmegyünk.

Reggel az asszony befogta a réneket, és útnak indultak. Egész nap úton voltak. Azt mondja este az asszony a fiának:

– Itt maradok.

– Ne maradj itt, anyám. Ne számold az éjeket, öt napig kell vándorolni, öt szánkaraványi távolságra kell eljutnunk.

Hajlott az asszony a fia szavára. El is hajtott öt szánkaraván távolságra. Ott az asszony sátrat vert, és az üstben húst főzött. Az asszony úgy kimerült, hogy alig kapott be egy falat húst, máris hasra vágódott, elaludt. A fiú betakarta anyját, a tűzre vizet öntött. Fogott egy botocskát, és útnak eredt a sötétben. Talált egy hatalmas fát.

Fent, sátornyi magasságban, nyolc ágra ágazik, nyolc vastag ágra. Látszatra közönséges fa.

A fiú a bejáratot keresi, keresi körös-körül. A fa tövében leül, nézi a fát, és azt mondja:

– Nyolcfejű fa, nyolc vég ördöge; nyolc földre megy a nyolc vég, ha megtalálnám a bejáratot. Lesznek-e emberek az egyszerű földön vagy sem, nem tudom, de hadd leljem meg a bejáratot. Ha két apám elpusztult, és én utánuk megyek, és az egyszerű földön meghalok, akkor egy ember sem marad a földön. A nyolc vég a föld nyolc irányába megy, és nyolc sátánná válik.

Ez a fa vörösfenyő, fekete, kemény törzsű. A fa sátorra hasonlít. A fiú a bejáratot keresi, kapirgálja a fa kérgét. Fent ehhez a fához volt kötözve egy gyerekkel az elrabolt asszony. Azt mondja a fiú:

– Uba! Hogy kerültél ide?

Az asszony azt feleli:

– Jaj! Fiam! Honnan jöttél? Ne beszélj. Szabadíts ki engem. Le ne ess. Látod azt a hasadékot a földön? Ha abba beleesel, elveszel.

A fiú fölmászott a fára, lefejtette a gyereket az asszonyról. A földön nagy hasadék, de semmit nem látni, olyan sötét van. Azt mondja az asszony:

– Ne beszélj, hallgass. Hol a szállásod? Menjünk oda. Aztán majd beszélünk.

Bementek a sátorba. Az anya még nem kelt fel, alszik. Még nem is hajnalodott, amikor megjöttek. Azt mondja a fiú:

– Uba! Ne keltsd fel anyámat! Hadd aludjék. Te is aludj. Én most elmegyek. Amikor reggel felkelsz, megjövök.

Akkor az ajtónál beengedte az asszonyt, ő maga meg újból elment. Megint a felé a fa felé vette útját. Volt nála egy széndarab. Nem tudom, régóta hordja-e magánál, vagy csak most vette magához. Kezét dörzsölte a szénnel, aztán kezét a szája elé tette, s a fa csúcsa felé fújta. A fának mind a nyolc vége lángra lobbant.

A fiú csak ül és néz. A fa ágai mind elégték. Végül a tűz a sátorhoz hasonlatos törzsig ért. A fa kérge olyan, mint a sátorborító rénbőr. A fa kérge is elégett, leégett az egész sátor. A sátorból semmi sem maradt, mind elégett. Aztán a föld kezdett égni körös-körül. A fiú így szólt:

– Tűz, állj meg. Lehet, hogy a földön emberek fognak élni, az embereknek rénjeik lesznek, mit fognak azok enni? Lehet, hogy az emberek a földből nyerik az élelmet. Lehet, hogy apa nélkül maradt gyermekek élnek, mit fognak ők enni? Kiszáradnak a tavak. Szűnj meg.

A tűz a fiú szavára kialudt.

A fiú bement a sátorba. Amikor odaért a sátorhoz, az anyja már felkelt. Azt mondja az anya:

– Jaj! Honnan került ide a sógornóm?

Azt mondja neki a fiú:

– Nem tudom. Mikor te aludtál, én is aludtam.

Akkor az anya a sógornőhöz fordult:

– Hogy kerültél ide? Ki adott vissza téged?

– Magam sem tudom, hogy kerültem vissza.

Az anya éppen szóra nyitotta a száját, de hanyatt vágódott és meghalt. A fiú így szól néniéhez:

– Szépen temesd el őt, jó ruhát csinálj neki. Nem teszem anyámat a föld alá, egyelőre a szánon hagyom.

Azt mondja az asszony:

– Most itt hagyjuk anyádat. Lehet, hogy valamikor emberek jönnek erre, de te ne mondd nekik, hogy te hoztál engem ide, ne mondd, hogy anyád meghalt. Bárkivel találkozunk is, ne mondd, hogy gyermekkel találtál engem a fánál, és ide hoztál engem. Erről senkinek ne beszélj.

Az uba betakarta a szánon az anyát. Ott is hagyták. Bár a gyerek maga még kicsiny, úgy beszél, mint egy felnőtt. A múlt esztendőben még nem beszélt, olyannak is látszik.

Azt mondja a fiú:

– Uba, minek őrizzük itt anyát? Menjünk el innen.

Egyre őrzi a nagybácsi kisujját. Elmentek. Elhajtottak néhány szánkaraván távolságra. Megszólal a fiú:

– Uba! Mit gondolsz, közönséges ember vagy?

Az asszony így felel neki:

– Igen, úgy érzem, mintha egyszerű ember lennék.

– Nem, uba. Nem vagy közönséges ember. Amikor meglátjuk az újhódat, neked lányod születik.

Az asszony a hasára néz.

– Valóban, miért növekedett meg a hasam? Férfi nem talált rám. Vajon igazat beszél ez a fiú?

Elmúlt a hónap. Már az újhold is látszik – lányt szült az asszony. Ha semmilyen férfi nem talált rá, akkor hogy szült? Amikor a feketeség lekopott a kislányról, és megfehéredett, így szólt a fiú:

– Uba! Apám öccse hív téged. Folyton-folyvást hív téged. Te most meghalsz. Van már utódod. Én meg anyám-apám utódja vagyok. Így hát, uba, most még három napig életben maradsz, de a harmadik nap estéjén meghalsz. Hallgass ide, vidd magaddal szavamat. Azért méssz el, mert az a férfi, aki téged először elvitt, szintén ott van, te ehhez az emberhez méssz. Ettől a férfitől találtad a gyermeket. Az az ember pedig a hetedik földnél is távolabbra ment. A hetedik földnél is távolabb van két apám feje. Őket nem egyhamar tudja megölni. Amikor a most már egyszerű földön sok nép lesz, akkor megöli őket, de addig egyszer sem jön. Én most itt maradok, hogy a föld ne maradjon üresen. A húgom nő, én meg férfi vagyok. Ezt mondd meg apámnak: „A föld most már nem lesz pusztta, mert két ember benépesíti a földet.”

Három nap múlva az asszony meg is halt. Őt sem temették a földbe, hanem szánra rakták, mint az anyát is.

Most, hogy anyja meghalt, a fiú vigyáz a kislányra. Az napról napra nőtt.

A gyerekek szánkaravánnal vándorolnak. Elmúlt két-három év, a lány nagyra nőtt. Egyszer azt mondja neki a fiú:

– Állandóan vándorlunk, de senki útjára nem akadunk Semmit sem látunk. Nem tudom, találunk-e embereket vagy sem.

A lány így válaszol neki:

– Sok embert nem fogunk találni. Csak kettőt találunk: egy férfit meg egy asszonyt. A férfinak apja-anyja éhen halt, a nőnek meg hálóvetés közben apja-anyja vízbe vezett. Ezekkel az emberekkel fogunk találkozni.

Tovább vándoroltak. Rátaláltak egy földkunyhóra, amit domboldalba vájtak. Felül füstnyílás van. Egy másik nyílás a bejárat.

Két ember él itt, egy férfi meg egy asszony. Látszólag ugyanolyanok, mint mi – férfi és nő. Okosan beszélnek:

– Társaink jöttek. Csatlakozzunk hozzájuk.

Annak a fiúnak, akinek az apját az ördög elvitte, *Morrede-nüo* lett a neve. A földkunyhóban lakó férfi így szólt:

– Csatlakozzunk Morrede-nüóhoz.

Morrede-nüo azt mondta:

– Csatlakozzunk *Dja-encsio-nüó*hoz.

Így annak is lett neve. A lányok is kaptak nevet. Az egyiknek *Dja-encsio-kati*, a másiknak, aki Morrede-nüóval jött, *Tazej-ne* lett a neve. *Dja-ennecse* volt az apa, annak a fiúnak pedig, aki a földkunyhóban élt, *Dja-oddo*.

Morrede és Dja-encsio-nüo, azaz Dja-oddo társultak. Dja-encsio-nüo, azaz Dja-oddo feleségül vette *Morrede-katit*, azaz Tarej-nét. Morrede-nüo feleségül vette Dja-encsio-katit, vagyis *Dja-katit*. Így élnek.

Akkor a földön még nem voltak emberek. A földön lakók mind ettől a négy embertől származnak. Itt a vége.

Az ördög neve Szihio volt. Ő a Nga. Réges-régen még látszott, hogy az istenek itt járnak-kelnek, de most már nem járnak a földön.

KOLJO FEJEDELEM

Porcsigara környékén él egy jurák fejedelem. Ennek a jurák fejedelemnek van egy segítőtársa is – a katona. Együtt laknak, a fejedelem és a segítőtársa. Hívja egyszer a fejedelem a segítőjét:

– No, mit szólsz ehhez? Valahol a Jenyiszej túlsó partján vannak az *avamok* (nganaszanok). Vannak lányaik, nagyon szép lányaik vannak: mellük – vas, lábuk a térdig – vas. Menyasszonyi díj nélkül meg kéne őket szerezni.

Azt mondja a segítőtársa:

– Ha egyszer ezt mondd, miért is ne mennénk? Összegyűjtünk ötszáz embert. Hogyan szerezzük meg a lányokat? Harcolni fogunk. A férfiakat megöljük, a némbereket meg összeszedjük. Gyerünk!

El is ment a fejedelem segítőtársa, hogy összegyűjtse seregét. Két-három napig gyűjtötte népét, összeszedett öt-hatszáz embert, el is hajtottak, könnyű sátrakat vittek magukkal. Vagy száz sátrat visznek magukkal. Magukkal vitték asszonyaikat is, hogy azok verjék fel a sátrakat.

– Küldenünk kell az *avamok*hoz egy bölcs öreget, hogy amazok is felkészülhessenek.

Bölcs futárt küldtek, maga a katona ment el. Elérkezett a Jenyiszej avamlakta partjára. Dugyinka és Norilszk akkor még nem állt. Réneken érkezett Pjaszinába, éppen ott vannak az *avamok*. Egy csomó sátrat talált, hét sátrat talált.

Ezek között volt Koljo fejedelem sátra is. Ehhez a fejedelemhez ment a küldött.

– A mi fejedelmünk azért küldött hozzád, hogy felkészülhessetek a háborúra.

Ez márciusban volt.

– A következő év novemberében, azután hogy a Jenyiszej októberben beáll, itt leszünk.

Így szól erre Koljo fejedelem:

– Hát ez meg micsoda? Váltásgdíj nélkül akarjátok elvinni lányainkat? Fizetség nélkül el nem viszitek őket. Amelyikünk erősebb lesz, az viheti el. Ha ti lesztek erősebbek, a tiétek, ha mi leszünk az erősebbek, a mienk.

Ezután a jurák katona el is ment.

– Jól van, készülődjünk – mondta Koljo fejedelem.

Koljo híresztelte a nép között az eseményt. Bejelentette mindenkinek: az avamoknak, a *dolgánoknak*, tunguzoknak, összesen öt fejedelemnek, meg még egynek, a *Baj* fejedelemnek, összesen hat fejedelemnek adta hírül, összegyűltek fejedelmek, megvitatják a dolgot.

– Gyerünk, szedjük össze embereinket, gyűjtsük össze népeinket.

Azt kérdi a többi fejedelem:

– Mikor gyűjtsük össze?

– Gyűjtsük egész nyáron, az ősz beálltáig. Decemberre legyen mindenki felkészülve.

Jól van. Beköszöntött az ősz. Az egész nép összegyűlt – avamok, karaszinok, *hantajok*, tunguzok meg a dolgánok. Lehet, hogy ezer ember, több, mint ezer ember gyűlt össze. A legfőbb köztük Koljo fejedelem.

Dugyinka fölött van a Tuotuote-tó, Potapovval szemben a Jenyiszej jobb partján. Ott van a Tuoruote hegygerinc. Koljo fejedelem ott gyűjtötte össze népét, több mint száz sátrat, talán kétszázat is. A Jenyiszej már régen beállt. Koljo számba szedte embereit. A sátrakat sorba állíttatta, úgy állnak a hegygerinc innenső oldalán, mint a házak. Azt mondja Koljo:

– A sátrak köré kerítést kell csinálni, nehogy nyílazás közben az asszonyokra és a gyermekekre csapjanak a nyílvesszők.

No, meg is csinálták a kerítést. Hordták a fát, rakták a kerítést. Koljo figyelőt is építtetett, hozzá egy létrát, állandóan ott ült. Koljo fejedelem azt mondja népének:

– Készítsetek íjakat és nyílvesszőket!

Rengeteget készítettek, felkészültek a nyílcsatára. Aztán Koljo összehívta a fejedelmeket, és azt mondta nekik:

– Kit küldjünk el? Kell küldenünk egy embert az ellenséges seregek elé. Lehet, hogy most jönnek. Kit küldjünk? Vitéz férfit kell küldenünk, hogy odaérjen, nehogy megöljék még félúton.

Azok meg azt mondják:

– Nekünk nincs ilyen emberünk. Vannak fiaink, de azok nem állanának ott helyt.

Azt mondja erre Koljo fejedelem:

– Majd elmegy az én fiam.

Szép szál fia volt. Így szól hozzá Koljo:

– Elmész?

– Elmegyek, csak adjatok nekem jó réneket.

Azt mondja Koljo:

– Honnan vegyünk réneket? Olyanok kellenek, amelyeket egy rén sem ér utol.

Azt mondják a fejedelmek:

– Rénjeink vannak, de ilyenek nekünk nincsenek.

Erre Koljo így szól:

– Van nekünk egy kis réntehenünk. Vannak jó rénjeink.

Elfogták a réntehenet, megmérték. Farkától mérve két öl^{2} hosszú, nem számítva a nyakát. Mellső lába csupán negyed öl, hasa a földön vonszolódik.

– Egyet hogy fogjak be?

Azt feleli Koljo:

– Hogy fognál be egyet? A tehénnek van egy másodfű borja. Majd azzal fog párban járni. A tehén elfér a másodfű borjú hasa alatt.

Közönséges szán ilyen réneket nem bír el. No, előkerültek a mesteremberek. Fatönkből faragták a szánt, egy fél erdőt kivágtak. Felvágták a fát, csinálták a szánt.

– Közönséges rén ezt nem húzza el – mondja Koljo. – No, most indulj. Dugyinkával szemben, a túlsó parton van a Buhucsa gerinc. Azzal szemben van a Csipcsakov-fok. Magas domb, felmégy rá – messzire látsz onnan. Menj oda és nézz körül. Nézz a Buhucsa csúcsára. Ha bárki jön is, arra a gerincre felmászik.

A fiú befogta a másodfű rént meg az anyját, felült a szánra, és elhajtott. Koljo apó azt mondta, hogy a Csipcsakov-fokig rénen három nap az út, ezzel a réntehénnel fél nap alatt odaérni. Elment a fiú. Csak a gyepelővel tartja a borjút. Megy a tajgában, nehéz a járás, a rövid lábak nem érik a földet. A másodfű rén meg csak úgy vágat. Délre odaértek a Csipcsakov-fokhoz. A parthoz közel, a jégen megállítja a szánt. Pipára gyújt, a Buhucsa gerincre néz. Kétszer megtömte pipáját, harmadszorra kezdi tömni – mi az, a gerincen olvadni kezd a hó? Az egész gerinc elsötétedett, havat nem látni. Negyedszer is megtömte a pipáját, látja, a fekete föld egészen a

Jenyiszejig elnyúlik. Úgy látszik, egy sereg – a patak mentén jutottak el a Jenyiszejig. Hét sziget van ott. Erre tartanak, egyenesen feléjük jönnek. Nem messze tőle megállnak a Jenyiszej en, a gerincről meg még mindig ereszkednek lefelé. A fejedelmük elkiáltja magát:

– Hé, fiúk! Amott a hegy alatt, a Csipcsakov-foknál áll egy ember. Kerítsétek be, meg kell ölni, el ne eresszétek!

Elindultak, hogy körülvegyék. Némelyek befognak öt-hat fehér, tarka, fekete rénbikát. Előhúzzák íjukat, előveszik a nyílvesszőket, látszik, hogy rá akarnak löni. Kezdték körülfogni. Már éppen össze akarták zárni a kört, amikor a másodfű rén megrántotta a szánt, és útnak eredt. Ezek meg lőttek utána, de a fiú olyan vitéz volt, hogy menet közben ugrott keresztül a szánon. Csak annyit láttak, hogy felért a gerincre.

A gerincen túl megáll, hallgatózik. A fejedelem kiáltozik:

– Hé, fiúk! Miért engedtétek el? A hegygerincről sok sátrat látni. Minden sátor kiállíthat öt embert is. Lehet, hogy még nála is vitézebb legényeket. Jobb lesz, ha visszafordulunk, máskülönben a fűbe harapunk. Azt híresztelik, hogy a tunguzok, avamok vitéz emberek.

De a legények kiáltoznak:

– Nem fordulunk vissza! Menjünk tovább! Hajtsuk meg a nyomát!

Koljo fia hazafelé indult. Amikor megérkezett, éppen lefekvéshez készülődtek. Egy nap alatt megjárta az utat. Lefeküdt. Reggel kérdi tőle az apja:

– No, mit láttál?

– Láttam őket a Buhucsán. Körül akartak venni, de nem tudtak.

– Jó, hogy nem tudtak elkapni. De ha egyszer már a Csipcsakov-fokon vannak, akkor három nap múlva ideérnek. Háromnapnyi járásra van az a föld. No, hogy bírja a másodfű rén az anyjával?

– Elviseli. Hébe-hóba elmarad ugyan, de azért bírja.

– Kelj fel – mondja Koljo. – Enned kell, aztán meg kell magyarázni a népnek, hogy fel tudjanak készülni. Holnaputánra ideérnek, őrséget kell állítani.

Másnapra megjöttek. A tó fölött hegygerinc meredezett. Az egész meredélyt ellepték a sátrak meg a rének. A szamojédok elhajtották valahova rénjeiket. Amíg a sátrakat verték, három ember

jött látogatóba Koljóhoz. Maga a fejedelem jött, magával hozta két segítőtársát. Koljo öreggel szemben leültek, azon az oldalon, ahol a fiú is ült. Azt mondja Koljo fejedelem:

– Anyó, főzz húst. Meg kell vendégnünk a jövevényeket.

Az anyó főzött egy fazékra való húst. Nekiláttak az evésnek. Amíg esznek, a fejedelem így beszél:

– No, Koljo. Mondd az időt. Mi jöttünk hozzátok, hozzátok igazodunk. Mikor fogunk játszani? Holnap vagy holnapután fognak a fiúk játszani? Egy napot pihenni kell, mégiscsak távolra jöttünk, messze a mi földünk.

Azt mondja neki Koljo:

– Én nem szólok semmit, a ti dolgotok. Ma játszunk, vagy holnap reggel, egyre megy. Ha ti magatoktól jöttetek, nem hagylak pihenni bennetek. Ha holnap reggel akartok, gyertek holnap reggel. Nálam minden készen áll.

– No, jól van – mondják –, ha minden készen áll, úgy holnap elkezdjük.

Befejezván az evés-ivást, a három jurák hazament. Reggel felkeltek. A jurákok felemelték a fekete zászlót, Koljo a saját oldalán a vörös zászlót.

Látják, a jurákok a tóhoz ereszkednek, az egész tavat ellepik az emberek. Koljo fejedelem is a tóhoz engedte egész népét. Így szól a fiához:

– No, öltözködj, menj a nép előtt.

A fiú felöltözött. Abban az időben vasruhát viseltek. Magára vette és a nép élére állt. Koljo látja, hogy a jurákok oldalán a jurák fejedelem is a saját fiát küldi előre. Éppen egymással szembe igyekeznek.

A jurák legény kezdi, lő. Koljo látja: az ő fia is lő. Az első két nyílvevő a jurák legény lőtte, Koljo fia csak egyet lőtt, a jurák meg már a harmadikat lőtte ki.

Látja ám Koljo:

– Felkiáltott a fiam, hanyatt esett, el is pusztult.

A jurák fiú csak lő és lő. Látja Koljo, népe folyvást fogy. Egy embertől esnek el. A jurákok oldalán kevesen maradnak fekvé, Koljo oldalán sokan elesnek. Koljo gondolkozni kezdett, felkelt ülőhelyéről, és bement a sátorba.

Volt neki egy szolgája. Mindennap vágja a fát, hordja a fát. Soványka ember, csak az a munkája, hogy fát meg jeget hordjon a sátorba. *Szeszaku* (Kérgecske) a neve. *Muggadi*-nemzetségbe való. Onnan a neve, hogy mindennap fát aprít, a ruhája egészen elfásult, átítatódott gyantával. Azt mondja Koljo ennek a Szeszakunak:

– Hé, Szeszaku! Készülődnöd kéne, öltözködnöd kéne. Gazdádat megölték. Ha gazdád helyébe lépsz, az egész jurák népet elpusztítod, a mieink is megmaradnak, te is elevenen visszatérsz, váltságdíj nélkül neked adom a lányom meg még a fele vagyonomat is, rénekct is adok, helyettesítsd hát gazdádat!

Akkor Szeszaku felöltözött, valahonnan vasat kerített, felvette. Nem akar menni, sír. Íjat adnak neki, nyílveszőket. Aztán Szeszaku szakadatlanul lödöz összevissza. Ahogy ellő egy vesszőt, két, három, négy ember esik el. Egy álló napig lödöz ez a Szeszaku.

Másnap reggel Koljo látja ám, a jurákok oldalán nép egyáltalán nem maradt. Csak tíz-húsz férfi maradt életben. Szeszaku elkezdte löni ezeket is. Úti, vágja őket, a jurákok sátrai felé nyomakodik előre. A jurákok fejedelme újra felemelte fekete zászlaját, kétszer is megemelte, és így kiáltott:

– Hagyd abba, kérlek! Hagyd abba. Valahogy le kell csillapítani, máskülönben mindenkit megöl, az asszonyokat meg a gyermekeket sem kíméli.

Koljo megint lemászott a létrán, és bement a sátorba.

– Lányom, készülődj! Menj el a tóhoz, és csillapítsd le valahogy ezt az embert. Hiszen már a saját népének esett neki!

Koljo kézen fogta lányát, elvezette a tóhoz. No! Koljo lánya oly ékesen öltözött fel, hogy öröm ránézni: nyakán-fején körös-körül vasdíszek. Odaértek a tóhoz, Koljo egyenesen Szeszakuhoz vezeti a lányát. Szeszaku éppen megfordult, hogy saját népének essen, Koljo meg a lánya éppen szembekerült vele.

– Kérlek, hagyd abba. Vedd a lányomat feleségül – mondta Koljo, és elkapta Szeszaku íját. Szeszaku megállt. Nagy nehezen abbahagyta. A felesége karon ragadta, és a sátorba vezette, nem léptek ki onnan sokáig. Koljo pedig embereivel maradt. Számolni kezdte népét: csak kétszáz embere maradt, a java elesett.

A jurák fejedelem viszont így kiabált:

– Nekem csak tizenöt emberem maradt.

Koljo öreg így szólt:

– No, legények, menjetek vissza a sátorba.

A tó partjától visszamentek sátraikba. Beállt az éj, aludni tértek. Reggel a nép kezdte összegyűjteni a halottakat. Mindenkit összeszedtek, temetni kezdtek.

A jurákok a szánokra rakták halottjaikat, akár a tűzifát. Amikor megrakták a szánokat, a jurák fejedelem odament a szamojédokhoz. Mindkét segítőtjét megölték. Azt mondja a jurák:

– Először mi asszonyokat akartunk szerezni. Erőnk kevésnek bizonyult. Most üres kézzel megyünk el.

Azt mondja neki Koljo:

– Semmi nem kell tőletek. Megölt embereidet vidd el saját földedre. Ne hagyd itt őket ezen a földön.

Így szól a jurák:

– Kössünk békét. Emiatt jöttem magam ide. Hány emberedet öltük meg, mit kívánsz értük?

Koljo így felel neki:

– Semmit nem kérek tőletek.

Azt mondja a jurák:

– Én most elmegyek a földemre. A következő évben talán újra eljövök, de nem fogunk harcolni, békésen fogunk élni.

Miközben beszélgetnek, odakinn valaki kiabál. Egy ember fut oldalról, fekete bőrből készült zsákot cipel. Hol ledobja, hol felemeli, mögötte meg két ember hajt réneken teljes erővel. Az az ember, amelyik fut, keresztüldobta a zsákot a kerítésen. Egy ember észrevette, s Koljo sátrába hajította a zsákot. Koljo belenézett a zsákba – egy élő kisfiú volt benne. Az a futó ember a sátor bejáratához érkezett. Koljo így szól hozzá:

– Ó! Hisz ez az én öcsém! Honnan kerültél ide, mi történt?

– Mi történt? Két ember tört be sátramba, megölték a családomat, engem meg ez a két jurák hajszol.

A két jurák is betoppant a sátorba, leültek a másik oldalon. Koljo öccse megszólalt:

– Ti kergettetek engem! Téged felismerlek: amikor kergettetek engem, láttam, hiányzik egy fogad.

– Igen, az én vagyok.

– Akkor ez a kisfiú akadályozott engem. De most megöllek téged!

Koljo öccse átugrott a tűzön. Koljo öreg elkapta a ruhája szegélyét, és azt mondta neki:

– No, most már ne öld meg. Megbékéltünk. Ne öld meg, hadd menjen.

Csak nagy nehezen hajlott a szóra az öccse. A jurákok szedelőzködtek. Azt mondják:

– Hát búcsúzzunk. Soha nem fogunk háborúskodni, békében fogunk élni. Ti ne gyertek hozzánk, mi sem jövünk hozzátok. Békében fogunk élni.

Reggel a jurákok lebontották sátraikat, elindultak hazafelé. Halottjaikat szánokon vitték magukkal, vitték őket saját földjükre.

Koljo fejedelem a Tuoruote hegygerincen temette el halottjait, és így szólt fejedelemtársaihoz:

– Menjetek földetekre, és éljete békében. Senki nem fog bántani minket.

Azt a kétszáz embert, akik életben maradtak, szétosztotta a fejedelmek között, senkinek sem jutott több se, kevesebb se, mint a másoknak. Az avamokhoz dolgánok kerültek, az avamok meg a dolgánokhoz – neki mind egyre megy. A nganaszanok a muggadikhoz kerültek – mindezt Koljo osztotta el így.

A jurákok földjükre vándoroltak, és ott, ahol a Buhucsa gerinc magasodik, eltemették halottjaikat.

MORREDE FIA

Az Agapa folyón túl van a Norilszk kő, a mi nyelvünkön Baro. Az Agapa mögött van a Joma hegygerinc is. Azon áll Morrede, és nézi a másik gerincet. Látja, hogy a másik gerinc magasabb, mint amelyiken sátra áll. Látja, messzire esik a másik gerinc. Félrehajtja a sátorlapot, kinéz. Csak két rénje van, meg egy másodfű betöretlen rénje. Csak vadászni tud járni. Sok rént elejtett már, mert a sok koponya csaknem a füstnyílásig magasodik. Eltakarja az egész sátrat, csak a bejárata látszik. Van a vadásznak felesége is, *Nguzundej*, s Nguzundejnek két fia. Az egyik fiú, a kisebbik, épp csak járni tud a sátorban a földön. Mán nem szopik, maga eszik. A másik fiú már nagyobbacska. Az elülső sarokban ül, a padló szélén. Ha beáll az éj, ahol ül, ott is alszik el. Még fekhelye sincs. Télen csaknem megfagy. Megmozdulna, de odafagyott a jéghez.

– Semmim sincs, se ruhám, se fekhelyem. Csak a fogam vacog éjszakánként.

Egyszer, mikor az apja felkelt, az anya nekifogott a főzésnek. Megfőzte az ételt, azután odahúzta az üstöt, ahol a férjével ült, és a húst egy tátra rakta. Hárman esznek, a kicsi fiú, az asszony meg a férje. Nézi a másik fiú:

– Se anyám nem ad ennem, sem apám nem ad ennem.

Az apa csak hallgat és eszik. Jól belaktak. Ahogy befejezik az evést, megszólal az anya:

– A másíknak is kellene adni egy falat húst.

Azt mondja erre a férje:

– Minek adnánk neki? Minek etessük? Mi hasznunk van belőle? Hadd vesszen éhen. Lába sincs neki.

A fiú a lábára tekintett, való igaz – nincs lába. Eddig ezt nem is tudta. Csak a térdét látja, tovább nincs lába.

– Hát ez meg mi? Így születtem, vagy levágták?

Csak nehezen tud beszélni. Majd éhen veszik. Az egész gyerek csupa bőr és csont. Az anyja nem adott neki enni. Így múlt el a nap. Aludni tértek.

– Apám, anyám, öcsém lefeküdtek, én meg örökösen itt ülök. Egész éjszaka vacognak a fogaim.

Egy helyben ül. Elszunnyad egy kicsit, újból felemeli a fejét. Reggel főztek, de megint nem adtak neki enni. Azt mondja az anya:

– Kell neki adni egy falást.

De az apja azt feleli:

– Nem, dehogy kell. Pusztuljon csak el. Lába nincs, csak elenné előlünk az ételt.

A fiú nagy, okos, kár volna, ha elveszne. Az apja csizmát húzott, elment vadrénre vadászni. Ahogy az apa elment, azt mondja az anyja:

– Fiam, szegény fiam! Én etetnélek téged, de apád megölne engem, nem mondja azt, hogy adjak neked. Miért nem akar téged etetni? Miért tesz így veled? Hiába nincs lábad, mégiscsak élő ember vagy. Főzök neked egy kis húst, legalább egyszer egyél.

Az anya felfüggesztette az üstöt, húst főzött benne. Finom húst kanyarított fiának. A fiú megette. Amikor megette, így szólt:

– Anyám, hallgass rám. Az apám vadászember. Vadrén lába ina van-e itthon?

– Van hát.

– Ha van, és te élni akarsz, csinálj abból háromfonatú kötelet. Csináld meg még ma.

– Minek az? – kérdi az anyja.

– Minek, minek, az az én dolgom. Ha nem akarod, ne csináld, a te dolgod. Csak apámnak ne szólj.

Jól van, az anya egész nap ezt csinálta. Megcsinált mindent. Megjött az apa. Hozott húst, eszi is a dagadót. Eszébe se jut, hogy a fiának is adna. Az anya semmit sem szól. Ettek, aludni tértek. A fiú egész nap éhesen ült, fogai vacognak. Erősen fagy odakint, tél van.

Reggel felkeltek. Az apa újból vadászni ment.

– Anyám, tudod-e, mit? Úgy látom, apám gyalog ment el. A két rénbika itt maradt. Fogd be a két rénbikát, és menj el fáért. Rakd meg jól a szánt. Aztán rakd a fát halomba a sátor másik végében. Mindet rakd oda. Az egész szán fát vágd fel, és rakd halomba a hasábokat.

Azt mondja neki az anyja:

– Minek neked ez a fa? Valamiben töröd a fejed. Minek neked ez a fa?

– Hogy minek, az az én dolgom. Ha akarsz, vágj, ha nem, a te dolgod.

Az anya mégiscsak elment. Egy egész szánra való fát vágott. Nagy nehezen hazavonszolta. Felvágta, felaprította, összerakta a sátor másik oldalán, elzárta. Alig értek el tőle.

A fiú folyvást egy helyben ül. Nem megy ki a sátorból.

– Fiam, megint főzök neked húst.

Húst főzött, dagadót. Odaadta a fiúnak.

A fiú enni kezdett. Éppen befejezte, az üstöt a helyére tették, jön is az apja. Azt mondja az anya:

– Vadrént lőtt, a hátán cipeli.

Meg is érkezett az apa. Akárcsak tegnap, enni kezdték a vadrén friss húsát. Senki nem mondja a nagyobbik fiúnak, hogy egyen.

Ettek, lefeküdtek. Egész éjjel vacog a fiú foga, fázik, mint a kutya. Valahogy csak kihúzta reggelig. Enni kezdtek, aztán az apja – nem nagyon öreg ember, inkább középkorú – újra vadászni ment.

– No, anyám, amíg apám távol van, azt a kötelet, amit te fontál, kötözd az oszlopokhoz. A régi köteleket hajítsd el, s erősítsd meg az oszlopokat ezzel a fonattal.

Az anya ráhurkolta az oszlopokra a fonatot, erősen megkötözte őket. Aztán így szólt a fiú:

– A fát, amit fölaprítottál, rakd egy kupacba a bejárattól a tűzhelyig. Rakd halomba.

Az anyja föl kupacolta a fát.

– Így? – kérdi.

– Igen, így. Anyám, amíg apám nincs itthon, csinálj nekem létrát, hogy föl tudjak mászni a farakásra. Úgy csináld a létrát, hogy összeraksz két hosszú botot, s kötözz közéjük fokokat.

– Minek neked a létra? Ki fog rajta felmászni? Mire készülsz?

– Ha akarod, csináld, ha nem akarod, ne csináld. Senki ne másszon fel.

Az anya csak megcsinálta a létrát.

– Anyám! Ezt a létrát rejtse el valahová, nehogy apám meglássa. Apám vadász, rénre vadászik, halra vadászik. Hogyan fogja a halat?

– Apád a jég alól hálóval fogja a halat. A közelben van egy tó. Abban fogja.

– No, jól van, ha hálóval, hát hálóval. De mivel vág léket a jégbe?

Azt mondja az anyja:

– Jégcsákánnyal.

– Mit nevezel te jégcsákánynak?

– A jégcsákány egy szerszám. Fele köszörült végű vasból készült, másik fele fából.

– Mutasd meg nekem, anyám.

– Minek neked a jégcsákány? Mit forgatsz a fejedben?

– Ha nem akarsz megmutatni, nem kell. Ha akarsz, mutasd meg, míg apám nincs itthon.

Az anya elment.

– Hol találom meg a jégcsákányt? Valahol odakint van elrejtve.

Mégiscsak behozta a jégcsákányt.

– Add csak ide, hadd nézzem meg.

A fiú kézbe vette, próbálgatta a szerszám hegyét a tenyerén. Beleszúrta a kezébe, eleredt a vére. Meg sem mukkant, csak ennyit mondott:

– Szóval ilyen. Hát ez valóban hegyes. Dugd csak el, anyám, nehogy apám észrevegye.

Az anya, bár csodálkozott és haragudott a fia bogarai miatt, mégis elrejtette a csákányt a hó alá vagy a sátorfedő alá.

– Min töröd a fejed? A létrát a farakásra tetted, a jégcsákányt próbálgattad. Meg akarsz ölni apádat?

– Hagyd abba a locsogást. Hol hallottál olyant, hogy a fiú megölte apját?

Megjött az apa. Megint elejtett egy vadrént.

– Apám megint eszik. Esznek, nekem meg egy falatot sem adnak. De nem akarom azt mondani: „Adjatok nekem is enni.”

A fiú nagyon megharagudott az apjára.

– Ha az én apám így cselekszik, mit fognak velem mások művelni? Ez nem is az édesapám!

Lefeküdtek. Reggel felkeltek, ételt főztek, de még csak eszükbe sem jutott, hogy adjanak a fiúnak. Amikor teleették magukat, a kisfiú fogott egy húsdarabot, odanyújtotta az apja előtt a bátyjának:

– Tessék, bátyám, itt ez a hús, egyél!

Ahogy kinyújtotta a karját, az apja rácsapott. A húsdarab elszállt a kezéből. Az anyja sírva fakadt:

– Minek ütöd ezt a fiút? Azért, mert húst adott a bátyjának? Tudod, hogy a te fiad. Éhes.

Az apa sír, de azt mondja:

– Hallgass, asszony! Pusztuljon el a fiad. Vesszen éhen.

Feltette sapkáját, és azt mondta:

– Most nem egyhamar jövök vissza. A közelben, ami vadrén volt, mind elejtettem. Most elhajtok a réneken, magammal viszem másodfű rénemet is. Csak két-három nap múlva térek vissza.

Fölállt és elment. Ahogy a férje elment, az asszony húst vett elő, és megfőzte nagyobbik fiának. A fiú már szépen erősödött. Napjában legalább egyszer eszik.

Ahogy a fiú befejezte az evést, így szólt:

– No, anyám. Nem akarsz-e újra valamit csinálni? Van-e lapátod, amivel a havat lapátolod a sátor körül?

– Van egy falapátom – feleli az anyja.

– Fogd azt a lapátot. Takarítsd el innen a tüzet, másik helyen rakd meg, a helyén pedig ásd fel a havat. Itt nagyon vastag a hó. Áss le a földig, és áss alánk, de úgy, nehogy a hó beszakadjon. Most reggeltől egyszerre láss is neki a munkának.

– Minek kell kiásni a havat? Miben töröd a fejedet?

– Úgy tész, anyám, ahogy akarsz. Ha nem akarod, ne ásd fel, ha akarod, ásd fel. Ahogy jónak látod. Ha nem akarsz ásni, én nem pusztulok el, de te elpusztulsz.

– Mi jár az eszedben? Te megmaradsz, én meg elpusztulok? Neked nincs lábad, úgyis elpusztulsz. Én mégiscsak egészséges vagyok. El tudok menekülni, bármi történik is.

Az anya elkezdte lapátolni a havat, közben gondolkodik: „Miben töri a fejét? Kicsi még, de valamit kigondolt.”

Az anya egész nap ásta, lapátolta a havat, kiszórta a sátorból. Délre el is készült mindennel.

– No, fiam, befejeztem. Mit akarsz tenni?

– Anyám, főzz nekem valamit. Enni akarok. Lehet, hogy ma utoljára eszem veled. Lehet, hogy hamarosan már nem fogsz enni. Eljön a halál. Vagy ma este, vagy éjjel. Anyám – mondja a fiú –, ha ettünk, vidd le fekhelyed a gödörbe.

Az anya főzött, aztán mikor befejezték az evést, kezdte lehordani a gödörbe a cókókját. Mindent a helyére rakott, leültette kisebbik fiát. Fönn a sátorban csak a deszkák maradtak.

– No, anyám, vedd elő a létrát és a jégcsákányt. Rakd ide őket. A létrát támaszd a farakáshoz, a jégcsákányt meg csak tedd le.

Az anya mindent úgy tett, ahogy a fia mondta.

– A tűzhelyet rakd vissza, ahol volt, a gödör fölé, előtte meg hagyj egy kis nyílást. Ha lemész a gödörbe, ha akarsz, aludjál, ha akarsz, dolgozzál. Ha nyugalom lesz, dolgozz. Csak ne énekelj, ne csapj zajt. Dugd melledet öcsém szájába, hogy ne kiabáljon.

Az anya lement a gödörbe. A fiú négykézlábra állt, felmászott a létrán a farakásra, és leült. Háttal ült a bejáratnak, szemközt az elülső sarokkal. Kezében tartja a csákányt. Az anya készített neki fekhelyet. A botokat szétrakta maga alatt. Fentről látja az ajtó körül a havat. A lyukon keresztül leengedte a csákányt, mintha a mélységet akarná megmérni. Aztán fölhúzta, és egy fahasábnak támasztotta. Ül és vacognak a fogai a hidegtől.

Egész éjjel vacognak a fogai. Csak egy rongyos *parka* van rajta. Ül egész éjjel. Senki nem jön. Várt-e valakit? Már világosodni kezdett. Elmúlt a következő nap is, újra beállt az éj. Felkiáltott az anya:

– Fiam! Hol vagy?

– Hallgass, anyám, ha kedves az életed, hallgass. Hamarosan elveszítjük lelkünket. Hallgass.

Beállt az éj. A fiú előredőlt, elszunnyadt. Aztán hirtelen felriadt. Valamerről zaj hallatszik. Emberek jönnek, vagy mi. Közeledik a zaj. Éjfél lett. Emberek jönnek valamerről. Noszogatják rénjeiket:

– Hé, hó, gyí!

– Most jönnek. Egy hete várom őket Vége lesz apámnak. Lehet, hogy én is meghalok. De mégis, legalább jóllaktam.

Egyre közelebb és közelebb kerülnek. A fiú kinézeget a sátorborító résein. Holdvilágos éjszaka van. Minden jól látszik. Egy csapat ember jön, szánsorokkal. Rongyos emberek. Ki három, ki négy rént fogott be. A hegygerincen ereszkednek lefelé. Ahogy nézi őket a fiú, számol. Megolvasta, kétszáz ember jön, lehet, hogy valamivel kevesebb. Az első már a bejáratához ért, és azt mondta:

– Aha! Ez az a Morrede, aki annyi vadrént öl, hogy nem látni csontjaiktól a sátrát. Gyerünk, fiúk, vegyétek körbe a sátrát, legyen készenlétben az íjatok, nyilatok. Morrede nagyon ügyes ember. Senki a világon nem ejt el gyalogosan annyi vadrént, mint ő. El ne eresszétek.

A sátor körül recsegés-ropogás hallatszott. Az emberek kezdték körülvenni a sátrát. A fiú halkán odaszólt anyjának:

– Egy szót se szólj. Eljött hozzánk a halál, amelyről beszéltem.

Hallják, hogy odakinn az, aki az előbb is beszélt, azt mondja:

– Mélyen alszanak. Egyenként menjünk be az ajtón. Ha itthon van, akkor itthon lehet megfojtani vagy leszúrni, amíg alszik. Ha elengedjük, mindnyájan elpusztulunk.

A fiú két marokra fogta a jégcsákányt. Meggömyedve belépett egy ember a sátorba. A fiú a lapockájába vágta a jégcsákányt, és a férfi egyenesen a gödörbe zuhant. Jött a második, őt ugyanúgy ölte meg. Így egymás után végzett velük, egyet sem hagyott életben. Kiegyenesedett, kinyújtotta karjait.

– Milyen sokan jöttek, és mind itt maradt.

A gödör megtelt. Az emberek egymás hegyén-hátán fekszenek. Senki sem jött többé. A fiú kinézett a résen. Kinn csak a szánok állnak. Egyetlen ember sincs odakint. A fiú megint leült. Ül, várakozik. Kétfelől megint közeleg két ember. Azt mondják:

– Hol vannak az embereink? Talán mind bementek a sátorba?

Egymás után beléptek ők is a sátorba. Az elsőt a fiú megölte, a másodiknak a fejéről lesiklott a csákány. Kiugrott a sátorból, folyt a vére. Felpattant a szánjára és elrohant. Kiabál torkaszakadtából:

– Jaj, de fáj!

– Anyám, agyonnyomtak vagy élsz még?

– Élek.

– No, gyere elő. Készíts nekem ennivalót. Amíg apám meg nem jön, nem mozdulok el erről a helyről.

– Hát fiam! Kicsi vagy még, hogy tudtad mégis ezt kigondolni? Én csak ülök, az emberek meg egymás után hullanak elém. Ki mondta meg neked, hogy jönnek? Nem vagy te közönséges ember.

– Anyám, hallgass! Az eszemmel hallottam meg, hogy jönnek. De nem engedtem őket vissza. Csak egy szabadult vissza, hadd menjen. Hadd mondja el övéinek, mi történt.

Hogy főzzön az asszony? Csak fagyott húst hozott.

– Hogy főzzek? Mindenütt hullák hevernek, minden merő vér. Még lépni sem lehet. Te nem vagy közönséges ember. Azt hiszem, *amuki* vagy.

A fiú evett, és így szólt:

– No, anyám, menj. Kezdődik a harmadik éjszaka.

Hallja, este megjött Morrede. Kinézett a hasadékon. Morrede a szánon ül, magasan, magasan. Keresztbe-hosszába megrakta a szánt rénekkal. Rengeteget rakott rá. Az apa megállt, és az elülső sarok felé indult. A vadréneket leszórta a szánról, elengedte a három rénjét, és mondja magában: „Hát ez meg mi itt nálunk? Miféle szánok állnak itt? Miért nem hallatszik semmi zaj? Mi ez? A bejáratnál vér, egyenesen a sátorból folyt ki, a küszöbdeszkától folyik kifelé. Mi történt?”

Aztán így szól:

– Asszony, hol vagy? Hallasz engem, vagy megöltek?

A felesége hallgat. Morrede három ízben szólította, de ő csak hallgat.

– Hé, fiam, te lábatlan! Élsz-e még, vagy megöltek?

A fiú hallgat. Csak a csákányt veszi kézbe. Ötödször kiáltott Morrede:

– No, fiam, mondd meg, hol ülsz, hogy tudjam. Fiam, kímélj meg! Nem fogok többet kegyetlenkedni veled. Eleget túrtél tőlem. Ha akarsz, élj apa nélkül. Látlak, a farakáson ülsz. Többet nem gúnyollak. Mondd, hogy ott vagy. Várom rád. Ha meg akarsz ölni, mondd. Akkor nem jövök haza.

A fiú hátrafordult:

– Lépj be, apám. Nem öllek meg.

Az apa kinyitotta az ajtót. Valamire rálépett. Egy hulla feküdt ott. A fiúnak nem volt érkezése lecsapni a csákánynyal. Az apja megfordult. Az apa a helye felé tartott, és a csákány a jobb lábába, az ágyékába sújtott. Lerogyott a földre, mászni kezdett a deszkán.

– Nem halsz meg, apám. Csak ugyanúgy fogsz szenvedni, mint ahogy én szenvedtem. Meghalni nem halsz meg.

A fiú lemászott a földre, és leült arra a helyre, ahol ülni szokott. Az apa kiabál:

– Hol az anyád?

Az anya előjön. Előhordja a holmikát. A bejárat mellett egész halmot rakott a hullákból. Kérdi a fiú:

– Anyám, mindet kihordtad?

– Az összesei. Most viszem az utolsót.

– Hadd nézzem a ruháját. Ez nem a mi fajtánk öltözéke. Ezek tunguzok. Apám nem tudta, hogy jönni fognak, egész idő alatt kínozott engem. No, anyám, gyűjtsd meg a tüzet, főzz ételt. Most nem apám fog parancsolni neked, most én fogok parancsolni neked. Van két nagy üstöd. Az egyik üstben ételt főzzél, a másikban meg vizet forralj. Színültig töltsd meg az üstöt vízzel.

Az apa fekszik a helyén, ordít. A felesége bekötözte. Elállt a vére folyása. Az ágyékánál van átlukasztva a hasa.

– Én csak a példa kedvéért sebesítettelek meg, apám. Ha meg akartalak volna ölni, a derekadat vágtam volna ketté a csákánnyal.

Az üstben felforrt a víz.

– Anyám, add ide az üstöt. Lemosok magamról minden mocskot.

A nagy rézüst színültig van vízzel. A fiú fogja az üstöt. Nadrágja nem volt. Lemossa a fejét, a testét.

– Anyám, ne nézz rám. Apám, takard el magad.

Az anyja betakarta az apát, ő maga elfordult. A fiú belemászott az üstbe, majd kilépett a deszkára, és lábra állt. Amilyen láb csak kell, olyan lett neki.

– No, anyám, nézz rám. Adj nekem valamilyen öltözéket.

Az anya új parkát hozott neki, új csizmát. A fiú felvette, aztán leült. Anyja elkészítette a fekhelyet. A fiú az apa mellett két bőrt egymásra rakott, leült. Íme, két férfi ült egymás mellett. Az asszony csak álmélkodik:

– Ez meg mi? Előbb még kisfiú volt, most meg egyszeribe férfi lett belőle. És lába is van. Hova rejtette eddig a lábait?

– Anyám, adjál enni.

Az anya, mint korábban a férjének, a fekhelyre rakta a húst. A fiú odaszólt az öccsének:

– Na, öcsém, együnk együtt.

Nekiláttak. Az anya keltegetni kezdte a férjét:

– Hé, egyél.

Azt mondta neki a fia:

– Nem kell felkelteni. Hadd aludjék. Nem kell neki húst adni. Ha elmegyek valahova, etesd, ha akarod. Amikor itthon vagyok, ne etesd.

Elmúlt egy hónap. Az apának nem adnak enni, csak éhesen ül. Egyszer a fiú így szólt az anyjának:

– Szét kell szedni a sátrat. Talán a két bika el tudja húzni, mi magunk meg gyalog megyünk.

Az apa fekszik. Az anya lebontotta a sátrat, mindent a szánra rakott. Két szánjuk van. Az egyik elé a másodfű rént kötözte, a másikra rakta a sátrat. Erre a szánra, amelyiket a két rén vontatta, fektette a kisfiút és az apát. A nagyobbik fiú és az anya gyalog mentek. Dél felé tartottak, a mocsáron át.

– Anyám, micsoda hegy az ott?

– Ott laknak apámék, a Nguzunda-nemzetség.

– Menjünk egyenesen hozzájuk. Egyesüljünk velük. Ott fogunk élni.

Felmentek a hegyre. Hét sátrat találtak ott. Fölverték a nyolcadikat. Az anyának volt három bátyja és az apja. A fiúhoz eljött az anya apja, és azt mondja neki:

– Miért hagytátok el ősi földeteket? Miért fekszik a gazda?

Az anya elmesélte, hogy s mint volt. Gyötörték a fiút, és ez történt. Eveit tekintve nem nagy még, de vakmerő férfi. Azt mondta a fiú:

– Mától itt fogunk élni és vissza többé nem térünk. Morrede kezdett gyógyulni, később járni is tudott már.

De fiának engedelmeskedik: amit a fia mond, azt cselekszi. Ezt Jucsi apótól hallottam, aki anyám nővérének a férje.

SZÖLKUP MESÉK

A RAVASZ ITJE

Történt egyszer, hogy Itje az erdőbe ment, a nagyanyja meg otthon maradt. A folyó mentén el is indul Itje fölfelé. Látja, hogy récék úszkálnak a vízen. Nosza, fogja az íját, vesz egy nyilat, a húrra teszi, lő – nem talál. A récék elröppennek. Megint a nyilához kap, húzná is ki – de csak tartja valami. Itje felkiált:

– Ki a fene fogta meg a nyilam?

–... ta meg a nyilam?

Megint kiált:

– Hej, ördögfattyá, add vissza a nyilam!

–... ssza a nyilam!

Odasújt az öklével – valami elkapja az öklét.

– Engedd az öklöm!

–... edd az öklöm!

A másik öklével is odavág – az is ott marad.

– Hagyod az öklöm!

–... od az öklöm!

Odarúg – lába ott ragad.

– Engesd a lábam!

–... esd a lábam!

A fejével odabök, az is ott marad.

– Ne csavard a fejem!

–... várd a fejem!

Így fekszik ott jó ideig. Azán megjelenik a Szellem-öreg.

– Ejha! Milyen szerencsés fogás! A csapdában kismadár!

Szajkófiókot fogtam!

A Szellem-öreg a sátrába cipeli Itjét; s odaszól a lányaihoz:

– No, lányok, tegyétek az üstöt a tűzre!

Itje is megszólal erre:

– Ejnye-ejnye, apóka! Miket beszélsz? Csak nem gondolod, hogy ilyen kicsi üstben meg tudsz engem főzni? Hiszen csak a zsírom is kifolyik ebből!

– Tényleg, fiacskám, igazad vagyon – mondja a Szellem-öreg –, holnap el is megyek egy nagyobb üstért.

Úgy is lett, a Szellem-öreg másnap elment üst-szerezni. Itje meg ott maradt a két Szellem-lánnyal. Telik-múlik az idő. Itje egyszer csak megszólal:

– Tudjátok mit? Faragok nektek kiskanalat, hadd legyen mivel ennetek a zsírom.

A Szellem-lányok azt mondják:

– Jaj de jó, Itje, faragj csak!

Itje kapja a baltát, s két fának is nekiáll, hol ide csap, hol oda. Közben kiabál:

– Nicsak! micsoda jó kanalat csinálok nektek! Gyertek csak, nézzétek!

Ki is jön az öregebb Szellem-lány, Itje fejbe kólintja a balta fokával. Aztán a sátorba lép, ott a kisebbik lányt is leüti. Tűzre teszi az üstöt, benne a két Szellem-lánnyal. Sokáig főzögeti őket. Közben fogpeckeket is készít, leemeli az üstöt, feldarabolja a lányokat. A darabokat aztán peckekre tűzi, s odaállítgatja a Szellem-öreg útjába. Aztán visszamegy a sátorba, kapja a Szellem-öreg rénbőr csizmáját, levágja a csizmafejeket, a szárukat meg telemeríti hamuval. Kiugrik, az övében balta. Felmászik egy vörösfenyő tetejébe, s várakozik.

Kisvártatva jön is a Szellem-öreg. Fölkapja az első húsdarabot, rágni kezdi:

– Ejnye! Ez a saját húsom szaga!

Megint bekap egy darabot:

– Húha! Ez a saját húsom íze!

Az ajtóhoz ér, ráripakszik a lányokra:

– Mit idétlenkedtek? Vigyázzatok Itjével, nehogy a zsírja kicsurogjon!

Bemászik az öreg a sátorba. Hallja, hogy a lányai az ágyfüggöny mögött vihorásznak. Hát ez meg hogy lehet? Hisz Itje levágta a Szellem-lányok fejét, s a tűzön megfőzte őket! Hanem az ágyfüggöny mögé két szarkát eresztett.

Amint a Szellem-öreg fölemeli a függönyt, a két szarka elröpül. Odalép az üsthöz, fog egy kanalat, megmeríti, hát a lánya feje akad bele, az bizony, a fülönfüggős fejdarabja! A Szellem-öreg sírva fakad, felhány mindent a sátorban, még a porszemeket is megszámlolja – de sehol semmi. Hanyatt vágja magát, nézi a sátortetőt – sehol semmi. Hova tűnt Itje? Merre keresse? Hét fa tetejét sorba veszi – de biz' Itje nincsen sehol.

A sátor ajtajával szemben megpillant három vörösfenyőt. Hát a harmadiknak a tetején üdögél Itje. A Szellem-öreg dühbe gurul.

Kapja a fejszét, s nekiesik a fának. Vágja, vagdossa kegyetlenül. Egyszer csak jön egy medve.

– Apóka! Hadd csapkodok én is egy kicsit, add ide a fejszét!

A Szellem-öreg oda is adja. A medve csak egyet suhint, s elszalad vele. A Szellem-öreg utánveti magát – de biz’ annak húlt helye. A Szellem-öreg megint nekihazakodik egy másik fejszével. Most meg egy rozsomák jön.

– Apóka! Add ide a fejszét, hadd csapkodom én is a fát felesbe!

A Szellem-öreg ennek is odaadja. A rozsomák egyet suhint, s azzal elszalad fejszéstül. No, mihez kezd a Szellem-öreg fejsze nélkül? „Réges-régen, amikor egy várost faltam föl egészbe, lenyeltem egy szekercefejet is” – gondolja, s öklendezni kezd. Ki is hányja a szekercefejet, nyelet üt bele, s már vágja is a fát. Arra jön egy róka.

– Apóka! Add ide a szekercédet! Hadd vágom a fát én is egy kicsit!

A Szellem-öreg ennek is odaadja. A róka meg egyet csap, s megugrik vele. A Szellem-öreg rimánkodva fut utána:

– Fiacskám! Kisfiam! Add vissza a szekercédet!

De a rókának már húlt helye, s a Szellem-öreg szomorúan visszafordul, megint öklendezik.

Itje odaszól neki:

– Apóka! Ha most okádni kezdesz, megint elrontasz valamit! Inkább feküdj hanyatt, peckeld ki szemed, szád, az orrod meg a segged likát!

A Szellem-öreg így szól:

– Fiacskám, mondasz valamit!

Ki is peckel az annak rendje-módja szerint mindent. Itje meg lefelé ereszkedik. A Szellem-öreg megszólal:

– Fiacskám! Fatörmelék hullik a szemembe, vagy mi?

Itje azt mondja:

– Ugyan, apóka! Csak a fakéreg pereg, ahogy mászom.

Itje lejjebb csúszik egy kicsit, teleszórja az öreg pofáját hamuval. Az meg prüszköl s kapálózik. Itje a földre huppan, baltájával fejbe kólintja az öreget. Fel is darabolja szépen. Fát gyűjt, tüzet rak, s elégeti a Szellem-öreget. Nyalja-falja a tűz a Szellem-

öreget, hogy csak úgy röpködnek a szikrák. „Ha ez évben sok szúnyog lesz, azok biz’ az én szikráim!”

Azzal aztán Itje fogta magát, s hazament a nagyanyjához.

ITJE MEG PÜNEGUSZE

Itje a tó felső részére járt varsákat állítani. Öreganyja ugyanis nem engedte az alsó részre, mert arra – így mondta – kancsal pontyok meg kancsal kacsák voltak. Egy reggel Itje mégis lefelé indult. Mentében varsát állított fel, bele is akadt egy ponty. Nézi a szemét, hát az bizony egyenes. „Ó, öreganyám meg azt mondta, hogy kancsal, hát jól becsapott!”

Ott ülnek sorban a kacsák, nosza kilő egy nyilat, odaévez, megfogja a kacsát, nézi a szemét, hát az bizony egyenes, pedig az öreganyja azt mondta, hogy kancsal. „Egyszóval, becsapott engem!”

Sok ponty került a varsába, kijutni már nem tudtak, a halakat a csónakba önti, fogja a varsát s hazamegy. Megérkezik, az öregasszony már a parton áll, zsémbeskedik, de azt gondolja magában, hogy jól gondoskodott az élelmükről egy időre. De Itje így szól:

– A tó felső részén ritkulnak a pontyok.

Pihenés után, reggel megint viszi a varsát, felállítja a partnál, s nézi, hogy hajlong a nád. Úgy sejti, hogy a pontyok a sodrásos oldalon gyülekeznek, ezért odaévez, ahol igen hajlong a nád. Lefelé halad, a sodrás viszi őt. Ő meg hagyja, hadd vigye a sodrás őt s csónakját. Így szól:

– A víz magát hajtja – így folytatja –: lám, itt az élet, munka nélkül.

Csorog lefelé, egyszerre megszűnik az áramlás. Néz lefelé, néz felfelé, végül középre néz, meglát egy embert. Elkezd a csónakkal lassan odaévezni hozzá. Csendben halad, odaér: az ember csak ül, megnézi jobban, hát látja, hogy annak bizony nincs szeme: egy vak öregember. De az öreg varsájában hal fickándozik, hát Itje gyorsan ki is emeli a varsát.

A varsa belsejében egy lazac, kiveszi a lazacot, az öreg csónakjának fenekére dobja, fejbe üti kis kalapáccsal, megöli a lazacot, úgy fekszik a lazac az öreg csónakjában. Aztán Itje fogja a lazacot a fejénél, kiemeli az öreg csónakjából, a saját csónakjába hajtja. Aztán csöndeskén eltaszítja magát az öreg csónakjától, s északnak evez. Aztán keletnek fordul, a saját tavába jutva, ár ellen evezve eléri varsáját. Közben abba is került néhány ponty. Hazaindul.

Megérkezik, az öregasszony igen mérges, szitkozódik, azt mondja:

– Miért mentél ahhoz a Püneguszéhoz?

Az öregasszony szitkozódik-szitkozódik, de a lazacot azért elfogadja. Itje meg csak azt mondja:

– Most ülök egy kicsit.

Az öregasszony pedig megfőzte a lazacot, meg is ették s lefeküdtek.

Másnap reggel aztán megint lefelé indul el a tavon. A varsáját most a tó legalsó részén, a füves rész mellett állítja fel. Elindul lefelé, egy folyóhoz ér, az öregember felé tart. Csendben evez, odaér, csendeskén megfogja az öreg csónakját, átül maga is. Alig ül ott egy kis ideig, hát az öreg varsájába hal került, kezdi a varsát kihúzni a vízből, ki is húzta teljesen. Hát a varsa belsejében egy nagy hal fickándozik, a varsával együtt a halat a csónakba veti.

De az öreg keze hozzáért a tokhalhoz, és így szólt:

– Itje, tokhalat ne lopj!

S azzal az öreg a varsát visszaeresztette a vízbe. De biz' Itje kilopta a tokhalat az öreg csónakjából, s a sajátjába dobta. Itje eltaszította magát az öreg csónakjától, s el evezett. A vak öreg abbahagyta a varsaállítást, s a csónakban kezdett tapogatózni. Hát érzi, hogy a tokhal eltűnt. Akkor így szólt az öreg:

– Fogsz te még az én gyomromban feküdni, amint apád már ott is fekszik, nem jutsz te istenhez.

Itje meg ezt mondta:

– Sok ostobát megettél már, biz' engem meg nem eszel.

Azzal tovább evezett kelet felé, odaért a varsához, beemelte a csónakba. Hazafelé indult az öregasszonyhoz, megérkezett. Az öregasszony csak zsörtölődik egyre, s így beszél:

– Pünegusze meg fog enni minket.

Itje így szól:

– Minket nem esz meg. Sok ostobát megevett már.

Itje a tokhalat a partra viszi. Megtisztítja, fejét levágja, megfőzi. Ettek s lefeküdtek.

Hajnalban nagy égzengésre ébredtek, veri Pünegusze a dobját, és így szól:

– Szellemelek, hozzátok ide Itjét!

Az öregasszony ijedtében a kéménylyukba bújt, kinn az udvaron vonított a kutya. Itje nem rest, fenőkövet rak az egyik zsebébe, a másik zsebébe beteszi kését, s egy kötéllel a kunyhó gerendájához köti magát. Így gondolkodik: „Amikor a Pünegusze bekap engem, s magamhoz térek, hát felvágom a hasát.”

A kunyhó csak úgy rengett, a szellemek alábújtak. Aztán felemelkedett a kunyhó, az egész ház, s a szellemek viszik a házat gazdájukhoz. Pünegusze felkel, benyúl a kéményen keresztül, eltépi a kötelet, és így szól:

– Most megvagy, megetted a tokhalamat, most én eszlek meg.
S azzal fogta Itjét s bekapta.

Kis idő múlva Itje észhez tér, kiveszi a zsebéből a kését meg a fenőkövet, élesíteni kezdi a kést: csitt-csatt, csitt-csatt, csitt-csatt.

Itje így szól Püneguszéhoz:

– Öregapó, házad belseje csupa arany, szobád fénylő rézzel teli.

De Pünegusze azt mondja:

– Te csak ne énekelj! – s azzal a gyomrára üt.

Itje pedig elkezdte a gyomrát belülről körülvágni.

Pünegusze ordít:

– Jaj, jaj, jaj! Vajon mid olyan szúrós?

Itje pedig azt mondja:

– Hát a csontjaim.

Végül átszakította a gyomrát. Fogta az öregasszonyt meg a kutyát, s velük együtt kiszaladt Pünegusze gyomrából. A vízpartra szaladnak. Megmossa az öregasszonyt, a kutyát, s végül magát is, aztán visszamegy a házba. Kivonszolja Püneguszét, tűzre veti s elégeti.

Akkor az anyja odament hozzá, és így szólt:

– Püneguszénak lányai is vannak, méghozzá hét.

Itje kérdi a lányt:

– Apád mivel etetett téged?

Erre a lány:

– Hát emberhússal.

Erre Itje rácsapott a baltával, s megölte a lányt.

Végül a hetedik lányt kérdi:

– Hát téged mivel etetett apád?

A lány azt felelte, hogy ő semmi rosszat nem evett, csak friss halat. Hát akkor ezt a lányt elvette feleségül, atyái házába vitte, s attól kezdve ott éltek.

JOMPA

Jompa nagyanyjával éldegélt. *Jompa* folyórekesztékkal szokott halászni. De mostanában a halak elkerülik: halat fogni nem tud. A víz árja olyan sebesen sodorja felülről a holtak csontjait, hogy *Jompa* cégéje naponta eltörik. Egyik reggel aztán fogja íját és tegzét, s csónakba száll. Elindul a folyón felfelé. A temetődombhoz érkezik. Kiszáll, fából kalapácsot farag. Aztán nyírkérget hánt, tűz fölött megpuhítja, a csónak orrát és tatját beborítja nyírkéreggel, meg a kezére, az ujjaira is nyírkérgyet húz. Akkor fogja a kalapácsot, odamegy, s darabokra zúzza a holtak koporsóit. Így kiált:

– Halottak, hát játszaduzzunk!

A holtak szellemei kiugranak, hogy elkapják, de csak a kezére húzott nyírkéreg-darabokat tudják megfogni. *Jompa* meg a partra szalad, csónakjába szökik. Az ősök szellemei utánavek magukat. Alighogy ellöki csónakját a parttól, a szellemek elkapják: de csak a csónak orrára húzott nyírkéreg-darabot kapják el. *Jompa* akkor elindul. Evez, evez, aztán a hetedik folyókanyarulatnál megfordul. Hét napig figyel: amerre csak lát, mindenütt csontok: az ár még nagyobb erővel sodorja az ősök csontjait. Aztán egy soksátorú helyre érkezik. Partra lép, hát emberek ülnek ott. Amint meglátják, felugrának, s nyilazni kezdenek reá. *Jompa* odakiált:

– Emberek! Mit csináltok?

De azok csak folytatják a lövöldözést. *Jompa* megdühödik, a folyóhoz fut, kifog egy sügért meg egy durbincset, aztán elengedvén őket így szól hozzájuk:

– Osszatok ár ellen, s torlaszoljátok el a vizet!

Hát a víz szintje úgy meg is emelkedett, hogy még a magas szálfákat is ellepte. Az emberek erre így kezdenek könyörögni:

– *Jompa*, mit csinálsz? Hagyj békén bennünket!

– Az előbb én kértelek titeket, hogy hagyjatok békén; de ti biztosan azt hittétek, hogy nyállal engem megölhettek.

És a víz úgy megemelkedett, hogy az ott levő emberek mind belefúltak. *Jompa* akkor visszafordul, nagyanyja lakóhelyét is elhagyja. Viteti magát lefelé a vízzel. Egy kicsit evez is, aztán a hetedik folyókanyarulatnál megfordul. Hallja ám, hogy valaki kopácsol. Partra lép, otthagya csónakját, kézbe fogja íját s tegzét, elindul a fejszecsapkodás irányába. Odaérkezik, hát látja, hogy a

Szellem-öreg csónakot készít. Gyorsan összegyűjti a földön heverő forgácsokat, s a Szellem-öreg arcába vágja, el is találja a Szellem-öreget. A Szellem-öreg így szól:

– Uhuu! Hát a fejszém éléről lepattanó forgácsok eddig még soha nem vágódtak az arcomba! Hogy lehet ez?

Jompa ekkor közbeszól:

– Nagyapó! Miféle szellem vagy, ha még azt se vetted észre, hogy megjöttem?

A Szellem-öreg pedig így szól Jompához:

– Fiacskám! Én a te korodban egy nap alatt kifaragtam s kimélyítettem egy csónakot.

Jompa pedig ezt mondja:

– Nagyapó! Aludj egyet!

S azzal Jompa a folyópartra sietett, fogott egy gyíkot meg egy békát, a csónakba tette őket. Hát a csónak hirtelen kétszeresére nőtt. Odafutott a Szellem-öreghez:

– Nagyapó! Ébredj fel!

A Szellem-öreg felugrott:

– No, fiacskám! Hát kitágítottad a csónakot?

– Igen, nagyapó! Gyerünk hát!

Mindketten beültek a csónakba, s a part mentén a tenger felé igyekeztek. A tengerhez érve Jompa hét hódra bukkant. Jompa le is lőtte őket anyástul. Kiszállnak a partra.

– No, harapjunk valamit!

Enni kezdenek. Jompa mind a hét hódot megeszi. A Szellem-öregnek nehezebbre esik azt az egy hódot is megenni. Ahogy az evést befejezik, Jompa fogja az egyik hód állkapcsát, és berakja a tűzszerszám-zacskójába. Mindketten csónakba szállnak. De a Szellem-öreg véletlenül eltöri az evezőjét. Próbálkozik, s letör egy vörösfenyődarabot, ékkel kicsit megrepeszi. Így szól a Szellem-öreg:

– Régebben, mikor olyan fiatal voltam, mint te, az ilyet bizony pusztá kézzel kettétörtem.

Erre Jompa bedugja a kezét a hasadékba, az öreg meg kirántja onnét fejszóját, s Jompa keze a hasadékba szorul. A Szellem-öreg kacagni kezdett, s a folyópart felé futott:

– Haha! Csak rohadj itt hét éven, hét hosszú éven keresztül!

Azzal a Szellem-öreg ellökte csónakját a parttól, s énekelve lefelé evezett. Jompa előhúzta zsebéből a hód-állkapcsot, s így szól:

– Azt mondják, a hód rágcsáló állat. Ha csakugyan az, akkor morzsolja szét ezt a fát!

A hód-állkapcsot a fenyőre tette, s az csakugyan kettétörte. Ahogy Jompa így kiszabadult, fogja, s előveszi zsebéből egy egerészölyv-fiók lenyúzott bőrét, megpuhítja jól, aztán a hátára ragasztja, s elrepül a tenger felé. Egy idő után leszáll a tengerre, mert elfáradt. A zsebéből előveszi fenőkövét, a tenger közepébe dobja, hát az olyan magas kemény sziklává nő, hogy az eget súrolja. Ráül a sziklára, s kipihen magát. Ismét felszáll, s most a szárazföld felé, visszafelé veszi útját. Föntről úgy látja, mintha odalenn egy folyó kanyarogna, s a folyón meg épp a Szellem-öreg csorogna lefelé. Akkor Jompa leereszkedik, s a Szellem-öregtől lefelé eső vörösfenyő csúcsára száll le, előveszi zsebéből a *csuklóvédő* zsinórját, meghurkolja, s leengedi a hurkot a fa tetejéről. Nemsoká fölbukkan az éneklő Szellem-öreg. Ezt éneklő: „Döglődjön csak Jompa, akár hét éven át!” A Szellem-öreg fölfelé pillant. „Miféle tarka pofájú állat ül ott?” A Szellem-öreg tovább csorog lefelé. Egyszer csak Jompa a nyakába veti a hurkot föntről. A Szellem-öreg csónakját pedig üresen viszi tovább a víz. Jompa a csónak után repül, leszáll, s beül. Ő is viteti magát lefelé a vízben, s a Szellem-öreg nótáját így éneklő: „Ki-ing, ki-ing! Döglődjön csak a Szellem-öreg a vörösfenyő csúcsán hét esztendeig!” Így csorog Jompa lefelé a vízben. Egyszer csak egy nagy vízhez ér, látja, hogy két ember csónakból kacsára vadászik. Odaevez hozzájuk, úgy látja, aludni készülnek. Jompa így szól:

– Szálljatok partra!

A parton aztán harapnak is valamit. Jompa akkor ezt mondja:

– No, most már aludjunk egy keveset!

El is alszanak. Jompa viszont a partra oson, kifúrja az emberek csónakjának fenekét, homokkal betömi a lyukat, s azzal visszamegy hozzájuk. Így szól:

– Nosza, induljunk hát a ti sátraitokhoz!

Beültek, ki-ki a saját csónakjába. A tó közepén egyszer csak megszólal a két ember:

– Honnan jön a víz a csónakunkba?

Aztán kiáltoznak:

– Jompa, fogj ki minket, megfulladunk!

Jompa odaévez, s evezőjével üti-vágja őket. Bele is fulladtak a vízbe. Jompa pedig a két ember sátrához indul. Belép.

– Jompa! Honnan jöttél? Innen két ember három napja az erdőbe indult. Élnek-e vagy halnak? Jompa, nem vagy-e sámán?

Jompa így szól:

– Nem vagyok az.

Egy sámán elkezd varázsolni, de semmit nem tud meg. Abba is hagyja. Aztán az öregasszony is sámánkodni kezd. Egy révülésében meg is tudja: „A két ember meghalt. És nem másként, hanem úgy, hogy vízbe fulladtak...” A varázslás után egy ember szíjjal megkötözte az öregasszonyt és hátrarántotta. A többiek aludni készültek. Jompa így szól:

– Nosza, aludjatok csak, én addig kézben tartom az öregasszonyt.

Az emberek el is alszanak. Jompa hirtelen elengedi az öregasszonyt, s az a tűzbe zuhan. A tűz meg is emészti az öregasszonyt. Jompa ekkor felkiált:

– Barátaim! Ébredjete! A tűz megemészttette az anyót! Hogy is eshetett a tűzbe? Miért is aludtam el itt? Vajon innét zuhant-e a tűzbe?

Az emberek megdühödnek:

– Nem te lökted-e az öregasszonyt a tűzbe?

S azzal nyilazni kezdtek Jompára. Jompa csak ült. Egy idő után aztán ő is megharagudott, a partra futott, felkapta az íját, visszafordult, s ő is nyilazni kezdett. Lenyilazta mindet, sátorostul, csónakostul a vízbe hajigálta aztán őket. Csónakjába ül, s visszafelé indul. Nagyanyja házát elkerülvén, a cégéjéhez érkezik: „Cégémben még több halott akadt fel, mint azelőtt.” Cégéjét felülről megtisztítja, s sietve továbbhalad. Olyan helyre érkezik, ahol – úgy látja – emberek játszadoznak, verekszenek. Odamegy:

– Hé, komák! Mit csináltok?

– Semmit, ezen a helyen rossz a halj árás, még egy halat sem tudtunk fogni.

Mindegyik azon fáradozik, hogy kötéllel lehúzzák a vörösfenyők csúcsát, sorjában embereket ültetnek rájuk. Az emberek aztán leugrálnak, s a víz alá buknak. De alighogy lebuknak, kissé lejjebb holtan veti föl őket a víz. Jompa így szól:

– Miért merültök alá?

– Mert soha nem tudunk halat fogni, a hal elkerül bennünket. Sámánjaink megtudták, hogy a Vízi Szellem gyűjtötte össze a halakat a házában, mégpedig azért, mert beteg a fia. Hát mi a Vízi Szellem házát akarjuk lerombolni.

Jompa így szól:-

– Ültessetek engem a fa tetejére!

Fel is ültetik, fel is húzzák Jompát a vörösfenyő tetejére. Alig ült le, máris előkapta a nyilát, s a levegőbe lőtte. Bunkós nyila felszállt, majd visszaesett a kezébe. Ekkor megint rátette nyilát az újra, belelőtte a vízbe, s ahol az elsüllyedt, oda ugrott maga is. Jompa kilőtt nyila átszakította a Vízi Szellem házában a tetejét, maga a nyíl ütötte lyukon bejutott a Vízi Szellem házába. Tényleg! A Vízi Szellem fia valóban beteg. Így szól hozzá a Vízi Szellem:

– Fiacskám, honnan jössz?

– Sehonnét, az éhező emberek küldtek hozzád, mert nem tudnak halat fogni.

A szellem így szól:

– Hogy küldjék én nekik halat? Fiam betegeskedik, s a halak nem kíváncsiak el beteg testvérük mellől.

A Vízi Szellem így folytatta:

– De ha akarsz, gyógyítsd meg előbb a fiam, aztán újra küldök halat az embereknek.

Jompa nappal sámándobbal *varázsol*, éjjel meg dob nélkül, sötétben varázsol, varázsol és bűvösködik, dobszóval és dobszó nélkül, míg a Vízi Szellem fiát meg nem gyógyítja. Erre a Vízi Szellem mind szabadon engedi a halakat; az emberek odafönn olyan sok halhoz jutottak hirtelen, hogy már azt sem tudják, hová tegyék a sok halat. De Jompa nem szabadulhat a Vízi Szellem házából, összeházasodott a Vízi Szellem lányával. Jompa egyszer azt mondta: „A Vízi Szellem házában egyszer hermelinné, egyszer mókussá fog változni.” A Vízi Szellem bezárta a házát. Két

megnyúzott medvét láncolt a ház bejáratához. A Vízi Szellem lánya azt mondja Jompának:

– Menekülj a ház tetején keresztül, én majd követlek.

Jompa nekivágott; a Szellem házőrző medvéi épp hogy belémartak, csak az orsócsontját tépték le. Jompa kiszabadult. Az emberek odafönt annyi halat fogtak, hogy alig győzték számolni. A Vízi Szellem azonban üldözőbe vette Jompát. Jompa szaladt, szaladt, gyalogosan haladt, összetalálkozott a Vízi Szellem lányával. Az meg olyan állatot fogott az acélszán elé, amelynek szarva az égboltig ért. Szájából kétfelé tüzes parazsat fújt. Jompa s a Vízi Szellem leánya ráültek a szánra, elindultak. Lóborda mélységű ösvényt törtek. A Vízi Szellem üldözi őket. Jompa egy egykarmú nőtény kutyát helyez az útra.

– Egykarmú kutya-anyó, jól fogd meg!

Elhajt onnan. A második hegyszorosnál kétkarmú nőtény kutyát hagyott ott. A harmadik hegyszorosnál háromkarmú nőtény kutyát, a negyedik hegyszorosnál négykarmú nőtény kutyát, az ötödik hegyszorosnál ötkarmú nőtény kutyát, a hatodik hegyszorosnál hatkarmú nőtény kutyát, a hetedik hegyszorosnál hétkarmú nőtény kutyát hagyott el. A Szellem odaér, a hétkarmú nőtény kutya hátulról ugatva a sarkát elkapja, s vonszolni kezdi. Jompa megint megmenekült. Egy hegyszorosnál egyszarvú szellem-bikát helyez el. A második hegyszorosnál kétszarvú szellem-bikát, a harmadik hegyszorosnál háromszarvú szellem-bikát, a negyedik hegyszorosnál négyzarvú szellem-bikát, az ötödik hegyszorosnál ötszarvú szellem-bikát, a hatodik hegyszorosnál hatszarvú szellem-bikát, a hetedik hegyszorosnál hétszarvú szellem-bikát helyez el. A Szellem a hatszarvú hikat legyőzte. A hetedikhez érkezett. A hetedik bika felöklelte a Szellemet, a Vízi Szellemet a szarvával a tengerbe dobta, s elsüllyesztette. Jompa a partra lép. Két víz elágazásánál kemény sziklás földnyelv, egészen évig ér. Hazaérkezik nagyanyjához, hát a nagyanyó bizony régen halott már, a sűrű, fekete moha is teljesen belepte már. Jompa felesége a nagyanyó csontjait a lába fejéhez rakja, belerúg, hát az öregasszony életre kelvén, fiatal lánnyá változik. A partra ment akkor a lány, a kemény sziklás földnyelvre lépett. Jompa felesége, a Vízi Szellem lánya, aranygyűrűt rágcsált, elhajította. Hát az aranysátorrá vált, ponyváját

szinte perzseli a tűz. A sátor víz felőli oldalára hét oszlopot tűzött. „A jövő, égből sámlákló ember a sátor nyílásánál kezdjen sámlákló, a jövő, földön sámlákló ember a közép oszlopánál.” A sátor külső oldalához hét áldozati fát állított: „Ezeknél a fáknál áldozzanak nekem! A sátorban valóságos tűz égjen. Hét nemzetiség tagjai pedig nevezzék így: »A Földhátán álló áldozati sátor.«“

A KÉT NŐVÉR

Élt egyszer két nővér az Erdei Szellem bővizű folyója mellett. Az idősebbik mindennap eljárt a folyóra varsával vörös szemű pontyokat fogni, a halat hazavitte, s abból táplálta és nevelte hűgát. Amikor a hűga felcseperedett, így szólt a nővéréhez:

– Most hadd menjek én is oda, ahova te jársz a varsákat figyelni!

A nővére így szólt:

– Aztán nehogy elveszsz!

– Nem veszek el, ne félts engem!

Azzal elindult, s el is ment.

Odaér a varsához, kiemeli, hát egy vidra került bele. Bottal fejbe verte s megölte a vidrát.

Míg a varsát a vízbe visszaeresztette, szél támadt, és havazni kezdett. Gondolta, itt az ideje hazaindulni, csak hogy nem találta az utat. Végül egy ösvényre bukkant – ezen indult el, ezen mendegélt, nézegetett. „Hát ez bizony nem az az út, amelyiken erre jöttem.” Mókusfalkák, erdős hegy, cobolyfalkák erdős hegy között. Megy tovább. Estére egy kunyhóhoz ér. Bemegy. Senkit nem talál ott. Azért leült, várakozott. Estére valaki jött is, hát egy férfi. A férfi tüzet rakott, vett egy edényt, húst tett bele és megfőzte. Aztán leült enni. Neki is vetett a padlóra egy darab húst, és így szólt:

– Ezt edd meg!

A lány meg is ette, aztán lefeküdt aludni. A férfi így egyedül ment aludni.

Reggel a férfi felkelt, evés nélkül elment. A lány meg csak üldögélt egész nap. Estére megjött a férfi. Főtt húst ettek. A férfi a lány darabját, a lány meg a férfiét ette meg. Hogy a lány a férfi darabját, a férfi meg a lányét ette meg – ez azt jelenti, hogy egybekeltek és lefeküdtek.

Reggel aztán felkeltek. A férfi vadászni indult, visszaszólt:

– Készíts nekem kesztyűt!

A lány meg csak sírdogál, hát hogy csináljon ő kesztyűt?

Egyszer csak nyílik az ajtó, s egy öregasszony jön be. Kérdezi a lányt:

– Miért sírsz?

– A férjem megparancsolta, hogy kesztyűt varrják neki, de én nem tudok olyat csinálni.

Az öregasszony odaad neki egy késecskét, és így szól:

– Ne sírj, inkább keress tetveket a hajamban!

A leány el is kezdett tetvészkedni az öregasszony hajában. Aztán az öregasszony felkelt, megrázott egy régi kesztyűt, és így szólt:

– Fordulj vissza!

Hát az abban a minutában új kesztyűvé vált.

– Ha a férjed hazajön, majd ezt mondja: „Boszorkány nővérem csinálta ezt a kesztyűt” – de te csak kérdezd tőle: „Hát hol van a te nővéred? Bár egy napon meglátogathatnám!”

De a férje semmit se szólt. Ettek, ittak, s lefeküdtek. Reggel felkeltek, a férje ismét elindult. Visszaszólt:

– Varrj bundát!

Hát az asszony megint sírva fakadt.

Megjött az öregasszony, így szólt:

– Tetvészkedj egy kicsit a fejemben inkább, s ne sírj!

A lány el is kezdett tetvészkedni. Az öregasszony meg hol felállt, hol leült, egyszer csak egy régi bundát húzott elő az öléből, megrázta. Hát az olyan lett, mint az új. Így szólt:

– Fordulj vissza! Ha a férjed hazajön, azt mondja majd: „Ezt a bundácskát boszorkány nővérem csinálta.” De te csak azt mondd: „Hol van hát a te nővéred, bár egy napon meglátogathatnám!”

Azzal az öregasszony kiment. A fiatalasszony utánament, néz, néz – hát nem lát senkit, még szánnyomot sem, a hó érintetlen. Visszament, leült, üldögélt. Megjött a férje, ettek, lefeküdtek. Reggel felkeltek. A férje induláskor még visszaszólt:

– Estére főtt hús legyen, három fő részére. Kacsát is ölj!

Az asszony meg is főzte a húst. Estére megjött a férje, így szólt:

– Tégy a sarokba három tálát, a húst azokba rakd bele!

Az asszony fogott is három tálát, ki is merte beléjük a húst. A férje így szólt:

– Most pedig vidd a tálakat három boszorkány nővéremhez!

Az asszony meg ezt gondolta magában: „Hát hogy jutok én el hozzájuk?” Egymás tetejébe rakta a három tálát, és elindult. Nézi –

hát előtte terem egy kis gödrös utacska, azon indul el. Egy tornáchoz érkezik, szóval egy házhoz érkezik – kinn áll az öregasszony, aki először jött hozzá. Megy a szomszéd házhoz – ott meg az az öregasszony lakik, aki másodszor jött hozzá. Odaadta a tálat. Az öregasszony így szólt:

– Szülessen fiad, és neveld fel, no, meg szülessenek lányaid is!

Tovább ment – hát ott ült az öregasszony, aki harmadiknak jött. Az utolsó tálat odaadta neki. Aztán visszafordult és hazajött.

Éltek, éldegéltek, egyszer fiuk született. A fiú szépen növekedett, először gőgicsélt, aztán nevetgélt, majd mászni kezdett, s végül már kinn szaladgált.

Az asszony a fiával épp az udvarban volt. Egyszer csak a fiú felfigyelt valamire, és így szólt:

– Mama, amott egy tűz füstölög. Biztosan egy öregasszony telepedett oda. Gyerünk, menjünk oda mi is!

Az anyja így felelt:

– Apád dühös lesz!

De a fiú azt mondja:

– Hát majd nem mondom meg apámnak!

Így hát elmentek oda. Bementek a konyhába, egy öreg anyóka ült belül, s nyírkérget főzött. Így szól az anya:

– Menjünk haza, mert apád igen megharagszik.

Estére haza is mentek. Az apja is hazaérkezik, enni kezdenek.

A fiú így szól:

– Papa, oda voltunk ám az öreganyónál!

Kérdi az apja:

– Hol van az az öreganyó?

A fia mondja:

– Nem messze, és nyírkérget főz.

Az apja így szól:

– Holnap majd viszünk neki húst.

Lefeküdtek. Reggel felkeltek, húst csomagoltak be, a gyereket is felültették a szánra, s elhajtottak. Megérkeztek, hát az öregasszony megint nyírkérget főz. Mondják neki:

– Öntsd ki a nyírkéreglét, főzz húst!

Egész nap ott vendégeskedtek. Hazamenni készülődtek. De az öregasszony a gyerekért kezdett könnyörögni:

– Adjátok nekem, hisz nincs kivel szót váltanom. De ha itt lesz, lesz kihez szólnom, rám nevet néha, és én is ránevetek.

Így odaadták a fiút, s hazaindultak. Nem mentek messzire, még visszaneztek: hát semmit sem láttak, csak érintetlen havat.

Hazaértek, éldegéltek, s tán még most is élnek.

MESE A TÖRZS NÉLKÜLI FEJRŐL

Élt egyszer egy ember a feleségével. A férfi vadászni indult, és így szólt a feleségéhez:

– Vedd az orsódat, fonj zsineget, hálót kell majd kötni!

Hát az asszony fon, fon. Meg is fon egy gombolyag zsineget, de csak annyit, nem többet.

Kérdi a férje:

– Hát megfontad a zsineget?

– Megfontam.

– Hol a zsineg? Ide vele! Kötni fogok!

Az asszony ki is hozza azt az egy gombolyag zsineget. Egyik kezével mutatja: itt egy gombolyag! Másik kezével mutatja: ott is egy gombolyag! (Közben a háta mögött kicserélte.) Az asszony ezt mondja a férjének:

– Itt egy gombolyag meg itt is egy gombolyag!

A férje elkezdett hálót kötni. Kötött, kötögetett, a gombolyag meg elfogyott.

– Hol a másik gombolyag?

Az asszony mondja a férjének:

– Ó, én csak egy gombolyagot fontam.

A férj megdühödött a feleségére. Elkezdte verni, mert nem font elég zsineget. Verte, verte az asszonyt, míg végül kihajította a kunyhóból.

Sírt az asszony. El is távolodott a kunyhótól. Ment, mendegélt – egy ösvényre bukkant, az ösvényen kutyacontok meg embercsontok voltak elszórva. Hát ezen az ösvényen indult el. Felpillant: hát egy nagy ház áll előtte. Tűnődik: „Miféle ház ez? Megyek, s megnézem.” Azzal oda is ment. Belép a házba, bévül senki. Mit csináljon? Maga sem tudja. Kimegy az utcára, fülel: hol beszélnek emberek. Ha egyet hall, ott többen is lesznek.

Nézelődik – hát sok lóvontatta szénásszekeret lát. Az első szekér előtt egy fej gurul, nem ember, csak egy emberi fej. Rákiált a lovakra, a lovak engedelmeskednek.

Odaérnek a szekerek a kapuhoz. A fej mondja:

– Kapu, nyílj ki!

Az udvaron megint:

– Kapu, tárulj ki!

A kapu kinyílt.

A lovak bementek.

– Villák! Hányjátok le a szénát!

A villák elkezdtek a szénát hányni.

A fej így szól:

– Kötelek, oldódjatok le!

Egy szekérnyi széna került le egy csapásra a szekérről.

A fej így szólt:

– Lovam, eredj a helyedre, szerszámozd le magad! Hámok, kerüljetek le, zablák, hámok hulljatok le! A helyetekre gyorsan! Lovaim, ti is szerszámozzátok le magatokat. Menjetek a helyetekre.

A fej a többi szekérrakományt is leparancsolta:

– Mint az első szekérrakomány, pattanjatok le a szekérről!

Minden ló az istállóba!

A lovak be is mentek az istállóba. És a szénásszekerek is lerakták rakományukat, s beálltak a kocsiszínbe.

A fej így kiált:

– Villák! Adjatok szénát a lovaknak!

A villák teljesítették a parancsot.

A fej így kiált:

– Minden kapu záródjék be!

A kapuk becsukódtak.

A fej a házhoz gurul:

– Ajtó! Nyílj ki!

Az ajtó kinyílt. A fej begurult.

– Ajtó, csukódj be!

A fej felpattant egy székre, így szólt:

– Kenyér, só, étel és ital, kerüljetek az asztalra!

Ital és étel az asztalon termett. A fej evett, evett, mindent megevett. Gondolkodik: „Mit csináljak? Hová feküdjek? A kemence tetejére? – Leesek, összetöröm magam. A kemencepadkára? – Onnan is legurulok. Mozsár, famozsár, gyere a házba!”

A famozsár bejött. A fej belegurult, s lefeküdt aludni a famozsárba. Horkolni kezdett.

Az asszony elkezdett gondolkodni: „Mit csináljak?” Kinézett az udvarra, ahol az előbb a famozsár volt, hát ott volt a mozsártörő.

Az asszony kiment, behozta a mozsártörőt. S azzal kezdte el ütni a fejet.

A fej ordított:

– Jaj, jaj, jaj! A tarkóm, a fejem! Jaj, jaj, jaj! A fejecském!

Az asszony végül megölte a fejet.

Egyedül kezdett élni. Szólt, ahogy a fej tette volt:

– Kapuk, nyíljatok ki!

Csakhogy a kapuk nem nyíltak ki.

Megdühödött erre az asszony, maga nyitotta ki a kapukat.

Aztán az udvarba ment:

– Villák! Adjatok szénát a lovaknak!

De a villák nem hallgattak az asszonyra.

Akkor maga fogta a villát, és ő adott szénát a lovaknak.

Senki se hallgatott rá, se a villák, se a kapuk.

Így hát egyedül kezdett el élni.

Mindent magának kellett csinálnia. Így gondolkodik: „Milyen lesz egyedül élni?” De míg szénája tart, egyedül él. „Hogyan éljek tovább egyedül? Hogyan gyűjtök szénát egyedül?”

De azért az asszony élt, éldegélt tovább.

A férje otthonról vadászni ment. Ahogy vadászott, egyszer csak a ház elé siklott a sível. Bement, hát a saját feleségét találta ott.

– Hát te itt élsz?

– Itt élek.

– Ó, asszony, milyen sok jószágod van! Milyen sok lovad! Végy hát magadhoz, s éljünk ismét együtt.

– Ahá! Most éljünk együtt. De hogy vertél eddig engem? Most meg jössz hozzám könyörögni! Fogsz-e még verni?

– Nem, ezentúl soha többet.

– No, ha nem fogsz verni, hát élhetünk éppen eztán együtt.

– Csak ne haragudj rám!

És ezzel vége is van a mesének.

Szarvashúst ettek. Én is ott voltam, ettem is belőle. Te is ott voltál a férjeddal, ti is ettetek; olyan igaz ez, ahogy ott ülsz!

MESE AZ ERDEI ANYÁCSKÁRÓL

Most egy jó mesét mondok neked. Figyelj, kezdem a mesét.

Élt egyszer egy erdei anyácska. Volt neki két kisleánya.

Élt egyszer egy vasorrú bába. Volt neki két leánya.

A vasorrú bába meg az anyácska egyidőben éltek. Egyszer a vasorrú bába elment az erdei anyácskához.

– Na, komámasszony, induljunk! Már jó az idő kendervágásra.

Az erdei anyóka persze tudta, miért is hívja őt a vasorrú bába: a banya meg akarja ölni.

Az erdei anyácska aznap mindent el is mondott a leányainak, két kislányát jól kioktatta. A leánykák pedig hallgattak, ahogy mesélt.

– Holnap reggel jön értem a vasorrú bába. Ezt mondja majd: „No, komámasszony, szedelőzködj kender-vágni. Ma nagyon jó idő van erre.”

Én el is megyek vele. Elkezdjük majd a kendert vágni. Vágjuk a kendert, vágjuk, egyszer csak azt mondja a vasorrú bába: „Gyerünk, tetvészkedjünk egy kicsit!” Előbb én nézem az ő fejét. Aztán a vasorrú bába kezd az én fejemben tetvészkedni. Nem sokáig tetvészkedik, hanem gyorsan levágja a fejem – s én meghalok. Ezután majd szánba fektet, s kenderrel jól befed. De hosszú vörös hajam csak kilóg a kenderkévék alól, s a földet súrolja. Te majd kinn állsz a parton:

– Nő, megjöttél? Hát anyánk?

Ő majd azt mondja neked: „Ugyan mit karattyolsz? Nem látod, hogy a teher hogy lenyomja a szánomat?” Te csak sírsz, amikor meglátod, hogy hajam kilóg, s a földet söpri, te csak egyre sírsz.

Adok most neked egy fülkarikát. Rakj ennivalót a kosárba. Nyakláncot is adok neked. Ültesd kishúgod a kosárba.

Gurítsd el a fülkarikát. Amerre gurul, arra menj te is. Este pedig menj el a vasorrú bábához, hallgasd ki a tetőn keresztül, mit mond. Házteteje alacsony.

Ha kihallgattad, menj haza.

A banya lányai majd azt kérdik tőle: „Mama, az anyjukat ma esszük meg, de mikor esszük meg a gyerekeket?” – „Ugyan mi is legyen velük? Hát az anyjukat megesszük ma, őket meg majd azután.”

Hát akkor te menekülj a kishúgoddal.

Este az erdei anyácska megölelte a kislányait. Sírt, a gyerekek is sírtak.

Reggel aztán megjött a vasorrú bába, hívja az erdei anyácskát: „Na, komámasszony, induljunk kenderet vágni!”

El is kezdték együtt vágni a kenderet.

Szép idő volt. Vágták a kenderet, vágták. Sok kenderet levágtak.

Egyszer a vasorrú bába azt mondja az erdei anyácskának: „Tetvészkedjünk egy kicsit, nézzünk egymás fejébe!”

Le is ültek tetvészkedni. Először az erdei anyácska kezdett keresgélni a banya fejében. Alig keresgélt egy kicsit, azt mondja neki a vasorrú bába:

– Most te feküdj le, hadd keresgéljek én a fejedben!

Hát az erdei anyácska le is feküdt, s a vasorrú bába meg tetvészkedni kezdett a fejében.

Nem sokáig tetvészkedett, hanem egy késsel gyorsan levágta az erdei anyácska fejét. Az erdei anyácska meg is halt.

A vasorrú bába visszament a szánhoz, az erdei anyácskát belefektette, aztán meg befödte őt kenderkévékkel. Nem is lehetett látni az erdei anyácskát, csak a hosszú haja lógott ki.

A vasorrú bába elindult hazafelé. Ment, ment, kijutott a folyópartra.

Az erdei anyácska leánya már ott állt a parton. Látta, hogy a vasorrú bába arra hajt el a szánnal.

Kérdi az erdei anyácska leánya:

– Nő, hát megjöttél? Hát anyám hol van?

De meglátja az anyja haját, sírni kezd.

A vasorrú bába azt mondja az erdei anyácska lányának:

– Mit karattyolsz? Nem látod, hogy a teher majd lenyomja a szánt?

A leány csak sír, de azért segít a vasorrú bábának. Elkíséri a vasorrú bábát a házáig, aztán hazamegy.

A vasorrú bába leszedi a kenderet a szánról, az erdei anyókat meg bevonszolja a kunyhójába. Mire a vasorrú bába darabolni kezdi az erdei anyácskát, az erdei anyácska lánya már visszaszökött, és a tetőn keresztül kihallgatja, mit beszél a vasorrú bába a lányaival.

A vasorrú bába gyerekei igen örvendeznek, és kérdik anyjukat:

– Mama, az anyjukat ma esszük meg, hát a lányokat mikor?

– Az anyát megesszük ma, a gyerekeket majd holnap.

A leány mindent hallott a tetőn keresztül. Sírt és hazaszaladt. Úgy tett mindent, ahogy az anyja meghagyta neki. Fogott egy kosarat, elegendő ennivalót rakott bele, összeszedte kishúga ruháit, mindet a kosárba rakta.

Az anyja adott neki fülkarikát, és nyakláncot is adott neki. Fogta a fülkarikát, a kishúgát beleültette a kosárba, fogta a kosarat, és elgurította a fülkarikát. Amerre a fülkarika gurult, arra indult ő is.

Ahogy ment, mendegélt – kishúga sírni kezdett. Azért sírt, mert visszavágyott az anyja tejére. A nővér kenyeret adott neki, ezt adott, azt adott, de a gyerek csak sírt, csak zokogott.

Aztán, hogy a húga elcsendesedett, a leány továbbindult. Ment, ment, de a húga megint csak sírva fakadt. A leány letette a kosarat, kivette a kishúgát, etetni s itatni próbálta – de a kishúga nem evett semmit, csak sírt, csak zokogott –, az anyja teje kellett volna neki, az erdei anyácskáé.

A nővér megdühödött. Visszarakta a hűgát a kosárba, a kosarat meg otthagya. Így szólt:

– Megint sírsz, és nem hallgatsz rám! Hát akkor maradj csak itt a kosárban! Majd jön a vasorrú bába, megesz engem, s téged is!

Tovább ment a leány. Ment, ment, de megsajnálta a kishűgát, és visszatért.

– Miért is hagytam el a kishűgomat? Ha jön a vasorrú bába, mindkettőnket megesz.

Futott, futott visszafelé a leány, felkapta a kosarat, hát látja, hogy húga kőbálvánnyá lett.

Próbálja kiszabadítani a hűgát, ide hengergeti, oda hengergeti, de az bizony ahogy kővé vált, úgy is maradt. Mit tegyen? Hát úgy vitte tovább, ahogy volt.

A leány felvette a kosarat, benne a hűgát, megint elgurította a fülkarikát, és arra ment, ahova az gurult. Ment, mendegélt, egy folyó partjára ért. A folyó túlsó partján áll egy ház, a ház előtt meg egy öregasszony.

Így szól a leány:

– Néném, adj egy csónakot, különben itt esz meg engem a vasorrú bába.

Az öregasszony meg így szól:

– Hogy aztán később azt mondd rólam, hogy milyen kócos öregasszony vagyok?!

– Dehogysis vagy kócos, a fejed olyan sima, mint a fókáé! Adj, néném, csónakot, mert különben mindjárt megesz engem a vasorrú bába.

– Hogy később azt mondd, micsoda öregasszony, milyen ráncos a melle?!

– Dehogysis, néném, dehogy ráncos a melled, sőt olyan feszes, mint egy serdülő lányé! Adj csónakot!

– Hogy később azt mondd, micsoda vékony lábú öregasszony?!

– Dehogysis, néném, lábaid nem vékonyak, hanem izmosak, mint a szalonkáé!

– Jól van, te apád-anyád jobbik gyereke.

– Adj csónakot!

Az öregasszony valahonnan kerített egy csónakot, áttaszította a folyón. A leány beleült, és átevezett a másik partra.

Aztán odaért a vasorrú bába is:

– Hé, komámasszony, mit álldogálsz ott? Adj csónakot!

Az öregasszony így szól:

– Hogy aztán később azt mondd rólam: milyen fésületlen öregasszony?!

– Persze hogy nem fésületlen a hajad! Taszítsd át a csónakot!

– Hogy azt mondd később: milyen ráncos mellű vénasszony?!

– Persze hogy nem ráncos a melled! Csak adj csónakot!

Az öregasszony így szól:

– Hogy majd azt mondd: milyen vékony lábú öregasszony?!

– Dehogy vékonyak a lábaid! De ide figyelj, komámasszony, elszökött egy fiatal barmom, azt kergetem, hogy megehessem. Miért tartasz fel hiábavaló fecsegéssel? Gyorsan, add azt a csónakot már!

Az öregasszony előhúz egy nyírfakéreg csónakot a kunyhóból; a csónak fenekét késsel kivágja. Áttaszította a másik partra.

A vasorrú bába beült a csónakba, elindult. A csónak megtelt vízzel, a vasorrú bába pedig elsüllyedt.

– Ó, két lányom, ó, két lányom! – s ezzel a vasorrú bábának vége lett.

A lány pedig az öregasszonnyal együtt hazaindult.

Hát egy kutya fut vele szembe, és ezt mondja:

– Vau, vau! Új sógornő érkezett!

A leány pedig odaadta a kutyának a fülkarikát meg a nyakláncot.

A kutya igen örvendezett:

– Vau, vau! Mit adott nekem az új sógornő? Fülkarikát meg nyakláncot!

Az öregasszonynak volt egy fia, de az éppen vadászni volt.

Megjött estére a fiú. Az öregasszony azt mondja a fiának.

– Édes fiam, ideje már megnősülnöd. Egy jó ember lánya érkezett most hozzánk, őt kell elvenned!

A fiú bele is egyezett a házasságba, elvette a leányt feleségül, s attól kezdve együtt éltek.

Egyszer vadászni indult a fiú, hagyott egy csomó prémet a feleségének:

– Itt vannak ezek a prémeik, varrj belőlük nekem bundát – mondta, s elment vadászni.

Az erdei asszony így gondolkodott: „Hát én ezelőtt ilyen bundát soha nem varrtam.” S azzal sírva fakadt.

A kunyhóba bejön egy barna hajú asszony. (Ez az a kutyácska volt, akivel először találkozott. Akkor kutya volt, de most már asszony lett.)

– Hát te miért sírsz?

– Azért sírok, mert a férjem azt parancsolta, hogy varrják neki bundát. Az állatnak meg füle, karma, lába s meg mi mindene van, s ezeket mind nekem kellene összevarnom. Mikor még sohase varrtam!

– Hát ezért ne sírj!

A lány abba is hagyta a sírást, s odaadta az állatbőröket az asszonynak. Amaz fogta az állatbőröket, leterítette a padlóra, s így szólt:

– Tetvészkedjünk egy kicsiny ég!

– De hogyan tetvészkedjem, amikor bundát kell varnom?

– Hát majd én megvarrom!

Azzal elkezdtek tetvészkedni. Tetvészkedtek, tetvészkedtek, tetvészkedtek, tetvészkedtek.

Így szól a sógornő:

– Elég a tetvészkedésből!
– Jól van, no, mindjárt megvarrom azt a bundát, tetvészkedjünk még egy kicsit.

De a fiatalabb sógornő nem akar. Azért nem akar, mert azt gondolja, hogy a bundát meg kell varrnia.

Mégis tovább tetvészkedtek. Végre abbahagyták.

Feláll a fiatal sógornő, hát látja, hogy a bunda megvarródott, épp olyanra, amilyenre a férje parancsolta.

Azt mondja az öregebb sógornő:

– Ha a testvérem megjön a vadászatról, így szól majd: „Ezt biz a nővérem varrta.” Te csak mondd neki: „Nem is ismerem a nővéred, soha nem láttam. Így hát a bundát is magam varrtam, a nővéred nélkül.” Csak így beszélj!

Úgy is tett, ahogy a sógornője mondta. Kérdezi tőle a férje:

– No, megvarrtad a bundát?

– Megvarrtam.

– Mutasd!

Az asszony megmutatta a bundát, a férje meg így szólt:

– Ez ugyan nem a te varrásod, ez a nővéremé.

Az asszony így szól:

– Hogy ez a nővéred varrása? Hogy ő varrta volna a bundát helyettem? De hisz nem is ismerem a nővéred, s még azt mondod, hogy ő varrta!

Hát így csapta be őt az asszony.

Leültette a férjét az asztalhoz enni. Vett egy tálat magának. S egy külön tálat töltött a kishúgának. Csak azután töltött a férjének.

Lefeküdtek aludni. Reggel felkeltek, enni adott a férjének.

A férje megint vadászni indult, ismét bőroket hagyott a feleségének, hogy varr jón azokból bundát. Így szólt:

– Varrj egy ugyanolyan bundát, mint az előbbi volt!

Hát bejött hozzá ugyanaz az asszony, ő csak sírdogál.

– Miért sírsz?

– Mert a bátyád megint meghagyta, hogy varrják neki bundát. Ugyanolyan, mint az előbbi. De hát hogy varrjam meg?

A fiatal sógornő odaadta a bőroket az idősebbnek. Amaz meg fogta a bőroket, leterítette a padlóra, ahogy kellett. Így szólt:

– Gyerünk, tetvészkedjünk!

A fiatalabb így szól:

– De hogy varródik meg a bunda?

Az idősebb így szól:

– Rövidesen megvarródik, csak tetvészkedjünk már!

Elkezdtek tetvészkedni. Tetvészkedtek, tetvészkedtek. Az erdei

asszony így szólt:

– Elég a tetvészkedésből!

– Dehogyan elég! Tetvészkedjünk csak még!

Tetvészkedtek, tetvészkedtek – aztán csak abbahagyták.

A fiatalabb feláll, hát látja: a bunda megvarródott. Megrázta, megörült.

Mielőtt a sógornője elment, így szólt:

– Ha megjön a fivérem, ugyanúgy beszélj vele, mint a múltkor!

Meg is jön a férje, kérdi:

– No, megvarrtad a bundát?

– Megvarrtam.

– Mutasd!

Az asszony odaadta a férjének a bundát.

Nézi a férje, nézi, így szól:

– Hát ez megint a nővérem varrása.

– Most is azt mondom, hogy a nővéred varrása; de én nem ismerem a nővéredet, sose is láttam. Mit varrt nekem a te nővéred? Én magam varrtam.

Úgy beszélt a férjével, ahogy a sógornője meghagyta volt. Megint az asztalra tette az ételt, hogy a férjét megetesse. Megint teletöltött egy tálat, hogy a húgát megetesse. A kishúgának töltött először. Azért adott a kishúgának enni, hogy ne sajogjon mindig a szíve. De ha hideg ételt ad a kishúgának, az bele se kóstol, bezzeg, ha meleg ételt ad neki, akkor megeszi – s akkor az ő szíve is örül. Ezért is ad mindig a húgának először enni, s csak aztán a férjének.

Hogy a férjének utoljára adott enni, az igen megdühödött, felugrott az asztaltól, odaszaladt a kosárhoz, kivitte az utcára. Rávág egy vastag fenyőgerendával, eltörik a kosár. Amikor másodszor is odavág a gerendával, letörik a kőpáncél, ami addig a húgát fedte. A húga fütyült egyet-kettőt: fu, fu, csinn, csinn, s azzal elrepült.

A férje kérdezi:

– Mi vót a kosaradban? Ember-e vagy ördög? Ha megjövök s leülök, enni akarok. Engem kellene előbb megetetned, de te mindig azt eteted!

Az asszony akkor enni adott a férjének. Lefeküdtek. Reggel felkeltek: enni adott a férjének.

A férje megint elindult vadászni. Az asszony meg csak sír, sír, nagyon sajnálja a hűgát.

Egyszer szél támad a nagy tajgából, nézi az asszony: hát egy nagy házat fűjt oda. Gondolkodik az asszony: „Miféle ház az ott? Odamegyek, s megtudom.”

Oda is megy. Az udvaron kutyácska ugat. A hűga ki is megy a ház elé. Kérdi a férje:

– Mit ugat a kutya?

– Mit szokott a kutya ugatni? Hát azok az emberek vannak odakinn, akik engem az utcára dobtak.

Az idősebb nővér bement a házba, felismerte a hűgát, sírásra fakadt. Meglátták egymást, összecsókolóztak, összeölelkeztek, de az öregebb csak sírt. A hűga is sírt.

Kérdi a nővér:

– Te itt laksz?

– A sűrű tajgában lakom.

Így szól a hűg a nővérhez:

– Azért repültem ide, mert te mindig sírtál. Mostantól fogva ne sírj. Azért repültem ide, hogy megmondjam, ezután nem kell sírnod.

Aztán ettek, igen jó ételeket ettek, és vodkát ittak rá.

A fiatalabb pedig mesélni kezdett az idősebbnek:

– Amikor a vasorrú bába megölte anyánkat, te kosárba ültettél, s együtt menekültünk. Nagyon vágyakoztam anyám tejére, s ezért keservesen sírtam. Enni s inni adtál nekem, de nem sokáig maradtam nyugton, megint sírni kezdtem. Mentél, mentél, s közben én sírtam. Letetted a kosarat, etetni kezdte engem. Engedetlenségem kezdtem. Akkor otthagytál a kosárban. Elmentél, s én kőbálvánnyá változtam. Azt gondoltam: ha jön a vasorrú bába, s meg akar enni, hát belém török a foga. Ezért váltam kővé. De te visszajöttél, s magaddal vittél.

Amikor pedig férjhez mentél, s férjed hazajött, mindig nekem adtál előbb ételt, s nem a férjednek.

– Azért adtam mindig neked előbb ételt, mert ha meleg ételt adtam, te mindig ettél, s a szívem könnyű volt. De férjem megharagudott: a kosarat megfogta, kivitte az utcára, s egy nagy szálfával rávágott.

– És akkor lepattogzott kőpáncélom – s én ide repültem, férjhez mentem.

– Hogy elrepültél, igen sajnáltalak, és mindennap sírtam.

– Többé ne sírj! Most már jól élek, s férjed testvéréhez mentem feleségül.

A két nővér jól kibeszélte magát. A hűg férje így szól az asszonyhoz:

– Hozz ide egy zsákot, hadd töltsöm meg mindenféle bőrrel!

És a zsákját tényleg megtöltötték bőrökkel.

Megölelték, megcsókolták egymást, s az idősebb visszaindult, a fiatalabb meg így szól:

– Menj haza, élj jól! Miattam többé ne aggódj! Jól élek.

Haza is ment az idősebbik, sok bőrt vitt magával.

Hazaért. A férje is megjött:

– Egész nap itthon voltál, mégis úgy tűnik, hogy sok kis prémes állatot öltél!

Az asszony így szól:

– Hát nem öltem én ezeket az állatokat. A hűgom ajándékozta ezeket nekem.

A férje így szól:

– Aha, szóval nála voltál?

– Ott voltam.

– Hogy mentél oda?

– Úgy történt, hogy kimentem az utcára, a nagy tajgából akkora vihar kerekedett, hogy becsuktam a szemem. Amint kinyitottam, hát egy nagy házát láttam a vízparton, a Csaja partján. Gondoltam, miféle ház az, megyek s megnézem. Oda is mentem, hogy megtudjam. Hát ott találtam a hűgom. Megkérdeztem tőle: „Hogy kerültél ide?” Azt mondta: „Amikor a férjed kidobta a kosarat az utcára, s rávágott a nagy fával, letört rólam a kőpáncél. Aztán idejöttem, a férjed testvéréhez mentem feleségül.” És a hűgom azért jött el hozzám, mert mindig sírtam.

Az asszony férje így szól:

– Hát miért nem mondtad ezt el nekem, akkor nem dobtam volna ki.

– Most élj békességben, nővérem – meséli az asszony tovább –, miattam ne aggódj. Jól élek, s te is jól élsz.

Akkor a férjével nagy mulatságot csaptak, jókat ettek és vodkát ittak rá. Én is náluk voltam, a vodkából én is ittam. Itt szaladt e', lefelé a torkomon, de meg se kottyant.

HÁROM EMBER

Három ember készült a tajgába menni. Az utolsó három készült most menni, a többiek már mind elmentek korábban. Elhatározták, hogy el is indulnak. Már úton is vannak a tajga felé, s útközben lepte meg őket az éj. Egy patak felső folyásához érkeztek, egy mocsár szélén álltak meg. Nekiláttak, hogy alvóhelyet ássanak maguknak, eltakarították a havat.

A legöregebbik fogta a tűzszerszámot, tüzet csiholt, de a tapló nem lobbant lángra. Így szól az öreg:

– Egészen megdermedtek az ujjaim, nem tudna-e valamelyikőtök tüzet csiholni? Nem boldogulok a tűzzel, a kezem egészen elfagyott.

Nagyon kemény fagy volt akkortájt. A legifjabb a fát hordta. A középső fogta a tűzszerszámot, hogy tüzet csiholjon, de neki sem sikerült, nem lobbant lángra a szikra.

Azt mondja az ifjú az öregeknek:

– Felmászom egy fára, körülnézek, nem látok-e valahol tüzet. Ide, a patak felső folyásához sok ember jött vadászni.

Fel is mászott a fára, és észrevett valahol a közelben lánggal égő tüzet. Azt mondta az ifjú:

– A közelben tűz ég, menj oda, öreg.

Ő maga a kezével mutatta az utat. Nos, a legidősebb el is ment, sít kötött lábára, és elindult a tűz irányába. Egy ember szálláshelyéhez ért, egyetlen ember állt a tűznél egymagában.

Megszólalt az öreg:

– Aggyisten, öcsém.

– Aggyisten – mondja a másik.

– Adsz-e nekem tüzet?

– Hát tűzszerszám nélkül jöttél? – kérdi a tűz mellett álló ember.

– Nedves lett a tapló, nem kap lángra.

Azt mondja neki a másik:

– Adok neked tüzet, de elébb mondd meg nekem, mikor jön a meleg idő?

Azt mondja erre az öreg:

– Holnap fagy lesz, nincs sehol egy felhő.

A tűznél álló ember így szólt:

– Honnan tudod, hogy holnap fagy lesz? Én vagyok az isten, ha akarok, egy szempillantás alatt borús időt csinállok, ha akarom, derültté változtatok. Még magam sem tudom, milyen lesz az idő, nem tudom, mit csináljak.

E szavak után egy vékony vesszővel megütötte az öreget, s az azonmód tehénné változott.

A társai meg egyre várják. Azt mondja az ifjabbik:

– Az öreg odaért a tűzhöz, letelepedett, és melepszik a tűz mellett. Menj el, bátyám, nézd meg, de igyekezz vissza, mert már nagyon fázom.

Elment a középső, odaért a tűzhöz. Csak egy tehenet lát, társa sehol. Egymagában áll egy ember a tűznél. Ahogy odaért, megszólalt:

– Adsz-e nekem tüzet?

A másik azt feleli:

– Mondd meg nekem, fagy lesz-e holnap, vagy meleg?

– Fagyni fog, sehol egy felhő.

– Honnan tudod? Én vagyok az isten, de még magam sem tudom, milyen idő lesz.

A tűz mellett álló ezt is megcsapta vékonyka vesszejével, s nyomban ez is tehénné változott.

Az ifjú meg csak ül a fán, várakozik, közben majd megveszi az isten hidege. Végül is lemászott a fáról, felhúzta a sáléceket, és maga is a tűz felé ment. Odaért a szálláshelyhez, meglátta a két tehenet. Társai nincsenek sehol, csak a szálláshelyi ember álldogál ott egymagában.

Az ifjú megkérdezte a szálláshelyi embert:

– Adsz-e nekem tüzet?

Azt válaszolta a másik:

– Mondd meg nekem, milyen idő lesz holnap, felhős vagy fagyos?

Azt mondja neki az ifjú:

– Azt csak az isten tudja, én nem tudom.

Újra kérdi a másik:

– Hogyhogy nem tudod?

– Azt csak az isten tudja, milyen idő lesz. Én nem tudom, én nem vagyok isten.

Azt mondja neki a másik:

– Adok neked tüzet.

Ezzel dugdosni kezdte az ifjú ruhájába a tüzet, aztán mikor az megtelt, így szólt:

– Add a ruhád ujját! – S a ruha ujjába dugdosta a parazsat. –

Most eriggy vissza a szállásodra, lángra kap a tüzed. Vidd magaddal a teheneket.

Kérdi az ifjú:

– Mivel etessem őket?

– Vidd csak magaddal, majd a fák lombját fogják legelni.

Dolgozz velük, csak ne üssed meg őket vékony vesszővel – mondta a szálláshelyi ember.

Az ifjú megy vissza a szálláshelyére, már messziről látja, ég a tűz. Azt gondolja: biztosan visszajött a két öreg. Odamegy a tűzhöz, nincs ott senki, csak a tűz lángol. Ahogy a tanyára ért, nézi a ruhája ujját, lám: pénz van benne, benézett a ruha öblébe – ott is pénzt talált. Odament a szánjához, zsákba rakta a pénzt. Vacsorát főzött magának, jól belakott és elaludt.

Amikor megvirradt, vadászni kezdett, aztán hazafelé indult. A két tehenet a szán elé kötözte, a tehenek vontatták a szánját. Megérkezik haza, vezeti a teheneket. Az asszonyok nem is kérdik, mi lett férjükkal, eszükbe sem jut. Az ifjú a teheneken hordja a fát, hordja a szénát. Így él egy esztendeig.

Egyszer a tehenekkel vastag farönköt vontat, nem messze hazulról, talán ha tízölnyire voltak. Egyszerre csak mindkét tehén megvadult. Az ifjú kapta a vesszőt, rájuk csap, s a két tehén egyszeriben emberré változott. Megszólaltak:

– Az isten tehénné varázsolt minket, dolgoztattál minket, hordtuk a fát, hordtuk a szénát. Most az isten visszaváltoztatott minket emberekké, megbocsátotta bűnünket. Osszuk szét az isten adta pénzt.

Akkor aztán a pénzt három részre osztották, és mindhárman hazamentek. Haza is érkeztek, látják feleségüket. Azok meg kérdik:

– Hol kujtorogtatok egy évig?

Azt felelik:

– Az erdőben voltunk, és egyszerre csak az isten tehénné változtatott bennünket, most meg újra emberekké lettünk.

IZIRGUL

Izirgul meg egy csulimi ember betértek egyszer egy házba. Az egyik az egyik oldalon ült le, a másik a másik oldalon ült le. Csak nézik egymást. Egy ember (a már bent levők közül) felkelt, ők meg közelebb húzódtak egymáshoz a pádon, így üldögéltek.

Izirgul megkérdi a csulimi embert:

– Ki ette meg az orcádat?

A csulimi azt felelte:

– Egy csuka, a vízi fejedelem nyelt le engem.

A csulimi ember visszakérdezte Izirgult:

– Ki nyúzta le az arcodról a bőrt?

– Az erdei fejedelem karmolt meg – felelte az.

A csulimi ember mesélni kezdett.

– Csulimban van egy tó, forrás nélküli tó, úgy hívják, hogy Mammut-tó. Ezen a tavon egy ember sem mer csónakon járni, és ha befagy, akkor sem jár rajta senki.

Egyszer én egymagám mentem ki ahhoz a tóhoz. Forróság volt. Bőring volt rajtam, bőrnadrág, bőrv a derekamon, az övemen meg kés lógott. Megláttam egy hattyút, íjammal rálöttem, el is ejtettem. Beúsztam a tóba a hattyúért, már egészen közel értem hozzá, egyszerre csak a hattyú eltűnt a szemem elől. Megrémültem és visszafordultam. Már az eget sem láttam, valami lenyelt engem, és már csak a bendőjében tértem magamhoz.

Nagyot sóhajt, aztán így folytatja:

– Felkeltem, feltérdeltem, fogom a kést, szurkálni kezdek felfelé, s úgy éreztem, kemény, mintha vasból volna. A hal vonaglani kezdett, már nem bírtam egyenesen maradni. Arra gondoltam: a hasa alul kell legyen, lefele döfem a késsel, kibeleztem, aztán nem is emlékszem másra.

Elájultam, aztán magamhoz tértem. Már nem fojtogatott annyira. Korábban csaknem megfulladtam, most meg fázni kezdtem. Keresem a késem, meg is találtam, megmarkoltam, és szurkálni kezdtem körbe-körbe. A hal meg sem mozdul.

Nyílást keresek, találok is, kidugom a kezem. Fület tapintok, belekapaszodom, letépek, megfogom másik kezemmel, megtapintom, valóban fű. Fogom a kést, szétvágom fent a hal bensőjét, meglátom a fényt. Nagy nyílást vágok, és kimászom

belőle. Ahogy kimásztam, megnéztem a halat, látom ám, csuka. A mammutcsuka nagyobb, mint egy ember, ez a csuka nyelt le engem.

Amikor én még először vagdaltam a csukát késemmel, a csuka a partra vetődött, nyolc versztára vitt el engem, jó három öl szélességben se fű, se fa nem maradt épen.

Most meg Izirgul kezdett mesélni:

– Medve tépett meg engem, egy évig feküdtem utána. Bátyámmal mentünk felfelé a folyón, kutyánk meg a parton futott. Egyszer csak a kutya ugatni kezdett. Fogom az evezőt, kimegyek a partra.

Megyek a parton, mondom a bátyámnak: a kutya megtalálta – aztán a kutya nyomába eredtem. Odaértem, én is megtaláltam. A medve egyenesen rám rontott. Elkapott engem. Azt mondtam neki: „Minek rontasz így rám, megőrültél, hiszen úgy élünk, mint két testvér.” De a medve csak nem enged el, én meg elkapom a medve pofáját, és a földre terítettem.

A medvére ültem és odakiáltottam a bátyámnak, hogy a földre szorítottam a medvét, hozzáál fejszét vagy kést. Szorítottam a medvét. A bátyám meg csak kiabálja: „Gyere le a partra.” Én meg mondom neki: „Adj ide egy fejszét vagy egy kést, de ne gyere közel.”

A medve eltépte az int egyik karomon, aztán a másik karomon. Erre lábamat raktam a medve torkára, a medve meg megharapta a lábom. Attól féltem, hogy a medve letépi a lábamat, így hát a szívére léptem. A medve eltátotta a száját, akkor elvettem róla a lábomat. Ráestem a medvére, és azt mondtam neki: „Egyél meg.” A medve megdöglött, én meg felkeltem, s a parton leereszkedtem a csónakba. Ahogy a csónakba kerültem, venném a kést, hogy megöljem a bátyámat, de nem tudom megmarkolni a kést, csak annyit mondtam: „Miért hagytál ott a medve prédájául, ha meg tudnám markolni a kést, megölnélek. Vigyél haza.” Kikötöttük a csónakot a ház mellett, kivittek a partra, prémekre fektettek, aztán bevittek a földkunyhóba, s a fekhelyre tettek. Egy esztendeig feküdtem ott.

Ősszel már egy keveset járkáltam. Egyik este nekiláttam nyúlínt fonn, és mondogatom magamhan: „No, te medve, ne mássz ide hozzám, én sem megyek hozzád.” Reggel felkeltem, a partról a csónakba ereszkedtem, egyik kezemben a fejszét tartottam, a

másikban a nyúlinakat. Beültem a csónakba, és útnak indultam a folyón felfelé.

Kiszálltam a csónakból, nekivágtam az erdőnek a folyóparton. Ahogy előrenéztem, megláttam a medvebarlangot. Visszafutottam a csónakhoz, fogom a fejszét, aztán ugyanazon az úton megyek vissza. Óvatosan odalopakodtam a medvebarlanghoz, aztán így szóltam: „Gyere ki hozzám. Tegnap este mondtam neked, ne mász oda hozzám, te meg annyira előkelősködsz, barlangot is csináltál magadnak, és betelepedtél.”

A medve kiugrott a barlangból, én meg a fejszével vártam, s odacsaptam neki. Meg is öltem, egy csapásra leterítettem, a szemei is kifolytak. „Többet én nem mászom rád, te se mász rám – mondtam –, ha én ellened jövök, egyél meg, ha te jössz ellenem, megöllek.” – Fenyőfából kifaragtam a medve pofáját.

*„Ein Buch ohne Nachwort ist wie
ein Körper ohne Seele“*

UTÓSZÓ

Régi észak-eurázsiai nép ivadéka a szamojédok, akik az időszámítás kezdete körül földrajzilag, s ennek következtében etnikai és nyelvi szempontból is két, egymástól mindjobban elkülönülő csoportra oszlottak: az északi és a déli szamojédok tömbjére. Ezek az alakulatok később fellazultak, és mind az északi, mind a déli szamojédságon belül önálló nyelvek jöttek létre, ám a két fő csoport szerinti megkülönböztetés a mai napig fennáll, noha a déli szamojéd nyelvek közül ma már csak egyetlen él: a szölkup.

A szamojédok összesen alig 34-35 000-re tehető népcsoportjai a Hatanga torkolatától a nyugati irányban kb. 2 500-3 000 km távolságban levő Kanin-félszigetig, ill. az Északi-Jeges-tenger partvidékétől délre a Szajánokig húzódó óriási területen szóródtak szét.

A *déli szamojédok* egyetlen képviselőjének, a már említett, halászatból és vadászatból élő szölkupoknak a lakóterülete Szibéria erdős övezetében, a tajgában terül el, közelebből az Ob középső folyásának és mellékfolyóinak (Narim, Tim, Ket, Vaszjugan, Parabel stb.), továbbá az Északi-Jeges-tengerbe torkolló Taz forrásvidékének és középső folyásának, ill. a Jenyiszej két ehhez közeli mellékfolyójának, a Jelogujnak és Turuhannak a vidékére esik. E kiterjedt területen a mindössze 4300 főt számláló szölkupok egymástól izolált nyelvjárás-szigeteket alkotnak. Régen még jóval délebbre is éltek a déli szamojéd ághoz tartozó törzsek, kamasszok, karagasszok, kojbalok, motoriak, sojótok, tajgiak: a Szaján-hegység északi területein. Az összefoglalóan szajáni-szamojédoknak nevezett törzsi nyelvek azonban a XVIII–XIX. század folyamán föladták szamojéd nyelvüket a Szaján- és Altaj-hegység tarka nyelvi környezetében. Legnagyobb részük eltörökösödött, kisebb részük a mongollal vagy oroszsal váltotta föl régi idiómáját. Egyébként az eltörökösödés és eloroszosodás a szölkupok délibb csoportjainál is rohamosan terjed. Ennek következménye az is, hogy a mai szölkupoknak csak a fele vallja magáénak s használja mindennapi életében anyanyelvét.

Az *északi szamojéd* nyelvág három tagja a nyenyec, enyec és nganaszan. Mindhárom északi szamojéd nép jobbára tundralakó. Legszámosabban a nyenyec (vagy jurákok) vannak (29 000), akik

ÉK-Európa és ÉNy-Szibéria határos vidékein, a Kanin-félsziget és a Tajmir-félsziget közötti mocsaras-lápos, fagyott talajú tundrákon nomád réntenyésztő életet élnek, nyugaton zürjének, az Ob-vidéken vogulok és osztjakok, legkeletebbre pedig többek között tunguzok szomszédságában. Mindössze egy kisebb, kb. 1000 főre tehető csoportjuk erdőlakó. Ezek az ún. erdei nyenyecék a Pur és Agán felső folyásánál és ettől nyugatabbra, az Ob jobb oldali mellékfolyói és a Num-tó közötti tajgában élnek. Életmódjuk gazdasági alapja a halászat és a vadászat, a rént ház körüli igásállatként tartják.

A nyenyecék legközelebbi rokona az enyec: az önelnevezések nagyfokú megegyezése szimbolizálja a két egymás tőszomszédságában élő nyelv közötti szoros rokonságot. Az enyecék (régi nevükön: jenyiszeji szamojédok) a Jenyiszej alsó folyásánál laknak, Dugyinkától északra és délre, jobbra a tundrás övezetben, kisebb részük (erdei enyecék) erdős vidék lakója. Létszámuk mindössze 400 fő.

A harmadik északi szamojéd nép a főleg rénvadászattal és halászattal foglalatосkodó nganaszanok (vagy tavgi-szamojédok) Szibéria egyik legkietlenebb és legzordabb tájának, a kopár Tajmir-félszigetnek a lakói. Számuk eléri az ezret.

Régi észak-eurázsiai nép leszármazottainak neveztük az előbb a szamojédokat, voltaképpen azonban akár genuin szibériai nép sarjadékainak is mondhatnánk őket, mert a jellegzetes szibériai rénkultúra kialakítói és elterjesztői, de azonkívül is többségük Szibériában él, Európa északkeleti csücskébe aránylag későn kezdtek átszivárogni. Eredetüket tekintve különben rokonai a finnugor népeknek: ezekkel együttesen alkotják az uráli nyelvcsaládot, amelynek szám szerint legtekintélyesebb tagja a magyar.

A szamojédok ősei az i. e. VI.-IV. évezred körül szakadtak ki az uráli alapközösségből, amelynek lakóhelyei a felbomlást közvetlenül megelőző korszakban újabb nézetek szerint Északnyugat-Szibériában lehettek. A szamojédok kiválása utáni eseményeket részletesen nyomon követni ma még nem tudjuk. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a felbomló uráli társadalomból ekkor különül el a finnugorság, mégpedig föltehetőleg úgy, hogy a lakosság egy jó része – a mai finnugorok elődei – lassan az Urál nyugati

oldalára települ át. Az ekkor még egységes, ún. közszamojédok viszont valószínűleg az Irtishez közeli vidékeken található ekkoriban, ahol a későbbiek folyamán egyre jelentősebb érintkezésbe kerülnek – immár a folyó forrásvidékén – török nyelvű társadalmakkal és ún. jenyiszeji népekkel (a mai ketek elődeivel). Az Ob–Irtis forrásaitól azután az időszámításunk kezdete körüli időszakban vonulnak részben tovább a folyó vonulata mentén egyre északabbra, mai lakóhelyeikre.

A szamojédok zöme tundrai életmódot él, anyagi kultúrájuk jellemző sajátosságai a réntenyésztéshez kapcsolódnak. Több száz, gyakran több ezer rénhől álló nyájaikat egész éven át az erdős vidék és a tengerpart közötti tundrán legeltetik. Télen a ligetes tundrán (az erdő határa közelében) terelik állataikat, tavasszal azonban észak felé hajtják a réneket, s nyárra elérkeznek a tengeri partvidékhez, ahol a hűvösebb, szeles időjárás valamelyes védelmet nyújt a réneket, embereket keserves próbára tevő szúnyog- és bögölyinvázió ellen. Itt egyben jó halászhelyeket is találnak a pásztorok, ősszel azután karavánszámra indulnak ismét a ligetes tundra vadban gazdag vidéke felé. A rént az egész éven át tartó és szigorúan meghatározott útvonalhoz kötött vándorlások során a gazdák és pásztorok egész háznépükkel követik. Sátrukat, holmijukat szánon szállítják, ők maguk és családtagjaik szánon követik a nyáját a mindig soron következő állomáshelyre, ahol, táborot verve, rendszerint addig tanyáznak, amíg a legelésre alkalmas terület kielégíti a csorda szükségletét.

A zuzmót nevelő tundrán a rénszarvas a gazdasági élet alapja: a táplálkozást, a ruházkodást elsősorban a rén biztosítja, de a sátor befedésére is rénbőr szolgál, és a leölt állat agancsát, csontját, idegeit, belső részeit szintén hasznosítja a tundralakó háztartásában. A rénszarvasnak ez az extenzív tenyésztési módja elterjedt egyébként más északi népek – pl. a zürjének, vogulok és osztjákok – között is, mégpedig éppen szamojéd hatás következtében, ámde a tundrai réntenyésztésnek ez a módja valószínűleg másodlagos. Az eredeti szamojéd rénkultúrát alighanem az a tenyésztőmód képviseli, amelyet az erdei nyenyecék, a szölkupok és az erdei enyecék között találunk meg. A tajgában ugyanis nem lehet száz- meg ezerszámra tenyészteni a rént. De nincsenek is erre ráutalva az erdő lakói, hiszen

környezetük hússal, hallal bőven ellátja őket. Az erdős vidékek szamojédjai tehát legfeljebb húsz-harminc rént vagy még kevesebbet tartanak háziállatként. Nyáron, a szúnyogos időszakban szabadon bocsátják őket, gazdáik ekkor folyó menti tanyáikon halásznak, ősszel szedik össze állataikat, s azokkal együtt indulnak téli vadászútjukra. Nyári lakóhelyüktől azonban legfeljebb nyolcvan-száz km távolságra merészkednek el – nem tesznek olyan végtelen nagy utakat, mint tundrai életmódra kényszerült atyafiaik –, s útközben ott ütik fel alkalmi szállásukat, ahol az éppen célszerűnek látszik. Ezek a rént elsősorban teherszállításra, szánhúzásra használják, a táplálkozás és a ruházkodás szükségleteit pedig mindenekelőtt a vadászatból és halászatból fedezik.

Utóbbiak közül a halászat szerepe újabban még a tundralakók között is egyre nő: mind fontosabb megélhetési forrás a tokhalakban, lazacokban, marénákban és tőkehalakban bővelkedő folyók mentén. A vadászat legkedveltebb célja régebben a vadrén volt. Mutatja ezt az állat elnevezése is: *jillépc*-nek mondják, ami szó szerint azt jelenti: „élet”, mert ez az állat a forrása az élet fenntartásához szükséges húsnak, bőrnek és csontnak. Olyan nagy sikerrel vadászták, hogy a vadrénállomány Nyugat-Szibériában szinte teljesen kiveszett. A tundrán sarki róka, sarki nyúl, az erdőben sokféle prémes állat, valamint a mindenütt megtalálható vízimadarak azonban még mindig jó lehetőséget adnak a vadászatnak mint kiegészítő gazdálkodási ágának a kibontakoztatásához.

A nomád vagy félnomád életmód következményeképpen jórészt ma is könnyen tovaszállítható sátrakban laknak. A sátor váza harminc-negyven egymásnak támasztott póznából áll, ezt télen dupla rénbőrrel, nyáron pedig puhára főzött nyírkéreggel fedik. Sok helyütt azonban gerendából (s részben a föld színe alá is) épített, egyszerűbb kunyhók is használatosak voltak.

A szamojéd társadalomra jellemző nemzetségi rendszer szinte napjainkig fennmaradt. A nemzetségeknek megvolt a maguk szigorúan körülhatárolt vadász-halász és/vagy legeltetési területe. Tilos volt a nemzetségen helüli házasodás, ismerték a vérbosszú intézményét. Ebben a társadalomban a nőt számos, részben vallásos jellegű tilalom vette körül, házasságkötéskor véleményét nem

kérdezték, s általában menyasszony díjat fizettek érte. Régebben a többnejűség is szokásban állott.

A szamojédok sámánhiten voltak. A világot elképzelésük szerint a legfelsőbb isten, *Num* teremtette, akinek a neve egyben a mennyboltot is jelöli. Tőle függ az emberek jóléte. Fia, *Nga* a halál istene, akitől csak akkor védi meg Num az embereket, ha áldozatokkal fordulnak hozzá. Num és az emberek között közvetítő lények is állanak, különböző rendű és rangú szellemek, akikkel viszont csak a sámánok tudnak közvetlenül szót érteni, s általuk fürkészik ki Num akaratát. A természet jelenségeiben, a tavakban, folyókban, erdőkben is szellemlényeket sejtettek, s ezek közül némelyiket rosszindulatúnak vélték, haragját ugyancsak áldozatokkal próbálták semlegesíteni. De vallásos tiszteletben részesültek az elhaltak szellemei is: úgy vélekedtek ugyanis, hogy az ember testből, lélekből és árnyéklélekből (vagy őrző szellemből) áll, s az utóbbi, amely egész életén végigkísérte és örködött felette, a halál után, a lélek elszálltát követően is tovább él a másvilágon. A holtakról ezért primitív bálványképet készítettek, amelyet babonás tisztelet övezett. A halottak kultuszával függ össze, hogy a nemzetség őseit is megkülönböztetett tisztelet illette meg, s ezt a nemzetségőst rendszerint állat alakban képzeltek el.

A szellemeket fából faragott vagy különös alakú kőbálványok képében ábrázolták: a *haehe*-t, a házi bálványt vászon- és pamutdarabokba öltöztetve mindenüvé magukkal vitték. Áldozóhelyeiken pedig nagy közösségi bálványképeket (*szjadaj*) őriztek, előttük mutatták be az állat- vagy étel- és italáldozatokat. E szertartásokon fontos szerepe volt a sámánnak, akinek az árnyéklelke – hiedelmük szerint – az ún. szimszi-rúdon át a szellemek világába is eljut, kitudakolni a jövőt. A sámánnak régebben külön öltözéke is volt, s működésének legfontosabb kelléke a sámándob: kerek fakávrára feszített rénbőr, amely a fából készült verővel ütögetve rejtelmes, kongó hangot ad. Ez a monoton dobolás kíséri a sámánolás varázsigéit és dalait, amelyekben a sámán túlvilági útját beszéli el. Közben a sámán egyre vadabb táncot jár, mígnem a révület tetőfokán eszméletlenül esik össze: ekkor hagyja el árnyéklelke a testét, hogy kitudakolja az istenek akaratát. Midőn azután ismét visszatért belé az élet, énekszóval közölte a

jelenlevőkkel azt, hogy „utazása” alatt mit tapasztalt, s hogy mi a szellemek kívánsága.

Ez a sajátos hiedelemvilág és a háttérül szolgáló társadalmi rend meg életforma tükröződik a szamojédok népköltészetében is, amelyet egyébként a múlt század derekán ekképpen jellemzett a jeles Szibéria-kutató, a finn M. A. Castrén: „A hallgatóság szinte vallásos áhítattal lesi az énekes minden szavát. Az ének előadója pedig egy alacsony padkán vagy ládán ül a szoba közepén – akár sámán is lehetne –, hallgatói körülötte foglalnak helyet. A Tomszki Kormányzóságban figyeltem meg, hogy az énekes gesztusokkal is kifejezi hősei sorsának alakulását. Teste ide-oda hajlong, hangja el-elakad, bal kézzel könnyező szemét törölgeti-takargatja, jobbával pedig egy nyílvezzőt szorongat, melynek hegye a padlóra van szegezve. A közönség leginkább némán üli körül, ha azonban a hős elpusztul, vagy szárnyas állat képében a felhők fölé emelkedik, akkor hangos *hé-é* kiáltással kapcsolódnak az előadáshoz. Aránylag kevesebbre értékelik a lírai dalokat. Ezek nem is öröklődnek nemzedékről nemzedékre, hanem a röpke pillanat termékei. Nem tartják arra érdemesnek őket, hogy emlékezetükben elraktározzák, hiszen mindeniküknek megvan az a képessége, hogy örömét és bánatát dalba öntse. A »dalszerzést« a szamojédok nem sokra becsülik, azonban a dal eléneklését és jó előadását keveseknek adatott ritka tulajdonságként igen nagyra értékelik. A szamojédok felfogása szerint ugyanis a hang és a dallam adja a lírai költemény lényegét, a tartalom (a szöveg) iránt csak annyi igényük van, hogy az könnyen érthetően fejezzen ki mindennapi érzelmeket és képzeteket.”

A fent idézetteken kívül nagyon nehéz lenne egységes képet adni a szamojéd folklórról. A továbbiakban tehát szükséges különválasztanunk egymástól az északi és a déli szamojéd népek költészetét, még akkor is, ha a déliek népköltészeti termékeiről a hézagos és töredékes gyűjtések folytán legfeljebb csak halovány elképzeléseink lehetnek.

Az északi szamojéd népköltészet rövid bemutatása azonban – főleg a nyenyec anyag alapján – konkrétabb formát ölthet. Ami az enyec és nganaszan népköltészetet illeti – főleg terminológiai

egyezések alapján –, arra kell gondolnunk, hogy az a nyenyecével lényegében egyívású.

A nyenyec népköltészet műfaj szempontjából változatosnak tűnik, hiszen a lírai daloktól a találós kérdésen, a sámánéneken, valamint egyéb mitologikus és szertartási szövegeken meg a különböző jellegű meséken át az epikus hősénekekig sokféle néven nevezhető termékéről tudunk. Ám az egyes műfajok elkülönítése körül sok a bizonytalanság, s ha mindenáron csoportosítanunk kell a nyenyec népköltészet produktumait, akkor nagyon célszerűnek látszik a prózai szövegeket elkülöníteni az énekelt műfajoktól (*hinabc*).

A *wadako* vagy *lahanako* néven ismert prózai elbeszélések voltaképpen eléggé szerteágazók: egyes tájak és tájalakulatok (tavak, patakok, folyók, szigetek, öblök, fokok, hegyvonulatok, erdők, tisztások stb.) keletkezéséről szóló hagyományok, továbbá mitologikus mondák vagy éppen novellisztikus elbeszélések és szabályszerű etiofogikus mesék tartozhatnak ide (pl. egyes állatok, madarak sajátosságainak, színének, alakjának eredetéről és í. t.). Közülük némelyiket ritmikus prózában adják elő.

E prózai műfajoknál jóval népszerűbbek, kedveltebbek az énekelt műfajok. Az énekek improvizált lírai dalok (legény-, leánydalok, ivódalok, gúnydalok stb.), vagy epikus énekek. A két szélső pólus között állanak a jobbra ugyancsak rögtönzött rituális-szertartási énekek típusai (sámándalok, varázsénekek).

Az északi szamojéd népköltés legjellemzőbb és sajátos darabjai az epikus énekek – gyűjteményünk is jobbra ezeken alapul –, úgyhogy ezekkel némileg részletesebben kell foglalkoznunk. Két elkülönülő csoportjuk van: a *szjüdbabc* (enyecül *szjüdobicsu*, nganaszanul *szitabi*) és a *jarabc* (enyec *djorecsu*, nganaszan *djurume*).

A *szjüdbabc* elnevezés az óriást jelentő *szjüdbe* származéka, s már ebből is sejthető, hogy ezekben a nagy formátumú, epikus énekekben a régmúlt idők hőse fantasztikus kalandok seregén megy át, melyek során emberevő óriásokkal, félelmetes szörnyekkel és gonosz démonokkal küzd meg, ill. idegen nemzetségekkel háborúskodik. A megénekelt küzdelmek célja, a *szjüdbabc* témája az asszonyszerzés vagy a vérbosszú. Feleséget – az exogám

nemzetségi szokásoknak megfelelően – mindig idegen földről, más nemzetségből szereznek vagy rabolnak. Hosszú, nehéz, fáradságos utazások, éhezések, az ellenséggel megküzdött véres harcok után verekszik ki maguknak az asszonyt, de ugyanilyen emberfeletti bátorságot, erőt és ügyességet tanúsítanak azok az énekek is, amelyeknek témája a vérbosszú, melyet a nénje vagy bácsikája által nevelt fiú rendszerint apja fegyverével hajt végre egy másik nemzetség tagján. A szjüdbabcban a hősök és ellenfeleik viaskodása napokon, heteken, sőt hónapokon, éveken át megszakítás nélkül folyik. A szereplők olykor vasruhát öltenek, rézsánon utaznak, vas- vagy rézsátorban laknak, néha meg éppenséggel szárnyra kelve röpdösnek a világ egyik szegletéből a másikba, tetszés szerint tudják alakjukat változtatni, egyes énekekben pedig meghalnak, de azután újra életre kelnek, egyszóval varázslatos és ámulatot keltő cselekedeteket visznek véghez.

A másik népszerű elbeszélő műfaj a *jarabc*. Ez a szó a „sír, panaszkodik” jelentésű *jarc* igéből van képezve, szó szerint tehát akár „sirató”-nak is fordíthatnánk, ha a magyar sirató műfajával való összemérés lehetősége a konfúzió veszélyét fel nem idézné. A szó szerinti fordításról lemondva, lehetne „sorséneknek” is nevezni e műfajt, még helyesebb azonban megmaradni az eredeti nyenyec megnevezésnél. A *jarabc* a szjüdbabccal ellentétben nem a régi időkbe visz vissza, hanem állítólagosan megtörtént eseményekről számol be: az elbeszélő viszontagságairól, megpróbáltatásairól, kudarcairól, sikereiről, jó szerencséről vagy balsorsáról. A *jarabc* hagyományos témái az obligát nőszerezésen és vérbosszún kívül még rénnyájak birtokbavétele (megszerzése vagy visszaszerzése), egyes családtagok vagy az egész család (nemzetség) elvesztése. A mitikum, a csodás eseményeket felsorakoztató dús fantázia itt is jelen van, e tekintetben a két nagy epikus műfaj között szinte nincsen különbség, de abban sem, hogy az énekek szereplői egyébként a réntartókhalászok-vadászok mindennapi életrendje szerint élnek. Ami viszont elválasztja őket, az az előadás módjában mutatkozik meg: a szjüdbabc szövegét harmadik személyben, a *jarabc*-ét viszont első személyben mondják el, s ez az énekmondó, ill. a hallgatóság viszonyát is tükrözi a két műfajhoz.

A szjüdbabc-énekesek száma egyre ritkul, jarabc előadásához kisebb énekmondói képesség is megteszi, s ezért e kevésbé zárt kompozíciójú énekek még a mai napig elterjedtek a tundrán.

Az énekmondás a hosszú tundrai szánutakon nehezen nélkülözhető szellemi tápanyag: a téli éjszakák dermedt csöndjét, vigasztalan egyhangúságát énekkel enyhítik. Egyik-másik előadása hosszú órákon, olykor több éjszakán át is tart, s a hallgatóságot egy-egy jó énekes produkciója tökéletesen lenyűgözi. Az énekesek repertoárja általában 30–40 ének, de mindnek más a dallama: az elnyújtott, monoton kántálástól a frissebb ritmusú dalig változatos a skála, melódia tekintetében azonban e dalok szokatlanok az európai zenén edzett fül számára. Dalaik egzotikumát az adja, hogy kevés hangra épülő egy-két dallamsorból alakulnak ki, s e sorok vagy dupla sorok szünni nem akaró egymásutánban ismétlődnek, méghozzá úgy, hogy a sorok végén szabályszerűen pulzáló vokalizálás (réjázás) és a szótagok belsejét díszítő melizmák összetéveszthetetlenül szamojéd karakterűek. A két fő epikai műfaj sok ismétlődő formulát, többé-kevésbé konvencionális elemet tartalmaz, amelyek – egyfajta nyelvi panelekként – az énekes tetszése szerint illeszthetők a mese szövegébe, természetesen a dallam kötöttségeinek megfelelő módon. Azt is mondhatjuk tehát, hogy az ének adott „tartalma” nemcsak a különböző énekesek ajkán formálódik újra, hanem egy és ugyanaz az énekmondó is változtathat előadásán bizonyos konvenciók szerint: elvehet vagy hozzátehet, rövidíti, hosszabbítja, egyszóval módja van megmásítani az ének szavainak megformálását. Ezek szerint tehát valamelyes szerepe az improvizációnak is van az énekmondásban. Nem újdonság ez a sámánénekekben vagy a lírai dalokban, ahol a rögtönzés jelentősége sokkal nagyobb fokú. Akár epikus énekről, akár sámándalról vagy lírai énekről legyen is szó, a kötött ritmusképletű dallam állandónak tekinthető, míg a szöveg sokkal kevésbé kötött, és csak a dallamban él. A dallam nélküli szöveg voltaképpen absztrakció, mert önállóan nem létezik, illetőleg ha létezik, pusztán annyi esztétikai értéke van, mint egy Shakespeare-dráma tartalmi kivonatának.

A szöveg és a dallam egymásba fonódása, pontosabban szólva: a szöveg integrálódása a zenében számottevő nyelvi változásokat vált ki, amelyek folytán az ének nyelve észrevehetően

különbözik a hétköznapi beszélt nyelvtől. Ezek a változások és eltérések abból adódnak, hogy a verssort a kötött dallamsorhoz kell igazítani. A szövegnek a dallamképlethez, ezen belül az ütemekhez kötése ún. töltőelemek segítségével történik, mert a verssor mindig rövidebb a dallamsornál. A szöveg és a dallam akképp integrálódik tehát, hogy a sor végére egyrészt nyújtott hosszú réjázó refrén kerül, másrészt viszont a sorban énekelt szavak, sőt szótagok közé is töltőszó tagokat (olykor csak töltőhangokat) toldanak, amelyeknek semmiféle jelentéstani, nyelvtani vagy logikai szerepük nincsen. Pusztán ritmikai-metrikai a funkciójuk: az alapszövegnek a kötött dallamképlettel való fúzióját valósítják meg, egységbe szintetizálják a szöveget és a dallamot.

A sorok végén refrénszerű *ngäe*, *ngäe-äe-äj*, *ngä-de-äe-äj*, *ngow*, *ngo-ow*, és ehhez hasonló sor végi töltőszavacsók jelentkeznek, máskor a sor végi szó utolsó vagy/és utolsó előtti szótagjai ismétlődnek. Nem ritka továbbá a verssorban levő szavak megtoldása töltőszótagokkal (*-ej*, *-wa*, *-ow*, *-ngow* stb.), sőt töltőhangok még a szó belsejébe is beilleszthetők (leggyakrabban *-j-*, *-w-*,) és ezzel kapcsolatosan a velük érintkező magánhangzó-elemek megnyúlhatnak, sőt minőségileg is megváltozhatnak.

Szemléltetésül *A kölyök* című arab énekelt szöveg kezdő sorait idézzük, és melléteszük e sorok rekonstruált alapszövegét:

<i>Énekelt szöveg</i>	<i>Alapszöveg</i>	
noszjinetetowhanow-e-ngej	noszjitetahana	1. sor
szewane tjahejda-ngej-e-ngej	szewan tjahad	2. sor
manjenge jiljowedem-e-ngej	manj jiljewedm	3. sor
noszjinetetow-nge-ej-e-ngej	noszjitetah	4. sor
njengengem tolowbaszej-e-ngej	njem tolabaszj	5. sor
njarange szjatov szawow-e-ngej	njar szjata szawa	6. sor
hunange ngaworacjetem-e-ngej	huna ngaworcjetm	7. sor
wenoh li lugejbaszej-e-ngej	wenoh li lugbaszj	8. sor

S hogy a fordító dilemmáját is érzékeltessük, iktassuk ide az alapszöveg szó szerinti fordítását, annak Simoncsics Péter által adott műfordítását, ill. az énekelt szöveg H. Kiss Judittól származó magyar változatát:

Szó szerinti

1. sor _ Noszitetánál (Nosziteteta = nemzetség- és családnév)

2. sor _ szemem mögül (azaz = emlékezetem szerint)
3. sor _ éltem én.
4. sor _ Noszitetának
5. sor _ nőt számolva (= feleségét is számítva)
6. sor _ három széparcú(ja van).
7. sor _ Néha eszegetem
8. sor _ Kutyák(nak vetett) csontokat rágva.

A kétféle műfordítás pedig így hangzik:

<i>Énekelt szöveg</i>	<i>Alapszöveg</i>
Róka gazda házában, hajjajj, _____	Róka gazdánál
Hogy eszemet tudom, hajjajjajj, _____	amióta eszem tudom
Ott élek-éldegélek, hajjajj. _____	éldegélek.
Róka gazdának, hajjajj, hajjajj, _____	Róka gazda házában
Feleségével együtt, hajjajj, _____	ha megszámoljuk,
Három Széparcúja van, hajjajj. _____	három széparcú nő.
Amit eddegélek én, hajjajj. _____	Akkor eszem,
Az biz' kutyáknak való csont, hajj! _____	ha kutyáknak való
_____	csontot hajítanak
_____	nekem.

A bemutatott példa tanúsítja, hogy a dallamsorok hosszabbak annál, hogysen azt az alapszöveg hézagtalanul kitöltse. Ezért a szöveg adaptálása a dallamsorhoz megkezdődik már a sor belsejében (szó középi, szó végi magánhangzó nyújtással, a magánhangzók staccatószerű széttördelésével, magán- és mássalhangzó-betoldásokkal, szótagismétléssel). E sor belseji igazítások révén azonban általában nem mindig érhető el a dallamsor megkövetelt szótagszám, s így a betoldások zöme a sor végére marad. Ide pedig olyan töltőelem szükséges, amely a dallam alakulásának megfelelően tetszés szerint nyújtható. Sor végi töltőpartikulálul tehát olyan szótag a legalkalmasabb, amely a légzés diktálta határokon belül szinte korlátlanul vokalizálható, azaz magánhangzóból és a leginkább tartós, legnagyobb szonoritású (hangzósságú) mássalhangzóból (*j*, *w*) tevődik össze.

A verstani kutatás számára lényeges dolog a töltőelemek vizsgálata, hiszen tulajdonképpen ezek hozzák létre a dallamsor által megkövetelt szótagszámot, ezek adják a vers belső ritmusát, a sor végi refrének összecsengése pedig rímeket hoz létre. A számjédek

– de általában a nyugat-szibériai rokon népek – költészetére vonatkozó verstani kutatások eddig az alapszövegre korlátozódtak, s ezzel magyarázhatók azok a megállapítások, hogy e népek költészete nem ismeri a metrumot, a rímet. Ha azonban a vers és a dallam integer egységét nézzük a nyenyec énekben, rögvést kitűnik, hogy a verstan kutatóját az a szövegközlési módszer vezette tévútra, amely a népköltészeti kiadványokban csak az alapszöveget prezentálta. Nyilván azért, mert – ha esetleg észlelték is egyes kutatók a töltőelemek jelentőségét – az énekelt szöveg lekottázására nem voltak felkészítve. Ezért az énekek előadása után megkérték informátorukat az ének szövegének lediktálására, s ezzel olyan szöveghez jutottak, amely a műalkotás tartalmi és formai egybeszerveződésének lényeges elemeit nem tartalmazta. Ezzel magyarázható, hogy a közlők többsége általában vonakodva diktálja le az énekelt műfajok alapszövegét: az ének nélküli szavakat, a töltőelemekkel ritmusba nem öltöztetett, nyers alapszöveget ugyanis nem érzik szépnek, művészinak.

Az e kötetben közzétett nyenyec és enyec mesék általában a jarabc és szjüdbabc műfajához tartoznak. A választást a műfaj népszerűségén, elterjedtségén kívül az is indokolja, hogy a legbővebb anyagközlés e műfajokból történt. A magyar fordítás természetesen csakis prózai szöveget eredményezhet, hiszen eredetijüket is prózai formában tették közzé, még ha át is sugárzik egyik-másik kifejezésen, fordulaton vagy a szó hangalaki megformálásán az éneknyelvből való származás. Cselekményük, a szubarktikus életnek e mesékben tükröződő különös világa az eredeti alkotásokat rekonstruálni nem tudó formában is – reméljük – visszhangra talál a magyar közönségben.

Külön kell szólnunk az enyec mesékről. Ezen a nyelven ugyanis mind ez ideig egyetlen népköltészeti termék sem jelent meg, s így az enyec folklórt nem ismertük, míg 1961-ben meg nem jelent B. O. Dolgih gondozásában *Az enyecék mitologikus mondái és történeti hagyományai* című gyűjtemény – oroszul (ezt követte egy másik hasonló kötet is 1962-ben). Amennyire öröndetes az enyec folklór egy részének feltárulása, éppen annyira sajnós, sőt a fordítások

ismeretében jól átérezhető veszteség, hogy az eredeti enyec szövegek nemcsak publikálatlanok, de följegyzetlenek maradtak... Ezt a hiányosságot most már semmiképpen nem lehet pótolni.

Mindenesetre Dolgih vállalkozása így is páratlanul értékes: az itt közzétett szövegekből arra kell következtetnünk, hogy a szamojédság perifériáján élő néptöredék tagjai között az énekmondás hagyományai talán még elevenebbek, mint a nyugatibb nyenyecéknél. Jelzi ezt a prózai megformálásban is magával ragadó *Csillagmítosz*, amely az enyecék világképének művészi megfogalmazott vázlatát adja.

Az enyec mitológiában *Nga* foglalja el a nyenyec (és tegyük hozzá: szölkup, vogul, osztják) *Num* helyét, bár nem oly egyértelműen főisten, mint a nyugatabbra tisztelt *Num*. Az istennek titulált *Nga*-k között is van többféle rendű és rangú. Közülük egyik legfontosabb a Nevelő-isten (*Badaszi Nga*), vagy más néven Árva-isten (*Djuba Nga*), akiről a *Csillagmítosz* is szól. A szamojéd hitvilág egységére utal egyébként, hogy *Nga* a nyenyec mitológia szerint *Num* fia, de azonkívül az is, hogy valamennyi szamojéd népnél megtaláljuk a segítő szellemek, betegség-szellemek bonyolult hierarchiáját, még ha elnevezéseikben mutatkoznak is különbségek. A bálvány nyenyec *haehe* nevének azonban pontos mása az enyec *kaha*, de utalhatnánk a nyenyec meséből megismert *Parne* boszorkányra, akit a *Csillagmítosz* *Parneku* néven vettet máglyára, hogy szertepattogzó szikráiból magyarázza a szúnyogok keletkezését. Említhetnénk persze a szamojéd folklór rabelais-i figuráját, a ravaszságával még óriásokat is leküzdő csínytevőt (enyec *Dia*, nyenyec *Jombu*, szölkup *Jompa*), aki viszont a *Csillagmítoszban* már-már az arktikus Olümposz tagja, afféle félisten, s feltehetőleg e magasabb státusából deklasszáldott sámánoló képességű mesehőssé.

A szölkup népköltészet gyaníthatólag közeli kapcsolatban van a szomszédos rokon és nem rokon (főleg török, ket, tunguz) népekével. Török hatásra következtethetünk abból az egyszerű tényből, hogy a *hős* neve a szölkupban *mádur*, s az elnevezés szibériai török nyelvből származik (így tehát végső soron közvetett kapcsolatban áll a magyar *bátor*-ral, amelyik viszont más török forrásból ered).

Felsorakoztathatnánk persze még egyéb argumentumokat is, de részletekben, motívumokban kimutatni a török folklór hatását már csak azért sem lehet, mert a szibériai törökök népköltészete egyelőre terra incognita számunkra, nem is szólva arról, hogy az itt közölt nyolc szölkup mese alig valamivel kevesebb annál, mint ami nyomtatásban rendelkezésünkre áll. Ezek a nehézségek tehát eleve bizonytalanná, ideiglenessé teszik megállapításainkat.

Helytelen volna elhallgatni azonban, hogy másodkézből tudunk azért érdemi dolgokat is mondani a szölkup epikai hagyományról. Az első világháborút közvetlenül megelőző években gyűjtött a szölkupok között tekintélyes mennyiségű hőségeket és elbeszélést egy jeles finn utazó, Kai Donner. Ezek ugyan mind a mai napig közöletlenek, Donner azonban fölhívta a figyelmet arra, hogy a szölkupok lakta országrésznyi terület egymástól távoli végein egy olyan epikai mondakör darabjai maradtak fenn, amelyek egységes keretbe foglalhatók, és eredetieknek is látszanak. E töredékesen fennmaradt elbeszélés-láncolatban a közös hős *Itje*, s az ő változatos kalandjait ismerjük meg, melyek során egy északról származó *Pünegasze* nevű emberevő óriással számol le. Donner a legteljesebb variánsok alapján rekonstruálta a szölkup „eposz” tartalmát, melyet válogatásunk hátterét megrajzolandó célszerű itt tömören összefoglalni.

Az *Itje Pünegasze* ellentét abból adódik, hogy a gonosz óriás fölfalta Itje szüleit is. Itjét ettől fogva nagyanyja nevelgeti, s az ifjú már kis korától kezdve elsajátítja a halászat és vadászat fortélyait. Eközben egyre messzebb merészkedik a közeli vizektől, és egynéhány kalandon megy át kora ifjúságában (lásd a 26. és 27. sz. meséket). A történet azután későbbi időkbe visz: egyre veszélyesebb kalandokba keveredik Itje. Először a messzi tenger vidékén, ahol a *Püne* nevű hatalmas, mindenevő madár él (mint mitológiai alak ez leginkább az obi ugor és nyenyec *minlej* megfelelője, neve azonban arra mutat, hogy valamiféle interreláció áll fenn közte és a félelmes óriás között). Ám a tenger közepén egy még rettenetesebb szörny is lakozik, a *Szörös Szarvú*, *Tarka Szarvú Hal*. Ez olyan erős, hogy még a földgolyót is elbírja. Püne egy ízben megpróbálta zsákmányul ejteni a Halat, de szándéka kudarcba fulladt. A küzdelem során varázserejű karmait a bestia hátába mélyeszi, hogy fölemelje a levegőbe, de a

karmok a nagy súlytól beletörtek a Hal bőrébe. Püne madár Itje segítségét kéri a Hal ellenében: hátára veszi a fiút, hogy a tenger közepére röptesse, s noha háromszor leveti a mélybe, hogy bátorságát próbára tegye, mindegyik alkalommal elkapja még egyik szárnyával a vízbe zuhanás előtt, és végül is elröpül vele a Hal birodalmába, ahol Itje először héthúros lantot készít, és oly gyönyörűen énekel, hogy az állatok mind köré gyülekeznek, ámulattal hallgatják, és értik szavát. Közöttük van a Szarvas Hal is: Itje a hátára lép, az kiúszik vele a nyílt tengerre, s közben – a Hal kérésére – eltávolítja bőréből Püne karmait. Hálából a Hal beinvitálja Itjét az egyik fülébe, ahol egy nagy szoba volt, itt talál rá a szörny lányára, akinek a kezét jutalmul elnyeri. Feleségestül tér vissza Pünéhez, s visszaadja neki elhagyott karmait.

Az eposztöredékek beszámolnak Itjének az Erdei Szellemmel, ill. annak hét fiával vívott küzdelméről, s ez az epizód azzal végződik, hogy Itje három idegen (tatár) máduktól visszaserzi és feleségül kapja az Erdei Szellemtől mindhárom elrabolt leányát. Ez a történet a medve származásának legendájával végződik: eszerint Itje e három felesége közül az egyik szülte a *Medve Szellemet*, s ettől származnak a Ket menti szölkupok.

Ezután kerül sor a legnagyobb megpróbáltatásra: az emberiség ellenségével, Püneguszéval való megmérkőzésre. Itje először le akarta volna szoktatni Püneguszét az emberevésről, s ellátta minden jóval, ám hiába, a szörny már nagyon rákapott az emberhúsra. Végül is Itje az óriástól rettegő emberek kérésére elhatározza, hogy megöli. Ez csellel sikerül is neki, s az elejtett óriást darabokra vagdalja. Győztesként indul az erdőbe, hogy feleségül vegye az Erdei Szellem két legszebbik leányát, s már éppen hazafelé tart az új asszonyokkal, midőn kiderül, hogy védő szellemét elfelejtette magával hozni, s ez számára végzetes lehet. Jelen esetben is azzá válik: Pünegusze, aki jeles sámán is egyben, új életre varázsolta magát és még nagyobb erejűvé lett, mint azelőtt. Itjére támad, karját kitépi, a szellemleányokat elrabolja, őt magát pedig gúzsba kötve sorsára hagyja. Már-már végső órája közeledik, amikor megérkeznek óvó szellemei, rátalálnak, meggyógyítják, még erősebbé teszik, és együttesen újból készülődnek az óriással való leszámolásra. Párviadalok sorozata folyik: Püneguszét megölni nem lehet, oly nagy

erő gyülemllett fel benne. Itje ismét fortélyával diadalmaskodik felette: csapdába ejti az óriást, ahol az halálra zúzza magát. Biztonság kedvéért azonban, hogy újra ne éledjen, testét teljes egészében elégeti. A máglya leég, de a kihunyó parázsban megmozdul és megszólal Pünegusze állkapcsa: „Elégettél – mondja –, mégsem lesz vége az emberiség szenvedéseinek.” S valóban, Pünegusze hamvait a szél minden nyáron szétfújja, így keletkeznek a vérszívó szúnyogok, örökké emlékeztetve a szamojédokat a kegyetlen emberevőre.

Itje most már békében uralkodhat az emberek fölött: van bőven hal a folyókban, vad az erdőben. Az idilli állapotot a *Hétfogú Ördög* megjelenése zavarja meg: ez is emberhúst követel. Itje éveken át kövekkel eteti emberhús helyett, de aztán új ellenség lép föl, *Kerisztosz*, az oroszok atyja, aki az ördögöt bőven ellátja emberhússal. Látván, hogy Kerisztosz és az Ördög mind nagyobb hatalomra tesz szert a világon, Itje belefárad a reménytelen harcba, pihenni vágyik, el is megy messzi vidékre, a tenger mögé, ottan lefekszik aludni, és várja, hogy eljőjön az idő a visszatérésre. A szölkupok pedig azóta várják Itje Égi Fejedelem, Itje Pihenő Fejedelem, Itje Alvó Fejedelem ébredését.

Sajnos, a szölkupok „eposz”-ából csak két rövid epizód jelent meg nyomtatásban, de egyik sem Donner feljegyzései alapján. A fenti tartalmi kivonatot Donner a Ket mentén leírt részletekből állította össze. A cselekmény egyes epizódjai, ill. azok változatai azonban a Csaja folyó mentén és e délibb területektől északra, a Tim folyása mellett, de még a legészakibb szölkup telepeken (a Taz–Turuhan vidékén) is megtalálhatók. Nyilvánvaló tehát, hogy régi népköltészeti hagyományt tükröznek a bemutatott epizódok. A motívumok egy része igen réginek, talán még az egységes szamojédság korából származónak, tűnik (pl. a poligámia, a medveőstől való leszármazás totemisztikus számontartása, az óriással való küzdelem és ennek sámánisztikus vonásai, a szúnyogok keletkezésének motívuma, amely ugyan a vahi osztjások körében ugyancsak ismert, de a szölkup és enyec adatokat ismerve úgy gondoljuk, hogy inkább szamojéd részről indulhatott el e motívum vándorútjára). Ezek a régies elemek későbbi motívumokkal keverednek. Újabb hozzátétel

pl. a tatár hősökkel kapcsolatos asszony szerzési epizód, a Krisztus-epizód és nem utolsósorban az Orpheusz-motívum.

Úgy látszik tehát, hogy a szölkup népköltészetnek is megvan a régi közszamojéd hagyományokból sarjadó epikai ága, melyet anyag publikációk hiányában, sajnos, nem tudtunk e gyűjteményben méltó módon bemutatni. Ilyen okból hiányzik a nganaszan folklórt képviselő mutatvány is kötetünkben.

Hajdú Péter

JEGYZETEK

A kötet alapjául szolgáló munkák (a jegyzetekben alkalmazott rövidítéseket kurziváltuk):

Castrén, M. A.: Ethnologische Vorlesungen über die altaischen Völker nebst samojedische Märchen. St. Petersburg 1857.

Castrén, M. A. – Lehtisalo, T. V.: Samojedische Volksdichtung. Helsinki 1940.

Dolgin, B. O.: Mitologicseszkie szkazki i isztoricseszkie predanija encev. Moszkva 1961.

Dolgin, B. O.: Bitovie rasszkazi encev. Moszkva 1962.

Donner, K.: A Samoyed Epic. (Journal de la Société Finno-Ougrienne 30). Helsinki 1918.

Dulzon, A. N.: Ketszkie szkazki. Tomszk 1966.

Grigorovszkij, N. P.: Azbuka szjusszogoj gulani. Kazany 1879.

Hajdú P.: Szöveg és dallam viszonya a szamojéd énekekben (Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Ethnographica et Linguistica 3–4). Szeged 1960.

Hajdú P.: Die Literatur der samojedischen Völker. (Die Literaturen der Welt. Hrsg. von W. v. Einsiedel). Zürich 1964.

Kuprijanova, Z. N.: Neneckij folklór. Leningrad 1960.

Kuprijanova, Z. N.: Epiccseszkie peszni nencev. Moszkva 1965.

Lehtisalo, T. V.: Entwurf einer Mythologie der Jurak-Samojeden. Helsinki 1924.

Lehtisalo, T. V.: Juraksamojedische Volksdichtung. Helsinki 1947.

Prokofjev, G. N.: Szelkupszkaja grammatika. Leningrad 1939

Toporov, V. N.: O tipologicseszkom podobii mifologicseszkih sztruktur u ketov i szoszednih sz nimi narodov (Ketszkij Szbornik. Mifologija). Moszkva 1969.

A MESÉKRE VONATKOZÓ ADATOK (LELŐHELY, FORRÁS, TÍPUSSZÁM STB.):

NYENYEC MESÉK

Szent monda a naptól és a holdról (Lehtisalo 6–9.)

Szent monda a haehe eredetéről (Lehtisalo 32–33.)

Szent monda a Föld teremtéséről (Lehtisalo 1–4.)

Szent monda a halálról (Lehtisalo 15–16.)

A sámán hallá változása (Lehtisalo 104–106.)

A Haéhe és a Zsákmányszerző Szellem (Lehtisalo 120–132.)

A Parne és a nyenyec nő (Medvemese) (Lehtisalo 147–165.)

Vö. AaTh 403A.

A két nővér (Castrén 164–169.). Vö. AaTh 317.

A féltestű óriás (Castrén 157–164.)

Sámánvetélkedő (Castrén 169–172.)

A kitépett szívek visszaszerzése (Castrén 172–176.). Vö. AaTh 321, AaTh 400.

Az osztják fejedelem leányai (Castrén 176–181.). Vö. AaTh 1539.

Jabta Szale gazda fia (Kuprijanova 96–122.)

A három Nosziteta (Kuprijanova 199–204.)

Két föld réngazdája (Kuprijanova 371–382.)

Három Vaj (Kuprijanova 505-523.). Egyéb motívumok között AaTh 302*.

A kölyök (Kuprijanova 544–553.)

Szuhunye bátyó (Kuprijanova 675–685.)

Tundraföldi öreg (Kuprijanova 637–645.)

FÜGGELÉK A NYENYEC MESÉKHEZ

Áldozati imák (Lehtisalo 104., 106., 107., 108. és 109. sz.)

Varázsének 1 (Lehtisalo 83/a. sz.)

Varázs ének 11 (Lehtisalo 84. sz.)

A kölyök (Kuprijanova 766. A 150-165. lapon levő elbeszélés kezdő részlete, verses formában.)

Tundraföldi öreg (Kuprijanova 769. A 166–190. lapon közölt elbeszélés kezdő részlete, verses formában.)

ENYEC MESÉK

Csillagmítosz (Dolgih r5–26.)
Dia (Dolgih 27–32.) Vö. AaTh 275.
Az emberiség eredete (Dolgih 82–87.)
Koljo fejedelem (Dolgih 89–93.)
Morrede fia (Dolgih 117–123.)

SZÖLKUP MESÉK

A ravasz Itje (Prokofjev 101–103.)
Itje meg Pünegusze (Grigorovszkij 30–33.)
Jompa (Prokofjev 103–109.)
A két nővér (Dulzon 127–131.). Vö. AaTh 501
Mese a törzs nélküli fejről (Dulzon 137–143.)
Mese az erdei anyácskáról (Dulzon 145–154.). Vö. AaTh 501
Három ember (Grigorovszkij 27–30.). Vö. AaTh 75 iB*. *Izirgul*
(Grigorovszkij 33–36.)

Megjegyzés

A szamojéd mesék, vagy inkább hősmondák és történetek az európai mesekincs alapján készült Aarne–Thompson (rövidítése: AaTh) féle nemzetközi mesekatalógus szerint alig tipizálhatóak. Egyes szövegekben mindazonáltal felismerhetőek típusrészletek, motívumok. A fentiekben ezeket jelöltük.

A MESÉKBEN ELŐFORDULÓ SZAMOJÉD NEVEK, SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

amuki – az enyecek szerint emberfeletti képességekkel rendelkező szellem-lény; az enyecek emberszabásúnak képzelik, bár az embertől elütő jegyek is jellemzik

avamok – a nganaszanok (tavgi-szamojédok) egyik etnikai csoportja

Baj – az enyecek két fontosabb csoportja a *Maddu* és a *Baj*. (Vö. nyenyec *Vaj*)

csizmába való széna – a rénbőr csizma fejét szénával tömik ki, hogy jól tartsa a meleget

csuklóvédő – nyíllövéskor a csuklóra (hüvelykujjra) bőrből, fémből készült csuklóvédőt erősítenek, hogy a visszacsapódó íj húr föl ne sértse kezüket

Dja-encsio-kati – a Föld emberének lánya (enyec)

Dja-encsio-nüo – a Föld emberének fia (enyec)

Dja-ennecse – a Föld embere (enyec)

Dja-kati – a Föld lánya, a Föld istennője (enyec)

Dja-oddo – Dja-encsio-nüo

dolgán – tunguz eredetű, de jakut nyelvű népcsoport, a Tajmir-félszigeten él

Égfia – Nga-nüo (enyec)

égi legény – szellem: a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

egy fiúcska esék a szemébe – a. m. gyermeke született; az eufemizmus nyilván óvó célokat szolgál, s mint ilyen, e jelenség a *szótabu* fogalmához tartozik

egy *útszakaszt hajtott* v. egy *útszakasznyit siklott* – a sámánolás több szakaszból áll. E szakaszokat, a szánutazás mintájára, útszakasznak nevezik. Az útszakasz a szánutazásban olyan távolság, amelyet egyfolytában megfut a szán teherrakomány nélkül. Pl. egy „harmincversznyi távolságot jó téli úton négy szakaszban lehet megtenni három közbeiktatott pihenővel, de az első és az utolsó szakasz rövidebb, mint a többiek

Erdei-óriás nő (vagy *Gyantás nő*) – mitológiai alak, talán a *parne* különleges esete

Fehérrénes gazda – nyenyec személynév (*Jalze Habt*); a nyenyec elnevezés világos szőrű rénbikát is jelent

Feketerénes gazda – nyenyec hős neve; nyenyecül: *Parigye Habt*, fekete szőrű rénbikát is jelent

felelő szellem – a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

féllábú nő – mitológiai alak, talán a *parne* különleges esete

Föld lánya = Dja-kati (enyec)

Füvecske = Nguoku (enyec). Az egyik enyec mese hősének neve. Nevét onnan kapta, hogy fűcsomóban találtak rá

gyógyító szellem – a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

Habi Jerv Oma = Szolga-gazda; nyenyec hős neve. Nevét onnan kapta, hogy valamikor szolga (habi) volt, majd ereje révén réngazdává (jerv) tették

haehe – a nyenyec mitológia különféle, korlátozott hatalmú szellemei esnek e kategóriába. Amint egyes mesékből kitűnik, a haehe fogalma bizonyos mértékben egybeesik a totemével, tehát törzsek, néptörzsek azonosságai szimbólumaként is szolgál. Ilyenkor faragott bálványt állítanak neki

haehe-szán – a haehe-bálványok szállítására szolgáló szán

Han Hadengota = horgos szánú (gazda) (nyenyec)

hantaj – tundrai enyecék (szomatu)

Haruci – régi, nagy Jamal-félszigeti nyenyec nemzetség

Heno – jamali nyenyec nemzetség

hét sok/súlyos követem – a súlyos köveket a sámán a takarójára teszi, hogy álmában le ne fújja róla a szél

íjjas fa – a sámándob egyik fedőneve

Jabta Szale gazda – keskenyöldnyelvi gazda. Nevét lakóhelyéről kapta

Jadnye – nyenyec nemzetség

Jalze – világos szőrű rén (nyenyec); személynévként is használatos

Jamal bálvány; Jamal haehe – a Jamal-félszigeti nyenyec nemzetség bálványa, istene

Javo Malhece – tengervégi gazda (nyenyec). Nevét lakóhelye után (tengerbe nyúló fok vége) kapta

Javo Malhecék – *Javo Malhece* réngazda családja, háza népe és szolgálói. Mindenki a gazda nevét viseli. A patriarchátus nyoma

Javo Tarkahece – tengernyúlványi gazda (nyenyec)

Jompa – szőlőkup és jurák személynév, mesehős neve

jurta – sátor

Karcsú Nosziteta – *Jabtako Nosziteta* (nyenyec). Hős neve. A nyenyec névadásnak olyan példája, amikor az ember külső adottsága, testalkata alapján kapja a nevét

kávacsaposom – a sámándob fedőneve; ti. a sámándob kávájának külső részén kiugró csapokat ékelnek a fába, hogy a bőr jobban megfeszüljön rajta

kérdező szellem – a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

lába a tűzhely vasához ütődött – meghalt

Lamba Hadengota – horgos sílécű (nyenyec hős neve)

Lamdo gazda – a Pecsora folyótól keletre élő nyenyec nemzetség neve: Lamdo. A név az „alacsony”, „kis növésű” szóból származik

leszúrja botját – a lánykérés jele a nyenyecéknél

malica – a nyenyecék elől zárt, csuklyás férfibundája; rénbőrből készült, belső fele prémes

Marcj Szagh pásztói – szélesvállú (nyenyec). Egy hős neve

Mikkulaj-apó – a keresztények istenét nevezik így. Az elnevezés nyilván az orosz Nyikolaj névből ered. Nyikolaj volt – több cáron kívül – a cári Oroszország védőszentje. Eszerint a nyenyecék, jóllehet névlegesen keresztények voltak, megtartották saját vallásukat is, amint ezt az a tény is mutatja, hogy saját istenüket, Numot nem azonosították az ortodox keresztény istennel, hanem megkülönböztetésképpen annak is nevet adtak, Mikkulajt

minlej – mitikus madár; az osztják mitológiában is megvan

Moha – I. Füvecske

Morrede-kati = Morrede lánya (enyec). Morrede – egy nem egészen világos eredetű, jelentőségű vadrén-vadász az enyec népköltészetben, akitől az emberek származnak

Morrede-nüo = Morrede fia (enyec)

Muggadi – az enyecék egyik nemzetsége

Nguzundej – az enyecék egyik nemzetsége

Njamdaszi Haijo – nyenyec hős neve; Njamdaszi: az egyik Jamal-félszigeti nyenyec törzs; a szó jelentése szarv nélküli, azaz olyan réngazda neve, akinek szarv nélküli rénjei (is) voltak

Njerkihi – Jamal-félszigeti nyenyec nemzetség neve. Szó szerint: füzes. Nevét onnan kapta, hogy fűzzel (nyenyecül: njerka) benőtt folyóparton laktak

Nosziteta – nyenyec nemzetség neve; jelentése: Róka gazda

Num – a nyenyec mitológiában a legfelsőbb isten

nyershúsevés – a szamojédok táplálkozásában a frissen leölt rén nyers húsának evése a legínyencebb fogások közé tartozik, s aránylag ritkán engedhetik meg maguknak; ilyenkor a friss húsból lekanyarítanak egy darabot, belemártogatják a még meleg vérbe, és fogaik közé véve, egy gyors mozdulattal levágnak belőle egy harapást, közvetlenül az alsó ajaktól az orruk felé mozgatva késüket

nyomófa – a sátorpóznák körül elhelyezett súlyos rudak, melyek megakadályozzák, hogy az erős szél leszaggassa a sátort borító bőroket

obou ~ oba – nővér (enyec)

Padroko – tarka (nyenyec). A tarka színű rének után elnevezett nyenyec hős neve

Parisze – fekete (nyenyec); hős neve, rénjei színe után

parka – szőrével kifelé viselt férfi rénbunda

Parne – a nyenyec mitológia nőnemű, gonosz tündére. (Föld alatt vagy erdőben tanyázik.) Ismerik az enyecek is (*Parneku*)

Pjaszjah – nyenyec hős neve; jelentése: Álarc, Maszk

rénhajtó bot hegyével a szán támlájához szögeznek valakit – a rénhajtó bot vaslándzsában végződik, fegyverként is használják

saját fejük szerint éltek – hitetlenül éltek

sebvágó szellem – a sámánszertartás központi mozzanata az, amikor a sámán megvágja magát. Az e tevékenységet segítő szellemet, ill. a legrangosabb sámánokat nevezik sebvágónak

sebvarró szellem – a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

szerető szellem – a sámánszertartás különböző szakaszainak egyik segítő szelleme

Szeszaku – Kérgecske (enyec név)

Szihio – a. m. Ostoba óriás (enyec). Egyes mesék alapján Szihio az ördög. Ez a szó az Emberevő óriás neve is

szimszi-oszlop – a sátor bejáratával szemben álló függőleges rúd, melyre az üsttartó karjai vannak felerősítve. Mitológiai elképzeléseik szerint a sámánszertartás alkalmával ezen közlekedik a sámán az égbe fel és vissza. Voltaképpen a világfa nyenyec mitológiabeli megfelelője

szirtyák (többes szám) – alvilági emberek a nyenyec mitológiában (egyes vélekedések szerint a Nyenyecföld hajdani őslakóinak emlékét őrizhetik)

Szjuhunyij – Jamal-félszigeti nyenyec nemzetség neve

szoho – domb (nyenyec); egy nyenyec család neve, amelyet szálláshelye után kapott. *A Hét Szoho húga* – a szamojéd folklórban a nőket gyakran nem nevezik néven, hanem a család valamely férfi tagja után

szomatu – tundrai enyec csoport (Maddu); régebben hantajszkinak is nevezték

szovik – a nyenyeczek szőrével kifelé fordított téli bundája; fagyos, havas időben a malicára húzzák

Szülőanya-öregasszony – *Dja-Szoj* (enyec); a Világ anyja, minden élőlény szülője

Tarej-ne – az elrabolt asszony (enyec)

Taszinyij – nyenyec nemzetség neve; jelentése: alsó. Ezt a nevet az Ob és a Taz folyók alsó folyásánál lakó nyenyeczek kapták

tisztátalan teherszán (szjabu) – melyen a tisztátalannak tartott női holmit szállítják (csizmát, zsákokat, a sátor padlóléceit, fekhelygyékényt stb.)

tőlük senki el nem ment, hozzájuk senki sem jött – nagy események elcsitulásának, a nyugodt életnek kifejezése a nyenyec folklórban

tunguz – a mandzsu-tunguz nyelvcsaládba tartozó szibériai nép; a szamojédok ellenségei a múltban. Erre utalnak a szamojéd népköltészetben „a szörnyhöz hasonlatos tunguz” stb. kitételek

tüzem kialszik – a nemzetség pusztulásának, kihalásának szép képi megformálása az enyec-nyenyec folklórban

Tyibice – nyenyec nemzetség

ujjvédő – I. csuklóvédő

Vaj v. *Váj* – nyenyec nemzetség neve; vö. *Baj*

Vaj Taklada – az elrejtett Vaj; egy hős neve (nyenyec)

Vaj Vata asszony – a. m. felesleges Vaj. A név onnan ered, hogy a hősnő tizenegyedik gyermekként született. A nyenyec számrendszerben a második tízet (11-től) úgy fejezik ki, hogy az 1, 2 stb. számnévhez hozzáteszik a *vata* (felesleges) szót

varázsolás – a szamojéd népek különbséget tesznek a „nappali” (azaz „világos”, tűz melletti) és a sötétben való (azaz tűz nélküli) varázslás között. Az utóbbi dob nélkül is történhet, tűz mellett azonban csak dobbal lehet sámánkodni. A legjobb képességű sámánok csak tűz mellett ténykedhetnek

vas-csuka – a vas, mint annyi más kultúrában, a nyenyecéknél is a mágikus hatalom szimbóluma. Itt azt jelzi, hogy a szereplőknek varázshatalma van

vas-hal – l. előző jegyzetet

vas-háló – l. a fenti jegyzetet

vas-kalapács – l. a fenti jegyzetet

vas-menyhal – l. a fenti jegyzetet

vas-ponty – l. a fenti jegyzetet

vas-sátor – általában az isten vagy a magasabb szellem lakóhelye

vas-sügér – l. *vas-csuka*

Vera – nyenyec nemzetség neve

{1} Lehtisalo jegyzetei.

{2} (= 42 cm!)